

SYDTHY ÅRBOG
2004

Redaktion:

Bestyrelsen for Egnshistorisk Forening for Sydthy
samt Elly Mardal
(se side 143)

ISBN 87 88 919 23 4
ISSN 0900 2103

Omslagets illustration:

Maleri af Jens Søndergaard

Forsidemotiv:

Stranding 1953

Bagsidemotiv:

Foto fra det Gl. Hurup - Nørregade med Hurup Jernstøberi

Bogens typografiske tilrettelægning, sats, tryk og reproduktioner
er udført af Koldby Bogtrykkeri I/S - 97 93 65 11
Skriften er 10,6 punkt Garamond

Omslaget er Antik Cover og papiret Profi Silk 115 gr.

Indbinding er udført af Rounborgs grafiske Hus

SYDTHY ÅRBOG 2004

Udgivet af
EGNSHISTORISK FORENING FOR SYDTHY

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
Rundt om Morup Mølle	
<i>Elly Mardal</i>	6
Det forjættede land	
<i>Egon Johansen</i>	13
Asylet i Ullerup	
<i>Linne Hedegaard</i>	24
Historien om Sydthy Maskinscenter	
<i>Marius Sloth</i>	29
På udkommando til Lyngby i Thy efteråret 1942	
<i>Flemming E. Nielsen, Kolding (Knud Madsen Nielsen)</i>	49
Vestervig under besættelsen	
<i>Peter Bolt Larsen</i>	70
Arvesagen Kristen Knudsens gods i Thy	
<i>Erling Boddum, Randers</i>	79
Man bliver ikke stærk i medvind	
<i>Karsten Klito Fritzner</i>	94
M/S Mulands stranding på Lodbjerg kysten	
<i>Jens M. Jørgensen suppl. af Eigild Tøftdahl. Red. af Eigil T. Andersen</i>	106
Udskiftningen af Refs	
<i>Winnie Østergaard Nielsen, Aarhus</i>	111
Erindringer fra min tid ved jernbanen	
<i>Andreas Thomassen</i>	115
»Spillet om Hørdum« - Fyrspillene	
<i>Kaj Nissen, Kruså</i>	122
Sommerudflugten 2004	
<i>Jens V. Præstgaard</i>	126
Udsigtstårnet på Ashøje	
<i>Eigil T. Andersen</i>	128
Sydthy Bøger	
<i>Gitte Jensen Sloth, Sydthy Bibliotek</i>	129
Rettelse til billede i Årbog 2003: Fra artiklen »Minder fra en svunden tid« ..	131
Skolebillede fra Agger Skole 1942-1943	132
Årets gang på Heltborg Museum	
<i>Jytte Nielsen</i>	133
Hurup Elværk - 100 år	
<i>Knud Møller Madsen, Sydthy Egnshistoriske Arkiv</i>	137
Sydthy Egnshistoriske Forening	
<i>Eigil T. Andersen</i>	140
Hvordan får du kontakt med foreningen	143

Forord

Forsiden på dette års årbog skyldes maleren Jens Søndergaard, som her har hentet et motiv fra en stranding ved Vesterhavet i 1953. Det var også det år at M/S Mulan strandede ved Lodbjerg, en begivenhed som mange endnu husker og som to af de entreprenører, der var med ved bjergningen, har fortalt om. - Der er kraft og farver på dette billede, og det er jo netop hvad Jens Søndergaard er kendt for.

Fotoet på bagsiden er fra det gamle Hurup og viser Nørregade med Hurup Jernstøberi og Maskinfabrik. Siden lå her Sydthy Maskincenter, som nu er flyttet på Industrivej og herved er der givet mulighed for opførelse af boliger i byens midte. Det er én af byens gamle virksomheder, der er fulgt med udviklingen, og som den nu snart halvfemsårige tidligere værkfører ved virksomheden Marius Sloth fortæller levende om.

I dag er historie i morgen. Vi ved alle hvor hurtigt forholdene forandres. Forretninger lukkes, bygninger rives ned, bygges om eller der bygges nyt, hvor der før var bare marker. Og mange erindringer går i glemmebogen og forsvinder sammen med de, der har oplevet dem. Sydthy Årbog vil gerne være med til at gemme så mange som muligt og det lykkes engang imellem, takket være vore skribenter. Og tak for det!

Denne årbog er nr. 21 og redaktionen ønsker god læselyst!

Redaktionen

Sommerudflugten 2004. Strandgården på Husby Klit. Foto: Hans Ejlersen.

Rundt om Morup Mølle

Træk af Morup Møllens historie

Af Elly Mardal, Hurup

Efter flere forgæves undersøgelser om, hvad der er skrevet om Morup Mølle gennem tiderne, må det konstateres, at der intet findes.

Så efter at have gennemgået utallige protokoller, har jeg fundet lidt forskelligt diverse steder, som jeg håber bliver til glæde for de mange der søger.

Ifølge Trap er Mårup (Motorp) en hovedgård, som er ejet af slægten Bild i middelalderen. Herefter følger Esge Ebbesen Chroch, som var ejer i 1355, da datteren Elisabeth blev gift med Peder Nielsen på Tandrup .

I 1367 skødedes Mårup til Valdemar Atterdag, sammen med en del bøndergods på egnen og en gård ved Hvidbjerg bro. Tæt ved lå der en anden gård kaldet Skottergård, som eksisterede til efter 1800.

I 1367 hører vi om slottet Ørum, da den bliver overtaget af Valdemar Atterdag, som i 1406 lader den gå videre til sønnen Peder Høg.

Medens kongen ejede Ørum blev den ødelagt af de jyske oprørere i 1373, men blev atter genrejst.

Slottet led ligeledes stor overlast under de langvarige krige i Chr. d. IV. Tid, hvor den var forlenet med Vestervig, indtil den i 1661 blev solgt fra Vestervig.

I de gamle Trap kort ses et kobberstik fra 1670, som viser det gamle slots beliggenhed.

Slottet blev ifølge forskellige oplysninger nedrevet i 1748 og flyttet over til , hvor Gl. Ørum ligger i dag. Vi kan dog stadig se de gamle voldhøje eller omridset af disse. Ligeså kan vandmøllen også ses på de gamle kobberstik.

Valdemar Atterdags motto var: at intet vand måtte løbe i havet uden at have gjort nytte og gavn. Derfor blev der her ligesom overalt i landet i 1300 tallet bygget mange vandmøller.

Ørum Slot. Efter Resen.

A: Borggaard. B: Grave (Aaen). C: Porthus og stald. D: Smedie. E: Tørvehus. F: Ladegaard.

G: Kirke. H: Ørum Sø. J: Indhegning til kvæget om natten. K: Vestervig. L: Vandmølle.

Vedrørende Mårup eller Morup Mølle, så dømmes Sandemændene ved Refs herreds Ting til, endskønt de er fritaget for almindelig ægt og arbejde (kørsel og hoveri) til lensmanden Mogens Kaas på Ørum – hver 10 – 12 år, at hente en mølleaksel til Ørum slots vandmølle og ligeså til Mårups. Derforuden skulle de føre vrag op når der indstrandede skibe.

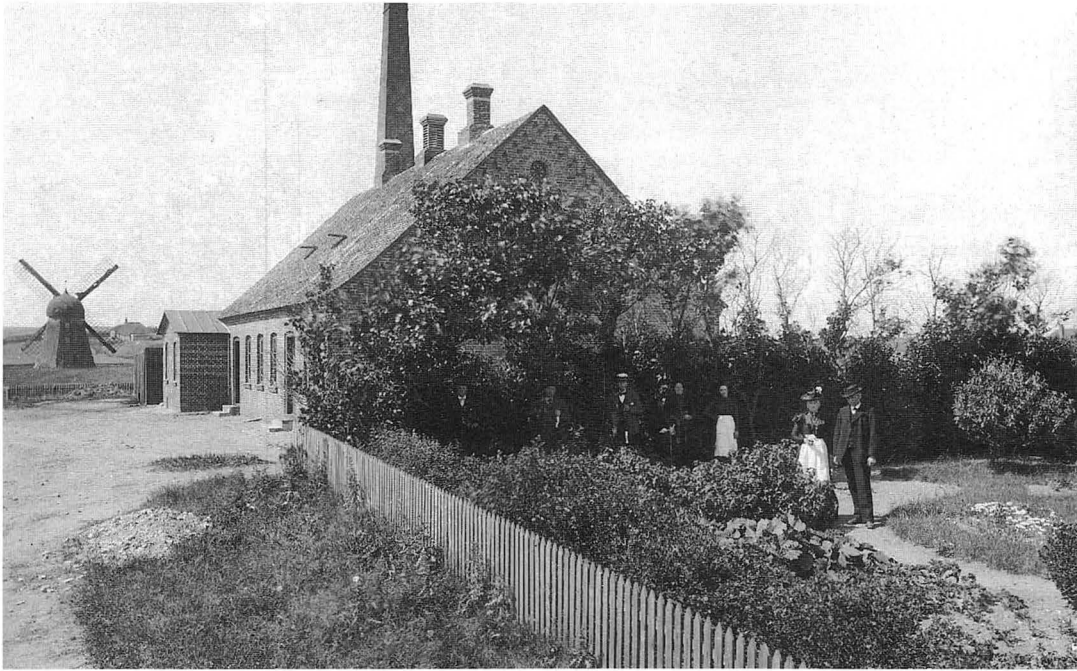
Denne dom faldt i 1615.

Dette var anden gang de dømmes, den forrige dom var blevet afsagt i 1495.

I fortegnelsen over stednavne, ses at Morup Mølle udlægges som en gård, hvis marker er mose, mår, ler, flad jord og lidt hede. Ligeså kædes Mothorp navnet fortsat dertil. Ind imellem kædes stedet ofte sammen med fuglesang = grønning (norsk) eller slet og ret en rasteplads for fugle – derfor fuglesang.

Fra matrikler og hartkornsspecificationer

Efter de lange krige under Chr. d. IV's tid, manglede landet penge, og det blev vedtaget

Farver Møllen.

ved Tinge, at bønderne skulle til at betale skatter dvs. (Landgilde), og jordskatterne blev således indført i 1600 tallet og jordene opdelt i 4 kategorier. 1. var god lermuld. 2. Det var lidt hårdere med stiv ler. 3. Hvilket henregnes som slet, stenet og gruset, samt engjord. 4. Det var de helt våde jorde og aldeles ubrugelig hede og aljord.

Denne inddeling af landbrugets jord var færdig i 1662 – 64, og er for Morups vedkommende ansat til hartkorn 10 tdr. 5 skp. hektar i mølleskyld.

Efter mange protester måtte myndighederne snart erkende, at der ofte var sket en fejlvurdering ved ansættelsen til jordskatterne.

Allerede i 1680erne begyndte man at genvurdere de mange landområder, og ca. halvdel af jordværdierne blev nedskrevet til det halve. Denne nye vurdering var tilendebragt i 1688, da næste dekret udkom.

Mårup (Morup) forblev dog uændret. Ved matriklen i 1664 da Peder Eylersen beboede gården Morup var den ansat for hartk. 2. 1. 1. 1., og hører under Ørum, medens Morup

Mølle hører til Tandrup med sine fortsat 10 . 5 . 0 . 0.

I 1688 ansættes møllen stadig for 10 . 5 . 0 . 0. i hartk., medens gården er nedsat til 0. 7. 1. 1. hartk. Gården og Møllen beboes nu af Jens Christensen Myg.

Det gamle Ørum slot, som næsten ubrydelig kædes sammen med Morup Mølle, vil jeg ikke undlade at fortælle lidt om.

Poul Klingenberg blev gift med Elisabeth Berus, en datter af Gabriel Berus på Ørum slot i 1653.

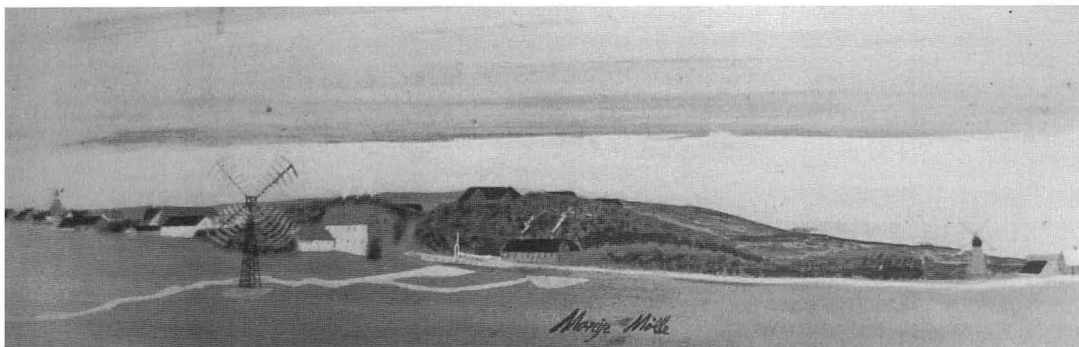
Denne Poul Klingenberg var Danmarks første generalpostmester, han blev udnævnt til dette job i 1652.

I 1669 blev samme Klingenberg adlet og året efter udnævnt til Etatsråd.

I 1738 var Ørum slots storhedstid forbi. Ganske vist lagde den navn til Amt og havde også sit eget Birketing, hvor der hver fredag afholdtes tingdage.

Men med bøndergodset som storhedstid, var det gamle Ørum slot på retur.

Hvorledes så det gamle ud? Slottet bestod af

Morup Mølle. Her ser vi 3 møller, ialt skulle der have været 10.

4 sammenbyggede fløje med 3 tårne. Bygningerne blev som før nævnt nedrevet i ca. 1738 – 48 og den da nye gård - nu Gl. Ørum, blev bygget. For alle der har set eller kender stuehuset ved, hvor metertykke disse mure er.

Bøndergodset der hørte under Ørum gods blev solgt fra i tiden 1788 – 1800 efter stavnsbåndets ophævelse.

Vestervig slot og Ørum slot samt gård hørte

under samme ejer i mange år, men de havde hver sit amt, som sammen med Dueholm dækkede over det gamle Thisted Amt, indtil det i 1793 blev samlet under et – som nævnt Thisted Amt. Det Thisted Amt, som kun fik lov til at eksistere til vi blev henlagt under Viborg Amt.

Vestervig og Ørum hører tillige under hver sit herred. Ørum hører til Hassing herred, medens Vestervig ligger i Refs herred.

Man må tænke sig, at der lå 3 fine "slotte" eller borggårde her i Sydthy, ja, næsten 4.

Ørum med sin 4 fløjede borg - Vestervig havde sit prægtige slot, som først blev revet ned 100 år senere. Der var Tandrup, hvis 4 fløjede borggård forsvandt i 1825. Lyngholm havde i sin storhedstid tre fløje og var et anseeligt borganlæg. Jo Sydthy kunne virkelig engang være med slots- og herregårdsmæssigt.

Kikker vi på møllerne, var der en tæt forbindelse imellem Vestervig møllerne og Morup møllerne, for der var nemlig flere.

Dels en vandmølle lige nord for Ørum slot og en ved Mårup nok i kroens nuværende park.

Dette vides fra en meget gammel mand, som fortalte: at hans far i sin unge tid havde været med til at fjerne resterne ved åen i den sydlige del af parken, men tillige også ved at kikke nærmere på de helt gamle kort, hvor også Morup Møllegård er indtegnet og hvor den lå.

I 1701 på et optegnet gammelt kort ligger der 3 vandmøller ved Vestervig, hvoraf en blev udgravet af museet for ca. 15 år siden. Jeg havde da nogle år tidligere blandt nogle gamle

Farverens mølle som var nabo til mejeriet indtil ca. 1934.

papirer på Landsarkivet fundet et gammel hånddekoreret kort over området og med en detaljeret beskrivelse helt fra 1661 over disse møller og Morup møllerne samt Flade sø, som i dag er Ørum sø.

Stor var arkæologernes glæde, da jeg viste dem, at der eksisterede et gammelt kort over området.

Langt værre blev det for Morup og Vestervigs møller, da Gårdhus mølle blev bygget i 1732. Kanalen, Kastet Å, var udgravet fra Flade sø for at få afløb til Limfjorden allerede i 1620. Efter bygningen af Gårdhus mølle, voldte det megen besvær for møllerne, da der ofte var meget store bagvande i lange tider, der kunne sætte bl.a. Morup møllerne ud af drift, hvilket medførte store tab for mølleren.

I året 1700 var der en større disput imellem fru Klingenberg på Ørum og Moldrup på Vestervig. Heri nævnes atter de tvende møller ved Morup.

Igen i 1708 fortælles om en usædvanlig hård vinter, der volder megen skade for møllerne.

Der berettes igen i 1717 og i 1733 om alt det besvær, som den nye Gårdhus mølle volder for Morups møller. Mål, bredde og dybde af vandstand er meget nøje beskrevet.

1739 får og bruger Niels Laursen begge møllerne, men i 1771 overdrages de til den hidtidige ladefoged på Vestervig Closter Mads Christensen, der senere kaldes Møller, fæste på Morup Mølle, som salig Søren Lauridsen hidtil beboede og fradøde, hvis hartkorn og mølleskyld fortsat er uændret 10 . 5 . 0 . 0. på de vilkår, at han ægter enken Sidsel Sørensdatter og antager møllen med bohøve, besætning, inventarium og dets jord på Fuglsang mark af hartkorn 0 . 7 . 1 . 1. samt mølle med qværne, sten og værker, som holdes forsvarlig ved lige og i stand. Dertil hører også dæmningen ved den vestre bro, men den østre bro kommer han også til at holde, dog holder jeg selv dæmningen ved lige står der i fæstebetingelserne.

I 1788 dør Mads Christensen og der holdes skifte imellem enken Sidsel Sørensdatter og deres 4 sammenavlede børn: Søren 14 år, Zidsel Marie 12 år, Christen 7 år og Anne på 5 år.

Kroen.

Indtægten af boet sættes til 1662 rigsdaler 2 mark 10 skilling og udgifterne til 944 rigsdaler. Hvorefter der bliver til deling 717 rigsdaler. Heraf får hver af sønnerne 133 rigsdaler og pigerne halvdelen 66 rigsdaler, hvilket engang var pigernes lod.

Folketællingen i 1787 viser at familien bestod af førnævnte tillige med Sidsels børn af første ægteskab: Kirstine 19 år og Else 17 år foruden 2 karle og 1 pige.

I folketællingen i 1801 er Sidsel stadig enke og nu betegnes hun også som møller, hvilket ikke var almindeligt for kvinder på dette tidspunkt. Hun har stadig den nu 28 årige Søren og datteren Anne hjemme hos sig, samt 2 tjenestekarle og en mand Jens Jensen, der blot opholder sig hos familien.

Hartkornsspecifikationen i 1788 viser igen det samme hartkorn, som ved skiftet i 1787.

Foruden de ovennævnte vandmøller, som hidtil er nævnt, har der ligget vandmøller i Handrup, ved Vejlegård, Lyngholm og Tandrup.

På så kort en strækning som mellem Irup og Gudnæs i alt 4 vandmøller.

Ved Folketællingen i 1834 ejes Morup Mølle af Anders Lychegaard, der var examineret Forligelseskommissær, hustruen Inger er kun 21 år. Der er en møllersvend, samt 2 karle og 2 piger, det antages at være på grund af krodriften.

Luffoto, Morup Mølle.

Ved næste folketælling i 1840 må Anders Lychegaards første hustru være død, idet han nu er gift med en søster til hende, Petersine, de har sønnen Hans på 4 år og desuden opholder Anders Lychegaards mor Cecilie Lychegaard sig hos familien. Ligeså er der 2 betjente ved møllen, 2 karle og 3 tjenestepiger.

I 1845 viser folketællingen, at foruden en ny ejer Chr. Brønnum, der både ejer gården, møllen og 2 andre møller, er der hans hustru og 3 børn, de har også en privat lærerinde og 3 betjente ansat ved møllen samt 1 karl og 3 tjenestepiger.

Lychegård lod bygge en ny vejmølle i 1838 ved siden af vandmøllen. Der er dog megen disput om møllen med bl.a. Eyber på Ørum, som lader bygge sin egen private mølle.

Eksempelvis ses her prisen, idet denne ansættes til 1000 rigsdaler i brandtaxationen.

Ovennævnte tvist drejer sig især om afstanden til de øvrige møller Hørdum, Tandrup,

Abildgaard, Gudnitz, Visby, Heltborg, Vestervig og Gårdhus osv.

Der var da også det med brændevinen, som godt nok ikke var tilladt efter 1771, men – men – men, det brugtes alligevel og ingen kom vel til Møllen uden at de kunne beværtes.

Således har der sandsynligvis igennem 600 – 700 år ligget møller i Mårup (Morup) og ligeså kunnet spises og drikkes dernede, medens kornet blev formalet til mel og gryn, som skik og brug har været overalt.

I 1857 bliver der givet næringsbevilling til krodrift, (da var næringsloven netop vedtaget). Men helt sikkert vides, at der i over 200 år har været en kro ved møllen.

I øvrigt har jeg ofte erfaret, at selv erfarne forskere ikke har kunnet finde ud af, at der var møller både i Ørum og Bedsted sogn. Selv har jeg vidst det altid, at en del af kroen lå i Bedsted sogn, kommuneskellet gik gennem kromandens soveværelse.

I 1837 var Eyber på Ørum og Lychegaard med til at oprette den private postforbindelse imellem Vestervig og Thisted, idet de sammen med flere andre beboere i Sydthy var stærkt utilfredse med den langsommelige postrute fra Thisted.

Den private rute udgik med ridende post fra Vestervig over Bubbøl, Tygstrup, Morup Mølle, Gl. Bedsted, Tandrup, Hassing, Koldby og videre til Thisted og retur morgenen efter ad samme rute.

Posten kunne eller måtte højst tage en forsendelse af indtil 2 kg vægt, ellers breve og aviser.

Et andet lille sidespring kan også fortælles her, det drejer sig om afvandingen af Storkjær.

Historien hører med til Morup Mølle, da det også fik stor betydning for vandmøllerne her.

Vi må helt tilbage til sandflugtens alvorlige tider, for før denne var Storkjær et 300 tdr. land stort engområde, men sandflugten gjorde det til en gold ørken og stort vandområde fordi den oprindelige afvandingskanal helt var sandet til ned til Flade sø (nu Ørum sø).

Allerede i 1814 begyndte gdm. Erik Ravnsmid i Ørum at arbejde for, at der skulle graves en ny kanal til afvanding.

I 1815 kom bevillingen til at gravearbejdet kunne gå i gang, og i 1828 var det hele tilendebragt.

I 1836 blev den nu helt udtørrede sø udstykket eller skiftet imellem 37 lodsejere.

Kanalen der var blevet gravet, var ca. 1 km lang, 6 alen bred og 10 alen i dybden.

Største parten af Storkjær viste sig at være god tørvejord, der eksisterer fine billeder af tørvegravningen derude.

Mange tusinde læs hø er tillige i tidens løb fragtet derfra og bliver det vel stadig til vor tids mange kæledyr bl.a. hestene.

Betydningen af afvandingen ramte især vandmøllerne hårdt ved højvande.

En anden afvanding, måske affødt af Storkjærs vellykkede, blev det fejlslagne, dyre forsøg på at afvande Flade eller Ørum sø, der ganske vist lykkedes i første omgang.

Hele denne afvanding begyndte i 1867 og var tilendebragt i 1875. (Læs derom i Sydthy

Årbog 1984 side 36 – 40 om Kvæghyrden fra Ørum sø).

Glade for det resultat, kunne der nu skues ud over grønne saftige græsarter i de tidligere søområder. I hundredvis af kreaturer blev lukket derud, hvor mange små græsmøller livligt snurrede, men de kunne ikke klare presset og holde kanalernes vandstand nede.

De første år blev der bjerget mange læs hø, ligeledes hentede mange fra andre sogne utallige læs hø dernede.

Men efter et par års forløb kunne kreaturerne ikke trives (det var orm) og der kunne heller ikke køres mere derude i den plørede engbund.

I 1882 besluttedes det at åbne for vandet og inden længe var hele området igen forvandlet til det vi i dag kender som Ørum og Flade søer.

En af møllerne ude fra området ved Gårdhus blev flyttet til Morup Mølle, det er den, som enkelte endnu husker lå i den vestlige del af byen.

I 1870 begyndte der atter en ny tid for kroen og Morup Mølle, som skulle komme til at vare i over 100 år. Da kom den i familien Jessens eje og de satte deres præg på stedet, hvor alle igennem tiden har oplevet mange minderige timer – har spist godt og følt sig veltilpassede.

Disse gode minder vil leve og lad os fortsat håbe, at livet omkring Morup Mølle og kroen vil bestå i årene fremover.

*En smule er her samlet op
- om hvad skete med møllernes hob.
Så tænk, på det hver gang du går
- at nu og her vi vel forstår
- med mølleskouv og vingers sus
- iblandet fuglesang er bølgers brus.
Gid disse minder
- altid leve må
- og intet heller her forgår.*

Det forjættede land

Opfyldte drømme eller bristede illusioner. Uddrag fra indholdet i den gamle Kuffert.

Af Egon Johansen, Hørdum

En lun august aften i 1909 ses på Hørdum station et par unge svende med store kufferter.

Det er tydeligt de skal langt hen, og der er da også flere unge mødt op til afsked med de to.

Den ene af de to unge mænd er en stille type der ikke siger så meget, mens den anden er mere munter, har let til smil og snakker for dem begge, men hele flokken er tydeligt præget af afskeden, og det er tydeligt at der er tale om en forestående lang rejse, og at det godt kan vare længe inden de ses igen.

Udenfor ved stationsbygningens gavl er en purung pige kommet til stede, hun ser de andre unge men holder sig undseelig for sig selv, men det er tydeligt at de har hendes opmærksomhed.

Nu nærmer togtiden sig, de unge går ud til perronen, mens pigen lister ind i ventesalen og nærmer sig døren så hun kan overskue situationen. Da toget glider ind på stationen går hun frem i døren, selv om hun holder sig på afstand, er det tydeligt at hun søger en vis kontakt med de bortrejsende.

Da toget langsomt sætter sig i bevægelse med de unge der fra det åbne kupe vindue vinker farvel, kommer hun frem fra døråbningen og vinker farvel, ungersvendene vinker begge to og ingen kan se hvem hendes vinken gælder.

Først da toget er helt ude af syne nord for svinfoldene, sænker hun armen og vender sig om, ned af kinderne triller et par store tårer, stille forlader hun stationen og går alene mod syd.

Hvor mange der drog mod det store land på den anden side af Atlanten, har jeg ingen tal på, men de er mange.

Omkring århundrede skiftet (1900) rejste der mange fra disse kanter, det var ikke ualmindeligt at der i en stor børneflokk rejste en tre fire stykker. Det fortælles at der omkring 1909

rejste omkring 30 unge her fra det, man kan kalde Hørdum stations opland, området fra Tegåen til Limfjorden ved Skyum.

Det store land hinsides havet trak i mange dengang, de små kår og usle fremtidsudsigter fik mange til at vove den lange besværlige rejse.

Nogle gik det godt for, men andre, flere end vi vist aner, gik det mindre godt, de forblev lige så forarmede som da de kom, nogle gik helt til grunde.

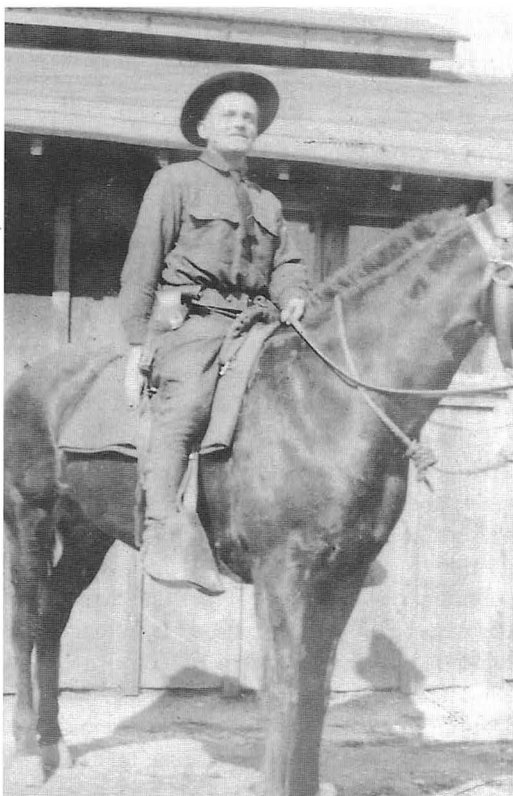
Fra en søskende flok i Hørdum rejste flere derover, og de var så fattige, at deres største ønske var at komme hjem til Danmark igen. Men de kunne ikke tjene til billetten hjem og i Danmark havde ingen råd til at løse dem hjem.

Fra "Søgaard" i Sønderhå rejste først Jens og Lars og nogle år efter drog lillebror Søren over til dem. Fra ejendommen Legindvej nr. 137 rejste der også tre brødre, jeg har navne på de to, nemlig Lars der rejste kort efter 1900 og Jens Chr. der drog efter ham omkring 1. Verdenskrigs udbrud.

En af dem fra "Søgaard" fortalte under et ophold i barndomssognet: Som dreng drømte jeg om at kunne købe "Koustrup" nu kan jeg godt, men nu har det ingen interesse, så han var så en af dem det gik godt for, men han længtes hele livet hjem til Danmark, selv om han var blandt de velstillede. Han udtalte, at dem der havde klaret sig godt derovre, ville også have klaret sig godt derhjemme.

To sønner af Kristine og Markus Pedersen ved Bydammen rejste i 1909, først Frederik og ganske kort tid efter Chr. Sidstnævnte var i lære hos sadelmager Knudsen i Hørdum, og det bliver særligt ham og vennen Lars vi vil følge.

Chr. Pedersen, ham vi senere omtaler som den "Swot sadelmager" (hans mørke lod, fra en syd-europæer i stamtavlen) starter sine erindringer med ordene:

Lars som amerikansk soldat 1918.

Det var nytårsaften, der var juletræsfest i missionshuset for unge mænd og kvinder (Sønderhå 1908). I blandt de unge mænd var der en, der havde været i Amerika i fire år og nu var hjemme for at besøge sine forældre og søskende.

Han fortæller så om livet derovre, og det hele munder ud i at Frederik Pedersen, bror til Chr., beslutter sig for at følge med ham tilbage og kvitte livet som karl på gårdene. Det rykker nu i broderen i Hørdum, der også har udlængsel, men er bundet af sin lærekontrakt hos sadelmager Knudsen.

Den 23. februar 1909 forlader Frederik barndommens land og sejler med Cunard Liners dampers "Lusetenia" og er 3 uger efter i Nebraska.

Da sadelmagerlærlingen fra Sønderhå, hvis fulde navn er Mikkil Chr. Pedersen, møder på værkstedet morgenen efter at broderen Frede-

rik var rejst sammen med flere andre aftenen før, spørger mester så: Nå, har du sovet noget efter afskeden med din broder.

Nej! svarede Chr., det blev kun til en times søvn, skulle du ikke have været med, kommer det så fra mester? Jo, svarer Chr., men jeg har jo et år tilbage af min læretid. Nå, ja, men vi har ikke så meget at lave, så hvis du har lyst, så stik du bare af.

Ja, så vil jeg også rejse så hurtigt det kan lade sig gøre, kommer det fra Christian.

Samme aften opsøger han smed Pedersens lærling (Lars Svaneborg). Lars er fra Vust og er havnet i Hørdum. Lars var først i mejerilære i Øsløs, men det med tallene var ikke lige hans område, så det holdt han op med og havde nu i lighed med sin bedste ven Chr. et år tilbage af læretiden.

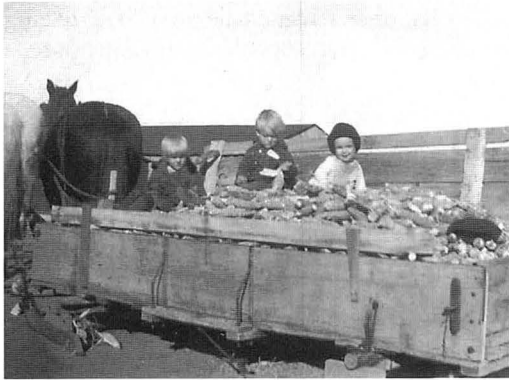
Der bestod et varmt venskab mellem de to, et venskab der nogle år efter blev udmøntet i praktisk handling, men derom senere.

Lars er fyr og flamme, han vil med, men møder ikke spor forståelse hos smeden, det kan der aldrig blive tale om, siger han. Jeg rejser alligevel, svarer han mester. Det var ikke almindelig på den tid at sætte sig op mod mester, Smeden bliver da også vred. Ja, så skal jeg sørge for, at politiet står på kajen i New York, og snupper dig, så såre du går fra borde.

Det var en grim trussel at have hængende over hovedet, men de gjorde sig rejseklare, fik diverse papirer i orden, der var agenter der ord-

Lars med sine muldyr Pitt og Dawi, der er lige efter at Lars har »Tåget Land« (købt jord). Se ham med hatten i hånden, en ydmyg glad mand på egen gældfri jord, 1911.

Nu har Lars fået familie og muldyrene er skiftet ud med heste, det er majshøst, og børnene får køretur på majs-slåden, det er vinter, og vognen er monteret om til en slæde.ca. 1925.

nede sådanne ture, og der var næsten altid folk med, der havde gjort turen før. Fra aviser fra dengang kan ofte læses indrykkede annoncer, at nu rejser den og den derover igen, og interesserede førstegangs rejsende kan melde sig til vedkommende.

Så snart Frederik er kommet godt i gang derovre, hjælper han Chr. med billet, og nu går det stærkt, via Agenten for Skandinavia Amerika Liner får de papirer og billet i orden til afrejse d.12. august 1909.

Gik det let for Chr., så var det svært for smedelærningen Lars Svaneborg at få sagen i orden, mester ville ikke slippe ham og forældrene heller ikke, dem måtte han bryde med og selv skaffe penge til rejsen, men Lars var en fighter og overvandt sine problemer, så den 8. august ved aftenstid rejser de med toget fra Hørdum til Thisted, hvor de overnatter på Højskolehjemmet.

Ved morgenkaffen på Jernbanehotellet mødes de med agenten, der har billetterne, og han følger dem til havnen, hvor Ålborg dampere Fylla ligger parat til afgang. En smuk sommer morgen stod vi så fjorden ud, ved Aggersund skulle de have gods ombord, og her ventede en bror til Lars for at vinke farvel, så var han da ikke uvenner med hele familien.

Det var mest moderen, der var ked af at knægten drog så langt væk, men Lars forsøgte

via breve at indgyde hende lidt humør, han skriver et sted: Når du går ud i aften og kikker op på Karlsvognen, så ser jeg det samme, og den sidder hvor den plejer, så jeg er slet ikke så langt borte mor.

Chr. fortæller om vennen Lars Svaneborg: Min kammerat hørte til dens slags mennesker, der havde let ved at stifte bekendtskaber, han kunne komme i snak med en og hver, han havde frimodighed og begavelse, kunne synge og danse og han stod ikke tilbage, når det gjaldt om at vove noget. Jeg derimod var det modsatte, forlegen, forsigtig og ikke begavet, hverken når det gjaldt sang, musik eller veltalenhed.

Lars og Chr. kom sikkert over dammen, selvom Lars blev franarret sit lommeur af en svindler. De kom sikkert i land, der var ingen der antastede den truede smedelærning, og efter lange togrejser kom de til bestemmelsesstedet i Nebraska, hvor både smeden og sadelmageren blev landmænd.

Det var noget ganske andet landbrug, end de kendte til fra Thy, grisene er røde, beretter Christian. De går ude hele året og bliver fodret med majs, det er med livet som indsats at komme ind i flokken, og han havde strenge ordrer om ikke at gøre det. Hvis man falder imellem dem, er det den visse død, de farer på alt og æder det på et øjeblik.

Et sted var svinene kommet ind til en ko, der var ved at kælte, de åd kalven ligeså rask som den kom ud af koen, og næste dag fandt de koen frygtelig tilredt, hele bagkroppen var ædt op af de næsten vilde svin.

Men farmeren havde selv vænnet svinene til det, alt affald og døde dyr blev smidt derind.

Det var ikke nogen let start for sadelmageren, han var vokset op på landet, men var ikke landmand, og nu skulle han så prøve kræfter med det under andre betingelse, end det han havde oplevet i Danmark, alting var anderledes, der var så meget jord at man ikke tog tingene så nøje.

Her kørte man rundt med alle maskiner lige fra plov og til selvbinder, uden at bekymre sig om hjørnerne.

Hvor man derhjemme havde tre karle, kunne en eller to gøre det her. Blev der for meget

*Nu er majsen kørt i en stor dynge, og Lars og de tre af børnene er kravlet til tops, majsdyngen lå op mod stalden, der havde store luger, så majsen kunne smides direkte ind. Inden fodring blev kernerne ligesom raspet af i en maskine.
Ca. 1925.*

rod og affald, så flyttede man nogen steder bare husene længere ud på prærien.

En af de første dage på farmen, meddelte manden, at de havde en syg hoppe, nu ville han ikke føde på den længere. Det var en bagende hed dag, og jeg svedte bare ved tanken om, at det var mig der skulle slagte og få dyret.

Husbond tog sin skyder, og jeg trak hesten et stykke væk fra huset, så satte han geværløbet under hovedet på hesten og trykkede af, derefter vendte han sig og råbte Pig - Pig, som når vi derhjemme kalder på hønsene.

Men det var svinene han kaldte sammen, og de kom omgående fra alle kanter og begyndte på deres arbejde, nemlig at få dyret. Og de kunne deres kram, i løbet af et øjeblik havde de hul i bugen, trak de varme indvolde ud under hylen og skrigende kamp for at få de bedste stykker. Nogle dage efter lå der kun de største knogler og hovene tilbage.

På en farm et stykke derfra havde der udspillet sig en uhyggelig scene, hvor en mand der ville af med konen, brugte svinene som middel til at fjerne sporene.

Han anmeldte hende som forsvundet, og det var lige ved at lykkes for ham, men en årvågen

betjent fandt en damestøvlehæl ved svinene, og en slagting af nogle svin afslørede, hvad de havde spist.

Det med at fodre svinene med en hest var så almindeligt. Lars Svaneborg beretter i sine dagbogsnotater fra sin egen farm i Colorado, at de skød en hest, og at Petrea hjalp mig med at trække skindet af den, det kunne laves i penge, mens kroppen blev til svineføde, den lever de af i fire dage skriver han. Da jeg omtalte dette for Chris. Svaneborg her i Hørsted, siger han, jamen det var da så almindeligt, det var nødvendig proteinføde. Hvis en hest kom til skade, blev den skudt og anvendt dertil. Ofte var der en vild hest, der var styrtet ud over en skrænt på vores skolevej, den gik vi i en bue uden om efter ordre hjemme fra, så hentede far den senere.

Derovre spiste man ikke de mange måltider, vi var vant til hjemme fra. I almindelighed begyndte dagen i marken ved 7-tiden og sluttede ved 6-tiden. Det var sjældent, der var pau-

Her er Petrea foreviget med Anna og Ellen på sin venstre side og Kristian Peter (Chris) til højre og Harold foran. Den bærer teksten: Det er ikke let at faa dem med paa billedet, den mindste ville skrabe i jorden med de smaa fingre, Anna og Kr. kunne ikke lide at stå ret så længe. Men Ellen Kirstine syntes hun var fin, selv om hun vokser fra sit tøj, og der er ingen til at tage det efter hende. I ser, de er alle raske, dette billede blev taget for en maaned siden, nu er det 12. feb. 1928.

ser undtagen til middag og ingen middagsøvn. I lange tider var det et savn for mig, at der ikke var rugbrød på bordet og ingen sigtebrød eller hvedebrød. Men der var derimod altid kaffe, vi der var nye sagde ofte i spøg, at her drikker de kaffe både til kål og suppe, kaffe både morgen og aften.

Ude på landet spiste man omtrent hver morgen pandekager, kaffe, stegt flæsk og tit henkogt frugt. Om middagen vekslede det med steg og grød og andre retter, men sjældent med brød. Om aftenen igen steg, men ikke altid varm, dog om vinteren fik vi varmt om aftenen de fleste steder og atter kaffe. Der var ikke noget der hed nadver (nætter), eller ekstra kaffe før man gik til hvile.

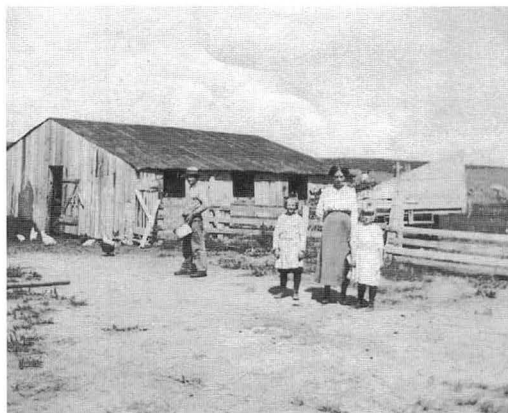
Men tilbage til sadelmagerens start en varm august dag som karl på farmen hos den fynsk fødte Lars Larsen og hans ligeså danske kone 25 engelske mil nord for Ohamé i staten Nebraska. De havde været derovre i 40 år og havde aldrig været hjemme, de havde lagt alt dansk bag dem og var blevet amerikanere med hud og hår.

Sadelmageren fortæller selv: Jeg havde det som de fleste i Danmark og vel i Europa, at vi vidste kun lidt om forholdene.

Mens Lars blev landmand med liv og sjæl, så søgte Chr. til sit fag og fik arbejde i byen, han skriver senere, at han syede i hundredvis af sele-tøj i sin Amerika tid, men der var arbejdsløshed i USA og til tider var det et kummerligt liv han levede.

Lars havde brændt sine skibe, som man siger, han ville ikke tilbage til lille Danmark, men Chr. havde lovet forældrene, Kristine og Markus ved Bydammen, at komme hjem til deres sølvbryllup i 1914 og det agtede han at overholde.

Både han og broderen Frederik samlede penge, så far og mor i Sønderhå kunne købe det hus, som de sad til leje i. Selv efter at moderen var blevet enke og sad i aftægt hos Chr. i Hørdum, sendte Frederik hver måned en femdollar hjem, hun fik nemlig ikke aldersrente. Chr. tog ikke imod fattighjælp, han ville selv forsørge sin mor, men svigermor, der også boede der, tog imod sin aldersrente. Hun var kommet fra

Petrea med pigerne, mens Lars er på vej mod stalden, bag på billedet skriver han, at hønsene ikke vil med på billedet. Nummeret på gavlen, der ligner et omvendt 30, er deres brandmærke. (nok mærke på dyrene). Taget på stalden er udbankede olietønder.

Thisted og var der blevet godkendt dertil, og det skulle hun nok selv bestemme. Men denne fem dollar fik senere betydning for Carl og bror Frederiks søndagspenge, jævnfør beretningen om søndagsfemøren andetsteds i Hørdums historie.

Chr. Pedersen nåede hjem til forældrene Kristine og Markus Pedersens sølvbryllup, mens broderen Frederik først kom hjem året efter.

Som det kan ses på gravstenen heroppe på kirkegården, var Markus 25 år ældre end sin kone, og han var sengeliggende ved Chr. hjemkomst og døde et par år efter.

Nogle år senere gifter sadelmageren sig så med Søren Sørensens husholder. Søren eller gammel Søren som han også blev kaldt, var som nogle vil vide, farbror til Niels Knattrup og hans søskende. Den pågældende pige havde været hos Søren i 3 år, og forinden havde hun været husholder for Mathias Kvejborg, men det brød hun sig ikke om, fortæller sønnen Carl.

Chr. lejer hus i stationsbyen, hvor der var ved at komme gang i sagerne, og efter nogle år sælger moderen i Sønderhå huset til Maler Thoftdal og kommer på aftægt hos sønnen i Hørdum.

Men ovre i Colorado har vennen Lars Svane-

Petra og børn ved den høje Ford, ca. 1928.

borg taget land af regeringen, sådan kalder han det.

Det var ikke et traditionelt køb af jord, som vi kender det. Men regeringen derovre var sulten efter at få prærien opdyrket og stillede jorden til rådighed på meget lempelige betingelser, som jeg ikke kan gøre rede for.

Så gravede/byggede han en hule ind i en sandstensbrink, og boede her indtil han senere fik stillet et skur op. Byggematerialer var en mangelvare, der skulle fragtes over store afstande, og det var der ikke råd til. Nu havde Lars foden under eget bord, hvis han da havde et bord, og 300 acre som nu skulle opdyrkes. Vi har her et billede af Lars med sine første medhjælpere: et par muldyr. Han står med hatten i hånden, en glad ydmyg mand på egen jord.

En gældfri mand på egen jord skriver han i et brev hjem til sypigen i Hørdum, hvem var så hun?

Ja, i sin læretid hos smed Pedersen i Hørdum havde Lars lagt mærke til en køn pige, der var i lære som syerske i Hørdum hos Helvine Frederiksen, og senere syede hun hos Marie Ludvigsen, der boede dør om dør med smedens værksted.

Lars havde let ved at komme i kontakt med folk, han var den type, der går lige ind i folk med træsko på. Modsat sin ven sadelmageren der var fåmælt og mere indesluttet, sådan betegner han vennen og sig selv.

Kort sagt, det havde slået små varme gnister mellem sypigen og smedelærlingen. Den aften da toget gled ud fra stationen med de to eventyrere i 1909, kom der lige, da toget gled ud fra stationen, en lille 17 års pige frem i døren til venteværelset, og vinkede til de to. Det er ikke omtalt i Chr.'s erindringer om turen og opholdet, men begges sønner har omtalt det, så Lars har lagt mærke til pigen, som han i forvejen havde et godt øje til.

Nu går så den unge farmer på prærien og længes efter Petrea, han holder forbindelsen vedlige, og forsøger at gøre hende interesseret i sin verden, gøre situationen tilløkkende, foreholder hende de ringe udsigter for småfolk i Danmark sammenlignet med de langt større muligheder i det nye land. Men Petrea er ikke så let at overbevise, selv om hendes breve til Lars ikke er bevaret, det kan vi så tilskrive Lars, som ikke har haft nogen skuffe i hytten til breve.

Så kan vi dog ud fra Lars' breve til hende læse mellem linierne, at hun stritter imod, hun vil have ham hjem i stedet for, hun synes også de kender hinanden for lidt endnu.

Jamen, kom du bare herover til mig, det vil du aldrig fortryde, skulle det ske, skal jeg nok sørge for billet hjem til Danmark igen.

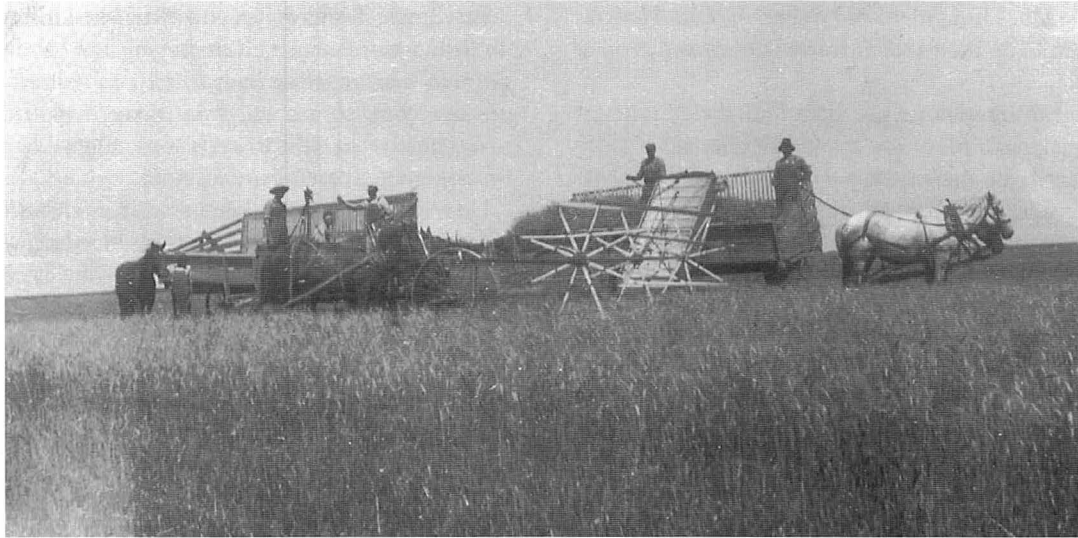
De første år bor Lars nærmest i en hule gravet ud i en sandstens brink, og det kunne forståeligt nok ikke friste en ung pige til at rejse derover, det er ganske ligetil.

På sin vej fra Hassing til Hørdum, har Petrea dagligt kunne betragte eneboeren ved Hørdum Skov, set hans tarvelige græstørvs hytte, og sendt tankerne videre til den ensomme mand i sin hule med kilometer til nærmeste nabo.

Så dette syn har gjort det næsten umuligt for Lars at få den kvindelige omsorg, han så hårdt trængte til i sin ensomhed.

Han fortæller hende, at han ligefrem går og bliver underernæret, fordi han ingen kvinde har i huset til at sørge for sig. Senere i et andet brev beretter han dog om, at han nu har fået høns, og at han nu spiser masser af spejlæg, så nu er han ved godt huld.

Ind imellem blev der længe mellem brevene, det er som om de forsøger at lade forbindelsen

*Der høstes havre 1/4 km. fra hjemmet med en mejemaskine, der læser det høstede op i en vogn.
Hestene æder kornet som det er, de er ikke vant til andet, senere kom der et omkørende tærskværk*

briste, men kan alligevel ikke, så de må skrive igen. Petrea prøver igen at få Lars hjem, om så bare for en tid. Men det er dyrt med to billetter, skriver Lars, det er bedre at købe mere jord for de penge.

Men kom herover, jeg vil sende rejsepenge, og der er altid danske agenter på alle skiftsteder, ja, det er ikke værre at rejse herover end at rejse til din søster på Lolland.

Så kommer 1. Verdenskrig, og Lars melder sig frivilligt, det er bedre end at blive udskrevet, for nu vil farmen blive passet af staten, og være der til ham efter krigen. Det er han ikke sikker på som tvangs udskrevet til militæret.

Lars bliver dog først indkaldt 1917, han fortæller selv, at krigen sluttede, da fjenden fik øje på ham. Fjenden har næppe set noget til ham, da han sejlede som fyrbøder på et proviantskib, men det skulle vise sig at blive slemt nok endda. De fik fordærvet mad, og det gav Lars varigt men. Chris beretter at hans far, så længe han kan huske tilbage, fik penslet halsen.

Efter at være hjemsendt i 1919 fik Lars ret hurtig Petrea's tilsagn om at ville følge med retur til Colorado efter bryllup i Hassing.

Så Lars kom hjem til Thy sidst på året og blev gift kort før jul i 1919, det blev hans ene-

ste gensyn med det gamle land. Kort efter nytår 1920 er de tilbage på farmen i Lars' lille træhus på den endeløse prærie. De mange breve til hjemmet giver et ret detaljeret billede af livet på farmen med den voksende familie og med sypigen, der bliver farmerkone og malker køer og hjælper ved alt, et noget andet liv end det hun var fortrolig med fra Thy.

Bedrøvet var hun over at skulle forlade hjemegnen, og hjemveen plagede hende forfærdeligt, hun blev aldrig amerikaner som Lars. Et par år efter dør hendes hjertebror, den svagelige Peter, der led af tuberkulose og derfor altid havde boet hjemme ligesom Petrea.

Der var langt til alt og ingen vej. Da børnene begyndte i skolen, der dog kun lå ca. 5 km. væk, pløjede Lars en fure fra hjemmet til skolen, så de små ikke gik vild, de begyndte i skolen fra det fyldte 6. år.

De store afstande til trods havde de ret meget med naboerne at gøre, én af dem der ofte nævnes er Sønderhå drengen Lars Henriksen. Han emigrerede så vidt det vides lidt før Lars og sadelmageren, denne sidste omtaler i sine erindringer fra de tre år derovre, at han traf sin skolekammerat Lars.

De to Lars'er hjalp hinanden ved flere ting,

de lånte hinandens redskaber, og Lars Henriksen hjalp med at få et større beboelses hus op at stå.

En amerikaner går ikke fem skridt uden at spekulere på andre metoder, allerede i 1920 havde de mejemaskiner, der afleverede kornet direkte i vognen, og i 1929 beretter Petrea om en eenmands betjent mejetærsker.

I sine dagbogsnotater fortæller Lars begejstret om den store hvedehøst på den jomfruelige og frugtbare prærie, han beretter om naboen Lars Henriksen, Laust Henriksens søn fra Sønderhå, der har avlet 1200 tønder hvede, det er mere end hans far kan avle i et helt liv på heden i Sønderhå.

Vi har billede af majshøsten, hvor man kører kolberne sammen i store dynger udendørs, for så at smide dem for svinene i vinterens løb.

Kom vinteren tidlig, var det en kamp mod vejret, at få kolberne plukket ned og bjerget, nogle år lykkedes det ikke, så blev svinene lukket ud i majsmarken til selvpluk.

Der var langt til alt, og man måtte hjælpe sig selv, så godt det nu lod sig gøre. I et brev hjem til Danmark beretter Lars om, at han havde været plaget af tandværk/tandpine, og for at få ende på det, satte han sig udenfor og trak selv tanden ud. Men, skriver han, jeg trak den forkerte ud, så nu får jeg så fornøjelsen en gang mere.

Allerede sidst i 1920'erne kom de dårlige tider til USA med børskrak og dårlige priser på landbrugsprodukter, det vi herhjemme oplevede nogle år senere.

Så dette og Lars' tiltagende sygdom gjorde livet på farmen besværligt, i stedet for at komme ovenpå økonomisk, blev de gældsats.

Så en dag i foråret 1932 skal Lars på sygehuset i Denver. En nabomand følger Lars derind, mens Petrea må blive ved de små. Lars sætter sig til rattet i familiens høje Ford. Chris Svaneborg fortæller, at det var det sidste, han så til deres bil, hverken den, eller Lars kom hjem mere.

Lars ville ikke vise hvor syg han var, så derfor kørte han selv, men så snart de var ude af syne, er jeg sikker på, at han overlod rattet til naboen, og lagde sig ned i bilen, fortæller sønnen.

Far havde forfærdelige samvittighedskvaler, nu forlod han Petrea og børnene, og han havde gennem ti år tigget og bedt hende om at komme der over, og nu sad hun alene med fire børn, husdyr og 300 td.sæde jord. Og de har vel nok anet alvoren i situationen.

Under Lars' sygdom, boede familien en tid i Denver, hvor han døde i august og blev begravet fra den Lutherske kirke i Walks Can, nordøst for Limon. Det var en ærefuld begravelse, hvor den amerikanske veteranforening deltog med fane, lige som der blev affyret æresskud.

Men efterfølgende var situationen katastrofal for Petrea og de fire børn Anna, Ellen, Chr. og Harold. De sætter farmen på auktion, men den koster næsten ingenting, og kan ikke give den billet hjem, som Petrea har mest lyst til. Hun hader alt amerikansk, og fra sadelmagerens breve kan det ses, at han synes, hun er blevet dårligt behandlet ved afståelsen af hjemmet.

Han vil have hende hjem, meddelelsen om vennens død kommer som en bombe, de har tilsyneladende ikke skrevet om hans tiltagende sygdom. Sadelmageren kan og vil ikke lade sin bedste vens familie i stikken, der findes en stak breve fra ham til Petrea, om hans bestræbelse på at få hende til at tage en hurtig beslutning om at komme hjem, og blæse på hvad folk vil synes og sige.

Han skriver i et brev op mod jul 1932: Jeg skal ikke have noget på mit bord juleaften, hvis du sidder derover og sulter, han var virkelig i nød for sine venner derovre.

I et brev 11/11 – 32 funderer sadelmageren over den aftagende næstekærlighed, vel nok afledt af Petreas betrængte situation i Colorado. Han skriver: Det gale er at man har løsladt Barrabas og korsfæstet Kristus, altså det onde huserer, og næste kærligheden har trange kår.

Da Petrea giver udtryk for at være beklemmt over at gøre vennen i Hørdum så megen ulejlighed, og over den gæld hun kommer i til ham, da han jævnligt sender nogle dollar med i brevet, sætter sadelmageren i næste brev tingen på plads:

”Kære ven! du har ganske misforstået mig, jeg giver bare efter bibelens ord min næste som trænger, og der bliver ingen gæld for dig, jeg

Her køres det løse korn i stak direkte fra maskinen, de kører med 3 – 4 vogne og maskinen tager normalt 8 alen (4,5 m), men skriver Lars: Vi er kun småfolk, og kører kun med 4 alen og fire heste for.

har ingen rum eller skuffer, hvor jeg gemmer på den slags.

Jeg kræver ikke noget til gengæld, aldrig – aldrig, så kender du mig ikke, din Lars var min bedste ven, og jeg har ikke eet eneste dårligt minde om ham, du er hans kone og dine børn er hans børn.”

Med andre ord, det er en vennetjeneste, over sin bedste vens familie, som det ligger ham meget på hjerte at hjælpe i deres nød.

I et andet brev fortæller han om forholdene i Hørdum og kommer ind på den skole, som venter børnene: Den adskiller sig ikke synderligt fra andre skoler, det er snarere lærerne der adskiller sig fra normen. Det var så et hip til særlig førstelærer Larsen, men også til hans andenlærer Lind, som var under tøflen af Larsen.

Det lykkedes for sadelmageren og Petrea's mor i Hørdum, at få skaffet penge til veje og få telegraferet billetten derover, men først i sommeren 1933 kommer de hjem til Hørdum, hvor bedstemor på Banevej har både hus og hjerterum til sine kære.

Chris fortæller: Vi fandt den danske sommer kold, vi frøs med anstand, vi var vant til det varme fastlandsklimas hede somre.

Det var en svær overgang, alt var anderledes, folk anede ikke, hvordan de skulle tage imod os. I skolen gjorde degnen sig til, vi skulle læse højt på engelsk, og det eneste vi ønskede, var at være som de andre, vi ville ikke udstilles.

Folk standsede os på gaden og ville høre om livet i Colorado, og jeg fortalte om klapperslanger og vilde heste og landbruget på farmen, beretter Chris. Så en dag opdagede jeg, at de stod og lo i smug, det gik op for mig, at de havde mig til bedste. De troede det var løgn og digt, bare fordi det lød fremmed for dem, så gjorde de mig til en løgner.

Eet er at blive taget på fersk gerning i at lyve, men at blive beskyldt for at lyve, når jeg fortalte sandheden, det var slemt. Jeg klappede i som en østers, og har siden faktisk ikke fortalt noget derovre fra før nu, det sad i mig, de tror det er løgn.

Et andet prekært problem var at få vore papirer i orden. Med mor var det hurtigt ordnet, hun var jo dansk født, men vi var amerikanere, og da vi opdagede, at det var os der var problemer med, blev vi bange, for at vi skulle sendes tilbage uden mor, men da så mor bedyrede, at vi skulle ingen steder uden hende, så hjalp det lidt.

Men det bevirkede, at jeg aldrig har taget imod en krone, som jeg ikke havde direkte tjent selv.

Her blander Erna sig i snakken, det holdt hårdt at få ham til at tage imod folkepensionen, man havde gjort et barn så megen fortræd, at det selv som ældre mand stadig sad i sjælen.

Men der skal lyde en stor tak til Erna og Chresten Svaneborg, fordi de lukkede kufferten op med de mange breve, og også at Christian lukkede op for hjertets gemmer, og fortalte mig om sin spændende historie.

Og lige så vel som smedelærningen og sadelmagerlærningen var forbundne i et tæt venskab, så er deres to eneste nulevende børn, biavleren Chris Swaneburg, som han hed i sin amerikantid, og sadelmageren fra Aulum, forhen Hørdum, venner for livet.

Carl har her i vinter fortalt meget om det gamle Hørdum som et led i forberedelsen til "Spillet om Hørdum"

Chris fortæller, at han som ung knægt kommer til at tjene hos Oluf Nielsen (gården lige syd for Hørdum Kirke), her var der en karl, der ikke altid behandlede mig ordentlig, for eksempel forlangte han, at når han kom hjem ud på natten, så skulle jeg stå op af sengen, for at slukke lyset efter ham.

Jeg må vel have nævnt det hjemme, for en søndag da jeg skulle passe dyrene, kommer sadelmageren op til mig og snakker med mig og hjælper mig med arbejdet.

Han må nok have snakket med husbond også, for han går i rette med karlen næste dag, spørger mig ud, og under et af måltiderne, siger madmor til mig i alles påhør: Nu bor du her oppe på loftet herefter, karlen dukker sig i sædet, han bryder sig ikke om den vending, snakken har taget.

Chris fortsætter: Mor gik til sadelmageren, når der var noget, der skulle snakkes om. Han var vor bedste ven, og selv om han havde nok i sit eget, så havde han tid også til os.

Jeg havde også min gang deromme, både hos hans jævnaldrende drenge, men sad også inde hos sadelmageren, og så betroede han mig om sit venskab med min far og om sin tid i Amerika.

Jeg kunne mærke, at jeg var søn af hans bedste ven, han fortalte mig vist mere end hans egne drenge fik at vide.

Både fra Chris, men også fra sadelmagerens egen søn Carl, er der tegnet et billede af sadelmageren, et billede der viser en fåmælt mand med markante meninger og ideer.

Nogle fandt ham kantet og fåmælt, men han var en beskeden, ja, ydmyg mand med faste principper, når han havde tjent fem kroner, så holdt han inde for den dag, mere var ikke nødvendigt, selv om han også havde sin mor og svingermor boende.

I 1946, da sadelmagerens bror Fred var hjemme på besøg fra Amerika, syntes denne verdensmand godt, at den lidt asketiske bror kunne lempe lidt på sine faste principper, såsom, at skænke et glas vin når der kom en

*Dilettant på Hørdum Afholdshjem 1905.
Manden til højre er Lars Svaneborg som 16-17
årig, den anden mand kendes ikke.*

*Billedet blev opbevaret af
manufakturhandlerens kone, Kirstine, der så
engang gav til Chris Svaneborg.
Fotograf er Christine Poulsen der havde atelier
på Legindvej 6 (før fotograf Bang).*

gæst for at hilse på dansk-amerikaneren. Der sker da ikke noget ved det, bare et enkelt glas gør da ingen skade. Så kommer det prompte fra bror Chr.: En lille gris er også et svin.

Der var ingen slinger i valsen, selv om der kom store gæster, det spiller måske også ind, at Amerika ikke stod ret højt i kurs hos sadelmageren.

Han havde set for meget af vrangsidens i sin tid derovre, og deres behandling af hans bedste venner, havde nok ikke stemt ham mildere.

En kunde kom en dag og skulle afhente et adresseetui eller hvad sådan et nu hedder, til sin kuffert. Sadelmageren nævnte det beløb, det skulle koste, men damen ville kun give så og så meget. Så koster det ikke noget, kom det bestemt fra ham. Kan jeg ikke få mit arbejde betalt, så vil jeg slet intet have.

Nu må vi have beretningen om søndags femøren som nævnt tidligere.

Carl beretter: En søndag stod maleren Frits pludselig hos os, gumlende på et stort bolche og flere i en pose, på vores grund og uden at byde os: Hvor har du fået slik fra?

Jeg har fået min søndags femøre. Søndags femøre udbrød vi, hvad er det? Ja, det får vi, svarer Frits.

Carl og bror Frederik kikker på hinanden, og løb så ind til mor og foreholdt hende situationen om den skæve fordeling af livets goder.

Men det var mere end mor havde mandat til, det må I snakke med far om, det er hans afdeling. Men far var ikke sådan at liste nogen ugentlige femører fra, han regnede på, hvor meget det nu kunne blive på et år, og hvad de penge kunne give i rente afkast, men det havde ikke vores interesse udtaler Carl, vi havde et akut behov, der krævede øjeblikkelig handling her og nu.

Vi løb så op loftet til bedstemor (farmor), vi vidste, at hun fik en månedlig femdollar fra farbror Frederik i Amerika, og selv om denne

femdollars skulle være mange steder, så lykkedes det at få en ordning med bedste, så vi ikke skulle stå tilbage for malerens Frits.

For en ordens skyld skal det nævnes, at det var Petrea's svoger i Hurup, Nicolaj Gyrupe der stillede den fornødne kapital, ca. 33,00 kr. (det nøjagtige tal ses i Breve fra Hørdum.) Han var den eneste i familien, der havde penge. Han havde også hjerte til hjælpe sin kones familie hjem, det tjener hans eftermæle til ære.

Efter hjemkomsten til Hørdum, spenderede Nicolaj såvel støvler som sko til børnene.

Men også sadelmageren i Hørdum fortjener at mindes for sit store arbejde med at få alt på plads, så hans strandede venner kunne komme sikkert hjem. Måske vi ved en senere lejlighed kan se på uddrag af mappen "Breve fra Hørdum".

Fra brevvekslingen med Petrea fremgår det, at Lars Henriksen, (ham fra Sønderhå hede), som så mange andre måtte sælge farmen under depressionen først i 1930'erne.

Det var en forkortet udgave af hele den Amerika historie, der gemte sig i den gamle kuffert på Svaneborgs loft i "Bibo" i Hørsted. Den kuffert der har gjort hele rejsen, først med de nygifte Lars og Petrea i 1919 og så med den lille faderløse familie hjem i sommeren 1933.

Den store kuffert som sadelmageren efterfølgende formindskede til en mere handy damekuffert.

Nu tjener den sit formål som magasin for de gamle gulnede breve og dokumenter.

Måske det lige skal nævnes, at nævnte Nikolaj Gyrupe, der stillede den fornødne kapital til rådighed, er født i "Hegelundsgaarden" i Jestrup, og selv har fortalt om sin tid i Sønderhå sogn og senere i "Kirkegaard" i Hurup. Han er ud af såvel Gyrupe slægten fra gården af samme navn, og af Bach slægten fra "Skadbach" og "Saltbach" i Jestrup, men det er en helt anden historie.

Asylet i Ullerup

Af Linne Hedegaard, Hurup

Fattiggården i Ullerup blev bygget i 1880, og mine bedsteforældre Line og Peder Christensen Handrup var bestyrerfolk i de 26 år, gården eksisterede som fattiggård, indtil den i 1906 fik navn af 'asyl' med fastboende bestyrerfolk.

Mine bedsteforældre købte landbruget med de gamle bygninger. De skulle dog passe de sidste beboere fra fattiggården i de få år, der gik til "Det store hus", som lemmeboligen blev kaldt, blev indrettet med lejlighed til bestyreren. Der havde været bygget en overgang fra huset til det gamle stuehus, hvor det mod vest var spisestue for fattiggårdens beboere. Denne overgang blev nu revet ned, men så fandt sognerådet ud af, at der var en lille trekant, som tilhørte kommu-

nen, men som et hjørne af det gamle stuehus lå indover. Mads Kristiansen har kvitteret for de 15 kroner, som bedstefar måtte betale for jorden.

I Det store hus var der en lang gang, som gik hele vejen gennem huset. Der var et stort bryggers, og efter bryggerset var der, på østsiden af den lange gang, sovekammer og en "pæn stue" til bestyrerens. På den anden side af gangen var der mod nord et spisekammer og en nedgang til kælder. Så var der stort køkken med dør til gangen og en dør til spise- og -opholdsstue for alle i huset. Det var den eneste stue, der blev opvarmet om vinteren.

Der var en sognerådsstue, hvor sognerådet holdt møde den første onsdag i hver måned, så nær som når der om efteråret var Store Onsdag i Thisted - så blev mødet udsat til den anden onsdag. Storstuen blev brugt til konfirmandstue, hvor konfirmander fra Ginnerup, Heltborg og Visby gik til præst den ene uge og næste uge i Visby præstegård. Storstuen blev også brugt til valglokale, og det var festdage, når hestevognene rullede ind i gården.

Midt på husets østside var de store dobbeltdøre, og indenfor var lofttrappen. Til højre for trappen var et primitivt træskillerum med dør med lås til, og loftrummet havde Bedstefar beholdt som kornloft - imod at asylet måtte hente vand ved gårdens brønd. Til venstre for trappen stod den kæmpestore rulle med kampesten, som alle omkringboende benyttede. Der var to kamre mod syd. Det ene var fyldt op med gamle papirer (Sognerådstitidener og Hedeselskabets Tidskrifter) i ca. en alens højde. Det andet var pultekammer.

Den lange gang, der gik gennem hele huset forblev uforandret, ligesom den blå-hvide grundmaling, numrene på alle døre, jernvinduerne og de kalkede vægge blev som det var, indtil huset i 1934 blev moderniseret og blev til alderdomshjem.

Line og Peder Christensen Handrup.

Ullderup Fattiggård, Heltborg sogn år 1903.

Der var en ret stor køkkenhave vest for huset med frugtbuske, og der blev avlet kartofler, kål og andre grøntsager. Der var hønsehus, og mod landevejen var en beplantning af forskellige træer. Der var et gammelt bøgetræ, og hvert år når det stod i avisen, at nu var museums-bøgen i Thisted sprunget ud, så havde den gamle bøg i Ullderup haft blade i 2 dage.

I et hjørne mellem træerne var der en skrammeldyngde med knust porcelæn, gamle fernisdunke og alt muligt ragelse. Det var en herlig legeplads med uanede muligheder for fantasien.

Dorthea og Thomas Sørensen Thomsen fik bestyrerpladsen. De havde tre børn:

Thora havde ganespalte og måtte flere gange rejse til Aarhus.

Dagmar var nærmere på alder med min søster Inger og mig, og hende legede vi dagligt med. Vi havde så mange svaler i laden, og en dag sagde Dagmar: "Jeg har hørt, at når folk dør, bliver de til svaler, så det kan være, at én af dem er jeres Bedstefar." Hvor hun havde sin viden fra, ved jeg ikke, men Mor blev meget fortørnet over det.

Så var der Børge, som var født med en hvid hinde over det ene øje. Nu om dage kunne de

nok have skaffet ham synet på det øje, men dengang var det anderledes.

Da jeg er født i 1917, husker jeg først fra 1920'erne, og da var der ikke mange på asylet.

Der var en gammel mand, der hed Per Korsgaard. Om sommeren, når vejret var til det, gik han hver dag op til landevejen og satte sig på diget, hvor han kunne læne sig mod en telefonpæl, som stod der. Han havde efterhånden fået slidt sig et fint sæde, hvor der aldrig kom til at gro græs, for han sad der dagen lang og gik kun hjem til spisetiderne. Han havde vist ingen familie, for da han lå for døden, sad der en nabodreng og vågede over ham. Drengen skulle jo holde sig vågen, så han satte sig på gulvet, lagde benene over kors, tog fat om anklerne og lærte sig at hoppe rundt på enden. Jeg husker, at der stod en stor, sort kiste ved huset, og så fik Per Korsgaard sit sted mellem tusind forglemte grave.

Met' Tølbøl havde været på "De Kellerske Anstalter", men kom på et tidspunkt på asylet. Hun var en lille mager, fordringsløs person og gik altid i sort: fra træskoene, den sorte kjole, det sorte forklæde og til det sorte tørklæde, hun altid havde om hovedet både ude og inde.

Hun kunne hverken læse eller skrive, men

var venlig og hjælpsom. Hun hjalp i huset med, hvad hun nu kunne. Hun kunne feje gulvene, skrælle kartofler og vaske op. Hun kom ingen steder undtagen omkring huset, men kom engang imellem ind til os i et ærinde. Hvis man var udgået for sukker, mel eller sprit til primussen, tog man en kop med til naboen og lånte, indtil der var bud til købmanden. Man kunne bare skrive en seddel til købmanden og sende den med mælkekusken Anton. Så var pakken klar, når Anton kom tilbage fra mælke-turen til "Frem" i Hurup - og Anton havde tjent 10 øre.

Met kom engang med en tøjsko i hånden og beklagede sig over, at vores umulige hundehvalp havde bidt skoen fuldstændig i stykker. Hun havde sat sig på en stol midt på gulvet og viftede med den sølle sko. Mor gav hende kaffe og penge til et par nye sko. Met fortalte da, at hun, på opfordring af Dorthea, havde været hos sognerådet, da de havde møde på asylet. Hun havde bedt om at måtte få en tangmadras i stedet for halm i sengen, og det var blevet bevilget. "Det er ét barre jæv, det er osse så ræn", sagde Met, og det var nok det eneste, hun havde bedt om i alle årene. Hvert år, når

Ungdomsbillede af Dorthea Thomsen.

skatteligningen og kommuneregnskabet var gjort op, gav sognerådet Met 5 kroner til lompepenge, og det var de eneste kontanter, hun rådede over.

Engang var hun indlagt på Koldby sygehus i 3 uger, og en dag sagde vores pige: "Nu kommer rutebilen, og Met skal komme hjem med den. Kom, vi går op og tager imod hende". Og der stod så Met i lange knapstøvler og figurfrakke og med sit sorte tørklæde om hovedet. Det var den eneste gang, jeg så hende i andet end dagligtøj. Ved bryggersdøren stod hele bestyrerfamilien og bød Met velkommen hjem, men pludselig sagde den lille Børge: "Har du ikke noget med hjem til mig, Met?" Dorthea tyssede på ham, men Met dykkede ned i frakkelommen og fiskede et lille grønt æble op og rakte det til drengen: "Her ska do sik". En kone havde givet hende æblet, som var det eneste, hun havde fået foræret under sit ophold på sygehuset, men det havde hun gemt til drengen. Så var hun alligevel ikke så fattig, som man skulle mene: hun havde en familie, som hun følte, hun hørte til hos og holdt af.

Kr. Vangsgaards familie lejede sig ind på asylet en tid, før de kunne flytte ind i ejendommen vest for landevejen, og da Slagter Dalgaard's hus brændte, boede den familie der et stykke tid, til de fik bygget et nyt hus.

Anders Pedersen og Marie Dejn boede også på asylet en tid. Manden var invalid og kunne ikke arbejde, men Marie var utrolig flittig. I mange år malkede hun på to gårde to gange dagligt: i Vestergaard i Ullerup og Bjerregaard i Heltborg. Hun småløb, for der var langt imellem, så vi kaldte hende "æ tog" - også fordi det var de samme "togtider" morgen og aften i al slags vejr.

De flyttede til et hus i Heltborg, men da Anders Pedersen kom ulykkeligt af dage, flyttede Marie igen til asylet. Hun havde fået andet arbejde og var hjemmefra hele dagen. Hun havde en lille hund, der så var alene i stuen i lang tid. Når den blev lukket ud sidst på eftermiddagen, var den selvfølgelig helt vild og jagede efter vores høns. Far sagde til Marie: "Hvis den bliver ved med at rende efter vores høns, så skyder jeg den". Marie var ikke tabt bag af en

vogn, så hun svarede omgående: "Hår do en bøes?"

Truslen var nok ikke så alvorligt ment, for da Marie kom og bad Far om at skyde Perle, sagde han nej. Men da hun sagde, at den ødelagde alt i hendes stue, og nu kunne hun ikke være tjent med det mere, ja, så måtte han jo gøre det.

Marie havde også haft en kat engang, og en dag, da den stod på bordet og drak af fløde-kanden, hørte Dorthea, at Marie råbte: "Tyve og røvere skal ikke arve Guds rige".

Det var også en kone på asylet med to små piger, og dem tog Dorthea sig moderligt af. De holdt forbindelsen vedlige så længe Dorthea levede, og deres børn sagde Bedstemor til Dorthea.

Thomas hjalp til hjemme, men gik ellers på dagleje rundt omkring i sognet. Han havde sin egen måde at fortælle en historie på, så ingen detaljer gik tabt. Langsomt og tydeligt rullede han historien op, så det morsomme fik tilhøreren til at more sig længe efter.

Som da Thomas fortalte om, da de havde slagtet gris og smeltede fedtet af. De havde sat timsen over et rødt lerbåd, men da det sprang med et knald, sagde Dorthea: "Hent et andet fad". Da både dét og også det tredje sprak af det hede fedt, råbte Dorthea: "Hent mælke-spanden". Der var spildt fedt på gulvet, og da Thomas ville skynde sig ud i bryggerset efter spanden, gled han i fedtet og kurede hen ad gulvet. Den emalierede spand holdt, men da de så på ødelæggelsernes vederstyggelighed, syntes de sikkert ikke, det var slet så morsomt, som vi syntes, da Thomas berettede om det for os.

Dorthea var meget arbejdsom, og foruden alt arbejde i huset syede hun alt tøj til familien og beboerne i huset. Hun havde trædemaskine, og der var mange, der fik syet hos hende - fra skjorter og livstykker til stadskjoler for de landlige, men hendes største produktion var nok tøjsko.

Folk kom med store bundter slidt arbejdstøj til skobundene, som blev syet sammen i mange lag med tvist eller sejl garn. Det var hårdt for fingrene. Til "æ ovver" kunne man få plysrester hos sadelmageren og få lidt skind, som blev

*Fra Ullerup Fattiggård.
Adolf Handrup ved tømme, drengen Martinus
Kristensen blev senere landevejsridder.
Billedet er fra ca. 1920.*

syet på snuden i en trekant. Så blev skoene vendt, og der blev syet en indersål i. Pressejer-net (e pæsjer) blev lagt ned på gløderne i kom-furet. Når det var gloende, fik sålernes kanter svedet trævlerne af. Sålerne fik et godt lag fer-nis, blev lagt til tørre og var meget slidstærke. Det var en vidunderlig fornemmelse at få et par nye tøjsko på.

Landmændene brugte til daglig sort krave. Det var som en hagesmæk af sort lasting, foret, med stikninger og med en linning foroven, der kunne knappes i nakken. Da de ikke længere kunne købes hos Hancke, syede Dorthea 2 til min far.

Dorthea havde en dag tabt sin vielsesring, og der blev ledt alle vegne, men ringen blev ikke fundet. Der gik mange år, men så en dag, da de gravede kartofler op, sad ringen i en kartoffel.

Dorthea havde en snes høns, og bestanden blev holdt ved lige ved, at der hvert forår blev

lagt én eller to skrukhøns på æg fra egen høns-egård. Hanekyllingerne blev til søndagskost om sommeren, og hønekyllingerne kom ind til hønsene, og så tog man de gamle høns til suppehøns.

Nu har høns en særlig evne til at bryde gennem trådvæv og slippe ud. Det nye kuld havde et år en vældig forkærlighed for vores have. Det kunne jo være irriterende, men man satte da ikke et godt naboskab over styr for så lidt. Men så var der en dag, da Dorthea og Mor sad og snakkede over en kop kaffe, og i samtalens løb sagde Dorthea stolt, at nu var hendes hønniker begyndt at lægge æg.

Så fór der en lillebitte djævel i Mor, så hun sagde - ikke helt sandfærdigt - "Ja, de gør osse en masse eg i vor hav' ". Samme dag blev trådvævet om hønsøgården repareret.

Man havde en vældig respekt for præsten, og folk indrettede normalt deres sprogbrug efter forholdene, så der ikke blev sagt et utilbørligt ord i hans nærværelse, men Dorthea lavede ikke om på sig selv. Da pastor Volf en vinterdag stod inde i gangen og meget beklagede, at han havde haft så meget sne på støvlerne, at der var blevet en hel sø, så sagde Dorthea bare: "Åh, skiid mæ det".

Der var engang børnefødselsdag på asylet, og da vi sagde farvel og tak, sagde Dorthea til en stor dreng: "Hva' er det for en slanten hånd, du kommer med? Du skal lære at gi' et fast håndtryk", og det fik han omgående et kursus i.

En dag, da Far var gået derop med en besked, og han åbnede køkkendøren, stod døren til spisekammeret åben, og så lød der et højt knald. Det var Dorthea, der sad på gulvet i spisekammeret og skød ned i et rottehul med en hundepistol. Hun var gal, for hun havde aftenen før stegt 18 frikadeller og stillet dem på spisekammerbordet, men så havde rotterne gnavet hul i gulvet og slæbt alle frikadellerne ned i hullet.

Det samme våben brugte Dorthea hver nytårsaften til at skyde nytår ind med. Hun stillede sig i bryggersdøren om eftermiddagen og skød langs med husmuren, men engang var det så uheldigt, at naboen Kr. Vangsgaard samtidig kom for at ønske familien godt nytår. Idet han drejede om hjørnet, gik skuddet af og ram-

te ham på næsen, så blodet piblede frem. Dette drama, hvor Dorthea havde "skådt Kræn Vångsgor" fik vi megen fornøjelse af.

Dengang gik der på landevejen mange bisserre, håndværkssvende, landevejsriddere eller hvad man nu kaldte dem. De kom til landmændene om aftenen og bad om at måtte sove i stald eller lade om natten. De gjorde ingen fortræd, men folk var ikke glade for at have dem liggende, og de bad altid om, at den logerende afleverede sine tændstikker, som han så fik igen, når han fik sin morgenkaffe.

Så indrettede Dorthea og Thomas en "svendestue" med en dobbeltseng og en stol. Det var en god ordning for alle parter, for nu kom alle farende svende til asylet, og der følte de sig godt tilpas. De fik aftenskaffe, sov i en seng - der ganske vist sjældent fik skiftet betræk - og de fik morgenkaffe og betalte halvanden krone. Der var tit nogen, som kom juleaften. Da fik de suppe og suppekød, sad ved familiens bord, dansede med om juletræet og blev behandlet som almindelige mennesker.

Da asylet så i 1934 skulle restaureres og være alderdomshjem, flyttede Dorthea og Thomas til Heltborg ved forsamlingshuset. Svendestuen tog de med sig, og bisserne fandt straks den nye adresse. Den forretning fortsatte så længe Dorthea orkede det.

Da Dorthea blev alene, kom hun på alderdomshjemmet, og der besøgte jeg hende engang og havde mine to små piger med. Mig kunne hun kende, og hun fortalte så meget om sine børn og børnebørn og viste billeder af dem. Men så var der noget, der svipsede, for hun forvekslede pigerne med min søster Inger og mig, da vi var i den alder. Hun kaldte dem Inger og Linne, og tog fat i armen på den ene og sagde: "Det er nøj godt fåst kyd". Og den bemærkning er så, hvad de husker om Dorthea.

Ved sammenkomsten efter Dortheas begravelse var der én, der i en tale nævnedes, at der nok rundt omkring i landet sad mange ensomme mænd, som gerne ville have været med og have vist Dorthea deres taknemmelighed.

Historien om Sydthy Maskincenter

Af Marius Sloth, Hurup

Forord

I september 2002 er Sydthy Maskincenter i færd med at flytte udenfor Hurups bymidte til industriområdet på grund af de trafikale problemer med de store maskiner.

Vi er nogle af virksomhedens mangeårige medarbejdere som ved fælles hjælp vil forsøge at samle historien om den gamle virksomhed, som blev til Sydthy Maskincenter.

Vi er af virksomheden blevet overladt en del papirer fra Johannes Klausens tid, erindringer, som han selv har skrevet, og resten må vi så selv finde frem til.

Jeg er den som har været ansat i virksomheden længst, omkring 50 år, og jeg vil forsøge at samle trådene, så der kan blive en historie ud af det.

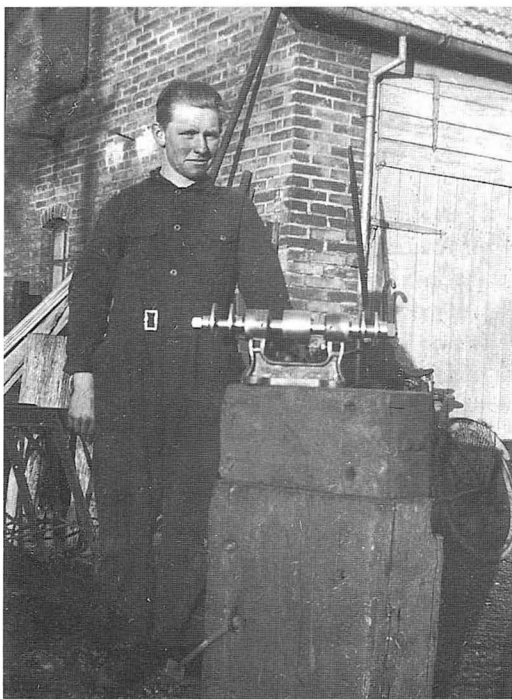
Først vil jeg fortælle om min tilknytning til virksomheden og min personlige tilknytning til familien Klausen.

Jeg hedder Marius Sloth og kom i 1932 som 17-årig i lære ved Karl Klausen, læretiden var 4 år med kost og logi, men uden løn. Johs. Klausen var den gang svend hjemme hos faderen. Vi boede sammen på et lille loftværelse i de 4 år som læretiden varede, så jeg lærte jo familien og hjemmet godt at kende i deres hverdag. Jeg blev udlært i 1936, men fortsatte med at arbejde der, den eneste ændring var, at jeg flyttede på lejet værelse og pensionat. (*måske mere i løn? Red.*)

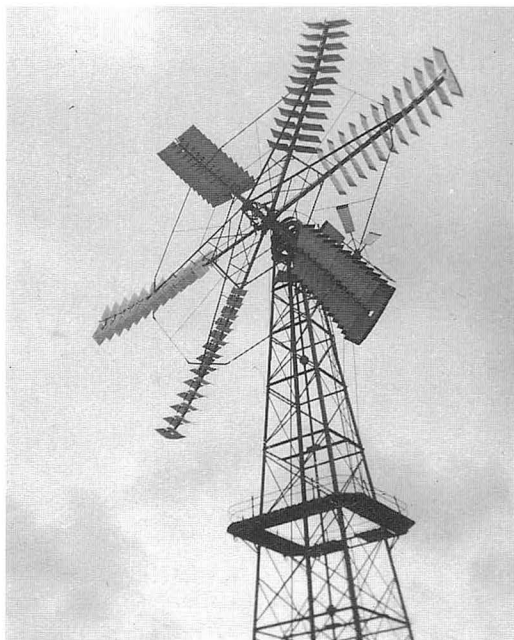
Under besættelsen, da der ikke var så meget at lave, var jeg montør for en anden virksomhed.

Johannes Klausen og hans søster Anna samt virksomhedens tre lærlinge Marius, Henry Nielsen og Ejnar Graugaard foran det gamle værksted fra 1918.

Marius og hans svendestykke foran det gamle værksted.

En af de vindmotorer, vi har lavet ny vingesæt til.

Efter besættelsen, da der igen kom gang i hjulene og der blev meget arbejde, fandt Johs. Klausen ud af, at han ikke ene kunne passe både kontor og værksted. Han sendte så bud efter mig, jeg skulle komme hjem og hjælpe ham, og så skulle jeg være værkfører. Jeg tiltrådte pladsen i august 1945 - og det kom så til at vare 37 år.

Det vi vil fortælle om, er virksomhedens spæde start, om udviklingen op gennem tiderne, hvad der krævedes af sådan en virksomhed, hvordan arbejdsforholdene var og hvordan landbrugets mekanisering skred frem.

Johs. Klausens egen beretning skrevet omkring 1990

Niels Bedsted har opfordret mig til at skrive noget om mine oplevelser og om forretningens drift igennem de mange år, som jeg kan huske.

Først lidt om min faders tid da han begyndte sin forretning i 1918 i Nørregade 14, Hurup.

Min fader Karl Klausen var udlært som almindelig smed hos smed Sejersbøl i Sdr. Ydby, og derefter blev han soldat i København som feltkonstabel, og var derefter en kort tid smedesvend i Bedsted, inden han kom til Poul Jeppesen, Ginnerup Maskinfabrik. Her var han i nogle år og flyttede med til Hurup, da fabrikken i 1899 flyttede, og her blev den måske fra starten kaldt Hurup Jernstøberi og Maskinfabrik.

Her var han rejsemontør indtil året 1912, hvor fabrikken delvis blev flyttet til Nyborg. Fader ville ikke flytte med til Nyborg og blev derfor fyret, hvorefter han fik arbejde hos fabrikant Jens Chr. Nørgaard indtil 1917. Så blev far syg af lungebetændelse og lungehindebetændelse, og det blev en langvarig sygdom, som tog meget hårdt på ham.

Her begynder så den forretning som senere skulle blive til Sydthy Maskincenter Aps.

Fader startede meget småt med betegnelsen mekaniker Karl Klausen, det var i Nørregade 14 hvor han på loftet havde et lille værkstedsbord, hvor han reparerede cykler og primusser samt loddearbejde på transportspande og andre blikdele, han gik heller ikke af vejen for at klinke et lervad eller noget porcelæn.

Fader reparerede mange symaskiner, det var tit aftenarbejde, så foregik det ved spisebordet.

Fader havde en del cykelarbejde for smed Hyldahl i Vestervig. Cyklerne skulle skrubes rene for gammel maling og lakeres igen, og der blev sat nye eger og følge i hjulene

I efteråret 1918 købte far en staldbygning på 10 x 20 alen som stod ved Brugsforeningens afdeling B, og bygningen blev flyttet uden at tagkonstruktionen blev skilt af, den havde tagpap. Flytningen foregik ved at der blev kørt en blokvogn ind i bygningen, på blokvognen blev der klodset op med sveller, så taget hvilede herpå, hvorefter murene blev fjernet, og taget sænket ned på blokvognen ved at man ved hjælp af donkraft fjernede svellerne en for en.

Transporten skete ved håndtræk op i gennem smøgen mellem Brugsforeningen og P.V. Thomsen (Materialisten), nu Isenkramforretningen Vilh. Nielsen. Op til Bredgade, hvor der blev spændt heste foran. Da indkørslen til Nørregade var for smal, måtte turen gå helt op over banen og derefter til Nørregade fra nord. Det var vanskelig at dreje vognen, idet hestetrækket var spændt i forenden af vognstangen, men transporten lykkedes, og så kunne opklodsningen, og undermuringen begynde.

Selve bygningen kostede 600,- kr., og alle døre og vinduer samt mursten var brugte, også gulvet der blev lagt var brugte planker.

De første maskiner vi havde, var en mindre hjemmelavet boremaskine med fodtræk, essen og slibestenen var også med fodtræk, lyset var en enkel petroleumslampe, som kunne flyttes rundt efter behov. Vi havde også en stor boremaskine med håndsving og stort svinghjul foroven på boreakselen og automatisk tilspænding ved paldrift, den stod på bordet. En 1m drejebænk havde vi også, den var med trætræk, hvor vi kunne være 2 til at træde.

Jeg husker, at vi drejede nye aksler til en stiv vogn, de var for lange til at kunne gå mellem pinolerne, så vi måtte hugge dem over til halv længde, og så senere svejse dem sammen igen, det skete så på essen. Mor var tit ude og træde på drejebænken og boremaskinen.

I 1921 fik vi lagt elektricitet ind og en udlægeaksel på langs i værkstedet, hvorfra de forskellige maskiner blev drevet ved remtræk, dog blev essen ved med at være fodtrukket længe efter den tid.

I 1923 fik vi en hel ny 2m drejebænk med prismevange, det var mere moderne end de andre værksteder i byen. Drejebænken kostede 1975,- kr., og så fulgte der endda en 12" centerpatron med i prisen, og betaling i løbet af 1 år, jo, det var gode betingelser.

Vi fik den hos S.C. Sørensen, Randers, der stort set var vores grossist i jernartikler.

For at kunne regulere remspændingen lavede far nogle lejevukke, der med håndsving kunne regulere remspændingen både vandret og lodret.

Men hvad lavede vi?

Vi lavede stadig en del cykelarbejde, idet min broder Kristian kom hjem fra soldatertjenesten som kystartillerist i København i foråret 1922, han fik så cykelsalget og arbejdet at udføre for egen regning, foruden at han beskæftigede sig med andet værkstedarbejde så meget som muligt.

Fader påtog sig mere maskinreparationer, så som slåmaskiner, selvbindere og tærskværker, han lavede også en del arbejde for maskinhandler Gramstrup, der havde forretning i det såkaldte "Strygejern". På marken hen imod realskolen kunne der om sommeren stå op imod 10 selvbindere som skulle repareres.

Da jeg blev 15 år var det mest mig der hjalp Gramstrup og var med ham på udearbejde om høsten.

Far påtog sig også vindmotorarbejde, og så vidt jeg husker var det møllen på Ginnerupgård vi først lavede nye vingesæt til. Det var medens jeg endnu gik i skole, at jeg sømmede brædderne til klapperne sammen og udførte malerarbejdet på værkstedet. Det var vist i 1922 at Knudsgaard i Kobberø brændte, og der lavede vi omtrent en ny mølle, det gamle støbegods blev benyttet, men ellers var alt nyt og med gennemboret vingeaksel.

Møllen var med sejlingstræk gennem hattehullet, men blev ændret til ladestok gennem vingeakslen, hvorfor vi gennemborede akslen i hele sin længde, så skulle der begyndes rigtigt med forborring, hvorefter vi lavede et langbor, sammensvejet af et 25 mm spiralbor og en firkantet stålstang der blev spændt fast i stålholderen og trukket frem og tilbage for tømning af spåner af den store forsætter. Akselenden der skulle bores måtte så løbe i brillen.

Min broder Kristian var hjemme indtil 1926, da blev han forlovet og begyndte et lille mekanikerværksted i Hørdum.

Kristian havde i 1922 købt en brugt BSA motorcykel, og når far og han var ude ved et tærskværk og skulle have en cylinder med hjem til reparation, så fik far cylinderen og akslen på knæerne og så kørte de hjemad, det var primitiv transport.

Jeg tror det var i 1926 vi fik en gammel Ford T automobil med kaleche, vi savede bagsædet fra og satte varelad på, så kunne vi skifte ladet ud med sæde til søndagsbrug.

Jeg ved ikke hvad årgang det var, men vindspejlet var lodret og af messing, lysanlægget var svinghjulmagnet og selvfølgelig uden selvstarter. Sælgeren af bilen sagde: "Det er nøj godt lys", men når vi skulle køre om hjørner, så var der ingen lys, så vi måtte montere karbidlygter til hjælp herfor.

Vi fik senere en mere ny motor fra en brandskadet bil, og så blev den både med dynamo og selvstarter. Jeg kørte den kaput i 1931 på vej til Kappelgaard, pludselig sank forskærmene ned på forhjulene, det var chassisrammens forbro der var knækket, men ved hjælp af et stykke reb fik jeg bundet skærmen op over motorhjelmen og køleren, så kørte jeg videre hjem. Næste dag købte vi en gammel Overland Whippet.

I årene fra ca. 1923 lavede vi en del vindmotorarbejde, nye vingesæt, vi lavede det helst i sommermåneder og folkene på Jernstøberiet kaldte os sommermontører, men vi havde også reparationer på damplokomobiler og store tærskværker.

Der var damptærskværker i Hurup, Ydby, Randrup og Bedsted, samt et selvkørende dampværk i Heltborg foruden et selskab i Tygstrup der havde en svensk 2.takts petroleumsmotor, hvortil vi lavede en remskivekobling. Før den kom på, måtte de løbe hovedremmen på efter at motoren var i gang, det foregik ved at 2-3 mand løftede remmen op i højden og motorføreren måtte så lede remmen ind på remskiven.

Vi reparerede krumtapakslen der var sammen-sat af 3 dele, 2 akselender med store flanger hvor i mellem der var indsat krumtappen ved kryptning, det holdt så nogenlunde i en sæson, året efter blev akslen svejset på fabrikken Thjurbalka, men det holdt heller ikke.

Boddum havde også et selskab med petroleumsmotor, men motoren voldte ikke de store problemer. Vi gik ikke af vejen for at udbore en petroleumsmotor, ved at klodse dokkerne op på drejebænken og bruge en borestang, der var ophængt på drejebænken mellem patron og pinoldok, og så lavede vi selvfølgelig også et nyt stempel med stempepringe.

I damplokomobiler indsatte vi nye kedelrør og rensede kedlerne for kedelsten, vi kunne have op til 3 damptærskværker stående på vor lille gårdsplads Nørregade-Rolighedsvej, men så havde vi også en del af vejarealet i brug.

Kolonihaveejerne forlangte en stor betaling for en vejret, men det viste sig at der ikke var nogen som ejede vejarealet og følgelig ikke kunne give en tinglyst vejret, derfor blev sagen trukket tilbage.

Vi havde mange selvbindere hjemme på vores gårdsplads til reparation før høst, man var også meget ude i høstens dage. I flere år var vi på Hindsels og Overgaardsminde på Thyholm ved bindere. Der var det almindeligt, når fader var med derude, at så spiste vi i en lille stue mellem folkestuen og køkkenet, men når jeg var alene, så var jeg sammen med karlene i folkestuen - Ak ja, sikken forskel.

Efterhånden som elektriciteten som motorkraft blev mere udbredt, blev møllerne taget ned, men så sent som i 1930 lavede vi dog 2 helt nye 5 vingeklapsejls møller med vandsnegl, en af dem kom ud i engene ved Årup, og den anden til Gammel Gyrupe, hvor den blev opstillet så langt ude imellem sivene i søbredden, som vi kunne nå ud på planken, fundamentet lavede vi som et u-jernskryds, og ved hver arm nedrammede vi 3 granstammer af 3-4 m længde. Søbunden var så blød, at når vi trådte ved siden af gå-plankerne så røg vi i til knæerne.

Det var en speciel opgave, men vældig morsom, vi tabte nok penge på den levering. Prisen var sat til 1200,- kr. for en ny mølle med vandsnegl og montering.

Vi lavede også småting, bl.a. lavede vi et par støbeforme til tinknapper, det var 2 lag messingplade, hvor der var udboret hulrummet for knapperne, borene eller rettere fræserne lavede vi også, jeg prøvede at støbe knapper, men det var meget vanskeligt, formen og det flydende tin skulle have

en passende temperatur, tin og bly skulle være i et ganske bestemt blandingsforhold for at opnå den bedste konsistens, det lykkedes nu ikke så godt, heller ikke for dem der havde bestilt formene, så vi fik dem tilbage med tak for lån, så var det arbejde betalt, det har nok været omkring 1925.

Hvad lavede vi ellers i 30'erne?

(Skrevet af Marius Sloth)

Alt mulig i reparationer, mest for landbruget, møller (klapsejlere) gav os meget arbejde, især efterår og vinter, da var blæst og storm hårde ved dem, vi lavede mange nye vingesæt til dem som vi selv satte op.

Vi reparerede tærskværker og kværne. Hver gård havde en vandpumpe enten til håndkraft eller trukket af vindmotoren eller el-motorer, dem reparerede vi også, vand var uundværlig på gårdene, så en sådan reparation var altid en hastesag, vi loddede deres mælkejunger, måske skulle der en ny bund i, vi reparerede deres redskaber, vi reparerede primuser, kødmaskiner og sleb knivene, lærlingene lærte at alt kunne repareres, intet måtte smides væk.

Høsttiden var forretningens travleste tid, vi reparerede mange selvbindere og andre høstredskaber, alt var jo hestetrukket, vi reparerede tærskeselskabernes tærskværker og damplokomobiler, som der endnu var nogle stykker tilbage af, og som altid skulle være klar til tærskesæsonen efter høst.

Vi havde også et par teglværker som vi skulle have klar til sommersæsonen og løbende holdt i gang sommeren igennem.

Det gav meget arbejde for os, der var megen slitage på "ælteplader" og valser, vi lavede selv æltepladerne eller knive, kan vi også kalde dem, til forælteren. De var lavet af 13 mm plade ca. 10 gange 20 cm. Vi huggede dem ud af en 13 mm plade med mejsel og forhammer, og selvfølgelig var det lærlingene som skulle bruge forhammeren og mester som holdt mejselen med en smedetang, blev der så slået et forkert slag på mejselen, røg den langt væk ledsaget af mange skældsord fra mester. Da vi så efterhånden fik svejseværk og skærebrænder, kunne vi jo nemt skære dem ud, men vi fortsatte på samme måde, det var for dyrt at bruge skære-

brænderen. Det viser lidt om hvor meget der blev tænkt på økonomien, og hvor lidt hensyn der blev taget til lærlingenes strabadser, jeg har selv prøvet en halv dag med forhammeren.

Midt i 30'erne lavede vi et større hængebaneanlæg på gården Over Astrup, fra kostalden til roehuset med tilhørende roevogne, det var lavet meget solidt med drejede hjul med kuglelejer, roevognen var lavet, så der kunne udtømmes portioner, den var meget professionel lavet, det var den gamle Karl Klausen, som selv stod for hvordan den skulle laves, den virkede tilfredsstillende og brugtes i mange år.

Vi moderniserede også deres pumpeanlæg. Deres gamle pumpeværk bestod af et 4-benet stativ over brønden, hvorfra en aksel gik ind i laden, der blev den trukket af en el-motor, vandet blev så pumpet i en stor muret beholder. Motoren skulle startes hver gang pumpen skulle i gang og stoppes når beholderen var fuld. Vi lavede nu et pumpetræk af bagtøjet af en Ford A lastbil, den var særdeles velegnet til formålet. Den blev anbragt i brønden lige under jordoverfladen, hvor der var muret et lille rum hvor trykbeholderen blev anbragt. Der blev lavet automatisk start og stop. Det pumpeværk fungerede i mange år, men er nu udskiftet med en borerørpumpe.

Midt i 30'erne fremstillede vi den første rundsav, der var kommet nye regler for rundsav, som nu skulle være godkendte af Fabrikstilsynet med hensyn til sikkerhed, de solgtes til gårdene rundt omkring. Efterhånden vandt den indpas og solgtes til forhandlere udenfor Thy, der blev lavet mange af dem især under besættelsen, fabrikationen ophørte omkring 50'erne.

Den første halmpresse blev fremstillet i slutning af 30'erne, den var med træramme og var et tung skrummel. Der blev kun fremstillet den samme, først efter besættelsen kom der gang i produktionen af halmpressere med en ny model i stål.

Der blev bygget en ny bygning ved Hurup Skole med gymnastiksal og klasseværelse. Johs. Klausen og Herluf Andersen lavede i fællesskab varmeanlægget i nybyggeriet og den gamle skole - efter den tid et stort arbejde.

Den 14. november 1938 overtog Johs. Klausen faderens forretning og ejendommen Nørregade 14 for 14.000,- kr., hertil kom køb af varelager på ca. 6000,- kr.

Johs. Klausen havde opsparret 4 -5000,- kr., og fik en lille kassekredit i Thylands Bank på 5000,- kr., det tegnede jo til verdensuro og krig med stigende priser på alle materialer. Johs. Klausen skriver i nogle erindringer om priser på jern dengang, først i 30.erne kunne der købes jern fra lager til 14 øre pr. kg franko 1ev.

Johs. Klausen lånte nogle tusinde kr. og fyldte lageret godt op med jern, rør og plader, det var heldig nok, for vor tildeling under krigen stod i forhold til vort køb inden krigen.

Efter at Johs. Klausen havde overtaget forretningen, skete der ingen ændringer i arbejdet eller i forretningsgangen i virksomheden. Kun det at han ingen lærlinge ville have på kost og logi. De 2 lærlinge, som han havde og som begge var fra Hurup, flyttede hjem til forældrene og fik så kostpenge i stedet for.

Da Johs. Klausen havde lært hjemme hos faderen, havde han ikke lavet svendestykke, da det ikke krævedes dengang, men nu, da han var bleven forretningsindehaver, måtte han ikke uddanne lærlinge, når han ikke selv havde lavet svendestykke.

Det måtte han i gang med og klarede det med et ug.

1940 – 45

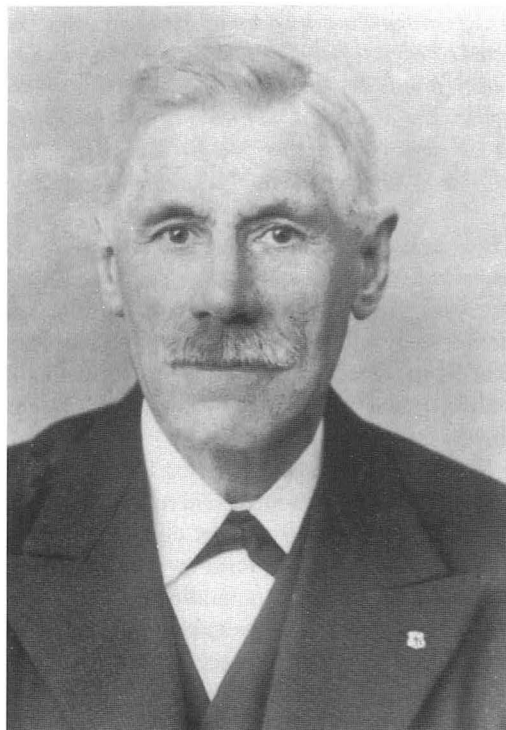
9. april 1940 blev Danmark besat af tyskerne, denne besættelse varede i 5 år.

Det varede ikke længe, inden der var vareknaphed på næsten alt, især jern og metaller, reservedele til maskiner kunne mange gange ikke skaffes, så måtte vi selv fremstille dem, det tog sin tid, en så lille virksomhed var let at omstille. Hurup Elværk måtte omstilles til tørvegas, det gav mange reparationer til os.

Varevognen blev klodset op, der var ingen benzin, så alt udearbejde foregik pr. cykel med alt værktøj på bagagebæreren.

I 1942 dør Karl Klausen 67 år gammel. Dette havde ingen indflydelse på forretningens drift.

Sommeren 1945, krigen var slut, der var

Karl Klausen.

meget der trængte til at blive repareret, der var ingen reservedele eller materialer, man tuskede sig frem. Det varede flere år inden der var materiale nok, så vi kunne købe hvad vi ville. Vi tog nogle af de gamle vindmøller ned, de var rustet op, der var ikke jern til reparationer

På et tidspunkt kørte Johs. Klausen surt i det hele og fandt ud af at han ikke kunne passe både kontor og værksted alene, han sendte bud efter en af sine gamle svende Marius Sloth, han skulle komme hjem og hjælpe ham, så skulle han være værkfører. Første august 1945 tiltrådte han pladsen som værkfører.

Efteråret 1946 købte Johs. Klausen Børge Nørgårds maskinfabrik i Nørregade, den lå skråt overfor på den anden side af gaden, det var der Mads Ambys roeoptagere var fremstillet i hundredvis, nu var produktionen ophørt og fabrikken var lukket.

Johs. Klausen gik straks i gang med at få lavet tegninger til et nyt værksted, og få byggeriet i gang. På grund af materialemangel varede byg-

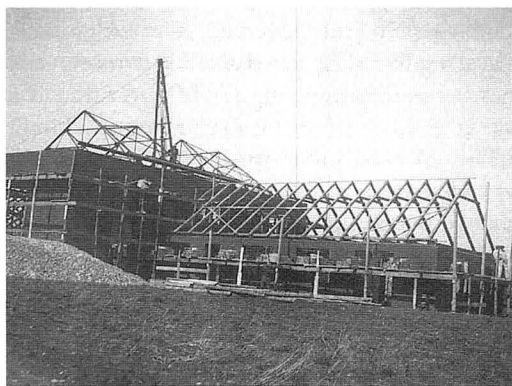
geriet et helt år og stod først klar til indflytning efteråret 1947, hvor vi flyttede ind i nyt og moderne værksted.

Forretningen kom nu til at hedde Johs. Klausens Maskinfabrik. Da vi lavede centralvarmen i det nye værksted, kunne vi ingen radiatorer købe, de var en absolut mangelvare. Vi havde nogle tyske pladerør liggende, som Johs. Klausen havde købt ved en tysker auktion. Der var 2 størrelser på omkring 10 og 15 cm diameter, dem lavede vi radiatorer af ved at anbringe det lille rør inden i det store og lavede en pladering til hver ende og svejste dem sammen. Vi kunne lave højden på radiatorerne og så mange rør efter hinanden som ønsket. Det fungerede udmærket, nogle af radiatorerne er stadig i brug 50 år efter.

Hurups nye elværk

Vi havde meget arbejde ved bygningen af Hurups nye elværk, vi lavede spærrene til maskinhallen, de var ingeniør tegnet og meget specielle, de var lavet af vinkel og fladjern og var nitet sammen med rødglødende nitter, vi monterede dem selv, der fandtes jo ingen kraner den gang, derfor lavede vi en slags toben af svær u-jern, som så stod inde i maskinhallen. Med en talje i toppen hejste vi dem så op med et svært tov, som vi ellers brugte til møllearbejdet.

Vi lavede også kørekranen som gik på den øverste murkant under taget, facaden til tavle-

Min første store opgave som værkfører var at lave stålspærrene til maskinhallen ved Hurups nye elværk. Foto 1947.

rummet hvor alle instrumenter skulle sidde, vand og varmeanlæg i hele nybyggeriet og bestyrerboligen, det var et kæmpearbejde. Elværket er nu nedlagt og fungerer som fjernvarmecentral, hvor der også undertiden var job til os.

Vi var også kommet i gang med at reparere Hurup Vandværks hovedledninger, som efter krigen var i en dårlig forfatning, nu da der igen kunne fås nye rør kunne reparationer udføres, der blev lagt mange nye hovedledninger, da boligbyggeriet var ved at komme i gang, siden den tid har vi udført Hurup Vandværks hovedledninger og gør det stadig i 2002.

Dyrskuerne

Helt fra det første dyrskue efter besættelsen har vi deltaget, den dag viste vi nyhederne frem som var aktuelle for den tid. På de første dyrskuer efter krigen kom der flere roesåmaskiner og aftoppere frem, det var tidens store hit, derefter var det staldmekaniseringen, som vi havde med i flere år. Da vi fik forhandlingen af IH-traktorerne var det dem det drejede sig om, de nye modeller skulle jo præsenteres på dyrskuet. Men også andre ting var med, det var den dag vi viste landbrugets mekanisering.

Vi var også med på ungskuet i Thisted i 50'erne. Dengang var det overvejende IH-traktorer, vi præsenterede, de nye tyske traktorer D3 og D4, som lige var kommet på markedet. IH havde ikke selv en stand, så vi repræsenterede hele Nordjylland.

Trykprøverne

Igennem 30 år var vi af fabriksstilsynet godkendt til at trykprøve og syne luftbeholdere og hydroforer, som skulle foretages hver ottende år. Vi har trykprøvet mange slags beholdere, startbeholdere for dieselmotorer på el-værkerne og i fiskekuttere, hvis de havde så stor en motor at den var med luftstart. Også værkstedernes trykluftbeholdere skulle trykprøves. Når fabriksinspektøren havde været en tur rundt på værkstederne kunne der komme en række trykprøver.

Også vandværkernes hydroforer skulle trykprøves og samtidig renses indvendig, og synes

om der var tæring indvendig. Så skulle det måles og skrives på attesten, som skulle sendes til Fabrikstilsynet som så bestemte beholderens videre skæbne. Det gik meget strengt til med føring af protokol og indsendelse af papirer.

Sidst i 40'erne kom vi i gang med at lave reparationer for Thisted Amts Vejvæsen på deres vejtrømler og traktorer, jeg husker den gamle Munktell-vejtrømler med råolie-motor, den ville jævnlig sætte stemplet fast, den havde vi megen tur med. Vi monterede også en ny lister-motor i en Pedershåb-vejtrømler. Vi lavede mange ting for dem indtil det blev Viborg Amt; de havde selv deres værksted.

Vi lavede også mange reparationer for slagteriet, især deres 2 vandpumper havde vi jævnlig oppe, dette forsatte i mange år, indtil de fik deres egne reparatører.

Slagteriet havde jævnlig udvidelse af deres køleanlæg, så kom der en kølemontør udefra, det var næsten altid den samme, så lejede slagteriet en lærling af os til at hjælpe ham, det varede gerne 2 til 3 måneder.

Vi har i alle årene arbejdet for Hurup Kommune, nu Sydthy, lige siden de fik deres første Pedershåb-vejtrømler. Vi monterede den første snepløve som kommunen anskaffede på Karl Nielsens lastbil, da det blev storkommune, kom der flere snepløve og saltspredere til, kommunen fik flere traktorer, som vi har solgt dem flere af, det har givet os en del arbejde. Det forhold fortsætter stadig.

Efter at vi var flyttet i vort nye værksted kom der gang i produktionen af halmpresseren, som vi selv havde udviklet, vi fik lavet en prototype helt i stål, som vi fik afprøvet på en af egnens gårde, den gik tilfredsstillende, den var meget sikker til at binde og havde en stor kapacitet. Vi lavede den i serier af 10 stk., den solgtes til maskinhandlere, der blev produceret omkring 100 stk. i løbet af de følgende år indtil mejeritærskeren slog den ud.

Først i 50'erne lavede vi en maskine til at slibe teglværksmaskinens valse på. Når de blev slidt ujævne og ikke kunne knuse småstenene i leret, skulle de slibes jævne igen, de plejede om vinteren at blive sendt til Svendborg og slebet. Sådan en valse vejede omkring 100 til 150 kg.

Vi fik maskinen lavet og kom i gang med slibningen, det gik udmærket, vi sleb valser for samtlige teglværker i Thy. Dette forsatte vi med i flere år, indtil der kom en maskine frem på markedet, som kunne slibe valserne medens de sad i teglværksmaskinen. Så kunne teglværkerne selv udføre det arbejde.

Som mekaniseringen skred frem, skete der en vis ændring i landmandens forhold til værkstedet, før mekaniseringens tid var det utænkeligt at en landmand hjalp med at reparere den maskine, han var på værkstedet med, han gjorde kun glo-arbejdet, så passivt til. Efterhånden som mekaniseringen skred frem ændrede det forhold sig totalt. Efter nogle år blev det almindeligt at landmanden kom med sin plov eller harve og så selv skiftede slidjernet ud. Var der noget, han ikke selv kunne klare, fik han hjælp af os. Det almindelige ude på gårdene blev, at de selv havde svejseværk, vinkelsliber, boremaskiner og meget mere. De unge landmænd kan selv, det de skal bruge, hente de på værkstedet.

Da det blev moderne med korntrørrerier og tørring af korn derhjemme, var vi også med, vi solgte og monterede mange anlæg. Vi fremstillede også en pladesilo, som var bygget op, så kunden selv kunne samle den, den var ganske ideel. Vi solgte nogle stykker af den, og skulle nok have gjort mere for at producere den, men vores maskinpark var ikke velegnet til sådan en fabrikation.

Malkeanlæggene

Omkring 50'erne begyndte vi at sælge Alfa-Laval malkeanlæg for Kvist i Fjerritslev, som havde hovedforhandling i hele Thy. Alfa Laval var et godt og kendt mærke og meget udbredt i Thy, da Kvist holdt op på grund af alder, fik vi forhandlingen. Salget gik ikke så let, der var mange mærker på markedet og konkurrencen var stor. Da rørmalkeanlæggene kom på markedet, kom der et opsving. Vi solgte en del af dem, som vi også selv monterede. Det med malkning blev efterhånden et studium, med krav om hygiejne, celletal og meget andet, det blev efterhånden enkelte specialfirmaer som tog sig af malkeanlæggene, det gled stille ud for os.

Egnens smede

Johs. Klausen havde et meget godt forhold til omegnens smede. Omkring 50'erne var der en smed i næsten hver lille by. Smeden var jo ham, der ordnede de små reparationer i hans område, skoede deres heste, reparerede harven og ploven, reparerede måske deres vandpumpe. Hver smed vogtede sine kunder, men fælles for dem alle var, at når de manglede reservedele, hentede de dem hos Johs. Klausen. Det var jo før enhver smed havde bil, så de kom på cykel. Johs. Klausen havde deres fortrolighed. Havde smeden påtaget sig en opgave, som var for stor for ham, hjalp Johs. Klausen ham gerne med en mand, hvis det kunne løse problemet. Nogle af smedene havde overhovedet ingen lager hjemme. Jeg husker smeden i Dover, han købte alt, hvad han skulle bruge hos os, havde han hentet 8 bolte og kun brugte de 6, kom han dagen efter med de 2, han ikke havde brugt, og leverede dem tilbage og fik pengene igen.

Nu er de gamle smede væk og smedjerne lukket, mekaniseringen slog dem ud, de unge landmænd kan selv lave deres små reparationer.

Staldmekaniseringen

Da landmændene efter krigen begyndte at modernisere deres svinestalde, prøvede vi også at komme med et bidrag. Vi lavede et forværk i galvaniseret rør, som kunne slås ind over trugget, når der skulle fodres, det virkede udmærket, og var på mode i mange år, vi fik det også patenteret.

Vi lavede også en loftslem til stalde, som var isoleret og brandfri. På lemmens overside var der en stige som kunne slås ud, lemmen var hængslet på karmen, der var 2 kraftige fjedre, som trak lemmen op når den fik et lille skub. Den var i produktion i mange år, indtil det nye staldbyggeri blev bygget med stålspær og uden loft, så var der ingen der havde brug for den.

Landbrugets traktormekanisering

I de sidste år af 40'erne, begyndte landbrugets traktormekanisering så småt at komme i gang. Med Marshall-hjælpen begyndte der at komme traktorer fra Amerika til Danmark. Landmændene begyndte også at interessere sig for

mekaniseringen, Ferguson og Ford havde allerede gang i traktorsalget.

Johs. Klausen var en meget fremsynet mand, vi var begge klar over, at ville vi have vores del af traktorsalget og reparationerne, måtte vi i gang nu. Johs. Klausen havde tidligere solgt Deering og McCormick-binderen, men var ikke registreret forhandler, og da han ikke før havde solgt traktorer, kom han i anden række ved tildeling af amerikanske traktorer.

Der var også en anden ting, der spillede ind. Automekanikerne på landet i de små landsbyer begyndte så småt at interessere sig for traktorerne, måske var det noget for dem, de var vant til at reparere bilernes motorer, så kunne traktorreparationerne måske komme dem i hænde. Nogle mekanikere gjorde så småt forsøg på at sælge Ferguson som underforhandler.

Vi var jo vant til at reparere landbrugets maskiner, damplokomobiler og petroleumsmotorer som der nu kom i gang igen efter besættelsen, så vi mente, vi også var velkvalificerede til at reparere traktorerne, så vi ville gøre en indsats for at erobre dette marked.

Vi fik en underforhandling af Allis Chalmers traktorer, som vi solgte en del af. Allis Chalmers var en forholdsvis lille traktor som ikke passede til de store landbrug. Det blev aldrig en succes med salget af disse traktorer.

I 1953 blev vi autoriseret IH-forhandler af traktorer og mejetærskere, samtidig kom en ny serie tyske dieseltraktorer på markedet. Det var traktorer i 30 - 50 hk. klassen, det var en meget handy traktor. Vi solgte en del af dem, men vores salgsapparat var ikke så godt. Johs. Klausen var ikke den fødte sælger, hans indstilling var, at var der nogen der ville handle med ham, kom de af sig selv, det gjaldt ikke mere, nu skulle kunden opsøges, hvis der skulle handles. Først da vi fik Elgaard Jensen blev der rigtig gang i salget.

Reparation af traktorerne gav ikke de store problemer, jeg sørgede for at vore traktormekanikere altid blev holdt ajour med udviklingen. Når en traktor kom til reparation, var det som regel nogenlunde let at finde fejlen. Det blev vanskeligere med årene, da traktorerne blev teknisk mere udviklede.

Johs. Klausens Maskinfabrik i Nørrgade.

Vi lavede meget smedearbejde til Agger Skibsværft, som efter besættelsen var kommet i gang med at bygge nye fiskekuttere. Det betød at vi kom til at kende fiskerne og på den måde kom til at reparere deres gamle Grenå- og Hundested motorer. Dette smedearbejde varede ved indtil skibsværftet selv byggede smedeværksted ved Agger havn. Vore motorreparationer for fiskerne fortsatte. Der var nu kommet nye motortyper frem, som var beregnet for fiskekuttere. Det var flercylindrede dieselmotorer med 6 eller 8 cylindre og el-start.

Sådan en motor skulle monteres i en nybygning på Agger skibsværft, det var en 6 cyl. Gardner. Vi blev bestilt til at montere motoren, det gik udmærket og motoren gik tilfredsstillende.

Vi var nu kommet i med Gardner firmaet og fik bestilling på at montere flere motorer, det gik udmærket, i de kommende år monterede vi mange motorer rundt om i Jylland, for at nævne nogle steder: Hvide Sande, Hanstholm,

Jegindø, Thyborøn, Vilsund, Nykøbing, Høbro og flere andre steder.

Foruden monteringsarbejdet, gav det en del værkstedsarbejde med at lave motorfundamenter, rør, beslag og ophæng.

I perioder havde vi 2 montørhold ude på installationsarbejde. Motor eventyret fik jo også en ende. Det var der flere årsager til, blandt andet var Gardner en dyr motor med lang levetid. På det tidspunkt kom der fra Japan billigere motorer, som ikke krævede nær så kostbar en installation, og for det tredje stagnerede fiskeriet i de kommende år, og man begyndte ophugning af fiskekuttere.

I 50'erne, da forretningerne havde overvundet besættelsens restriktioner og vareknaphed, blev der større konkurrence forretningerne imellem. Forretningsfolkene begyndte at udvide og modernisere deres butikker. Lave dem større ved at lægge tilstødende rum til, lave større vindues partier og forretningsindgange. En sådan omgang krævede masse af jernbjælker

og søjler. Der skulle jo også laves om på varmeanlæg og vandinstallation, dette var noget vi tog os af. Igennem et årti har vi været med til at bygge de fleste af Hurups forretninger om.

Vi lavede også mange trappegelændere. 50 og 60.ernes byggeskik af parcelhuse, var at mange huse var med kælder, så der var brug for trappegelænder til både fordør og bagdør.

Sidst i 50-erne kom fjernvarmen til Hurup, der blev bygget fjernvarmecentral ved siden af Elværket, hvor kedlerne blev installeret, hoved og stikledninger blev udført af et Odense-firma. Rørene blev lagt i en betonstøbt kanal i gaderne og isoleret med skum, tilslutning af varmeanlæg i husene skulle udføres af byens egne installatører. Det var et kæmpearbejde, jeg ved ikke hvor mange huse vi tilsluttede, men det varede i flere uger. Ikke alle var med i begyndelsen, så der var mange nye tilslutninger hver sommer. Odense-firmaet lavede udvidelser med hoved og stikledninger.

På et tidspunkt blev fjernvarmens bestyrelse enige om, at det arbejde kunne byens egne håndværkere selv udføre. Bestyrelsen mente at bekendtskabet med Odense-firmaet var en dyr affære. På det tidspunkt kom vi ind i billedet.

Der var egentlig 2 firmaer, som skulle deles om arbejdet, men da det andet firma ikke mente de havde tid, så fik vi med dags varsel forespørgsel, om vi alene kunne påtage os arbejdet, da fjernvarmen ellers ville tage håndværkere udefra.

Det tilbud turde vi ikke sige nej til, kom arbejdet først på udenbys hænder, ville det være vanskelig at generobre det, så vi gik omgående i gang med hovedledningsarbejdet.

I de følgende år lavede vi alle hovedledninger på Aldershvile-udstyknings, Thormodsvej og meget mere, dette varede ved, indtil der kom en ny arbejdsfordeling fra Fjernvarmeselskabet.

Da Johs. Klausen søgte en sælger

(Johs. Klausens egne erindringer)

Jeg havde noget besvær med at få en sælger, først havde jeg smed Christensen, der havde kørt rutebil, derefter en stor kraftig politi søn, som ret hurtigt kom ind til David Brown, derefter en lille mand i en lille åben varevogn som var tarvelig.

Han havde sommer tider både fisk og frugt med for at tjene lidt ekstra. Vi kaldte ham krumtap efter en tegneserie i avisen, men han fik alligevel solgt en ny traktor inden han forlod os. Så en dag kom Elgaard Jensen og tilbød sig som sælger, han havde nogle år været sælger hos DLAM, men var blevet træt af dette firma og var allerede fratrådt. Efter en kort samtale blev vi enige om hans ansættelse. Han var en god sælger, det blev til et samarbejde som varede i 22 år.

Ved Elgaard Jensens tiltrædelse som sælger, blev vores salgsområde udvidet til det dobbelte, da han solgte både på Mors og Thyholm.

Der kom mange nye maskiner frem på markedet, blandt andet staldgødningssprederen, som især solgtes til maskinstationer, og Salta gødningslæsseren. Det var en maskine, som var fremstillet i Tyskland og solgtes i Danmark under navnet Salta, det var en forgænger for nutidens rende-graver og var beregnet til at montere på en almindelig landbrugstraktor. Den fik vi ene forhandling på. Den var fuld hydraulisk, dette var noget nyt for os. Vi solgte den overvejende til maskinstationer til læsning af staldgødning, den kørte i mange år, indtil den blev slået ud af den moderne rende-graver.

Vi solgte vores første rende-graver i Hurup til entreprenør Jens Mikkelsen. Det var noget nyt dengang, han brugte den, når han gravede kloaker og vandledninger ned i gaderne. Det var aldrig set før, at der kunne graves med maskine, men det gik udmærket. Den var monteret på en Ford Major traktor med frontskovl og hængt op i traktorens liftarme og trepunktsophæng. Den brugte han i flere år, indtil den moderne rende-graver kom frem.

Sidst i 50.erne kom mugeanlæggene på markedet og holdt deres indtog i de danske stalde. Der skulle vi selvfølgelig også være med. Vi fik forhandling af Nagbøl mugeanlæg, det var med et skrubesystem i grebningen med mekanisk trækstation, og en kædetransportør på møddingspladsen. Dem solgte vi mange af til både større og mindre brug, vi monterede dem selv, det gik udmærket.

Efter nogle år holdt Nagbøl op med at producere mugeanlæg. Vi gik så selv i gang med produktionen, vi lavede selv skinneskrabere og andet tilbehør og købte så trækstation og transportør hos

Fra det årlige juleoptog i Hurup engang først i 60'erne. Der reparerer traktor på anhængerens. I baggrunden »Thylands Bank«.

smeden i Torsted, som han havde specialiseret sig i at fremstille. Så vi fortsatte med salget indtil gylleanlæggene blev moderne. Reparation af mugeanlæggene fortsatte i mange år, men ebbede langsomt ud - der er vel nok enkelte anlæg som kører endnu i 2002.

70.erne og frem

Op igennem årene ændredes vores arbejdsområde på grund af mekaniserings fremskridt, traktorerne blev mere komplicerede, der skulle nye metoder og værktøj til, for at vi kunne holde standarden, vi lavede nu også meget med hydraulik, så som lastvognsbagsmæk, tippelad og kraner. Også store entreprenørmaskiner reparerede vi nu. Dette krævede mere og mere værkstedsplads, som vi manglede i allerhøjeste grad. Mange af de store maskiner kunne slet ikke gå ind ad portene til vores værksted, så måtte vi reparere dem ude på gårdspladsen i alt slags vejr. Værst var det om vinteren, det skab-

te irritation og utilfredshed blandt vore folk. Værst var det en streng vinter med sne og is, hvor vi måtte reparere sneplovene ude på gårdspladsen både dag og nat.

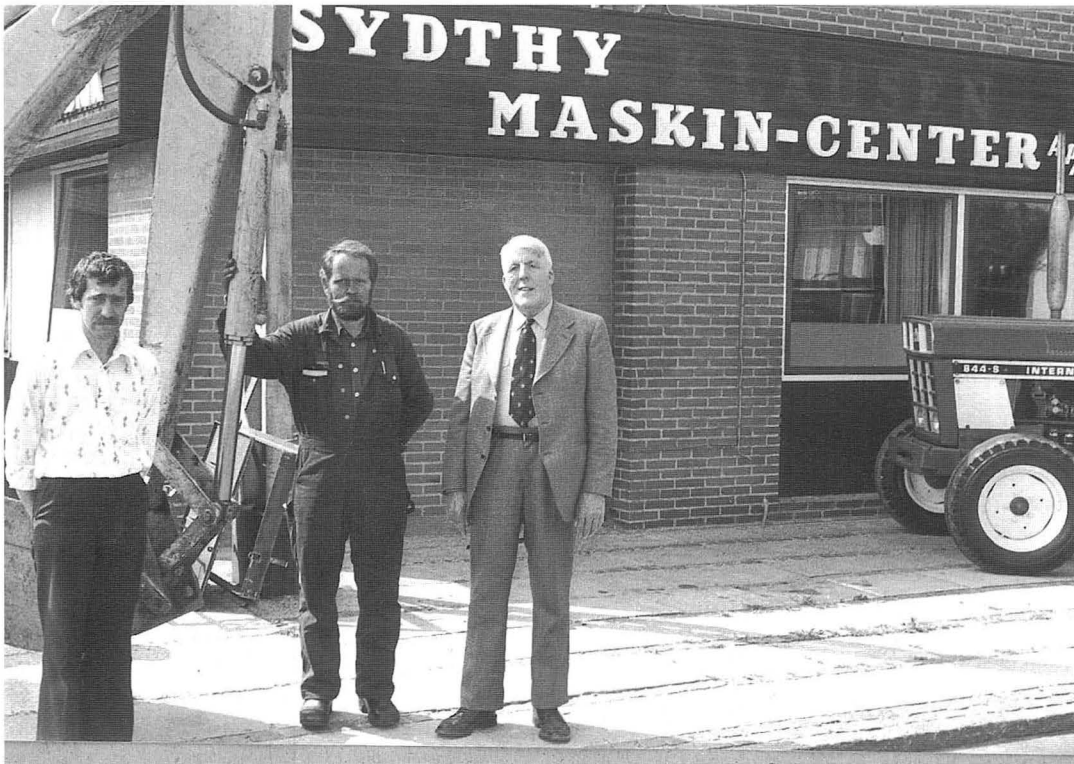
Dette blev årsagen til at jeg gik til Johs. Klausen og fortalte, at det var sidste vinter vi reparerede sneplove og store maskiner på gårdspladsen. Nu ville vi have bygget værksted, så vi kunne tage de store maskiner og sneplovene ind, ellers kunne han godt afskrive dette arbejde. Vi havde i mange år haft byggeplaner om nyt værksted og lagerlokaler. Det værksted og lager som var bygget i 1947 var efter den udvikling som var sket ikke tidssvarende.

Jeg havde lavet mange forslag om hvordan det nye værksted skulle se ud, for at være egnet til vore forhold.

Johs. Klausen havde trukket byggeplanerne ud i flere år, han havde altid vanskelig ved at tage en bestemmelse.

Der var vel nok en krise mellem Johs. Klau-

Robert Sørensen, Niels Bedsted og Johs. Klausen.

sen og mig. Jeg holdt stædig på, at fik vi ikke et værkstedsbyggeri i gang, blev vi snart nødt til at lukke forretningen.

Omsider gav Johs. Klausen grønt lys for byggeriet, han kunne omsider godt se, at det var en nødvendighed. Vi fik bygget en ny stor hal med store porte, så de store maskiner kunne køre ind, vi fik bygget butik og lagerlokale, alt som det skulle være - freden var igen oprettet.

For at gøre et eventuel boskifte lidt lettere, stiftedes i 1974 som anpartsselskab Sydthy Maskincenter ApS med binavnet Johs. Klausens Maskinfabrik.

I 1978 blev Robert Sørensen ansat som disponent i august med henblik på optagelse i anpartsselskabet.

I 1980 blev Robert Sørensen og Niels Bedsted optaget som medindehavere ved køb af anparter.

I 1983 fratrådte Marius Sloth som værkfører efter 37 år for at bliver halvtidsansat til forskel-

lige jobs, dette varede i 4 år og Niels Bedsted blev værkfører.

I 1986 købte vi Hurup Jernstøberi og Maskinfabrik, Nørregade 7-9 med varelager og inventar. Fabrikken var lukket og lå stille hen.

Ved købet fik vi vore historiske rødder fra maskinfabrikken her i Hurup rykket yderlige 50 år tilbage i tiden, idet Ginnerup Maskinfabrik, der var startet af fabrikant Poul Jeppesen i året 1888 for netop 100 år siden, blev flyttet fra Ginnerup til Hurup i 1899. (Kommentar i Johs. Klausens personlige erindringer) (Se også Esben Graugaards artikel i Sydthy Årbog 2001: "Næssund Jernstøberi". Red.).

Johs. Klausens 75 års fødselsdag

"Erhvervsmanden der tog sin tårn i barndomsbyen".

Sådan skrev Thisted Dagblad i 1984 i anledning af Johs. Klausens 75 års fødselsdag, og fortsatte: "En absolut hæderlig forretningsmo-

ral og en stilfærdig livsførelse. Sådan kender Hurup og Sydthy direktør Johs. Klausen, såvel som at hans navn kan sættes i forbindelse med adskillige tillidshverv, hvoraf en del har direkte forbindelse til Hurups livsnerve gennem mange år”.

Jeg synes Thisted Dagblad har ramt plet, det var sådan vi kendte Johs. Klausen, og som Thisted Dagblad skriver, havde Johs. Klausen forbindelse med mange tillidshverv og bestyrelsesposter, men det var ikke noget han pralede med, i hans erindringer har han omhyggelig nedskrevet alt hvad han har haft med at gøre, til slut har han skrevet, at det efter hans død ikke må offentliggøres til forherliggørelse af hans person.

Det vil jeg også respektere, kun et par ting vil jeg nævne, som har megen relation til hans virksomhed:

I 10 år var han faglærer på Hurup Tekniske Skole indtil undervisningen blev flyttet til Thisted, og han var i mange år skuemester ved bedømmelser af svendepøver for maskinarbejdere fra Hvidbjerg til Fjerritslev, et hverv han gik meget op i.

Fra midt i 30erne da plæneklipperen kom på markedet har vi slebet og repareret dem, det var maskiner til at skubbe. Vi specialiserede os lidt i at slibe dem, det tog sin tid, men arbejdstiden regnede man ikke med, den var jo billig dengang.

Den første motorklipper vi solgte var en Gudenå, kommunen brugte den til at slå plænen i anlægget. Den lille gartner som kørte med den, måtte løbe i trav for at følge med, det kunne han ikke holde til. Vi fandt så ud af at lave en lille tromle af en selvbindervalse, som vi spændte efter plæneklipperen, den kunne gartneren så stå på, så gik det hu-hej rundt på plænen, det fungerede tilfredsstillende i mange år.

I 70.erne, da vi havde fået bygget nyt værksted, lager og butik, gik vi for alvor over i plæneklipperbranchen. Vi fik forhandling af den amerikanske Murray, og vi solgte havefræseren Texas, samt mange andre haveredskaber. Omkring 90.erne fik vi forhandlingen af Jonsered, som havde et stort udvalg i parkmaski-

ner, især kædesave var en stor salgsartikel. Jonsered havetraktorer solgtes i mange variationer små og store, nogle med græssamlerbeholder, andre med elstart og andre finesser. Der solgtes også buskryddere, hækkeklippere og mange andre ting.

Med stort salg følger der megen klargøring, service og reparationer. De sidste år har der sommeren igennem været en mekaniker heldtidsbeskæftiget.

Johs. Klausens 50 års jubilæum

Redaktionen har fået mulighed for at se Johs. Klausens efterladte arkiv igennem og vi hæftede os bl.a. ved de efterfølgende festtaler, som blev holdt ved 50 års jubilæet. – Og Marius har indvilget!

Den 14. november 1988 kunne Johannes Klausen fejre 50 års jubilæum, som blev markeret ved et åbent hus arrangement på virksomheden og siden en middag på missionshotellet. Ved middagen holdt Johs. Klausen følgende tale på thymbomål til sine medarbejdere og gæster:

De hå væt så manne dæ hå så tilløkke te mæ i då, så Æ hå næjsten ett kue fot så tak te dem alsammen, men no æ dæ val ve'e åh fal'd nøj row over vos, atter at vi hå fot en bette krom åh spi'es. Æ vil gjæe hold en bette tæel fo mi'e folk, åh takk dem fo den gle'e di hå gjov'r mæ. Men føst vil Æ gjæe sej en par uhr, åh forteel lidt om den ti'e, dæ æ goen.

Æ ka no slet ett fostå, at de allere æ 50 oer si'en, at Æ kjøvt æ smedie dærhjem, de va jo ett så lånt fræ hvår Æ bover noe, men dæ va jo lie knap så møj pla's som Æ hå hæe.

Mi Få'e var jo bløven nøj tee ors, så han vi'el gjæe ha lindet æ skavler en krom, så dæfue fæk Æ æ foretning åh slæes mej.

Mi Få'e, han va no halsen ett så rej fue åh besteel nøj, de hå han forejsten væt møj bæjer te'e end mæ, foe Æ hå alle væt så møj fue åh slæ'b, Æ viel så møj halle sie ve'e skryvboer.

De't fæk Æ halsen osse lov te'e åh begyn'd mæj i gue tiek, fo Æ va va'l e'et engång æe æ skuel

50 års jubilæum 14. november 1988.

inden Æ kam te'e åh skryv ræninger, så de'e æ nok dæfue Æ æ bløven så gue te'et.

Mi Få'e, han ku la'v alting, så'en omtrænt da, han ku la'v cykler åh bøs'er åh sykmaskiner, mæn han ku sand'li også lav stu'e ting i stand, åh va'je dræng'vi sku rup vos, når vi skol'd fõlle ham op i en møll'.

Han ku sme'e så æ gnister de roj't ruj'n om, så va'e no'et alti så let åh gjø'ø ham te må'ed mæ æ forhammer, mæn Æ æ noe glå'e nok ve dæn læ'er Æ fæk, si'el om Æ a'lle fæk læ'er åh sme'e.

Æ fæ'k åh si'ek te'e alting skuld væe soli'ed, åh gjøres ornldi fæ'er, ja det mo Æ sæj, osse bæjjer end i dæe.

Ham Marjus, han va jo æ bette lærling i nue oer, dæ fõst i æ trædver, åh si'el om han e'et æ bløven så møj stu'er ino, så æ han allovn bløven den dæ kommandirer, åh hær det stu'e ur'd åh sæj, når det gjæller æ folk u'ed po æ værkste. Han futter åh færer over det hiele, åh ska'e vi endle ha ham te'e æ telefon, ja så mo vi somti ring læng mæ

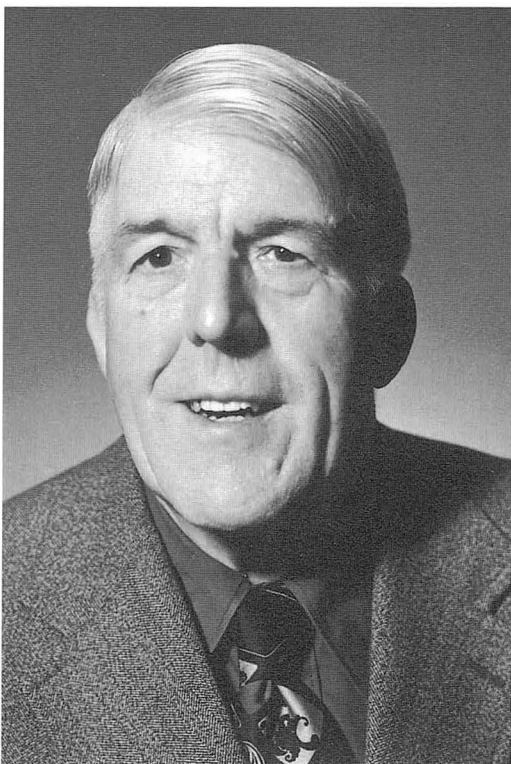
æ klok'. Æ trover no gåt, at æ kunder ka li ham, fo det æ næjsten alti ham, de vil tæel møj.

Dæ æ jo flier å'e svend', dæ hå væt ve mæ læn'ng, dæ æ jo Flemming, dæ mæst grassirer med motorer og dem dæ ka rænd. Når vå "sygebil" æ u'ed åh kye, - så æ de næjsten alti ham dæ ska ud åh sie te' en traktor, fo dem goer dæ jo manne å.

Gotfred æ jo også ve'e åh blyvv nøj got kjæn, hva han la'ver æ no e'et så let åh forklær, men om høst æ han ued hver jennest dæe og folk vil da gjær si'ek ham ijen.

Dæsom Æ skol'd sæen blyv' ve åh snak om enhvær, så fæk mi tæel vis alle ænd, mæn hjem på æ værksted, dæ'r goer nuel kæel, der hamrer og svejser åh laver spektakel, Æ ka slet e'et fõstå, dæ æ nue dæ vil lær'ed, mæn di tøvs valsajtens lisom vi ajjer at det er det jennest, dæ æ nøj vee, åh sån ska ævær. Åh dæ æ da osse manne a mie "dræng", dæ æ bløven te'e mie end svænde, Æ trower end-da, dæ æ 4 insjenører.

Det hænner jo også, at der er nue dæ ræjser, det

Johs. Klausen.

ka jo got betye nøj åh blyw mejster, Æ sik 'er dæm somti når de mangler en stump, men humøj de hå skajjen mæ fo Æ a'lle åh væd.

Jen a mi folk ga sæ te 'e åh slå stien, en a 'jen tov arbejld op po æ slagteri, men det æ da got at dæ æ alti nue ajjer, dæ vil hjælpe mæ ve 'e åh håld æ hyvel i sving.

I kinner val Carsten, det er ham den "bette", når æ skuel æ forbi så komme han stikkend. Han ve hva vi hæer og han hå let ve 'e åh find 'ed og så vil han gjaer te 'e åh slagt en binder.

Noe æ Æ vis snæ ve 'e åh væ ferre mæ åh foteæl om dæm folk Æ hå, det ku jo væe at Æ lige skuld nævn, te 'e Æ osse hå jen te 'e åh rejs fuer åh snak fo æ vå 'r. Æ trover de kinner ham, både i Thy åh po Mors.

Skuld de endli væe sæen, at dæ ingen blyver glæmt, så må vi osse lie tinkt på ham mæ æ pæng. Det bety 'er så møj, at dæ æ pæng i æ kass, desvarre så tous Æ det kniber lidt hæer, fo æ pæng de ka e 'et slåte 'e, te 'e al' de Æ ku ønsk, men så bløw

Æ val osse så hyv i mi hatt, så Æ slet eét va tee åh væ i nærhe å.

Mi tæel ska slutt åh det vil Æ sæj jæ, I ska alsammen ha tak fo det I vil vær veé mæ. Æ ku jo slet eét fo pas 't æ de hiele, så uden jæ hjælp mo 't Æ luk æ smedjie, så dæfue så tous Æ, at vajer dæ æ sammen, skul 'd slå i væe hinner åh klap 'p dæm en stökke, tillökke!

Og efterfølgende gengives så Marius Sloths tale til sin gamle chef gennem mange år:

Jeg vil gerne sige et par ord til dig i anledning af dit 50 års forretningsjubilæum.

Det er i dag ca. 58 1/2 år siden jeg kom i lære i din fars forretning 1. maj 1932. Jeg var den anden lærling, der blev udlært hos din far.

Jeg var din første svend da du købte forretningen i 1938 og jeg har jo næsten gjort hele turen med undtagelse af nogle få år, hvor jeg var ude for at se, hvordan det gik for sig andre steder.

Du har altid været en håndværksmester af den gamle skole, alt skulle laves godt og solidt, selvom det tog nogen tid. Og så har du altid holdt på, at kunden skulle have det som han ville.

Da jeg blev værkfører i 1945, havde jeg jo været ude at se hvordan andre bar sig ad. Og jeg syntes jo nok, at der var visse ting, vi kunne komme nemmere om ved, men det var ikke din måde at drive forretning på. Jeg blev belært om, at der ikke skulle slækkes på kvaliteten, det skulle fortsat gå på den gode gamle måde.

Jeg har altid syntes at du var for ærlig til at være forretningsmand. Jeg tror ikke der er ret mange forretninger, hvor der ikke bliver stukket noget under bordet nu og da; det er noget der er fuldstændig utænkelig for dig.

Jeg vil gerne sige til dig, også når nogle af vore gamle kunder hører på det, når der var knas med et eller andet, en reklamation eller en kunde der var utilfreds med noget, så var du altid på kundens parti, og der blev ikke ro igen før der var fundet en tilfredsstillende løsning. Det har vel også været grunden til forretningens gode renommé og den goodwill, vi har haft fra vore kunder.

Jeg synes vi har gået godt i spænd sammen gennem de mange arbejdsår. Selvfølgelig har der været ting, som vi har været uenige om, men det

Marius Sloth.

har vi altid fundet ud af. Der har altid været en god tone imellem os og vi har kunnet snakke om alle ting. Det er vel også derfor jeg blev i pladsen så længe, at jeg faldt for aldersgrænsen.

Jeg er jo ikke den eneste, der har været i din tjeneste i lang tid. Jeg har regnet lidt på det og fundet frem til, at 7 af det nuværende personale har en gennemsnits anciennitet på ca. 17 år, det svinger fra 10 til 19 års ansættelse. Det må vel nok betegnes som et stabilt personale. Og Elgaard Jensen var her i 22 år.

Til slut vil jeg gerne sige dig tak for samarbejdet i de mange år. Tak for dit venskab og din måde at være på. Jeg har følt mig som medlem af familien, jeg har følt mig hjemme i forretningen og i den tid, jeg har været værkfører, har jeg forsøgt at gøre arbejdet, som om det var min egen forretning.

Jeg vil også gerne sige tak til gamle kunder for vort samarbejde i de mange år. Tak til mine gamle arbejdskammerater, hvoraf mange er her endnu og tak til Niels og Robert for det samarbejde vi har haft og fordi jeg må komme her hver dag og se hvordan det går. Og jeg vil ønske for forretningen at den må opleve mange flere jubilæer.

(Redaktionens indlæg slut)

Johs. Klausen som virksomhedsleder

Johs. Klausens værksted har altid været anerkendt, som et sted de lavede godt arbejde. Når det var lavet der, så duede det. Prisen var måske nok i den dyre ende. Johs. Klausen tog sig det meget nær hver gang lønningerne steg, jeg fik hver gang at vide, at nu var der ingen, der havde råd til at få lavet noget, nu blev der ikke mere arbejde. Jeg fik også hver gang at vide, at nu måtte der ikke slækkes på arbejdstempoet, tobaksrygning i arbejdstiden var han meget imod, og øl var slet ikke tilladt.

Det med rygning gjorde nu ikke mig noget, jeg har aldrig røget, men det var jo min opgave at føre hans principper ud i livet på virksomheden. Jeg skulle jo have det sådan at jeg nogenlunde havde folkene på min side, hvis arbejdet skulle gå tilfredsstillende. Vi skulle holde standarden, og jeg skulle have et ordentligt forhold til folkene. Johs. Klausen var meget stædig, havde han en mening om en ting som vi var i gang med, og som han mente skulle laves på en bestemt måde, så var der ingen vej udenom, selv om det gav os ekstra arbejdstimer.

Johs. Klausen var alt for ærlig til at være forretningsmand, det kostede ham mange penge, der var ingen problemer der kunne løses med en sludder for en sladder, han var altid på kundens parti og troede hvad kunden fortalte, så det blev som regel mig som trak det korteste strå.

Havde vi solgt en brugt traktor med garanti for at den var i orden, så sørgede jeg selvfølgelig for at den var i orden, så godt som det lod sig gøre. Det vil altid være sådan med brugte traktorer, at der vil være slitage her og der, som ingen betydning har på traktorens gang og ydeevne. Brugte er jo nu engang brugte, og prisen er derefter.

Selvfølgelig skal en garanti overholdes 100 procent, nogen af de klager vi fik, kunne være ordnet uden omkostning med en fornuftig snak ned kunden.

Jeg havde en fornemmelse af, at nogle af de kunder som klagede, var på grund af uvidenhed med mekanikken, andre på grund af begærlighed hvis de kunne få mere service end de havde krav på.

Jeg talte engang med en mand som solgte brugte importerede traktorer, vi talte blandt andet om garantispørgsmål, og vores ansvar over for kunden. Han sagde blandt andet: "Hvad der er lovlig af fiduser bruger jeg i min forretning".

Det gjaldt ikke hos os.

Mejetærskeren

Vi kom lidt sent i gang med mejetærskersalget, vores salgsapparat var ikke så godt, nu skulle der gøres noget for at sælge noget.

En af de første maskiner vi solgte var en Claas Columbus selvkørende med folkevogns motor, den gik udmærket, men motoren var for lille. Den ville danne is i karburatoren, så motoren gik i stå. Efter mange eksperimenter, fandt vi ud af at tilsætte benzinen karburatorsprit, så gik det så nogenlunde.

Vi solgte også en IH McCormick bugseret mejetærsker med en Ford A hjælpemotor. Den gik udmærket, men havde for lille kapacitet, den var beregnet til amerikanske forhold, hvor de ikke har nær så god en avl som her.

Vi solgte også et par Nordsteen bugserede mejetærskere, det var solide maskiner, men de vandt ikke rigtig indpas blandt landmændene, for øvrigt blev produktionen af Nordsteen på et tidlig tidspunkt indstillet.

Da JF mejetærskeren kom på markedet, fik vi forhandling af den. Den var til at spænde direkte på traktoren, så den kørte som en selvkørende mejetærsker, maskineriet blev trukket fra traktorens kraftoverføring.

Det var en god og billig maskine, billig at reparere, handy at køre med, den lavede pænt arbejde og dem solgte vi mange af. De kørte i mange år, indtil de blev slået ud af de store selvkørende mejetærskere med førerhus, stor korntank og en masse ekstra udstyr som blev moderne. I 80'erne var der da stadigvæk enkelte som kørte med deres JF mejetærskere til sidst i 90'erne.

I 1979 solgte vi den første selvkørende IH Mejetærsker.

I 1985 solgte vi 2 nye IH aksial flow mejetærskere, det var en helt ny model en fremtidsmejetærsker, som der blev sat store forhåbning

ger til. Nu var der god gang i mejetærskersalget, vi handlede med en 8 - 10 mejetærskere årligt, nye og brugte imellem hinanden, mange gange måtte vi have 2 brugte i bytte på en ny mejetærsker på grund af gårdenes sammenlægning var der blevet for mange brugte mejetærskere.

I 1996 blev vi registreret Claas forhandler for alle Claas produkter.

Blandt de solgte mejetærskere var den største Claas som kunne købes med 30 fod skærebord og 400 hk motor.

Specialiseringen omkring århundred skiftet

I selvbinderens tid for 50 - 60 år siden, var det ikke så svært at være reparatør som nu, man kunne som regel ved en gennemgang af maskinens funktioner, finde ud af hvad der var galt. Og havde man et par svensknøgler, en rørtang, mejsel og hammer, kunne man udskifte de fleste reservedele i binderen.

I dag er det helt anderledes. Kommer mekanikeren ud til en mejetærsker eller en traktor som måske er 2 eller 3 år gammel, og han finder ud af at det er en af de computerstyrede funktioner som ikke fungerer, hvad så? Allerefterst må han have instruktionsbogen fundet frem, den er nok på tysk eller engelsk, derefter skal han have sit testapparat fundet frem, det er et instrument til mindst 80.000,- kr., så kan han efter instruktionsbogens anvisninger begynde at søge fejlen.

Når den så er fundet, og testeren har fortalt, at den styreenhed er afbrudt, skal den udskiftes. Den sidder måske et utilgængelig sted, så han skal have et specialværktøj, for at få den taget ud af maskinen og en anden monteret.

Alle fejl er selvfølgelig ikke så grelle som her fortalt.

Derfor er vore mekanikere nu specialiseret på forskellige områder. En er specialist i mejetærskere og deltager i alle kurser på det område, en er specialist i traktorer, en anden i entreprenørmaskiner, en i parkmaskiner og følger kurserne på det område.

Vi har også en svend der som speciale har svejsning i rustfri stål, en har VVS speciale.

I 80'erne kom de store traktorer på marke-

det, som CASE Magnum og i 90'erne CASE Maxxum.

I 50'erne var en almindelig landbrugstraktor som regel mellem 40 og 50 hk. En traktor på omkring 80 hk var dengang en stor traktor. Disse traktorer var med almindelig gear-hydraulik og kobling.

Da CASE Magnum kom på markedet, var det en stor traktor med elektronisk styring af næsten alle funktioner, og med en 6 cylindret motor på omkring 150 hk. CASE Maxxum som kom i 90'erne var en endnu mere teknisk udviklet traktor, med automatisk kobling, trinløs gear, elektrisk hydraulik og mange flere finesser, og med en motor op til 300 hk.

Sådan nogenlunde ser traktormarkedet ud omkring årtusinde skiftet.

Medarbejdere som har været i virksomheden i over 15 år

En plads som medarbejder hos Johs. Klausen var som regel en god plads. Der kan selvfølgelig altid være en smutter i mellem som forlod pladsen i utide.

I alle årene siden 1950 og til og med 2002 har medarbejderstaben ligget mellem 15 og 20 personer, svingende lidt op og ned. Der har de sidste år været flere 25 års jubilare.

Marius Sloth – lærling, svend, værkfører i 37 år
I alt ca. 50 år i virksomheden *Pensioneret*

Niels Bedsted – lærling, svend, værkfører i 20 år.
I alt ca. 40 år i virksomheden (medindehaver fra 1980). *Fortsat ansat*

Flemming Kristensen, traktormekaniker
22 år i virksomheden fra 1954-73 *Pensioneret*

Theodor Hedegård, traktormekaniker
31 år i virksomheden *Fortsat ansat*

Poul Riis, lærling, traktormekaniker, lagerchef
30 år i virksomheden *Fortsat ansat*

Kristian Vilsgård, traktormekaniker
30 år i virksomheden *Fortsat ansat*

Jens Chr. Vangsgård, smedesvend
28 år i virksomheden *Fortsat ansat*

Helge Koldtoft, smedesvend
24 1/2 år i virksomheden *Fratrådt*

Troels Bliksted, mekaniker
16 år i virksomheden *Fortsat ansat*

Erik Boesen, kontormand
23 år i virksomheden *Fortsat ansat*

Elgaard Jensen, salgsleder
22 år i virksomheden *Pensioneret*

Robert Sørensen, administrativ leder
26 år i virksomheden
(medindehaver fra 1980) *Fortsat ansat*

I tiden siden virksomhedens første lærling i 1933 fik sit svendebrev til år 2002, er der 80 lærlinge som har erhvervet deres svendebrev i virksomheden.

Marius Sloth

Efterskrift af Robert Sørensen

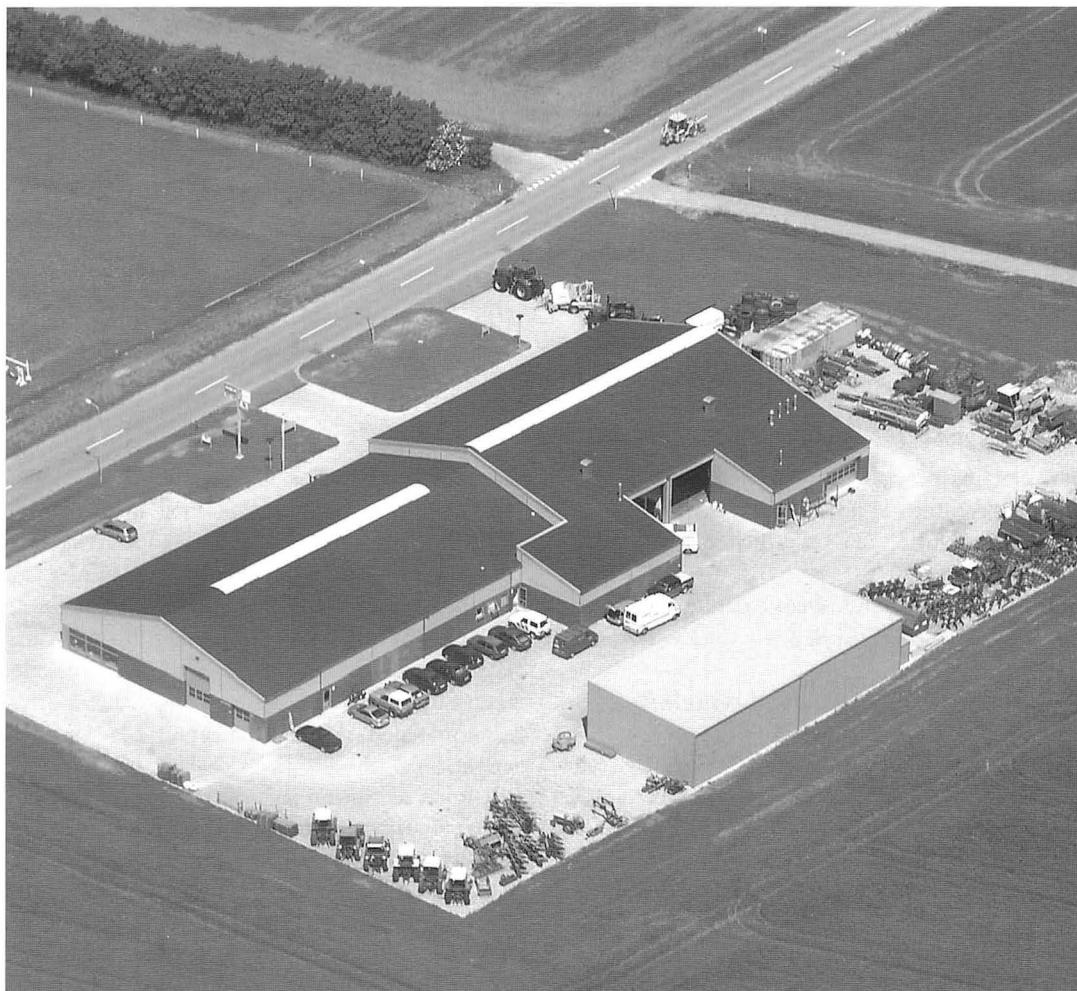
SMC havde i flere år gået med ønske om at flytte fra bykernen i Hurup til industriområdet, og der havde været afholdt flere møder om sagen, men først i februar 2001 var der møde på kommunaldirektørens kontor, hvor Sydthy kommune, Thy Bolig og SMC var tilstede, men først da ingeniørfirmaet AN-Byg fra Struer kom med i billedet begyndte der at ske noget.

I løbet af sommeren og efteråret 2001 blev planerne lagt og efter nødvendige tilladelser og godkendelser blev vi klar til 1. spadestik d. 21. juni 2002, og vi blev af Andreas Nielsen fra AN-Byg lovet rejsegilde to måneder senere. Løftet blev holdt og den 21. august 2002 blev der holdt rejsegilde, i øvrigt på Niels Bedsteds 60 års fødselsdag.

Byggeriet gik planmæssigt og den 14. november 2002 kunne vi flytte kontorer og telefoner; det var faktisk på samme dato, som Johs. Klausen i 1988 kunne fejre 50 års jubilæum.

Vi havde første arbejdsdag mandag den 18. november 2002 i de nye lokaler, som er på 2400 kvm. Flytning af et stort reservedelslager, værksted, butik og kontorer er et meget stort arbejde, men alle gik frisk til sagen og i løbet af week-enden blev store dele flyttet, men det skulle også gå stærkt for ugen efter startede nedrivningen af de gamle bygninger i Nørregade.

Nyeste tiltag ved SMC er at Bo Nørgaard er optaget som kompagnon pr. 1. august 2004 som led i et begyndende generationsskifte, så fremtiden skulle være sikret.

Sydthy Maskincenter juni 2003.

På udkommando til Lyngby i Thy efteråret 1942

Af Flemming E. Nielsen, dengang Kolding. Indledning af Knud M. Nielsen, Vestervig

I årbogen for 2003 sluttede jeg serien "Westen for Leibak". Følgende beretning kunne sagtens have gået ind under samme serie, da det bestemt foregår vesten for Leibak, men beretningen er IKKE skrevet eller oplevet af mig, så derfor bringes det særskilt. Det eneste jeg har medvirket ved er at finde billeder frem, som nogenlunde kan passe til fortællingen og forsyne dem med undertekster.

Det var således under krigen, at der var udstationeret danske politibetjente i Lyngby. For en del år siden fik jeg besøg af en af disse, nu for længst pensionerede betjente og hans kone. Jeg kunne godt huske ham, og han fortalte mig, at da han var udstationeret i Lyngby, lånte han min fars skrivemaskine, for at kunne skrive en udførlig dagbog om tiden i Lyngby. Han forærede mig en kopi af dagbogen, og på mit spørgsmål om, at jeg måske engang ad åre måtte bringe det i årbogen, var svaret ja.

Dengang boede han i Sønderjylland, hvor hans beretning vel ikke kunne have den store interesse, den hørte hjemme i Lyngby og omegn.

Desværre har jeg kludret hans adresse væk, og hvis han stadigvæk lever, må han være højt oppe i årene. Jeg ville ellers gerne have haft et fotografi af ham og bragt det her i årbogen.

Politibetjentens navn var/er Flemming E. Nielsen, og hans beretning kommer her:

Prolog

I 1942 var jeg politibetjent i Kolding.

Der var blevet forordnet kystvagt blandt andet på den jyske vestkyst, på den måde at forstå, at alle de små fiskerlejer skulle have en politimand til at overvåge, at der ikke skete illegal transport af personer, våben eller andet ulovligt, når fiskerne sejlede ud, og ikke mindst, når de vendte tilbage.

Politiet fik en forordning - givet efter pres fra

besættelsesmagten - og det lykkedes på den måde at beholde opgaven på danske hænder. Man skulle altså være en garanti for at Værnemagten ikke kunne generes af udefra kommende elementer. Som alt andet på den tid "så" vi ikke alt, hvad der foregik, men formalia blev overholdt.

Tjenesten i de små fiskerlejer blev foretaget af politibetjente fra forskellige byer og med en leder, der fra centralt hold i Nordjylland sørgede for udskiftning hver fjerde uge.

Kolding Politikreds var blevet pålagt arbejdet i Lyngby Thy og udstationeringen skete på frivillig basis.

Vi skulle overvåge fiskernes udsejling fra stranden hvor bådene var trukket op, og møde igen når de kom hjem.

Udsejlingen foregik mange gange ved firetiden om morgenen og hjemkomsten om eftermiddagen. Vi skulle stemple et slags sejlerpas hver gang, men vi boede en halv kilometer fra stranden, så det syntes umiddelbart besværligt.

Stemplingen foregik imidlertid noget nemmere, idet vi hurtigt fandt ud af - efter forslag fra de forstående fiskere - ved at man hængte stemplet udenfor vinduet om aftenen, så sørgede fiskerne selv for at stemple udrejse, eller de fik begge stempler, når de kom hjem. Tjenesteforseelse, ja måske - men man skal også udvise tillid i et samarbejde, og det var jo egentlig tyske interesser, der skulle varetages.

Formalia blev opfyldt.

At fiskerne gerne så, at vi var på stranden, når de kom hjem var en anden og mere praktisk sag, idet vi så kunne hjælpe dem med at få båden på stranden. Og det gjorde vi så.

Det var i grunden mærkeligt så godt det gik. Der var mange tyskere i området, hvor man byggede bunkers, med delvis dansk arbejds-

Motorbåd »Brødrene af Lyngby« søsættes.

kraft, men vi havde jo hver for sig sit at passe. Danskerne tjente store penge på arbejdet, der bogstavelig hvilede på sand, og mange gange var cementblandingen ubrugelig fordi nogen havde tabt sukker ned i substansen. Ren diskret sabotage.

Men det var ikke vort arbejde at kontrollere det, og tyskerne var godt gemt af vejen i et nordvestligt hjørne af Danmark, hvor der ikke umiddelbart var fare for åben krig.

Det er udgangspunktet for min dagbog:

Onsdag d. 23. september 1942

Kl. 4,23, afgang Kolding, bumletog, ventetid i Fredericia, bumletog, ventetid i Århus, hurtigtog Ålborg, ventetid, bumletog Frederikshavn, ankomst kl. 17,15. Turen kedelig, søvrig, ensformig og trættende.

Frederikshavn: Logi på Missionshotellet, aften, nat, morgen og afgang i bil kl. 8,45 mod min post torsdag den 24/9.

Det går gennem Vendsyssel på tværs til Løkken og kolleger omskiftes bl.a. i Klitmøller og Lild Strand, sidstnævnte sted inviterer strandfogeden på middag, kalvesteg og kærnemælksgrød. Herligt, da vi er godt sultne. Nu regner det og turen går gennem sprøjt og pløre til Thisted, og ad mange forkerte små omveje til Lyngby Thy, hvor Flensted står i glad venten på at komme hjem.

Som sædvanlig ingen besked, bare smides ud af vognen der: Det her skal du passe, så må du selv om resten - jeg skal hjem. Det er intet nyt, bare tradition. Nu basker man lidt med vingerne for at prøve luften. Logi og spisested kommer i orden. Pæn modtagelse over alt: Velkommen - siges der med dobbelt W. Kort orienteringstur om aftenen og præsentationstur til strandfogden, formanden for fiskeriforeningen, og forskellige af lejets andre honoratiores.

Jeg konstaterer under denne Tur, at lejet i grunden slet ikke er noget leje, da det ligger ca.

Strandingsgods 1942.

Strandingsgods 1942. Dybvandsbombe til bekæmpelse af u-både.

1 1/2 kilometer inde i landet bag klitterne som går helt herind. Her er ca. 30 huse, 4 fiskerbåde, og 9 pramme. Her er ingen havn, men kun en enkelt bølgebryder, og den flade, nøgne strandbred.

Aften, Nat, Morgen - Fredag den 25. september 1942

Jeg begynder med en herlig lang morgentur langs stranden med masser af sager at kigge på: Vragrester, flyvemaskinerester og mange andre rester af strandingsgods. Om middagen stikker fiskerbådene til havs. Interessant er det at se de store motorbåde, der ligger trukket ca. 10 m op

på stranden, blive sat i vandet ved hjælp af ruller og så gælder det om i rette øjeblik at give dem det sidste skub, så de ved hjælp af en bølge bliver bragt flot, og motoren kan arbejde og skrues få ved. Under turen med at holde båden lige på bølgerne ved søsætningen, bliver en af fiskerne trukket omkuld og redder sig en våd trøje, der dog slet ikke bliver så våd, da han har olietøj på.

Om aftenen, når fiskerne kommer hjem, forestår der dem et større stykke arbejde med at trække bådene i land ved hjælp af trosser og spil. Så tager vi alle et tag med i spillet og hvert bølgeslag mod strandbredden giver båden et skub fremad, og så gælder det om at trække til, så båden ikke glider med ud igen, og det sidste stykke trækkes den udelukkende ved hjælp af ruller og ligger snart solidt fortojet og forankret i sandet et godt stykke oppe på land.

Fangsten er i dag kun ringe, nogle få rødspætter, men nok til at vi over hele (byen) om lørdagen kan lugte en herlig duft af rødspætter – jeg sætter 2 store til livs.

Altså - Lørdag den 26. september 1942

Straks om morgenen glider dannebrog til tops på samtlige flagstænger på stedet i anledning af kongens fødselsdag. Dette giver hele landskabet en egen festlig glans foruden solen, som har skinnet uafbrudt om dagen de to sidste døgn og giver en hel sommerfornemmelse.

Formiddagstur langs stranden og i klitterne. På stranden finder jeg et marsvin, som er skyllet i land, antagelig er det dræbt af en mine eller lignende, da det øverste af bugen er sprængt bort. Eftermiddagen går med en tur til Svankjær, den nærmeste bette by lige østen for Lyngby. Her går man nemlig ikke ud til vandet og her ligger husene ikke ved siden af hinanden. Her hedder det, når vi er ved havet og skal ind til "byen": "Vil do mø østen?". Husene ligger østen og vesten for stranden og hinanden, og stranden går ikke til højre og venstre, den går norden og sønden. Havet er ikke oprørt eller stille når dets tilstand betegnes. Man siger "om det er slet", dvs. stille.

Eftermiddagen går og aftenen kommer. Rigtig bajer til maden, som jeg helt har glemt. Tip-

*Fiskere haler båden op med spillet.
F. v. (med kasketter) Marinus Svendsen f. 25/1 1908 - d. 17/2 1944.
Magnus Nielsen f. 11/7 1919 - d. 26/11 1998.*

top og rigelig, og man får næsten ”snut” at man ikke spiser nok.

Lørdag aften går jeg hen og besøger en af byens ”gamle”, som er strandfoged og i dag har været på det årlige besøg i Hurup for at få udbetalt sine strandingspenge for det gangende år, derfor er humøret højt ved besøget, og han byder straks på en god dram portvin af en ren og uforfalsket type - og den smager. Morsom sidder han der med sin snadde, som han ikke rigtig kan få til at brænde, den ene tændstik bliver strøget efter den anden, for efter endt brug med et raskt tag at blive smidt ind under klædeskabet ved siden af gyngestolen han sidder i. Hvem der kunne få lov til at se op under det skab, for der ligger sikkert optændingsbrænde til en hel vinter.

Inden længe går snakken – jo, den redningsbåd der ligger lige her vesten for byen, det var 9 hollandske søfolk, der for to år siden landede i den her lige norden for høfden. Deres skib var

blevet torpederet og sømændene havde roet i to døgn på havet og Lyngby redningsbåd måtte ud og bjærge dem det sidste stykke ind. Siden købte købmanden båden for 200,- kr.

For 8 år siden strandede en stor engelsk damper lige norden for høfden. Redningsmandskabet gik straks ud med redningsbåden, men ingen af folkene ville gå fra borde. Situationen blev værre og værre og atter gik redningsmandskabet ud på deres farefulde færd og tog nu 13 mand med i land, men officerer og kaptajnen ville ikke fra borde, skønt damperen nu stod og huggede slemt på revlen.

Endelig prøvede man fra land at skyde redningsraketter ud, da man nu ikke længere kunne sejle derud. De to første gik forbi, men den tredje ramte og forbindelsen med land blev etableret. Redningsstolen gik ud, og en for en bjærgedes mandskabet i land, til sidst var der kun kaptajnen tilbage, og nu var linen slap, fordi damperen duvede mere og mere. Kaptajnen

fik den ene store dukkert efter den anden i de mægtige bølger, og man ventede ikke at få ham levende i land, men det gik alligevel. Og finalen på den begivenhed blev, at redningsmandskabet fik en pæn takkeskrivelse fra den engelske regering, dog - slutter den gamle søulk - det havde været bedre med en bette skilling.

Medens snakken går, er det blevet mørkt, men lys bruger man ikke så meget at herude. Elektrisk lys findes ikke på pladsen, og når man vil have lys, er det karbidlampen, der må holde for.

Min vært, Chr. Madsen og jeg er nu gået ud i køkkenet, hvor vi sidder på køkkenbordet og får os nok en bette dram, dvs. jeg får, for Madsen er den bydende og jeg er den nydende. Nu kommer 3 af stedets 15-17 års piger og skal ind og se det nye "kaamfyr" Madsen har fået, og ved tændstiklys bliver det med stolthed vist frem og højlydt beundret. Sensationerne er ikke så store herude i Lyngby. Jeg siger nu farvel og tak for i aften og går hjem til Hotel Lyngby, som vi kalder det lille fiskerhus, som

samtidig er byens eneste pensionat. Der er i grunden altid interessant at komme, navnlig om aftenen. Så kommer den ene og så den anden, de siger ikke noget, men sætter sig bare og vejrer lige som lidt først, før de deltager i samtalen. I aften er det brændende spørgsmål, hvorvidt det er sandt, at en urmager inde i Thisted, og hvis hoved er helt blå af en eller anden sygdom, har solgt dette sit hoved for 2000,- kr. til en læge når han - altså urmageren er død. Vi får efterhånden alle vore hoveder solgt. Priserne skal jeg dog lade være usagte. Så bliver kl. halv ti, vi får kaffe, så er det pressetid, og når den er færdig, bryder jeg op og går i seng, dødt-ræt, Gud ved af hvad. Luften velsagtens og så eventuel af at spise. Nu ved jeg med usvigelig sikkerhed, at foruden at min seng er for kort, vil jeg i morgen tidligt ved seks tiden vågne og mærke, at jeg ligger for meget opad med hovedet, hvad jeg aldrig synes om aftenen, når jeg går i seng, trods det at jeg ligger ens - og så tage hovedpuden og lægge den under lænden for så de to sidste timer til jeg står op - hvis vejret da

Strandingsgods 1942.

er ordentligt, at sove på denne nye og behagelige måde. Underlig ikke sandt, men herligt i Lyngby.

Søndag morgen den 27. september 1942

Solen stråler fra en skyfri himmel og freden hviler over Lyngby. En frisk lille morgentur ud til havet for eventuelt at høre eller se nyt der, men alt er fred og idyl. Om formiddagen skal byens nystiftede skytteforening med sine to geværer, 89ere, holde skydning på skydebanen ude i klitterne. Ammunitionen og låsene til geværene, som jeg højtideligt skal opbevare ifølge allerhøjeste bestemmelse er udleverede og alt er klar til at tage fat om aftrækkeren.

Ude midt imellem klitterne har byen fået sig en skydebane, som nu hver søndag formiddag samler en stor del af byens befolkning, der spændt følger de forskellige deltageres indbyrdes kappestrid om at være den bedste skytte.

Jeg skal jo også lige prøve et par skud og kaster mig på soldatermaner ned på maven med det gamle kendte gevær 89 i hånden, det er helt rart igen at lege soldat, og mærke geværet ligger fast i hånden, hvor det hurtigt

føler sig hjemme, selv om det nu er over 2 år siden, man sidst havde en sådan tingest i hånden. Som soldat skød jeg ærlig talt dårligt, og det er spændende om man nu skal til at finde på en eller anden god undskyldning fordi man ikke kan ramme skiven.

Nå, foden godt til jorden og sørg for at komme til at ligge godt. Så bare rolig, roligt aftræk, ikke nervøs, nu krummes pegefingern, nu trækker jeg langsomt af og bang, så er det sket. Nervøs venten, hvad markeres der. Oh, la, la, fin, fin, en 8. Næste skud er en plet og som afslutning en 7. Det var meget pænt og politiets og min ære er reddet for denne gang. Det er nu ved at være middag og turen går hjem til Hotel Lyngby. Middagen består af høns og steg, og en eller anden mystisk dessert, men det smager godt. Søndag middag er en hel lille fest. Da samles vi alle og spiser på en -gang - dog ikke i takt. Til hverdag spiser vi bare efterhånden som hver især kommer dumpende. Om søndagen er vi også særlig høflige, vi rækker hinanden fadet og er belevne og galante alle - men det er også rart til en afveksling.

Eftermiddag med sol og høj himmel igen. Jeg

Hohlenbergs hus 1918.

tager en tur ud til fiskerhuset, hvor fisker Viggo Kruse er med sin kone, og vi sidder og får en rar lille sludder i solskinnet, mens ungerne leger i sandet. Aftenen går stille og roligt, der er missionsmøde henne hos fisker Therkild Iversen, det er præsten fra Svankjær, der er herude for at samle penge ind til et eller andet vel-dædigt formål. Fiskerens stue er ryddet for møbler og der er sat bænke ind, som alle er besat - man må jo tage de fornøjelser, der falder af herude. Jeg var dog fornøjet nok og holdt mig væk.

I stedet vil jeg hellere fortælle lidt om de forskellige mennesker, jeg har truffet herude og hvorom man, hvis man var forfatter eller havde tendenser i den retning kunde skrive en roman, som oven i købet ikke ville blive kedelig.

Ja, gamle Madsen har jeg jo allerede fortalt om, så er der Josef, min vært, stille og rolig er han men flink og elskværdig. Han er fisker og hans kone driver pensionat, og hans selv arbejder i øjeblikket som arbejdsmand, det giver mere, sidste uge kom han hjem med 166,- kr. Ingefred, hans kone er stor og kraftig, men flink og rar og vil gerne gøre det så godt for en som muligt. Så er der fru Hohlenberg, 65 år, forhenværende sangerinde og skuespillerinde og tidligere meget rig.

Manden er død. Hun, der er københavnerinde med K, bor nu i et lille hus herude - det er familiens tidligere jagtresidens. Stor, højbarmet Olga Svendsen type med en rigtig skvalderlatter, bander og svovler som en tyrk, går hun rundt i en gammel kittel med et par ældre herresokker trukket uden på sine egne og dertil kommer et par sko nr. 41, godt udtrådte. Alt i alt en mundering, som man kun kan gå i her ude langt fra verdens civiliserede domæne. Men flink er hun også. Så er der fruene Bystrøm og Rådal, 2 malerinder dygtige og fiske, der har slået sig ned her i sommer, og bor i et dejligt indrettet sommerhus med pejs, bondemøbler og så videre her lige vesten for byen. De går i lange bukser, træsko, sweaters og klud omkring hovedet, og siger "Det er ski godt", og de er ikke bange for at nappe en bajer på lageret inde bag købmandens butik. Bekendtskabet blev indledt med dem en dag, da jeg var med

kriminalbetjent Møller fra Hurup ude for at overbringe dem en hilsen fra nogen familie.

Fruerne er 35-40 år hver for sig og bort set fra det ville jeg ønske, at jeg havde råd til at købe et par af deres billeder, men de er ski for dyre, 100-150 kr. pr. stk.. Så er der købmanden, er noget nær Ib Schønberg. Det er hans, altså købmandens maskine jeg skriver på, så han er selvfølgelig flink. En bajer får vi os altid inde på kontoret, når jeg er ovre for at skrive, så jeg kommer jo som regel mindst en gang om dagen. Han må ikke sælge spiritus, men derfor kan vi godt drikke det.

Endelig er der gamle Peter Svendsen, fhv. signalmand og sikker gæst når fiskerne kommer ind, så stiller han med sin kurv og får som gammel hædersmand altid sine rødspætter gratis, og traver med kurven hængende over skulderen trolig den 1 1/2 km. lange vej, fra havet vesten ind til byen. En jeg ikke må glemme er Søren og hans ged. Søren er sønnen i Hotel Lyngby, 13 år gammel og geden er hans ufravigelige følgesvend. Er Søren ikke hjemme går geden, som hele dagen er løs, rundt over hele huset og leder efter ham. Ind i stuerne, køkkenet, soveværelset og overalt selv bag skabet kigger den og op under sofaen. Ja egentlig er der mange flere der burde nævnes, f.eks. Josef Josefsen med ringe i ørerne, hvad der for resten er flere herude der har, men nu vil jeg slutte dette afsnit.

Mandag den 28. september 1942

I dag tager fiskerne tidlig ud. Alle tre både stikker til havs og står norden ud. Vandet, undskyld havet er slet, men det lufter godt fra nordost. Sommeren er nu forbi, og det er overskyet og en slat vand vanker der af og til fra oven. Formiddagen smuldrer hen med en tur til stranden, hvor der er tomt og eftermiddagen er ikke mere spændende. Jeg hygger mig med en god bog og nyder livet indendørs. Kl. 17 kommer fiskerne hjem og i dag er humøret højt. Fra 1000 til 1500 pund fine rødspætter har de taget i dag, og efter at vi med møje og besvær har fået bådene halet op - vi var ikke ret mange i dag, så vi svedte - bliver der travlhed i fiskerhuset med at gøre alle fiskerne i stand og få dem vejet ud og lagt på is i kasserne. Is har

fiskerne nok af. Om vinteren, når de omliggende søer her fryser til, hugger de isen op og kører den til ishuset, hvor den kan ligge et helt år eller mere uden at smelte i nævneværdig grad. Huset er helt isoleret og uden spor lufttilførsel. Ingfred har sendt bud efter 15 pund rødspætter, og da jeg kommer hjem og skal spise, dufter hele huset herligt af stegt rødspætter og jeg sætter 2 store til livs, og derefter 2 spejlæg, for endelig at slutte med et halvt æg med sardin, og en ostemad og en marmelademad, men så kunne jeg også klare mig til aftenscaffen, æg er for resten en stor bestanddel af kosten her. Jeg begynder om morgenen med et blødkogt æg, 1 skive rugbrød og 1 skive smørrebrød med pålæg, og 3 sigtemellemadder med marmelade, så jeg sulter ikke. Men det var æggene, vi kom fra. Om aftenen er der også altid æg, som regel både spejlæg og kogte æg, men variationerne i pålæg er jo ikke så store her, langt til byen er der, og grøntsager kan der overhovedet ikke dyrkes, da jorden er det rene, uforfalskede sand.

Købmanden fortalte forleden dag, at han for 2 år siden fik kørt nogle læs muldjord herud, og betalte 500,- kr. herfor og nu er der ikke mere tilbage af det, da det fuldstændig er blæst til med sand, så det er håbløst at prøve at dyrke noget. Frugttræer er her overhovedet ikke, købmanden har lidt pærer han sælger og de går som varmt brød til høje priser. Frugt er en sjælden vare her.

Tirsdag den 29. september 1942

Dagen begynder med storm, regn og kulde. Jeg tager mig en tur ad redningsvejen gennem klitterne til havet og vender 3 timer efter hjem - godt træet og våd. Klokkeren er nu 12 og eftermiddagen går let, for breve skal man jo skrive et par stykker af og posten kommer kl. 14. Jeg tripper altid over til købmanden for at modtage ham der og se, om der er brev fra lille mor eller der hjemme fra og da der i dag er brev fra Tønder er dagen alligevel reddet trods regnvejret.

Jeg har for resten rent glemt at fortælle, at der til morgen var meget dårlig stemning, da jeg kom ind i stuen. Det var hunden "Bob" der i

nat oppe på loftet havde væltet en gryde med tjære og derefter, efter først at have smurt sig godt ind i substansen, var sprunget op i sengen til pigen og svinet sengetøjet til og derpå oversmurt hendes tøj, der lå på stolen ved siden af sengen. Efter at være blevet smidt ud af værelset, løb den ned ad trappen efterladende sig sikre spor og ind i stuen, hvor den hoppede op i sofaen, der før næsten var grøn, men nu til morgen var blevet holdbar, idet den var blevet smurt godt ind med tjære. Hunden fik prygl, men hvad kunne den gøre ved det skete. Dog er der jo altid en, det skal gå ud over, og det meste af tøjet blev alligevel reddet ved hjælp af et kostbart pund smør og andre gode ingredienser. Om aftenen kom fru Hohlenberg som sædvanlig for at sludre og når vi så skal have aftenkaffe, siger hun i fuld alvor, når der bliver sagt "værsgod", ja jeg kom egentlig kun for at sludre lidt, jeg sidder jo og keder mig om aftenen - men en fra eller til i et stort hus har jo mindre at sige.

Onsdag, den 30. september 1942

Morgenstund har guld i mund og østenvind i baghold, da jeg kl. 9,30 letsindig, lokket af en annonce i den lokale sprøjte, på cykel begiver mig den 20 km. lange vej, bakke op og bakke ned, ad elendige grusveje til Snedsted, hvor jeg også rigtig, som i annoncen lovet, på et mørkt loft finder annoncøren med de averterede 8 fine, nye barnevogne, der absolut ikke er noget krigsprodukt. 4 snavsede trækasser med hjul under står støvede henne i et hjørne, og så er der en enkelt nogenlunde model. Da man så tillader sig at sige, at vognene, som er cremefarvede, egentlig burde have været mørkeblå, får man til svar: "Det skal da være en sær unge, hvis den et kan køre i en lys vogn". Og jeg lister forskrækket ned ad den stejle lofttrappe med et undskyld jeg eksisterer på læberne. Så på Pegasus igen og nøjagtig den samme vej tilbage. Jeg kommer hjem, drivvåd af sved og uden barnevogn. (Og sælgeren var marskandiser "Æ Dasker") Bemærkning af K.M.N.: Når æ Dasker averterede efter hjælp i forretningen, kunne annoncen lyde: "Ung kraftig pige, ikke under 150 pund søges".

Resten af onsdagen samler jeg kræfter til om aftenen, hvor jeg rigtig får brug for min muskulatur, da fiskerbådene kommer ind, fyldt med rødspætter og det er drøjt at få dem op i aften, og klokken bliver midnat, før de er færdige med at pakke fisk ude i pakkehuset

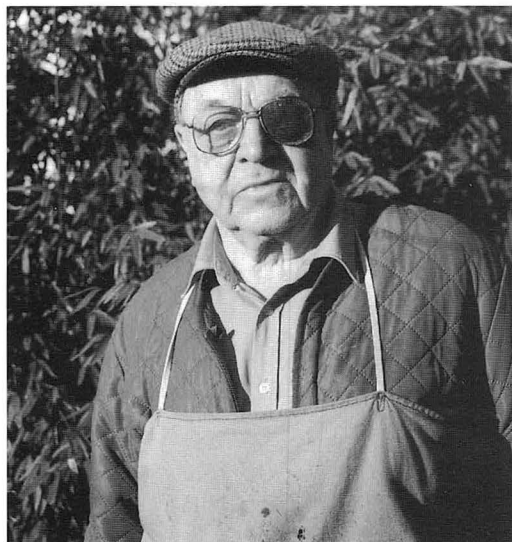
Torsdag, den 1. oktober 1942

Formiddagen smuldrer væk med en tur ud til havet, vejret kan blive til hvad det skal være og om eftermiddagen forsøger jeg at gennemføre en stor plan, som jeg nu snart har gået med i mange dage, nemlig at overkomme at bevæge mit legeme ad de 3 km. ad redningsvejen - nord på til Stenbjerg, hvor den nærmeste kystpolitibetjent er stationeret.

Efter at jeg i en time forgæves har ledt efter redningsvejen i klitterne finder jeg den, men så bliver det regnvejr og jeg maser hjem halvvd, og driver nu resten af dagen væk.

Fredag, den 2. oktober 1942

Om formiddagen får jeg konstateret, at skomageren oppe i Svankjær, (her er ingen i Lyngby) er kommet hjem fra sin rejse til Fyn, hvorefter jeg starter til Svankjær med mine støvler, som længe har været meget søvnige.

*Skomager Larsen, Svankjær f. 14/8 1907
d. 16/6 1994.*

Skomager Larsen i værkstedet.

Da jeg i stiv modvind endelig kommer derop, er han selvfølgelig ikke hjemme, han er ude på vejarbejde. Ved nærmere eftersyn viser det sig, at den samme mand er både vejarbejder, skomager og urmager, foruden at han er gift, så man kan sige, at han er alsidig. Jeg håber blot ikke, det skal gå ud over mine støvler.

Over middag er det på ny min agt at forsøge at nå Stenbjerg, men lige som jeg skal til at starte, kommer Jensen, bogholderen i det ingeniørfirma, der arbejder herude, og som jeg spiser sammen med, og siger, at de om en halv time skal have en bil til Stenbjerg, og om jeg ikke vil med. Jeg siger jo, og efter at have ventet i 2 1/2 time, triller vi af sted, og jeg får i Stenbjerg en lille sludder med min kollega der, og efter en halv times forløb, starter vi atter for hjemadgående.

Skomager Larsen ved fremstilling af en rok.

Lørdag, den 3. oktober 1942

I dag starter jeg for at gennemføre en af mine andre store planer, turen til Lodbjerg fyr, 5 km. sydpå ad stranden. Med en god madpakke i lommen og en grøn Tuborg, starter jeg kl. 8,30 ad stranden mod syd. Der blæser en stiv kuling fra vest og der er høj sø, som nok skulle kunne give noget interessant strandingsgods.

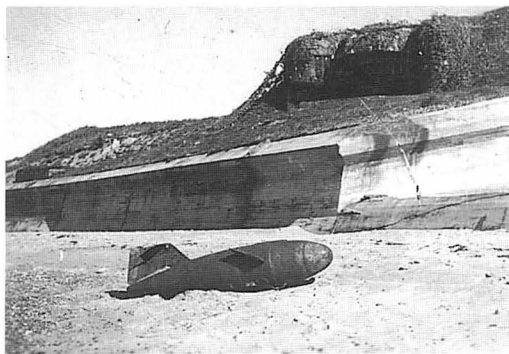
Jeg går støt i det tunge sand og i en stadig fin støvregn fra bølgerne, som brydes i strandkanten. Da jeg har gået i 3 kvarter uden at finde noget af interesse, får jeg ude i horisonten øje på noget, der kunde se ud som en lille hornmine, og i håb om, at jeg nu har fundet "noget", skynder jeg mig fremad. Dog bliver jeg inden længe skuffet. Allerede på nogen afstand kan jeg se, at det kun er resterne af en gammel tørvekurv, og da jeg når den, bliver den belønnet med et velrettet spark, så den flyver langt op på stranden. Videre går det fremad uden at opdage noget, da jeg er cirka 4 km fra Lyngby,

møder jeg en mand fra Agger, fiskerlejet 9 km syd for Lyngby, og han fortæller, at der lige sønden for stedet, hvor jeg nu befinder mig, ligger 2 torpedoer, som er skyllet i land.

Jeg får fart på og finder også 2 torpedolignende genstande, som tilsyneladende har ligget på stranden i længere tid. Ved nærmere eftersyn viser det sig, at det er to bøjer, eller hvad de nu hedder, som ministrygerne bruger når de skal klippe minetrosserne over. Sensationen er atter gledet bort.

Jeg går nu ind i landet og op til Lodbjerg Fyr, der ligger ret ud for mig. Tyskerne har selvfølgelig også okkuperet det, og fyrpasserne fortæller, at fyret kun har været tændt to gange siden april måned, så de tre mænd, der er her, bliver ikke overanstrengte. Jeg starter ad redningsvejen hjem, men finder ved vejen et skilt, som fortæller, at det er livsfarligt at passere og man kan forstå, at der eventuelt er udlagt landminer, men med en god tanke til mit held og min livsforsikring, begiver jeg mig alligevel på vej, og når også velbeholdent frem, efter kun at have mødt en hugorm, der med stor kraft gik til angreb, men ikke kunde klare mine støvler. Hjem godt sulten og træt, og jeg får mig efter middag en god lur, den første middagslur i Lyngby.

Om aftenen går jeg på visit hos fisker Viggo Kruse, hvor man altid er velkommen, men jeg har for resten rent glemt at fortælle, at det er lørdag, og at der er kommet øl til byen. Lørdag og søndag er store dage øl-mæssigt set, og jeg redder mig en 4-5 bajere rundt omkring ved

Paravane til ministrygning 1942.

forskellige gavmilde personer, og da jeg kommer hjem fra Kruses, står der 1/1 flaske konjak på bordet, det er vognmand Bach Boddum, der arbejder herude som er gavmild. Og jeg får lige den sidste olie, inden jeg oplagt og veltilpas kryber i køjen.

Søvnen kommer omgående og atter er en dag til ende, tiden går faktisk så hurtig, at man slet ikke kan forstå at man derhjemme har tid til at arbejde 8 timer i døgnnet.

Søndag, den 4. oktober 1942

Vestenvinden står stiv ind over landet, og det er ikke så fint et søndagsvejr i dag, så man bliver hellere indendørs med en god bog og en bajer som Ingefred endnu har på lager. Om eftermiddagen er der jo skydning og jeg aflægger for resten også gamle fisker Karl Josefsen et besøg. Hvad denne gamle gubbe på 73 år ikke kan fortælle af historier om forskellige redningsbedrifter og sømandsbedrifter er ikke værd at høre. Hvad han selv og andre har udført her på kanten af "Dåder" (heltedåd - K.M.N.) er utroligt, man sidder næsten med åben mund og lytter, dels er det jo interessant og dels skal man jo være vågen for at forstå sproget.

Om aftenen trækker jeg i civil for første gang herude og folk måber, sikken en flot fyr, pigerne siger, at de er ved at blive forelsket i mig, men det må de da om, jeg har kun trukket i civil fordi mine gummistøvler er alt for varme, og mine andre støvler stadig er ved skomageren. Da jeg skal i seng, gør jeg en stor opdagelse, og den tidligere hovedpude er nu ikke mere nødvendig (det hermed at jeg skal ligge den ned omkring lænden). Jo se det her sengesjov var kun en skrapude, som skulle fjernes og når jeg så tillige fjernede fodpuden eller hvad det nu hedder, så jeg kunne stikke fødderne ud mellem tremmerne, var sengen lang nok og siden denne opdagelse sov jeg trygt hver eneste nat og har drømt en del uden at blive træt af det.

Mandag, den 5. oktober 1942

I dag er det blæst en del om til vest og det tegner til storm. Havet begynder i løbet af dagen at rejse sig og i aften, da jeg var ude i klitterne

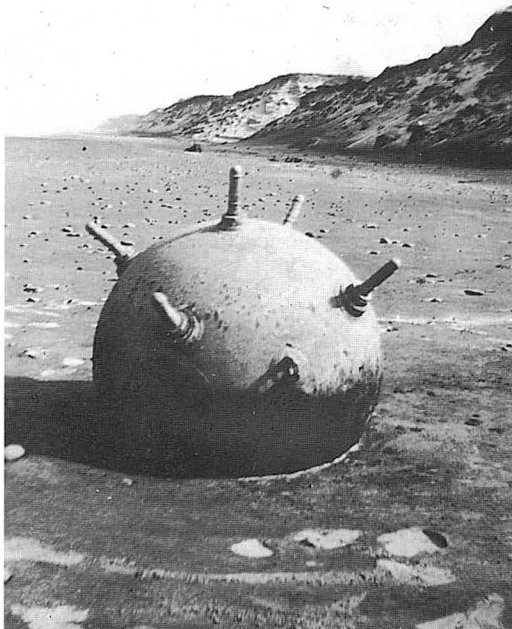
på patrulje, var det næsten ikke til at komme frem. Sandet piskede lige ind i ansigtet og stak som var det tusinder af nåle og huen (ikke hovedet) kan jeg næsten ikke holde på hovedet. Dagen igennem har jeg hygget mig inden døre, det har ikke været vejr til at være ude, og da en af pensionærerne har fået et nyt spil kort, skal dette indvies, og han skal jo også helst have det betalt. Men jeg tjener en daler ved min indsats af kræfter og energi, inden vi kl. 0,30 bryder op og går til ro.

Tirsdag, den 6. oktober 1942

I dag stormer det. Ud til havet går turen i en ren sandstorm og man må kæmpe sig frem skridt for skridt. Sandet pisker lige som i går, men smerterne er turen værd. For da jeg endelig kommer ud til havet, er strandbredden i sin halve bredde 10-15 m oversvømmet og den anden halvdel er et skumhav, så øjnene næsten blændes som af en hvid, frostglitrende sne-mark. Går man ned til strandkanten føler man rigtig, hvor lille man selv er. Bølgerne ude på havet rager tilsyneladende og i overensstemmelse med virkeligheden flere meter op over en selv, og når de brydes på revlerne, står skummet hushøjt i vejret. Det er Vesterhavet, når det siger: Vov-Vov !! Jeg "flyver" tilbage til Lyngby og videre op til Svankjær for at hente mine støvler, som nu endelig er lovet færdige. Lige uden for Lyngby mødte jeg skomageren, og da jeg spørger om støvlerne er færdige, svarer han, at de står der hjemme. At sådan en snog ikke kunne være så vaks at tage dem med herved, når han skal herved alligevel. Her må jeg nu ase 4 km i stiv modvind - jeg som i forvejen har så meget at lave og er fuldstændig udkørt og overkørt i og med arbejde. Da jeg i dag står og venter på posten ovre ved købmanden, får jeg knægten til at veje mig, og jeg konstaterer, at jeg i de snart 14 dage, jeg har været her, har taget 5-6.halve kilo på i vægt, et meget pænt resultat og samtidig et kompliment til Ingefreds mad.

Onsdag, den 7. oktober 1942

I dag er vinden løjet en del af, og det er atter til at komme til havet. Jeg starter kl. 9 på en lang

Hornmine.

tur mod syd. Mangt og meget er drevet i land under vestenstormen, og da jeg er kommet et stykke sønden, ser jeg helt ude ved havkanten det halve af en mine røge op af sandet. Jeg graver med hænderne omkring den, for eventuelt at få den fri, men den stikker meget dybt, så jeg lader den ligge og fortsætter mod syd efter mere bytte.

En halv time senere finder jeg en minestrygerslæde, 2 pontoner med en minebærer imellem, som ligger og glinser, endnu våd og som med sin skrigende røde farve ligefrem råber efter mig. Nu vender jeg for i dag og starter hjemad. På vejen finder jeg en mærkelig substans der ligner grøn sæbe, og jeg tager det med hjem i det salige håb at kunne overraske min kone med rigtig grøn sæbe her midt i en krigstid. En mystisk dåse, hermetisk tillukket indeholdende en eller anden væske, man kan høre skvulpe, bliver også medbragt.

Da jeg kommer hjem, begynder jeg at sætte byen i sving eller rettere sagt, strandfogederne

1939 - minen er sprængt.

I krateret f. v. Niels Krogh, Gerhard Iversen og Egon Kruse.

I midten f. v. Erling Christensen, Arthur Iversen, Esther M. Nielsen og Knud M. Nielsen.

Bagerst f. v. Marinus Svendsen, Thøger Iversen, minør Busch og Alfred M. Nielsen.

angående mit minefund. Men for en sikkerheds skyld - oh, hvilket held - inden vi ringer efter minørerne, går en strandfoged og jeg over middag en tur ud til stedet for at tage uhyret nærmere i øjesyn.

“Den der”, siger han, “den er sprængt i sommer.” Tableau. Forklaringen var, og det talte til min undskyldning, at de kun havde sprængt bunden væk, og under stormen nu var resterne sandet til, således at kun det øverste hele stykke ragede op og grangiveligt lignede en “levende” mine, men begivenheden var altså gået i fløjten denne gang, og vi begav os atter på vej hjemad. Helt forgæves blev turen dog ikke, for på stranden finder jeg en lang rund blikæske, hermetisk tillukket, hvorpå der står, “Finest tennis Ball”. Jeg tager æsken med hjem til mit øvrige bytte fra dagens første tur.

Spændt begynder jeg at undersøge mit diverse vraggods. Dåsen med væsken viser sig at indeholde kondenseret mælk, af hvilket der står en stråle op gennem hullet, da jeg får jaget dåseoplukkeren igennem. Mælken lugter ligesom Rouquefort Ost - altså ikke godt og ender på møddingen. Jeg skal også prøve min grønne sæbe og vil vaske fingrene i det. Sæben skummer forbandet dårligt, og vandet preller utrolig hurtigt af mine fingre. “Sæben” er vognfedt, og en af vognmændene får det til at smøre sin vogn med. Tennisboldene bliver brækket ud af dåsen, og springer straks glade rundt på gulvet, friske og veloplagte. De springer nu omkring i Lyngby til glæde og underholdning for fiskerlejets børn. Ejendommelig, hvor en dag kan begynde spændende og interessant og så brænde ned til et intet eller kun til børns boldspil på en hullet vestjysk bivej. Men hvad, omsonst var turen dog trods alt ikke.

I de sidste par dage har jeg gået og opdaget et par sjove ting. Købmanden her kalder sig Alfred Nielsen, hans fader Christian Madsen. Løsningen er dengang simpel (hold nu ørene godt stive):

Faderen hedder egentlig Chr. Nielsen Madsen og for at undgå forveksling kalder sønnen sig altså Nielsen. Men da Chr. Madsens fader levede blev Madsen kaldt for Nielsen, og faderen for Madsen, men det blev altså byttet om,

da sønnen blev fader. En ganske pudsig ordning, som vel nok er ret enestående. På samme måde er det med gammel Karl Josefsen, hvis søn også hedder Nielsen til mellemnavn, og som kun bliver kaldt Nielsen, medens hans søn bliver kaldt Josefsen. Her er for resten ikke mindre end 4 fiskere, der hedder Josef til fornavn, det er egentlig synd for dem.

Når man går på visit herude, ser man i flere hjem et dækketøjsskab, hvis linier er ens i alle hjemmene. Skabet er forsynet med en lille sølvplade, hvorpå der står, “Emilie Robin”. Spørger man så, og det gør man jo når man hedder Flemming E. Nielsen, hvad det betyder, får man følgende svar:

For mange år siden strandede en stor fransk damper ud for den jyske vestkyst. Besætningen og passagerer blev reddet takket være vestkystens uforfærdede redningsfolk. Blandt passagererne var der en rigmand ved navn Emilie Robin. Han indstiftede til minde om sin redning af det danske redningsvæsen et legat i følge hvilket enhver mand, der er medlem af redningsmandskabet, ved sit bryllup får foræret 50,- kr. til et skab. Ligeledes får enhver datter af en redningsmand ved sin konfirmation en sort konfirmationskjole og et sølvkors til at bære om halsen. Det var - uvist af hvilken grund - en betingelse, at kjolen skulde være sort, men denne bestemmelse er dog senere lavet om af hensyn til børnene.

Eftermiddag og aften går hurtigt ved hjælp af et par spil kort, og da jeg gør regnskabet op for de tre aftener, vi har dyrket denne ædle sport, viser det sig, at jeg har tjent en lille ekstraskilling på i alt 11,- kr. - mange penge for en fattig mand som jeg; men enden historien er jo ikke at se endnu, og det kan være, at man slet ikke skulle have betroet dette emne til papiret.

Denne aften får jeg et engagement ved Ingvard, som er indehaver af Lyngbys eneste lillebil og som bor hos os, idet han for tiden er ved at tage kartofler op og mangler en mand til hjælp. Jeg griber chancen og får lovning på en tønde kartofler for at hjælpe ham i morgen eftermiddag, og kartoflerne sælger jeg allerede samme aften inden jeg har tjent dem til Josef

for 12,- kr. - Penge er nemmere at rejse med end kartofler.

Torsdag den 8. oktober 1942

Regn og tåge - tåge og regn vågner jeg op til efter en dårlig nats søvn. Søvn kom først sent, da vi havde ballade her i aftes, efter at vi var gået til ro, så klokken blev over to, inden jeg faldt i søvn. Det var pigen her på hotellet, der har været forlovet med en fisker herfra; men dette er nu gået forbi, og hun har kastet sine blå øjne på en vognmand her i stedet for. Det var skyld i hele miseren. Fiskeren troppede op midt på natten for at slå vognmanden - som han nok vidste, hvor han skulle finde - ihjel. Vognmanden ville dog ikke sådan lade sig slå ihjel og slås ville han heller ikke. Derfor kom de begge til mig kl. 1,30, så jeg måtte op og udøve min embedspligt - i pyjamas - og give dem en ordentlig opsang, hvorefter fiskeren, der var fuld, slukøret listede hjem i seng. Jo, man er vel nok politimester i Lyngby.

Det regner ellers bravt hele formiddagen og eftermiddagen med, så jeg ser mine kartofler forsvinde i horisonten, i dag bliver der i hvert fald ikke gravet nogen op.

Om aftenen er der visit på "Hotel Lyngby". Fru Hohlenberg, ingeniør Petersen og frue - ganske unge, flinke mennesker. Han er leder af et stort byggeforetagende her - og bogholder Jensen, kort sagt, incl. undertegnede er hele "byens kultur" samlet på en plet i aften, og jeg har også klædt mig om til anledningen. - Og fru Hohlenberg: Bobbet hår, fin halskæde, fornemme fingerringe og en sort silkekjole og raffinerede sko virker til sammen næsten bedøvende, og får en til at tænke på fordums pragt, der er landet i et lille ubetydeligt fiskerleje, men som en gang imellem blomstrer op og mindes svundne tider. Aftenen forløber hyggelig: Likør til kaffen og portvin senere, - jo, der er fest i Lyngby i aften.

Fredag den 9. oktober 1942

I dag er jeg tidlig oppe. Allerede Kl. 7,30 vågner jeg, og da jeg ser solen skinne, springer jeg ud af sengen og får i en fart kludene på. I dag må det kunne blive til noget med de kartofler,

og jeg maser straks efter et solidt morgenmåltid op til Ingvard, som allerede er i gang med kartoflerne. Snart krummer også jeg ryg og samler kartofler op til den store guldmedalje. Kort efter kommer der også en fisker til og vil tage et nap med, og nu, da vi er tre, kan det blive til noget. Hen mod aften, efter at vi kun har holdt en kort middagspause, har vi samlet ca. 25 td. kartofler op efter ført at have gravet. Min ryg er blevet godt øm, men det er i grunden dejligt at bestille noget en hel dag igennem.

Lige som vi er ved at være færdige, kommer vognmand Bach Boddum, en af mine gode bekendte herude fra, farende op over marken og råber mig an. - Hvad er der nu los? Er det inspektion, og jeg går her på landarbejde?? Jeg bliver pludselig så sær varm. "Skynd dig at komme", siger han, "vi skal til Morup Mølle Kro og have stegte ål, jeg har bestilt dem". Møgbeskidt som jeg er og i uniform vægrer jeg mig ved at tage med, men der hjælper ingen kær mor, vognen holder ude på landevejen, og bogholder Jensen, gamle Peter Svendsen og vognmand Sørensen er også med. Morup Mølle Kro er det eneste sted i miles omkreds, hvor man kan få spiritus - hele Thy er jo næsten tørlagt, hvad der efter det, jeg har studeret, heroppe har virket som det bedste middel til fremme af folks nydelse af spiritus eller mere populært DRUK.- Nå, vi kom til kroen, og jeg blev vasket og kom efterhånden til at ligne et ordentligt menneske igen. Vi fem mand fik forskellige ouverturer til ålene, som endelig kom på bordet, og hvor de smagte herligt, og der var nok af dem og snaps dertil. Lige efter at vi havde spist os godt mætte i ål, kom vi til at tænke på, at det i grunden var synd, hvis vi i aften skulle snydes for vores 2 tilvante spejlæg, hvorfor Bach omgående bestilte 10 spejlæg, som vi med meget møje og besvær fik presset ned. Efter en gang rigtig kaffe og konjak og menneske-cigarer havde vi haft et par mægtige timer i kroen og skulle nu til at betale.

Regningen lød på ca. 100,- kr for hele sel-skabet, men Bach og Sørensen betalte uden at blinke, de havde inviteret til gilde og ville så også betale, hvad det kostede. Dertil kom så regningen på køreturen ca. 30,- kr. Det lyder

alt sammen drabeligt, men når man hører, at vognmændene, som er ungarle, tjener ca. 100,- kr. til sig selv hver dag ved at køre sand op fra stranden, og de ikke regner penge for noget - dumt af dem - så kan de lige så godt spendere 100,- eller 150,- kr., på en sådan aften, som vi andre kan tillade os at give en femmer ud. Nå, gamle Svendsen var imidlertid blevet helt godt ved det og havde haft en mægtig tur ud af det. Han er for resten 67 år og staldmester for vognmændenes heste herude - i alt 15, så der er noget at se til, og det var egentlig hans ansættelse, vi var ude at fejre.

Nå, da vi kom hjem kl. 22, skulle vi, Bach, Jensen og jeg - de andre sov - lige have en omgang kort og vi spillede til kl. 24 holdt vågen af en enkelt bajer. Godt midnat kom Jensen pludselig i tanker om, at han om aftenen havde lovet at komme til Istrup ca. 10 km herfra og aflevere nogle penge. Vi ringede straks til Istrup og de var heldigvis ikke gået i seng endnu.

“Hav kaffen parat om 20 minutter, så er vi der”, sagde Jensen og så “lånte” vi lige Ingvars vogn i garagen (vi havde en permanent tilladelse hertil) og startede til Istrup. Der tævede de også kort. Vi blev omgående inviteret med til spillet og slog straks til. Det var ”lige ud”, der blev spillet. Hellige Enfold, hvad var det man der havde vovet sig ud i.

Efter det første spil var der en, der stak mig to kroner, dem havde jeg vundet, inden jeg næsten fik taget kortene op, og inden længe fløj sedlerne fra mand til mand. Det var sjældent under en daler man vandt og omvendt tabte, så det kunne blive dyrt nok når vi var fem til at spille. 10,- kr. for en bet, 20,- kr. for den næste osv. Var det ikke naturligt, at jeg ønskede mig langt væk. Jensen var også med og da vi plejer at spille 2 øres, var det unægteligt en overgang.

Kl. 2 blev vi enige om at holde op, og jeg åndede befriet op, da jeg gjorde regnskab og så, at jeg kun havde et underskud på 6,- kr. En af medspillerne tabte 70,- kr., men det gjorde ikke noget større indtryk på nogen af spillerne, det var daglig kost for dem. Jeg lovede mig selv, at jeg nok en anden gang skulde tage mig bedre i agt og ikke komme i sådanne bondefange-

res kløer, selv om jeg alt så var sluppet helskindet ud af det i denne omgang.

Vi kørte hjem igen og en meget bevæget dag og aften var gledet hen, men dejligt havde det været. Det var jo faktisk den eneste adspredelse, jeg har haft herude i de 14 dage, jeg har været her, ellers er det hele nærmest at ligne med en trædemølle.

Jeg har for resten helt glemt at fortælle, at vi til middag fik torsk, som kom ud at svømme i sin sidste stund og som smagte ovenud godt, velsagtens fordi jeg også havde skærpet min appetit om formiddagen ved arbejde og nu var oplagt til mad.

Lørdag den 10. oktober 1942

I dag sov jeg længe oven på gårsdagens anstrengelser og tilbragte formiddagen med at gøre min cykel ren, da den i den tid den har været her har griset sig sådan til, at den er helt grå af snavs. Efter at være blevet pudset, skinner den atter om kap med solen, som i dag har vist sig meget nådig og skinnende fra en næsten skyfri himmel; men vestenvinden er stadig stiv, så det er alligevel ved at være køligt.

Om eftermiddagen starter Jensen og jeg på en lang travetur syd på efter Lodbjerg Fyr, for at se om stormen skulle have smidt noget interessant i land; dette viste sig dog ikke at være tilfældet, og det eneste rigtige, jeg fik ud af turen var, at jeg fik travet Jensen dygtig træt. Ja, vi prøvede også at finde nogle tranebær, som skulle være så fine at sylte, men da vi efter en times søgning kun havde fundet 67 (de er som store ribs og sidder enkeltvis på små buske, hvorfor de er sene at plukke), gik vi hjem og afleverede de fundne bær til Fru Hohlenberg, som belønnede os med en Hof og en rigtig Brasil-cigar med mavebælte og alle dikkedarer, så helt omsonst var vor plukning altså ikke alligevel.

Søndag d. 11. oktober 1942

I dag står jeg op fast besluttet på at få mit mareidt de sidste 14 dage aflivet i løbet af dagen. Jeg har nemlig letsindigt lovet at forfatte en jubilæumssang til brug næste søndag i Odense. Endnu har jeg ikke mærket noget til ånden, der

skulle komme over mig. Én fin - jeg tager fat, og en masse udkast bliver kasseret, men da vi når til middag har jeg fået fire vers brygget sammen, og over middag fortsætter jeg og inden aften har jeg begået sangen, som nu er blevet til seks formfuldendte og smukke vers - synes jeg i hvert fald selv.

Vejret i dag er koldt og blæsende så det er bedst at holde sig inde, og resten af dagen går med kortspil, vort eneste lyspunkt på et øde sted.

Mandag den 12. oktober 1942

Straks fra morgenstunden hersker der stor travlhed i huset. Sørensens skal til Thisted, og det er ikke nogen hverdagsbegivenhed, da det kun sker en gang om året, og så købes der ind af tøj og husgeråd til hele familien. Over middag kører de sammen med fru Hohlenberg og Therkild Iversen ud på den - navnlig for børnene - store oplevelse - store tur og går på indkøb. Da de om aftenen kommer hjem, svulmer bilen af pakker og man får helt julefornemmelser mellem alle disse pakker som snart fylder stuen. Lidt kage er der også med hjem, så vi andre nyder også godt af turen. Fru Hohlenberg har købt sig en pels til 900,- kr., og vi spørger alle: "Hvornår mon hun vil bruge den". Men hende om det, hun tjener jo sine penge nemt ved at sælge lyng til tyskerne, så nu er det bare om at få dem givet ud.

I alt har de 3 sæt købt for ca. 2200,- kr., så det var jo en værdifuld bil, der kom hjem.

Med det samme jeg er ved fru Hohlenbergs lyng kan jeg oplyse, at hun har 300 tdr. land hede, hvor to smarte mænd har købt eneret på at slå lyngen. De sælger så lyngen til tyskerne for 12,- kr. pr. vognlæs uden så meget som at røre en lillefinger, idet tyskerne selv skal slå lyngen og køre den bort.

Fru Hohlenberg får 8,- kr. af de 12,- også uden at lave noget, men man kan jo nok se, hvem der har gjort den bedste forretning.

Tirsdag den 13. oktober 1942

I dag er det den store dag. Bach Boddum fylder 21 år og får sin arv, der er på ca. 8000,- kr. og står i Overformynderiet udbetalt, og i aften

skal der være gilde i Lyngby. Om formiddagen er vi i bil inde i Hurup og købe ind til om aftenen, og der bliver ikke sparet. En bil fyldt med lagkage, konditorkager og vin i lange baner er, hvad vi vender hjem med.

Fiskerne, som i morges tog ud i fint vejr, er vendt tilbage lige over middag, da det stormer kraftigt. Fangsten var så ringe som tænkes kunne. "Jylland" havde fire torsk foruden en del skrav, og de andre havde ikke stort mere.

Om aftenen skal der som sagt være fest på "Hotel Lyngby". Ca. 25 mennesker bliver efterhånden samlet i stuen - den eneste huset råder over, og da denne hurtigt bliver for lille, bliver mit værelse også taget i brug. Jeg bliver udnævnt til skaffer og ledende vært af festen, og jeg har rygende travlt. Kaffen drikkes i to hold, og spiritussen skal jo helst fordeles ligeligt imellem gæsterne, og i medens skal man også passe på ølkassen. Alt forløber dog pænt indtil ved 24 tiden, da jeg må flytte vinen ud og gemme den. Ikke desto mindre er der nogen, der har fundet øllerne, da jeg lidt senere kommer for at skulle hente noget. Der er kun 4 øl tilbage til vi andre - men hvad, så er det væk, og man behøver ikke at spekulere mere over det.

Det værste er, at jeg lidt senere kommer tilbage og skal hente en halv flaske whisky, men nu er den væk, og en eftersøgning ender resultatløs. Flasken er og bliver væk. Næste dag får vi dog til dels mysteriet opklaret, idet en af festdeltagerne er syg, og han ved ikke af hvad, men han påstår dog bestemt, at det ikke er fordi han har drukket whisky - Nemesis er alle vegne.

Aftenen gik i øvrigt uden større begivenheder, og kl. godt 1 begyndte gæsterne at bryde op, og vi kom kort efter til ro.

Onsdag den 14. oktober 1942

I dag er det "store onsdag" i Thisted. Det er en årlig begivenhed som trækker i tusindvis af folk til byen for at købe ind, og for at overvære det store marked, der denne dag afholdes. Gutterne herude skal selvfølgelig også til Thisted i dag, en sådan lejlighed må skam ikke forsømmes, og Jensen og jeg får da også knebet os en lille plads med i vognen.

Kl. 16 starter vi til Thisted, som er sort af

»Hotel Lyngby«.

mennesker. Lidt uden for byen kører vi gennem en hel tyskerby af lazaretter og stillinger godt beskyttet med kanoner og pigtrådspærringer. I havnen ligger en vandflyver, parat til at lette.

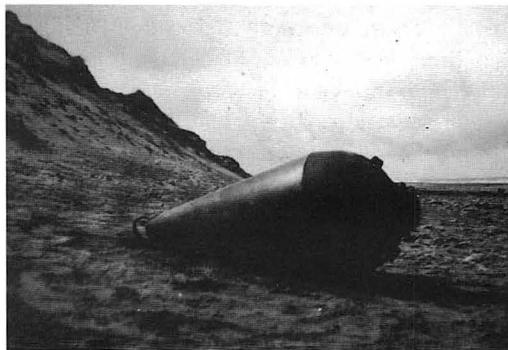
Man kan nok se, at bønderne er komne til bys i dag. Butikkerne er ligesom ribbet for varer og vinduerne er plyndrede. Det er en stor dag for forretningsfolkene i Thisted. Jensen og jeg får os et par stykker mad på "Hotel Royal" og går derefter hen på "Phønix", hvor vi har aftalt at mødes med vognmændene. De kommer imidlertid ikke, men i stedet møder jeg min tidligere vært i Kolding, repr. Christiansen, og vi tre får en hyggelig aften ud af det, inden vi kl. 22 finder de andre og starter hjemad.

Da vi kommer hjem, er Ingfred gået i seng, men da vi siger, at vi er både sultne og tørstige, står hun, som den uforlignelige pensionatsværtinde hun er, op og steger en dejlig stor engelsk bøf til hver af os og serverer hertil et par grønne Tuborg. Tilsammen bliver der vel nok noget af det bedste vi har fået i dag, og mætte og godt tilpasse lister vi os i seng kl. 1,

som snart er ved at blive for hyppig en sengetid herude.

Torsdag den 15. oktober 1942

I dag er det rigtig vestenstorm, og det er bedst at holde sig inden døre. Havet går helt op til klitterne og når man går ved foden af disse, vader man i skum til op over knæene, og ser man ud over havet, er det snehvidt, så langt øjet rækker.

Sprængbøje til bekæmpelse af u-både.

Ilanddrevet mine. Denne mine blev dog ikke sprængt men desarmeret, da den som det ses var for tæt på molen og fiskerbådene.

Fiskerne er flere gange nede for at trække deres både længere op, og til sidst er de kommet langt op i klitterne. Om eftermiddagen vover jeg mig en tur ned til havet igen, og selvfølgelig ringer min kone netop lige i løbet af den time, jeg er væk. Nu har man siddet og kukkeluret inde hele dagen og så --.

Om aftenen er "Byens Kultur" + Sørensen (de rare mennesker) inviteret hen til ingeniør Petersens, og vi har en svær hyggelig aften med høj lagkage, henkogt frugt, cigarer og hvad hjertet ellers kan begære. Pludselig, midt i stormen, hagler det med øredøvende brag mod vinduerne, det tordner og lyner, - men hvad gør det, vi sidder lunt og hyggelig inden døre i en varm stue og nyder livet, dét skal man jo

gøre i den udstrækning man kan, så længe man har det.

Da vi kl. godt midnat går hjemad med stormen pibende agten ind, møder vi fiskerne, som atter skal til havet og trække deres både endnu længere op. Disse mennesker er i grunden lidet misundelsesværdige; de skal altid være på vagt overfor vejret, enten det så gælder deres eksistens - fiskerbådene, eller deres eget liv, og en forholdsvis ringe betaling får de for den indsats de gør i samfundsmaskineriet.

Fredag d. 16. oktober 1942

Da jeg endelig i dag kl. 10 får mig listet ud af fjerene raser stormen endnu med uformindsket kraft, og da Bach Boddum skal til Hurup,

smutter jeg en tur med. og ordner et par småting inde på politikontoret. Da vi kommer hjem til middag står den på haresteg og citron-fromage. Og det smager.

Eftermiddagen går med noget af det, man herude kalder for travlhed, tempo er jo ikke det, der præger tiden her. Flere sager skal jeg have i orden inden jeg skal på orlov i morgen - tilladelsen til rejsen er kommet - og selvfølgelig kommer der i sidste øjeblik en melding, som haster, og der går nogen tid, inden man får den skrevet af og videregivet til fiskerne. Det er noget med miner, skarpskydning m.v., de skal jo være orienteret, inden de går ud.

Tænke sig, da jeg går rundt med meldingen, må jeg sige; "Jeg har desværre ikke tid," når man bliver inviteret på kaffe og det er de ikke karrige med herude. Endelig er man færdig, og Bach vil nu - vi har jo været i Hurup - spiritusland - i dag, hvorfor Bach vil give en lille gewesen til kaffen i anledning af, at jeg skal rejse. Jeg tænker: "Det vil være sundt for dit legeme, når du skal rejse", og siger derfor ikke nej. Det foregår i al respektabelhed, idet vi kun får tre-fire snapse hver.

Jeg kravler i køjen i bevidstheden om i morgen at skulle op på klokkeslæt, og det bliver jo hårdt, da det er første gang i de fire uger jeg har været her.

Lørdag den 17. oktober 1942

Op i buldrende mørke kl. 5,30 og ved stearinlysets skær barberer og friserer jeg mig så godt det nu lader sig gøre ved en ensom, blafrende flamme. Uden for regner og stormer det, så der er lyse udsigter til cykelturen de 12 km til Bedsted.. Men inden jeg når at komme af sted, klarer det op og i tørvejr og i en sand vestenstorm, som heldigvis er i ryggen starter jeg på min Pegasus mod Bedsted.

Hullet og elendig er vejen, og pytter sender det ene strit vand op i vejret efter den anden. Da jeg kommer til Svankjær opdager jeg (mærkelig nok), at der ikke er mere luft i min bagring, og ærlig vender jeg bunden i vejret på "geden" og lapper, og er 10 minutter efter køreklar igen. Der er kommet en mægtig byge i mellemtiden, men jeg starter alligevel i godt

håb om at nå toget. Men ak og ve, - aldrig så snart er jeg kommet i gang igen, før det atter siger sssssssss, og luften i slangen har atter formået at undslippe fangenskabets i den lumre ring.

Regn, storm, mørke og alene med en punkteret cykel, 8 km. til stationen, hvorfra det eneste tog, der har forbindelse sydpå den dag, går om 20 minutter. Mørke udsigter. Meget mørke udsigter, men det gamle ord om at når nøden er størst er hjælpen nærmest gælder åbenbart også i Thy.

Den gode vognmand i Svankjær Johs. Henriksen kommer i det samme kørende forbi med et selskab, der lige som jeg skal nå toget. Trods det, at vognen er stoppet med kufferter efter alle kunsten regler, får jeg alligevel et lille hjørne, og når selvfølgelig toget i fin tid, og damper syd på hjemefter mod Odense.

Turen går rask og fornøjeligt, og da vi når Holstebro, er vi syv i kupeen, som er rystet godt sammen. To midaldrende damer, den ene restauratør i København, den anden enke efter en postmester i Frederikshavn, postmesterens datter, 3 arbejdere fra vestkysten og så mig - som grisen sagde. Vi får os mange livlige diskussioner på vejen ned gennem Jylland. Politik, børneopdragelse før og nu - og meget andet. Vi havde det som sagt særdeles fornøjeligt og inden vi vidste et ord af det, var vi i Fredericia og blev splittet for alle vinde som rejsebekendtskaber af den slags nu en gang bliver.

Kl. 16 var jeg i Odense og tilbragte efter forskellige indkøb, aftenen i familiens hyggelige skød.

Søndag den 18. oktober 1942. og mandag den 19. oktober 1942

Dagen går rask i Odense med møde og jubilæum og kl. 23,30 starter jeg igen på min rejse mod det høje nord. Vi var i Fredericia kl.1 og så var slæberen sydpå, som jeg skulde med, selvfølgelig lige kørt. Næste tog går om 2 timer, hvorfor jeg søvsnig lunter over i ventesalen, hvor jeg okkuperer de sidste tre ledige stole, og placerer mit korpus her på og giver mig søvnen i vold.

Kl. 3 kører jeg, godt frysende i en uopvar-

met vogn, til Kolding, hvor jeg lige skal aflægge min lejlighed et besøg og se om huset står endnu. Alt står imidlertid vel til der hjemme og kl. 5,30 sidder jeg atter i toget, denne gang på vej mod Esbjerg, som er den hurtigste forbindelse til Thy. Jeg sover trygt hele vejen indtil kl. 8, og da jeg vågner holder toget i Esbjerg. Her får jeg min morgenkaffe og snart går det videre, station for station, op gennem hele Vestjylland, indtil jeg atter gør et par timers ophold i Struer.

Her benytter jeg lejligheden til at gå til barbereren og blive taget ved næsen formedelst 35 ører, og for sidste gang i denne omgang sætter jeg mig i toget for kl. 16 at rulle ind på Bedsted station, godt mør, efter at have rejst næsten uafbrudt i 17 timer.

Vognmand Johs. Henriksen, Svankjær er denne gang manden, der redder mig. Han står parat på stationen for at køre mig til Lyngby. Turen går over Lodbjerg, hvor fem skolebørn bliver afhentet. Her bliver skolebørnene hver dag, fordi de har så langt til skole, afhentet i en af kommunens dertil lejet bil og kørt den 7 km lange vej til og fra skole. Dette mærkelige arrangement koster kommunen ca. 6000,- kr. årlig.

Da jeg kommer hjem til Lyngby, bliver jeg overalt budt velkommen, som havde jeg været udenlandsk i et par år. Om aftenen går jeg tidlig i seng, da jeg har en del søvn til gode, og at jeg, hvor usandsynlig det kan lyde, sandsynligvis får travl i morgen formiddag.

Tirsdag den 20. oktober 1942

Fiskerne er i dag til havs efter i mange dage at have måttet ligge stille. Vejret har været dårlig, og søen så urolig, at det vilde være dumdrigt at gå på havet.

Men selv om fiskerne ikke kan komme på havet, må man ikke tro, de ligger og snuer i sengen hele dagen. Der er nok at tage fat på på landjorden, også for en fisker.

Kartoflerne i haven skal op, garn skal bødes, så er der lidt ved huset, der trænger til at repareres og sådan er der hele tiden små puslerier at bringe i orden.

Glade og forhåbningsfulde om en god fangst

i dag tog fiskerne som sagt af sted i morges, men humøret står på nul, da de om aftenen vender hjem uden nogen fangst. Mange pladser er forsøgt, men ingen steder har der været nogen af havets enorme rigdomme, der var bestemt til at blive taget om bord af de Lyngbyfiskere i dag.

Fiskerskuden "Jylland" har været særlig uheldig. Den har fået et vod fuldstændig ødelagt, da det hang fast i et eller andet på havbunden. Et sådant vod. koster 500,- kr., hvis man i det hele taget kan købe det. Det har været en dyr dag for de fire fiskere på "Jylland.", men de siger, det er der ikke noget at gøre ved og resignerer og håber på bedre held næste gang.

Ingvard, Magnus og gamle Josefsen på 73 år har i nat været ude efter sild. De tog af sted i aftes i en lille åben jolle og har hele natten ligget på havet, en kold og hård tur, som ikke mange 73-årige kunne gøre Josefsen efter. Desværre fik de kun et ringe udbytte af natten. Silden vil ikke rigtig komme i år, selv om det nu i flere dage har været fin østenvind hvad der skulde bringe sildene ind under kysten.

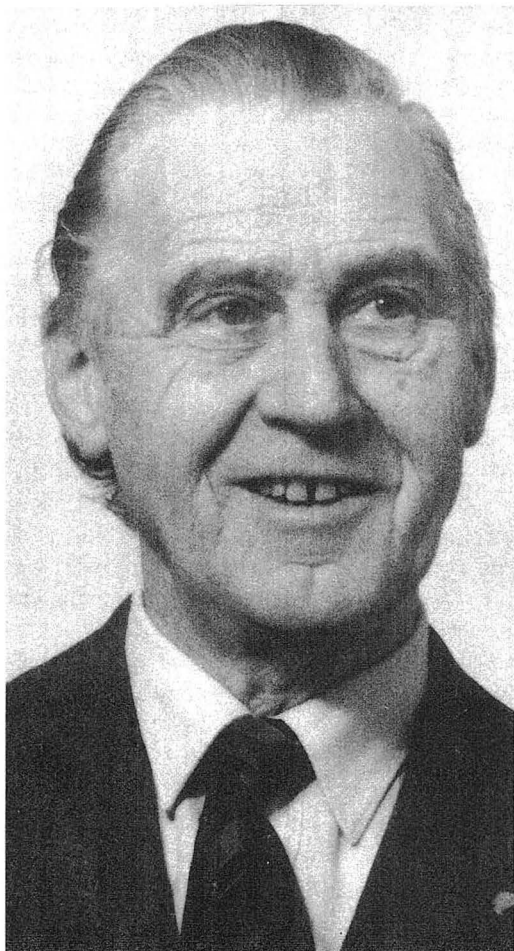
Sildene kan de dårlig undvære herude til vinterens forråd, men det er også en herlig spise og så store og flotte sild, som man fanger her på vestkysten, ser man sjældent andre steder i landet.

Folkene her fortæller, at sidste år var der så mange sild, at de kunde stå inde på strandbredden og øse dem op af havet i spande, det var helt eventyrligt, men det havde jo været bedre, om goderne havde været fordelt noget mere, således at der var blevet lidt sild til i år også.

Onsdag d. 21. oktober 1942

Sidste dag. - Afsked med alle de rare mennesker, jeg havde mødt og var kommet til at holde af. Min kollega Green Andersen var kommet for afløsning, og skulle sættes ind i forholdene.

Om aftenen inden afrejsen næste morgen, blev der holdt afskedsfest, og midt på natten fandt vi ud af, at min afløser ikke havde fået havet og stranden at se, så der blev fremskaffet et par gode, solide arbejdsheste.

Flemming E. Nielsen.

Efterskrift af Lisbeth Ejlersen

Om Flemming Edwin Nielsen kan oplyses, at han er født den 16. februar 1917 og at han blev ansat ved politiet den 23. maj 1940. Den 1. april 1941 fik han ansættelse ved politiet i Kolding, og det var herfra, at han i henhold til historien bliver udstationeret i Lyngby den 23. september 1942 med varighed til den 21. oktober 1942, altså kun en måneds tid.

Den 19. september 1944, da tyskerne anholdt det danske politi, var Flemming Nielsen ansat i Fredericia som kriminalbetjent. Han undgik imidlertid at blive anholdt og tilbragte resten af krigen under jorden som medlem af modstandsbevægelsen. I et skrift om "Kolding Politi i historisk lys" har han fortalt om sit liv "under jorden". – I august måned 1945 kunne Flemming Nielsen vende tilbage til tjeneste ved kriminalpolitiet i Kolding. Den 1. september 1977 blev han pensioneret og dør kort før sin 83 års fødselsdag i 1996.

I fuld fart - uden sadel og stighøjler - gik det ud til stranden og tilbage - stadig siddende på dyret.

Så var også den introduktion til en side.

Da det var en tjenstlig informationstur foregik den selvfølgelig i uniform, og hjemrejsen til Kolding skulle også foregå i uniform.

I det søvnige morgenlys på jernbanestationen i Snedsted opdagede jeg, at mine sorte spidsbukser nærmest var brune af hestehår. Det så ikke godt ud, men jeg fik da tiden i toget til at gå med at pille hestehår ud af de tykke spidsbukser - bukserne blev i parentes bemærket alligevel aldrig til uniformsbukser mere.

Men det var det hele værd.

Vestervig under besættelsen

Af Peter Bolt Larsen, Vestervig

Den 9. april 1940 oplevede borgerne i Vestervig, sammen med landsmænd overalt i Danmark, at blive vækket ved 4-tiden om morgenen ved en vedholdende motorstøj af flyvemaskiner, der i formationer kom strygende lavt over byens tage. Man kunne skelne et sort kors på maskinernes sider og under vingerne, desuden var der en cirkel med et hagekors på sideroret, så der blev gættet på, at det nok var tyske flyvemaskiner, hvad det også viste sig at være.

Sammenhængen blev klar for folk, da kong Christian d. 10. over radioen med alvorlig stemme meddelte det danske folk, at den tyske værnemagt havde fundet det nødvendigt at rykke ind i Danmark og henstillede nu til alle danske borgere at udvise besindig værdighed og undgå handlinger, der kunne blive til skade for landet. Senere kunne man i højtaleren høre en mandsstemme, der med garanti ikke var dansk, erklære, at man holdt taleøvelse. Det lød lidt besynderligt, og man blev klar over, at tyskerne nok havde overtaget Radiohuset i København.

I løbet af dagen kom en bestemmelse om, at alle vinduer skulle mørkelægges, så intet lys fra husene kunne trænge ud, og give engelske piloter mulighed for at orientere sig ved overflyvning af området. Gadebelysningen skulle slukkes, og lygter på biler og cykler forsynes med en afskærmning, så kun en lille stribe lys kunne slippe ud. Overtrædelser af forordningerne kunne få alvorlige følger. Skønt politiet i Sydthy var kendt for at være omgængelig og ikke særlig emsig, var man i Vestervig klar over alvoren i tyskernes krav.

Folk fik derfor travlt med at anskaffe mørklægningspapir og kom nu til at opleve deres by ligge i næsten total mørke. At det skulle fortsætte sådan i de næste 5 år, var der næppe nogen, der kunne forestille sig.

Tyske soldater så man ikke i Vestervig de første dage. Kørte man derimod en tur over til hjørnet ved Karensminde, hvor hovedvejen går

forbi, var der mulighed for at se tysk militær - endeløse kolonner af motoriserede enheder med soldater og militær udrustning. Det kunne faktisk ikke undgå at virke lidt imponerende på folk, skønt det vist egentlig ikke var rigtig passende. Tyskerne havde ganske vist erklæret, at de kom som vore venner for at beskytte os mod englænderne, der havde planer om angreb på Danmark. Det lød jo meget kønt, men man hørte, at danske soldater havde kæmpet mod tyskerne flere steder, bl.a. nede ved grænsen, hvor flere var blevet dræbt. Det var lidt svært at se, hvad meningen med det hele egentlig var.

Alligevel var det en speciel oplevelse at overvære tyskernes indrykning i Thy, men i første omgang havde Vestervig ikke nogen særlig interesse for dem, for der var tilsyneladende vigtigere opgaver nordpå, som skulle klares først. Der gik derfor nogle måneder, før der kom tyske soldater til byen.

Bygningen af Hitlers berømte "Atlantehavsvold", der skulle gå fra Nordkap til Spanien, med den jyske vestkyst og Agger Tange som en del heraf, blev nu iværksat, og en voldsom aktivitet tog sin begyndelse. Tangen blev efterhånden omdannet til en regulær fæstning med bunkers, kanonstillinger, radartårn, mandsskabsbarakker osv. Der var brug for arbejdskraft, og en strøm af folk fra hele Jylland kom til Thy for at arbejde for tyskerne, da der var gode penge at tjene.

En del af de penge kom Vestervig til gode, idet adskillige arbejdere kom langvejs fra og havde behov for kost og logi. Det var der mulighed for at få i byen, hvor man nu oplevede et opsving og en pengerigelighed som ingsinde før.

Desværre begyndte problemer snart at melde sig for de handlende. Det viste sig, at de forskellige forretninger ikke længere kunne få nye forsyninger af varer i samme mængde, som de

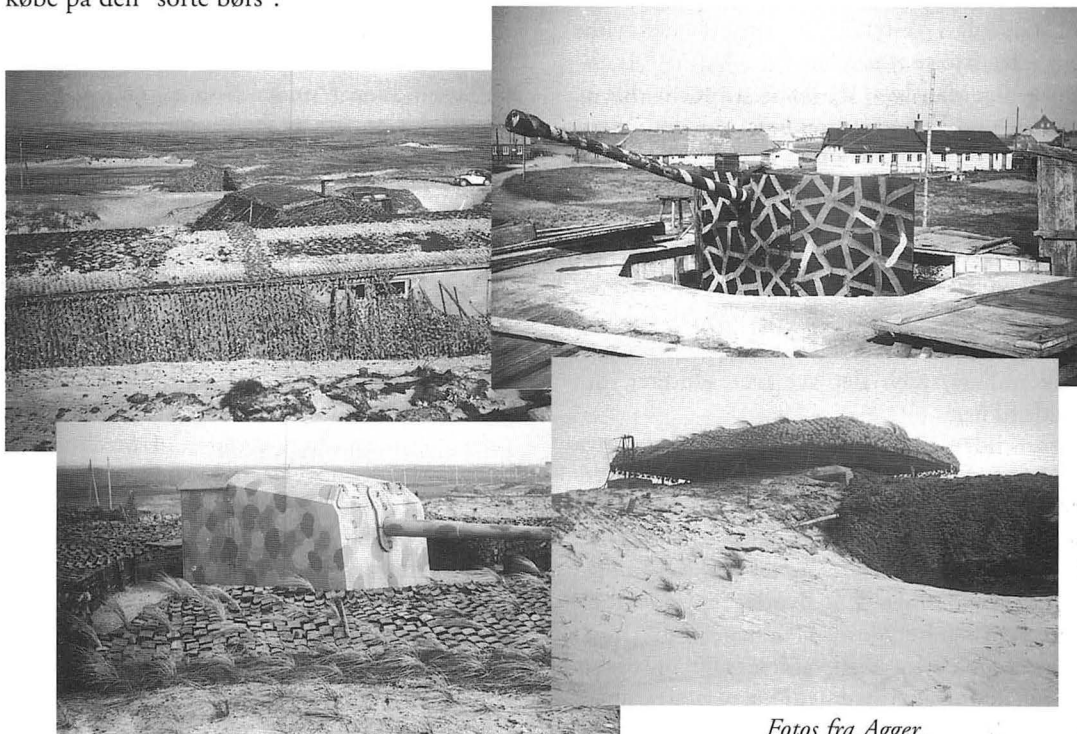
var vant til, da krigen hindrede råstoffer i at nå frem til landet. Produktionen af en lang række varer blev stærkt reduceret eller ophørte helt, og for at forhindre hamstring samt af hensyn til en retfærdig fordeling, blev der gennemført rationering på næsten alle varer. Borgerne fik udleveret et bestemt antal rationeringsmærker af forskellige slags til indkøb f. eks. kaffe, sukker, mel, petroleum, tøj, smør osv. Mærkerne skulle medbringes, når man skulle handle, og der blev kun udleveret den mængde af varen, som det enkelte mærke gav adgang til.

Især dagligvarer blev det store problem. Men folks evne til "at finde på" blomstrede frodigt, og der blev fundet forskellige måder, som kunne få tingene i husholdningen til at række længere. Man fandt ligeledes erstatninger for de varer, som ikke længere kunne skaffes, f. eks. blev korn og ærter ristet på panden og brugt i stedet for kaffebønner, der ikke var til at opdrive, eller man købte de forskellige erstatningsvarer, der dukkede op på forretningernes hylder. Kunne ens mærker ikke slå til, var der mulighed for at bytte med hinanden, eller måske købe på den "sorte børs".

Det helt store problem var dog at skaffe cigaretter og tobak, som ganske vist ikke var rationeret, men ret hurtigt blev en udpræget mangelvare. Gode forbindelser til tobakshandlere og købmænd blev plejet med stor omhu, da det havde visse fordele, bl.a. diskrete tips om ankomst af nye leverancer. Nogle forsøgte med vekslende held selv at dyrke tobaksplanter; tobakken, der kom ud af det, var som regel af dårlig kvalitet, og røgen og lugten gav anledning til mange klager fra omgivelserne.

Benzin havde den almindelige borger ikke mulighed for at få udleveret. De forholdsvis få bilejere i byen måtte derfor lade bilen "klodse" op i garagen, og håbe på bedre tider. Kun politi, læger, Falck og vognmænd fik køretilladelse og tildelt benzinrationer, men gasudvinding fra glødende bøgetræ i generatorer viste sig at være en brugbar erstatning for benzinen.

Tøj - beklædning af enhver art - blev der ligeledes hurtigt mangel på. Folk måtte prøve at finde på et eller andet, for tøj på kroppen skulle man da have. Genbrug blev løsningen. Tøj

Fotos fra Agger.

blev nu syet om, blev vendt - undertiden mere end en gang, - blev kortet af og syet til - strømper blev masket op, og handel med brugt tøj fra før krigen gik strygende. Kunne der ikke skaffes bedre, måtte man nøjes med tøj lavet af cellulose - et stof med meget begrænset holdbarhed, og som gik i opløsning i forbindelse med vand.

Efterhånden som fæstningen på Aggertangen kunne tages i brug, begyndte tyskerne at stationere soldater i stillingerne. Antallet af tropper voksede, og det gav problemer med indkvartering, så værnemagten måtte ud omkring for at finde husly til soldaterne. Her var der bl.a. muligheder i Vestervig.

Nedlæggelse af grundstenen til den nye centralskole i Vestervig fandt sted den 14. oktober 1941, og byggeriet påbegyndtes. Det var netop afsluttet og skolen klar til at blive taget i brug, da tyske officerer fandt ud af, at den passede til deres formål. Der kom henvendelse til sognerådet om, at den tyske værnemagt ønskede at få stillet skolen til rådighed indtil videre, og da man var klar over, at tyskerne trods protester alligevel ville beslaglægge den, var der intet at stille op. Det var med bekymring og bange anelser, folk i Vestervig så tyske soldater rykke ind i den nye centralskole. Man kunne forestille sig, hvordan bl.a. de flotte trægulve ville se ud, når soldaterne igen var væk, idet deres støvler var beslået med kraftige søm. Der blev dog sørget for, at gulvene blev belagt med plader af pap, inden tyskerne rykkede ind. Der foreligger ingen oplysninger om, hvor længe tyskerne holdt skolen besat, men den officielle indvielse af skolen fandt sted d. 28. maj 1943.

Vestervig Hotel fik ligeledes indkvartering af tysk militær, men det var især officerer, der holdt til her.

Som tiden gik, vænnede man sig til den nye situation. De tyske soldater var veldisciplinerede og havde fået instrukser om, hvorledes de skulle forholde sig til den danske befolkning. De var gennemgående hensynsfulde, høflige, og der forekom sjældent alvorlige episoder mellem dem og borgerne. Hverdagene gik uden større problemer. Man var reserveret og ønskede ingen omgang med dem i al almindelighed, men helt undgå det var ikke muligt. De kom i

forretningerne for at handle og havde samme krav på at få del i butikkernes svindende lagre, som byens borgere, hvilket for mange forekom lidt urimeligt.

Tyskerne leverede undertiden selv råvarer til virksomheder, der fremstillede produkterne, som de havde brug for. Bagermester A. Christensen i Klostergade fik således en dag besøg af nogle officerer, der ønskede leverancer af brød fra hans bageri, og da han nægtede at underskrive kontrakten med værnemagten under henvisning til manglende forsyninger af mel, blev der sagt, at melet holdt for døren, så han kunne begynde med det samme. Det havde han dog ikke megen lyst til, men da tyskerne truede med at beslaglægge bageriet, skrev han under.

Samarbejdet med tyskerne fik desværre nogle ubehagelige følger for bageren og hans familie, idet det blev begyndelse til privat omgang med tyske soldater, der ofte kom i hjemmet - måske nok mest for at besøge døtrene.

Det harmede folk, når danskere "fraterniserede" med fjenden, dvs. havde personlig kontakt eller nært samarbejde med besættelsesmagten, hvilket blev anset for landsskadeligt. Adskillige blev derfor efter krigen stillet til regnskab for deres handlinger under besættelsen, og nogle undgik heller ikke at skulle gøre rede for deres forhold ved retten i Viborg efter befrielsen.

En "tyskertøs" eller "feltmadras", som en pige blev kaldt, når hun var kæreste med en tysker, var ligeledes genstand for alles foragt. Blev resultatet af "nærkontakt" med værnemagten en lille halvtysker, kunne pigen ikke undgå at føle sig afskrevet og brændemærket af folk, og i maj-dagene 1945 oplevede således mange "tyskerpiger" rundt om i landets byer, ydmygende og korporlige overgreb af medborgere, som på denne måde gav udtryk for indestængt harme over pigernes adfærd. I Vestervig kendte man til enkelte eksempler, men her forløb befrielsesdagene på en mere stilfærdig og fornuftig måde.

Og krigen gik sin gang. Man vænnede sig til de nye forhold og fandt ud af, hvordan hverdagen kunne fungere på bedst mulig måde.

Når allierede flyvere om natten var på vej

mod forskellige angrebsmål, gik ruten ofte over Thy, hvilket som regel fik tyskerne på Agger-tange til at reagere. Med lyskasterne forsøgte de at lokalisere maskinerne deroppe i mørket, så antiluftskytset kunne indstilles og åbne ild mod dem, og det var lidt af et festfyrværkeri for folk, som naturligvis fulgte forløbet i angst og spænding.

Heldigvis var træfsikkerheden ikke særlig imponerende, men det skyldtes måske de sølvstrimler, man dagen efter kunne finde spredt ud over egnen. Men også den slags hændelser vænnede man sig til. Interessen for krigens udvikling var stor, og man forsøgte gennem medierne at følge med, så godt det lod sig gøre. Desværre var både radio og samtlige danske aviser censureret af tyskerne, så nyhederne fra den side var ikke meget værd. Skulle man have reelle oplysninger om, hvad der skete ude omkring i verden, var det over BBC i London, der et par gange om dagen sendte nyheder på dansk. Disse udsendelser blev fulgte med stor interesse i alle danske hjem, og skønt tyskerne gjorde alt for at forstyrre udsendelserne med støjsendere, fik man ved hjælp af specielle antenner udsendelserne rimelig godt igennem.

Der blev snakket en del om, hvad de særlige hilsener, der ofte afsluttede udsendelserne fra London skulle betyde, f. eks.: "Vi bringer en særmelding: Hilsen til Yrsa, Mona, Peter og Hjalmar". Det lød lidt mystisk, syntes man, men der var nogle enkelte mennesker i byen, som vidste, hvad det drejede sig om, og hvad netop et af disse navne stod for, men det fortalte de ikke til nogen.

Man hørte jævnligt, at der rundt om i landet var begyndende modstand mod den tyske besættelsesmagt, noget England var interesseret i. Det gjaldt om at ødelægge fabrikker og virksomheder, som fremstillede ting, tyskerne havde brug for i deres krigsførelse, og det var ligeledes vigtigt, at jernbaneforbindelser blev afbrudt, så transport af forsyninger og tropper blev generet så meget som muligt.

Til dette var der brug for nogle mennesker, som var villige til at løbe risikoen for at blive taget af tyskerne og evt., sætte livet på spil, da Gestapo, det hemmelige tyske politi, var kendt

for deres meget kontante behandling af modstandsfolk. Det var fra England modstandsbevægelsen blev organiseret. I første omgang blev agenter med faldskærm nedkastet forskellige steder i Danmark, og deres opgave var at organisere en illegal, væbnet modstand i landet, ved bl. a. at danne grupper, der kunne foretage aktioner mod den tyske værnemagt. Forsyninger af våben og sprængstoffer blev senere i containere sendt med flyvemaskiner, som i faldskærme droppede dem over godkendte pladser, hvor folk fra modstandsbevægelsen stod og tog imod.

Organisering af modstandsgrupper kom forholdsvis sent i gang i Sydthy. Det var kaptajn Eiby-Nielsen, der i 1944 måtte forlade illegalt arbejde i Ålborg og "gå under jorden" i Thisted, som fik pålagt opgaven. Det lykkedes ham at få kontakt med H.C. Toft, en indflydelsesrig person på Thyholm, der lovede at påtage sig at samle nogle pålidelige folk, så arbejdet kunne komme i gang i Sydthy. Der blev således i den følgende tid dannet grupper i Koldby/Hørdum - Bedsted - Hurup - Vestervig - Ydby - Hvidbjerg / Uglev.

I Vestervig var nogle folk på samme måde blevet opfordret til at gå med i modstandsarbejdet, og her blev dannet en gruppe bestående af Axel Lykke Olesen, Vestervig - Jørgen Sejersbøl, Vesterby - Gunnar Sejersbøl, Vestervig - Asger Ringgaard, Vestervig - Stokholm Sørensen, Vestervig - Johan Peter Larsen, Spolum - Poul Olsen, Trankær - Carl Steffensen, Vestervig - Peter Bisgård, Vestervig.

Lykke Olesen blev leder af gruppen, og hovedkvarteret var i Klostergade nr. 42, hvor han selv boede. I husets kælder samledes gruppen til planlægning af aktioner samt instruktion i brug af skydevåben og forskellige former for sprængstof. Dens medlemmer blev udstyret med rifler, en karabin samt en maskinpistol, men som Jørgen Sejersbøl, den ene af de to nulevende fra gruppen fortæller, var det store problem skydeøvelser, så man kunne blive fortrolig med sit våben og opnå rimelig færdighed i at skyde. Da der var mange tyske soldater i området, kunne der ikke foretages skydning på de almindelige skydebaner uden at blive opda-

Jernbanesabotage.

get, så man måtte finde på andre muligheder. Vi måtte tage til takke med bl.a. kælderen under Sparekassen og "Æ Beeshus" på Overgårdens mark, hvor vi fik mulighed for at afprøve vores våben, men megen rutine blev det ikke til. Det kunne også være et problem at transportere et våben uden at vække for megen opsigt. Jørgen Sejersbøl havde sit i en kasse, og han var klar over, at naboerne undredes over, hvad han skulle med den. Men det fandt de aldrig ud af.

Blandt de større aktioner gruppen deltog i, var i forbindelse med modtagelse af våben fra England. Der blev lyttet intens til udsendelserne fra BBC i London, og d. 23. april 1945 kom der f. eks.: "hilsen til Yrsa, Mona, Peter og Hjalmar". Navnet "Hjalmar" var kodeordet for et område ved Nørhedegaard mellem Bedsted og Visby, der af SOE i England var blevet godkendt som nedkastningssted.

Sammen med folk fra andre grupper samledes man kl. 23,30 på pladsen, hvor den engelske maskine droppede lasten til de ventende modstandsfolk. Aktionen forløb uden større problemer, og sendingen blev skaffet af vejen uden tyskernes indblanding.

Gruppens medlemmer levede i stadig frygt for at blive afsløret, da det ofte medførte, at Gestapo fik kendskab til navne på folk i gruppen, som derefter risikerede at blive pågrebet og arresteret, det værste der overhovedet kunne ske. De måtte derfor sørge for, at så få som overhovedet mulig havde kendskab til deres forehavende og altid være opmærksomme på

omgivelserne. Men de klarede rollen så godt, at folk i byen ikke havde anelse om gruppens eksistens.

En har dog været vidende om, hvad der foregik i kælderen i hendes hus, nemlig Karla Lykke Olesen. Men hun holdt sin viden for sig selv.

4. maj 1945 om aftenen kom meddelelsen over BBC i London, at de tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og Danmark havde kapituleret. Dette satte gruppen i højeste alarmberedskab, og man afventede spændt nærmere ordre om, hvordan man skulle forholde sig til den nye situation. Det var afgørende at undgå provokationer mod værnemagten, som kunne få helt uoverskuelige følger, og mens borgerne i Vestervig jublede, ellevilde af glæde over, at det hele nu var forbi, og den tyske besættelse endelig afsluttet, sad gruppen samlet i kælderen og ventede på besked fra øverste ledelse af modstandsbevægelsen.

Det trak ud, men Jørgen Sejersbøl sad gennem det meste af natten ved telefonen spændt på, hvad tyskerne ville foretage sig - om det ville komme til kamphandlinger med tropperne i Agger, eller om tyskerne frivilligt ville lade sig afvæbne. Det sidste blev heldigvis tilfældet, og det var med lettelse, gruppen den 5. maj til folks store overraskelse og begejstring kunne vise sig på gaderne i Vestervig med våben og armbind.

Dens opgave blev nu at sikre ro og orden samt at deltage i arrestationen af de personer,

der i løbet af besættelsen havde begået landskadelige handlinger eller haft samkvem med den tyske værnemagt. Det sidste havde de fleste gruppe-medlemmer meget gerne ønsket sig fritaget for.

Der blev gået kontant til værks mod de ca. 31 personer, man fik fat i, og som under folks store bevågenhed, på ladet af åbne lastbiler, blev afleveret til arresthuset i Vestervig under skarp bevogtning og med hænderne i vejret. Et optrin beboere i Sydthy iagttog med blanding af skadefryd, lidt medynk, men også en følelse af beklethed ved at overvære så megen ydmygelse af medborgere. Senere retshandlinger viste, at langt de fleste var "små fisk", som ret hurtigt blev frigivet, da der ikke var substans nok til en domsfældelse.

Opsyn med de tyske stillinger på Agger Tanke samt tilstedeværelse ved den tyske værnemagts afrejse, blev næste opgave for gruppen. Sammen med "landeværnsmand" fra Mors og Thy - ventegrupper, hvis opgave var at træde i aktion ved kapitulationen for at sikre lov og orden - overtog nu bevogtningen og dermed ansvaret for hele det befæstede Agger-område indtil allierede tropper kunne nå frem, hvad man forventede kunne ske ret hurtigt.

Kaptajn Ejby Nielsen (Sektionschef) beklagede i sektionsbefalingen den 11. maj 1945, at der nu var gået en uge, siden styrkerne gik i aktion, og der tilsyneladende ikke var udsigt til afløsning foreløbig. Han havde forståelse for

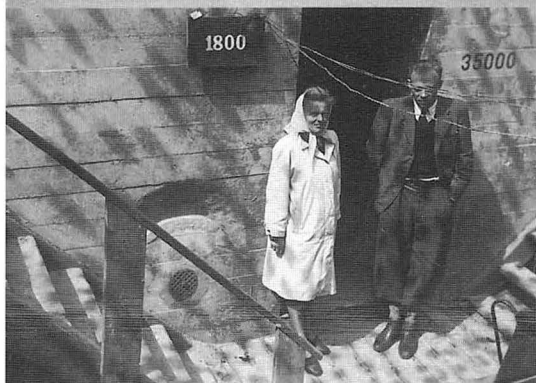
mandskabets problemer med forsømmelse fra arbejde, men appellerede til de enkeltes ansvarsfølelse, så opgaven kunne blive løst på ærefuld måde. Man ville få udbetalt 10 kr. om dagen af modstandsbevægelsen, og hvis det ikke slog til, var der mulighed for supplerende hjælp fra de kommunale myndigheder.

Afviklingen af gruppens aktiviteter blev derfor af længere varighed end forventet, men så vidt det kan skønnes til sektionschefens tilfredshed. Enkelte påtaler måtte dog noteres. Blandt andet forsvandt der våben og andre effekter fra indsamlingsdepoterne, hvortil kun frihedskæmpere havde adgang. Således var 27 pistoler, der var bestemt til særligt formål, blevet fjernet fra en O. T. - lejr, hvilket Ejby Nielsen fandt pinligt og lidet ærefuld, hvorfor han opfordrede til, at de fjernede ting blev bragt tilbage snarest.

Men langt om længe ankom repræsentanter fra de allierede styrker og dermed afløsningen. For gruppens medlemmer betød det afslutningen på et spændingsfyldt forløb, og de kunne nu vende tilbage til en almindelige civil hverdag, men ikke uden en vis heltestatus, da mange borgere i Vestervig følte beundring for disse medborgere, der tog risikoen og vovede at byde fjenden trods. Det kom bl.a. til udtryk i små takkebreve eller hyldestdigte, som gruppen modtog fra anonyme afsendere. Et af dem lyder sådan:

Modstandsfolk

Lege Hans Therkildsen, leder af Sydthy-grupperne ved bunkers i Agger.

Poul Olsen og Jørgen Sejersbøl i Agger.

Til Frihedskæmperne i Vestervig

*Tusind tak, det vil jeg bringe jer
som har overtaget vagten her.
Tak fordi I vil beskytte os,
snakken fra kritikerne til trods.*

*Med et mod, som ingen andre har
I de tunge byrder for os bar.
Rykket ud, når der var brug for jer,
selv om sønnen sløjfes hist og her.*

*I de lange tunge år som gik,
Frihedskampen hurtig satte skik
på det tyske "pak" med hårdt mod hårdt,
og de kunne slå enhver rekord.
Togene ku' næsten ikke gå.
Alt var lige ved at gå i stå,
Indtil fredens time for os slog.
Det os alle jublende betog*

*Dannebrog har vajet højt og stolt
I vort land og for vort kære folk.
Frit, ja frit, det flagrer under sky,
og det siger os: "Tag fat på ny".
Danmark har jo været under tryk,
det kan ej borttages med et ryk.
Stikkerne de arresteres skal,
Skammeligt, det er i hobetal.*

*Så til slutning vil vi råbe da,
For hver frihedskæmper et hurra.
Danmark længe leve ønskes må,
Frihedskampen længe må bestå.*

Hilsen fra en, der beundrer jer meget

Ved slutningen af krigen opstod problemet med de mange tyske flygtninge, der blev tvunget til at forlade hus og hjem af de fremrykkende russiske hære. 250.000 flygtninge blev placeret i Danmark, og mens værnemagten endnu kunne bestemme, blev mange lokaliteter beslaglagt til at huse de mange ulykkelige mennesker.

I Vestervig blev indkvarteret omkring 150 flygtninge i gymnastiksalen på den nye central-

skole samt på hotellet, hvor bospisning af flygtningene også foregik. Forholdene var trange for de mange mennesker, og det blev ikke bedre efter 5. maj, hvor danske myndigheder overtog ansvaret for dem.

Man forsøgte at sende dem tilbage til Tyskland, men de allierede myndigheder her nægtede at modtage dem, da alt var uoverskueligt kaos i landet. Danmark blev derfor tvunget til at påtage sig forsørgelsen af dem indtil videre.

Fra dansk side blev opgaven at behandle flygtningene human, men begrænse deres frihed og isolere dem fra den danske befolkning, hvilket skete ved at samle dem på bevogtede områder. I Vestervig var det således i central-skolens gymnastiksal, der blev indrettet til at huse de mange ulykkelige mennesker - mest kvinder og børn samt gamle mænd.

Der blev oprettet en bevæbnet vagtordning, for at forhindre flygtninge i at forsvinde fra stedet, at begå kriminalitet eller for evt., at opnå samkvem med borgere i Vestervig. Den tidligere smedemester i Vestervig, Aksel Pedersen, kunne fortælle, at han efter 5. maj blev indkaldt til tjeneste som CB-betjent, hvis opgave bl.a. var bevogtning af flygtninge. Han fik udleveret et gevær, og med det på skulderen patruljerede han i skoleområdet, hvilket ikke gav anledning til større problemer. Hvor længe han gik vagt, husker han ikke, men mener at flygtningene i Sydthy-området forholdsvis hurtigt blev samlet i Lyngs på Thyholm, hvor der fandtes en tysk militærforlægning, der nu var rømmet.

Senere samlede man flygtningene i store militære baraklejre, som værnemagten havde anlagt og nu forladt, rundt om i landet. I Oksbøllejren var der således 35.000 flygtninge indkvarteret. I de følgende år lykkedes det at få de engelske myndigheder til i langsomt tempo at modtage dem i den Britiske Zone i Tyskland. De sidste flygtninge forlod Danmark i marts 1949.

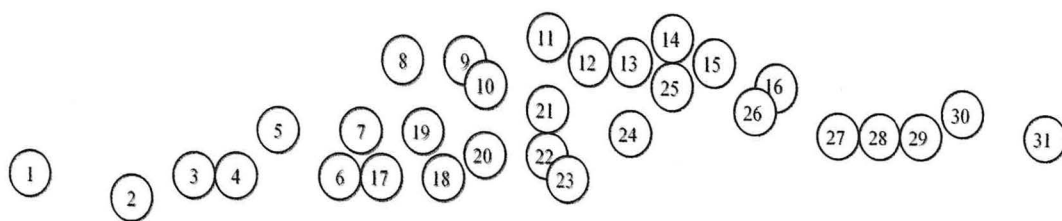
Når der i Vestervig tænkes tilbage på de 5 besættelsesår, er det oftest med forundring over, hvordan man egentlig kunne klare at få tilværelsen til at fungere på en rimelig god måde med varemangel, rationering og be-

grænsninger på alle områder. Men vi kom igennem. Vore evner for tilpasning og overlevelse i vanskelige situationer er overraskende, men alle i byen er enige om, at i forhold til hvad folk i

andre lande under tysk besættelse har måttet gennemleve, så er vi sluppet uhørt nådigt gennem krigsårene.

Foto fra 5. maj 1945. CB'er genindkaldt til vagttjeneste.

1. Pedersen
2. Aksel Kirk
3. Erling Hove
4. Henning Pedersen
5. Sørensen, politibetjent
- 6.
7. Oluf Andersen
- 8.
9. Mads Gramstrup
10. Aksel Pedersen
11. Bent Kjær

- 12.
- 13.
- 14.
15. Åge Jensen
16. Knud Pedersen
17. Vilhelm Mikkelsen
18. Harald Nielsen
19. Vilhelm Hundskjær
- 20.
21. Jens Hovmark
22. Harald Skriver

23. Chr. Roursgård
24. Vagn Pedersen
25. Henning Lodahl
26. Ejnar Søndergård
28. Henry Jensen
29. Henry Christensen
30. Chr. Andersen
31. Andreas Lodahl

Arvesagen
KRISTEN KNUDSENS GODS
I THY

Af Erling Boddum, Randers

Som jeg afslutningsvis skrev i min artikel i årbogen sidste år, skal vi i år forsøge at få lidt rede på, hvordan og hvorledes den ihærdige mands 5 børn fik boet afsluttet og de mange ejendomme med værdier fordelt mellem sig.

Og det voldte måske lidt besvær. I hvert fald finder selve skifteforretningen først sted 19 måneder efter begravelsen, hvor der bl.a. er vanskeligheder med at få alle arvinger til at møde op hos den ældste søn Christen Korsgaard på gården Sønderkov på Venø, der vel ganske naturlig står for boets afvikling.

Og nu må læserne bære lidt over med mig, når jeg fremover forfalder til at digte og dramatisere stoffet lidt. Det er næsten nødvendigt, når man kun har sparsom dokumentation, men gerne vil have at beretningen bliver lidt levende. Så ind imellem de reelle dokumenter, (oftest i kursiv) vil man så læse, hvordan det hele nok forløb – alle kan gøre sig egne forestillinger om forløbet!

Om morgenen den 3. august 1782 stod 2 mænd og en kvinde og stirrede ud i morgentågen, der just havde lagt sig som en dyne over den del af Limfjorden, som kaldes Venøbugt. De agtede sig alle over til øen og ventede nu her ved Kleppen¹ på, at færgemanden derovre på den modsatte side ved det nye færgelund skulle få båden bemanded og komme over.

Det var lunt. Solen havde de sidste mange dage skinnet fra en skyfri himmel, og det ville den nok også fortsætte med i dag, når den fik prikket hul i nattens hvide slør.

God morgen velagtede Hr. Olesen og bedste frue. Ja, vi er da vist i dag ude i næsten samme ærinde, eller sag skulle jeg måske sige. Det var birkedommer Søren Lund fra Lundgaard i Vandborg, der her henvendte sig til et noget i

alder ulige ægtepar, der var ifærd med at give kusken på det køretøj, der havde bragt dem, besked på at returnere til deres hjem, Torngaard i Nr. Nissum.

Ja, god morgen hr. prokurator. Det var kvinden fra den bortkørende vogn, der svarede Birkedommeren, som endnu sad til hest. ”Jeg kan så forestille mig, at min gode broder på Sønderkov har blandet Dem ind i vore stridigheder, eller hvad jeg skal kalde det, siden vi mødes her i dag.” Zidsel Olesen skuttede sig i sit sjal, som hun trak tættere sammen om sig og gik tættere på rytteren. ”Hr. Birkedommer Lund”. fru Zidsel blev venlig i stemmen; ”Morten og jeg vil vide at skønne på det, hvis Hr. Birkedommeren tager sådan vare på skiftet efter min salig fader, at jeg hans eneste datter ikke lider nogen tort derved.”

Birkedommeren var imens stået af hesten, som han overlod en karl fra den nærliggende Strandgård at opstalde.

”Nu er det jo sådan, min bedste fru Zidsel Olesen, at i slige sager må vi efter bedste evne søge at overholde loven og bestemmelserne, og som fru en sikkert ved, er jeg jo ikke boets skifteforvalter, men tilkaldt som rådgiver, hvad jeg så vil bestræbe mig på at udføre på bedste måde og til alles tilfredshed, hvis da ellers alle arvinger og formyndere kan godtage min ringe person som advokat”.

Man vil have bemærket, at Zidsel i tiltalen til Søren Lund skiftede fra prokurator til birkedommer, og det var nok for at sleske, idet samme Søren Lund i den sidste tid yndede at fremstille sig selv som birkedommer ved baroniet Rysensten, hvor han godt nok havde assisteret birkedommerembedet i visse sager, men birkedommer var han nu nok ikke.

Færgen, en rummelig rødmalet pram, var imidlertid kommet over sundet og fortøjedes nu af dens mandskab, Peder Gade i Odhuset lige overfor på øen, og forkarlen på Sønderkov Anders Christensen. Fortøjningen skete langs en primitiv og forholdsvis kort pælebro, der nylig var opført vinkelret ud fra stranden. En lignende foranstaltning var truffet på den modsatte side ved Odhuset, en bolig, der just var bygget af Sønderkovmanden som bolig for Peder Gade.

Mens selskabet tog plads i prammen, skete der to ting. For det første at tågen lettede noget, idet solen kom frem i morgendæmringen og lod sine skråt stillede stråler spille i dugdråberne på strandens vegetation.

For det andet at der pludselig lød råb og nærmest skrælen fra en lille sortklædt mandsperson, der kom løbende ned ad vejen fra Strandgården.

"Nå, jeg tror vi får selskab af hans velærværdighed her på øen, og det kunne lyde, som var han også i dag i "feststemning", sagde Peder Gade, idet han skubbede båden lidt ud fra broen. "Vent, vent", lød det fra den løbende, og da han nåede helt ned til båden, fortsatte han: "Du caronsmand, jeg må også over floden Styx og hjem til mine mange lidelser".

Vedkommende satte sig i båden over for birkedommeren, og Peder skubbede båden ud. Det var øens forholdsvis nye præst² Johannes Bakke, der således i sidste øjeblik havde sluttet sig til selskabet. Han var tydelig præget af, at natten havde været anvendt til andet end søvn, og der bredte sig om ham en aura, som kender alle dage har kunnet identificere som "gammel brandert", og bådens uro under overfarten bekom ham ilde. "Jeg er vist ikke søstærk i dag, ihvorvel jeg skulle være det, da jeg jo er født i en fjordby i den anden ende af landet og der en

Sønderkovgården på Venø. Billedet er fra ca. 1984.

tid gik fiskerne til hånde. Men nu skulle jeg så være en Herrens fiskermand med kald og embede på denne ø, men se om det vil lykkes, man forlanger mig anderledes, end jeg er og bør være".

Birkedommeren sad lidt i tavshed, men sagde så lidt spagfærdig: "Med forlov, embedet er Deres velærværdighed vel ikke kommet i af vanvare".

"Nej, ork nej, ikke embedet, nej, gud bevarer, ikke embedet, men embedets forhold", svarede præsten, mens han greb for sig for at modvirke bådens krængning, idet den lagde til ved broen ud for Odhuset.

Mens Peder Gade og forkarlen fra Sønderkov fik båden forsvarlig fortøjet, steg selskabet i land og tog plads i en lukket, grønmalet vogn³ med kuskensæde oppe foran, hvor drengen Christen, mens forkarlen havde assisteret ved færgeriet, havde holdt styr på hestene. Christen afleverede nu tømmerne til Anders, der tog plads på sædet sammen med Peder Gade, som Sønderkovmanden gennem Anders havde bedt følge med til gården og være til hjælp netop den dag.

Gården Sønderkov er forlængst af fortidens folk lagt i læ for vestenvind og anden ubehagelighed bag en af istidens efterladenskaber, et højt langsgående højdedrag ud mod Venøsund.

En fremmed, som fra det smalle overfartssted ved Kleppen følger sundet mod kirkebyen vil antagelig ikke opdage øens største gård, og det ville på den tid, hvor forkarlen Anders her kørte med de ankomne gæster fra færgestedet, næsten altid være en forkert disposition, idet Sønderkovgårdens mand på sin vis er Øens civile administrator og godset Volstrups mand på stedet. Sønderkovgården og de fleste andre af øens jordbesiddelser er nemlig fæstegods under dette gods tilsyn, og videre herunder efter kongelig anordning⁴ udlagt som hørende til en skole i byen Hjern på fastlandet syd for øen.

Christen Korsgaard, eller Christen Sønderkov, som man nu kalder ham, efter at han har overtaget fæstemålet på Sønderkov efter sin farbror Jeppe Knudsen.

Vel er han fæster på gården Volstrup, men

ikke på nogen måde bunden af andre pligter, end at udrede de årlige landgilder og dertil hørende skatter og tiendeafgifter. hvilket han vil mene kan være slemt nok, men han skal, som allerede nævnt, også se til, at de øvrige skolegodset tilhørende fæstere på øen får erlagt disse årlige afgifter - og det er til tider lidt af en diplomatisk opgave at håndtere.

Men selvom sønderkovmanden ikke er ejer af gården her på Venø, så er han dog jordbesidder, endda i større stil, idet han ved en stadig handlen med ejendomme og belåning af disse er kommen i besiddelse af flere gårde i Thy og Salling. Det er en metier, han har arvet efter sin far Kristen Knudsen i Thy, der fra ca. 1750 til sin død 1781 samlede en ejendomsmasse på knap 40 gårde og huse i det, der i dag betegnes som KRISTEN KNUDSENS GODS I THY.

Og når man i dag samles på Sønderkovgården med familie og birkedommer Lund, så er anledningen netop, at afholde skiftesamling over boet i det nævnte gods, idet Kristen Knudsen i en alder af 60 år et års tid forinden er afdøet ved døden på en ejendom i Grurup i Thy.

Dog er det sådan, at det lovlige skifte allerede er sluttet ved Thisted Amt den 26. marts med en påtegning om, "at boet er arvingerne selvoverladt til skifte, da alle arvingerne var myndige". Men for det første er det sidste i denne påtegning forkert. Der er 5 arvinger, nemlig afdødes børn med sin for en del år siden afdøde kone Mette, og de 2 yngste drenge er endnu ikke fuldmyndige.

For det andet er der stridigheder om måden de mange værdier skal deles på, og man har til denne vanskelige opgave bedt birkedommeren fra godset Ryssensten forsøge at opstille et skiftedokument og en delingsmåde, så alle kunne blive tilfreds.

Og dette lykkedes trods alt for den gode birkedommer Lund, hvis vi kan tro, hvad der er anført i de efterladte dokumenter herom.

På gården hersker der travlhed denne morgen. Det er jo høst nu, og foruden gårdens egne tjenestefolk er der en del daglejerfolk, der hjælper til med at få avlen bjerget. Fruen på Sønderkov, Johanne Christiansdatter, der nok

er vant til stor folkehold og bespisninger af samme art fra sit hjem på Blistrup på Mors, er alligevel lidt betænkelig denne morgen, for der har det sidste årstid, siden at svigerfaderen pludselig døde derhenne i Grurup, været en spændt og uafklaret forhold familien imellem.

Der havde været flere familiesammenkomster, hvor deling af den store arv altid havde ført til skænderier og ukvemsord de enkelte imellem. Især havde det været galt mellem hendes mand Christen og hans broder i Sønbjerg på Thyholm, Knud, der var lidt ilter af sind. Jo, men da også brødrenes eneste søster derovre fra Nr Nissum var bestemt ikke mundlam, når Christen, som den ældste afdødes børn forsøgte at få at boet sluttet og værdierne fordelte.

"Jo, men kære broder, kan du nu også finde ud af alt det her indviklede, hvad der er dit, og hvad der er vores. Du handler og skriver skøder og bytter rundt på tingene næsten hver dag i året, så hvordan kan vi nu stole på dig, selvom vi gerne ville", havde søsteren udtrykt sig, sidst de mødtes på Thyholm. Og det til trods for, at hun jo egentlig ikke havde noget at skulle have sagt, da hun jo var gift. Men manden, Morten, var nu også et pjok, sluttede Johanne sine overvejelser. Men nu måtte hun op i Vesterstuen for at se, om pigerne havde dækket op til gæsterne.

Det var egentlig altid med en vis gysen i kroppen, hun trådte over dørtærsklen til netop denne stue. Hun mindedes stadig og ville vel næppe nogen sinde glemme den dag for nu godt 11 år siden, da hun her i samme stue fandt den rare major⁵ fra Volstrup død. Han havde hængt sig på sengestolpen, og hun kunne endnu komme til at ryste over hele kroppen, når hun tænkte på hvilket gyseligt syn, det havde været.

Og hvorfor havde han nu valgt netop Sønderskov til sit endeligt, han, der jo havde godser, gårde og fæstehuse i stort tal - mange endda ledige og ubeboede - hvorfor så Sønderskov. Selvfølgelig var han da den retmæssige ejer af gården her på Venø, og havde netop Vesterstuen her som sit logi, når han var på øen, det stod i fæstekontrakten og det havde også været hendes og hendes mands indtryk, at majoren havde følt sig hjemme her på Sønderskov.

Han havde jo ikke været som andre herremænd, der for det meste var hovne og ikke blandede sig med almindelige bønder. Ja, man havde påstået, at han havde arbejdet for, at fæstebønderne på hans godser skulle være frie og købe deres gårde. De var ihvert fald nogle steder frie for hoveriarbejde, det vidste hun bestemt, da hendes svigerfader, Kristen Knudsen, der nu var død, og om hvem man jo netop i dag skulle holde skiftesamling, havde efter majorens triste endeligt købt flere af hans fæstegårde, og de var alle uden hoveri.

Vesterstuen er ikke just til benyttelse i det daglige, men ved gæstebud og som nu i dag, hvor familien og prokurator skal samles, en udmærket stue til lidt større forsamlinger, Her kan man sidde mange om det aflange egetræs-bord med de læderbetrukne stole, hvoraf det for bordenden endda er højrygget. Møblementets bedre standard har noget at gøre med, at det jo netop er her, godsejeren eller fogeden logerer, når der er sådanne folk på øen.

Sønderskovmanden Christen Korsgaard har længe forberedt denne endelige boopgørelse efter faderen. Først måtte han rundt hos fæstere og långivere for ad denne vej forsøge at få indsigt i godsets værdier og faderens aftaler med hver især. Han havde herunder nu i juni på »Viborg Omslag«²⁰ på arvingernes vegne optaget et lån på 3000 rigsdalere.

Det var godsejer Niels Scou på Bustrup i Salting, der mod pant i det meste af boet, havde stillet det store beløb til hans rådighed. Det var derfor med stor berøligelse han nu tog imod de ankomne familiemedlemmer med prokurator, birkedommer Lund på gårdspladsen, hvor Anders nu var ankommen og standset op.

Christen kommer ovre fra staldlængen og hilser på forsamlingen, hvorefter han henvendt til birkedommeren lader falde nogle underfundige bemærkninger om deres fælles ophold i Viborg i dagene omkring sidste snapsting.

Birkedommeren smiler forstående og spørger så til, hvordan problemet⁷ med fiskerne og deres ruser nede på Odde nu stod: "Jeg så jo sidst der i købstaden, at du var i disput med denne ritmester, og jeg vil nok tro, han er svær at håndtere i en retssal".

Og snart var forsamlingen bænket om frokostbordene, de indbudte og tilsagte i Vesterstuen sammen med Christen. Tjenestefolk, børn og hvem der ellers hørte til gården, i køkkenet.

Præsten, der jo var fulgt med det øvrige selskab indendørs, tog som en selvfølge plads hos "de fine" i Vesterstuen, uagtet han egentlig i stedet skulle være taget videre til præstegården for at passe sit embede som skoleholder for øens børn just nu.

Der udspandt sig snart en livlig diskussion om tidens aktuelle emne om, det nu også kunne lade sig praktisere, at bønderne kunne komme til at eje deres fæstegårde og blive fri for at arbejde for godserne, og birkedommeren måtte indrømme, at sådanne betragtninger ikke var særlig velhørte hjemme på Ryssensten hos friherre Juul.

"Og hvor skal disse familier i det hele taget skaffe betaling fra til køb af fæstestederne, for slet ikke at tale om, at deres levevilkår vil blive aldeles forringede, når tilhørsforholdene til det større godssamfund hører op", sagde birkedommeren med patos i stemmen.

Ordet godssamfund var han stolt af, det havde han lige opfundet.

Christen mente nu nok, at birkedommeren kunne have lidt ret i sine betragtninger, men mente modsat, at den økonomiske side af sagen kunne klares, når blot den blev afviklet over en del år. "Jeg kender jo en del til det - ikke mindst fra de af min far ejede fæstesteder.

"De fæstere, der har fået lov at være i fred for hoveri og urimeligheder og kun har skullet svare den aftalte landgilde samt skatter, har jo egentlig altid siddet nogenlunde ved stedet. Jeg tror, de har penge på kistebunden", pointerede Christen, der jo selv her levede som en slags fæstebonde på øens største gård og samtidig var handelsmand med sans for bøndernes økonomiske formåen.

Og snakken gik mens Johanne og gamle Else Sørensdatter gik fra og til og passede serveringen. Om det nu var Johannes hjemmebryggede øl eller nattens strabadser, måske begge dele, i hvert fald var præsten nu faldet i en dyb og snorkende søvn, hvorunder han havde lænet

sig over mod sidemanden Christen Yde, der var til stede som vidne til skifteforretningen.

Christen Korsgaard rejste sig og gik ud i køkkenet og bad karlen Anders drage omsorg for, at præsten blev kørt hjem til præstegården og tjenestepigen Maren Plet^s. "Og hold så lige øje med kysten over mod Sønbjerg strand, om min bror skulle være på vej herover. Det er et par dage siden vi sendte ham besked om at komme her i dag".

Anders og tjenestedrengen Christoffer fik så spændt for igen, og med lidt besvær fik man lidt liv i "vor far", der spurgte om kroen skulle lukke. "Ja, nu må præsten vist hellere komme hjem og lave en god prædken til vi kommer i kirken i morgen", sagde Christen som farvel, da de dajede ham til vogns.

Men Anders kom en times tid senere tilbage og meldte til husbond, at ingen langs kysten havde set noget til broderen Knud eller nogen båd derovre fra Thyholm. Anders havde, efter at præsten var bragt hjem, været helt i Veisbjerg for at se ud over fjorden, men intet tydede på, at nogen var på vej.

Man blev derfor enige om, at udsætte mødet til den kommende mandag og måtte så i mellemtiden se at få varskoet den udeblevne broder derovre fra Thy-siden endnu en gang. Birkedommeren lod sig overtale til at blive på Sønderskov til den kommende mandag sammen med Christens søster og svoger fra Nisum. De 2 Venøfolk Christen Yde og Mads Gadegaard lovede ligeledes at komme til stede påny.

Den dag gik, men inden Søren Lund gik til ro i major Klingenberges alkove i Vesterstuen lod han skrive i sin medbragte protokol disse fakta, som i virkeligheden er mit udgangspunkt i den digtede del af beretningen om Kristen Knudsens Gods i Thy:

"Af Delings- og Lignings Forretning mellem samtlige salig Christens Knudsens Arvinger, som forhen boede og døde udi Grurup sogn i Thy Land og bemeldte afdødes efterladte Jordegods, holdt af Birkedommeren udi Fri-Grevskabet Ryssensten efter alle vedkommendes begjæring saaledes:

ANNO 1782, den 3. Augusti var mødt på Wenøe Land udi Sønderskou kongelig Majestæts Birkedom Søren Lund udi Baroniet Ryssensten, boende på Lundgaard i Vandborg, for efter begiæring af salig Christen Knudsens arvinger som ere Christen Christensen Korsgaard på Wenøe, Morten Olesen af Nørre Nissum, Knud Christensen i Sønbjerg, Jeppe og Poul Christenssønner, som opholder sig hos broderen bemeldte Christen Korsgaard, hvem der har paataget sig at være Curator for bemeldte Jeppe og Poul Christenssønner, at holde en lovformelig forretning og endelig Ligning mellem bemeldte arvinger over deres tilfaldne Arve-Jordegods efter deres sall. fader, bemeldte Christen Knudsen, der forhen boede og døde udi Grurup i Thye Land.

Ved hvilken forretning at bivaane var til stede som vitterligheds mænd, nemlig Mads Laursen Gadegaard og Christen Jensen Yde, begge for værnde tiid opholder sig her på Wenøe Land, i hvis overværelse denne Ligningsforretning eller Delingsforretning blev foretaget som følger:

Ved denne forretning var til stede bemeldte rette og sande arvinger: Christen Korsgaard, Morten Olesen, Poul Christensen, Jeppe Christensen, som gav til kende, at deres broder Knud Christensen af Sønbjerg ej var mødt i dag, uagtet de ved 2 mænd, nemlig Christen Jensen Yde på Wenøe og Jens Damsgaard af Hjerm, havde ladet ham indkalde til at tage møde her idag og altsaa ej kunde vide, hvad aarsag han havde til udeblivelse, hvorfor og til hin ende de udbad sig af Hr Birkedommer Lund, at denne forretning maatte udsættes til næste Mandag, saa mente man at erholde kund-

skab om bemeldte Knud Christensen, s udeblivelse og at faa en baad over fjorden til Thye Land for at afhente ham til møde paa Mandag den 5. ditto.

Saadan begiæring ville Birkedommer Lund ikke nægte omendskønt han formedelst sin L. .... embeds forretninger næppe havde lejlighed til at være fraværende fra sit hjem. —

Men hermed udsat denne forretning til næste Mandag som berørt den 5. ditto føstkommende, i haab at alle vedkommende til den tiid giver møde.

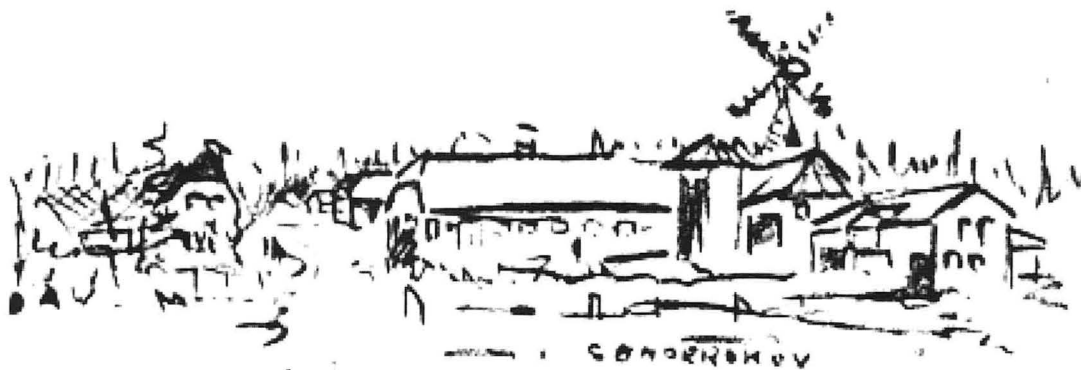
Datum: Ut supra. S. Lund.
Christen Christensen Korsgaard
Jeppe Christensen, Morten Olesen
Poul Christensen.

Som tilstedeværende vitterligheds mænd:
M. L. G., betyder Mads Laursen Gadegaard.
C. J. Y., betyder Christen Jensen Yde."

Søndag:

Wenøe kirke ligger på Feldbjerget på øens midte. Absolut en af landets allermindste. Den er i dag udstyret med et lille indgangsparti, en slags våbenhus, vil jeg tro. Den er ganske enkelt indvendig med plads til en snes kirkegængere og præsten.

Alt er fredeligt og rolig her en sommerdag i August i vor tid. Men sådan var det nok ikke den 4. august 1782, da selskabet fra Sønderskou sammen med de fleste af øens øvrige beboere indfandt sig i den lille kirke.

Her i det lille kirkerum - en af Danmarks allermindste - samledes Sønderkovfamilien, birkedommer og øens lille menighed til gudstjeneste søndag den 4. august 1782 - tror jeg nok.

Man var her på det sidste mand og mand imellem ved at sætte spørgsmålstegn ved, om denne Johannes Bakke overhovedet havde nogen uddannelse som præst. I hvert fald levede han på ingen måde op til sådant embede, hverken i kirken eller i skolen, hvor han jo skulle fungere som lærer for øens børn.

Menigheden var altid spændt på, hvordan alt nu ville forløbe med denne nye præst, der var kommen til øen omkring ved sidste jul. Bevarer, det var da nok heller ikke let at efterfølge den af alle afholdte Søren Holck.

Her sad de så de gode Wenøfolk i deres lille kirke. Først familien fra Sønderkov med tyende og de tilrejsende familiemedlemmer samt birkedommer Lund, der jo havde måttet opsætte skifteforretningerne indtil broderen fra Thyholm var skaffet til stede.

Dernæst folkene fra Nørskov og fra gårdene i Weisbjerg. Jo, kirken var nærmest fyldt helt op denne søndag i august.

Men hvordan præstens kirketjeneste og præ-

diken ellers forløb denne høstdag i august 1782, vil jeg ikke forsøge at digte om. Den kan have været aldeles forskrækkelig, fornærmende og helt uden for de obligate liturgiske kirkeregler.

Jeg ved det ikke, men jeg ved, at denne Johannes Bakke nogle få år senere blev afsat fra embedet for drikkeri og utilbørlig opførsel såvel i kirken som over for øens skolebørn. I akterne fra Landemodet i Ribe kan man læse, at hans velsignelse ofte blev udtalt som en forbandelse af menigheden, og at han kunne finde på at true og til tider affyre bøsseskud efter skolebørnene - vel når han var træt af at under-vise dem eller måske i fuldskab - ja, i dag kunne psykoterapien eller antabusmidler måske have hjulpet ham.

Søndag eftermiddag efter at Sønderkovfolkene var vendt hjem fra kirken, bad Christen karlen Anders og Christen Yde tage en båd og ro over fjorden til Thyholm og der i byen Søn-bjerg forsøge at få den fra i lørdags udeblevne

broder Knud med tilbage til Wenø, således at skifteforhandlingerne allerede mandag morgen kunne gå videre og afsluttes.

Og som vi skal se, havde de skam held og overtalelsesevne til at få vedkommende med tilbage – eller han befordrede måske sig selv, Han gav jo udtryk for at have hastværk med at komme tilbage til bedriften derovre på Thyholm, så det har jo nok været mest praktisk for ham, at han selv kunne bestyre fartplanen.

Mandag

Dagen, hvor man endelig skulle få orden i sagerne vedr. boets mange værdier - eller fik man nu det???

Jo, birkedommeren havde jo brugt tiden siden lørdag, hvor man jo måtte opgive at komme videre med skiftet, da en af arvingerne jo ikke var mødt, til at få snakket med de øvrige om - og det var jo ikke uvæsentlig - hvordan man egentlig skulle få fordelt værdierne udlignet med gælden på en for alle 5 arvinger acceptabel måde.

Man havde jo den af Christen Korsgaard fremlagte og nok også udarbejdede Jordebog, som jo også udgjorde dokumentet i forbindelse med det året forinden optagne lån på i alt 3000 Rigsdaler fra Niels Schou på Bustrup.

Og med udgangspunkt i denne Jordebog

(Ejendomsfortegnelse) havde man også fået udarbejdet 5 papirlapper eller lister, hvorpå ca. 2 trediedele (84 tdr. hartk.) af boets ejendomme var fordelt på en måde, så værdien af disse lodder var nogenlunde i harmoni – dog vejte lidt af med nogle pengebeløb. (Se dem længere fremme)

Det drejer sig tilsyneladende her om de 7 ejendomme i Sønbjerg og de 2 i Serup, hvor det hele begyndte, og hvor arvingerne alle var fødte. Ballegården f. eks. var jo deres mors fødegård. Korsgården havde flere af dem fået kaldenavn fra osv. Lars Balle, der anføres uden hartkorn, men betaler 1 Rd. i Landgilde er måske familie, ihvert fald forbliver disse ejendomme uskiftet og administreres i årene fremover i godsets navn. Først her fra Sønderkov af Christen Korsgaard, og efter dennes død fra Østergaard i Kobberrød af Poul Korsgaard.

Det må jo dengang have været noget sværere at sætte pris på jord og fast ejendom, end det ville have været i dag, hvor man kan støtte sig på de forskellige off. vurderinger, matrikelregistre m. v. Man havde ganske vist matriklen fra 1660'erne, der mange steder var problematisk, samt tiende afgifterne, og endelig - og måske den bedste værdimåler - den fastsatte Landgildeafgift.

Men her i boet efter Kr. Knudsen havde man

»Over fjorden«. Tegning af Jens Rytter, Venø.

vel ydermere en del skøder liggende fra de mange handler og overtagelser af gårde og huse indenfor et tidsforløb på ca. 30 år. I skøder og pantsættelse får man et udmærket billede af boets virkelige værdi, selvfølgelig på forskellige tidspunkter, forstås.

Men nu til de virkelige begivenheder denne formiddag i Vesterstuen på Sønderskov med Birkedommer Søren Lund for bordenden og hele den tilkaldte assistance af vidner, værger og andre opmænd, samt den nu trods alt ankomne broder Knud derovre fra Thyholm. Christen Korsgaard har tilsyneladende papirerne til det videre forløb klar, Så lad os se, hvordan det videre forløber:

År 1782 den 5. Augusti efter vedtagelse fra i lørdags continueredes denne forretning atter af bemelte Birkedommer SØREN LUND og berørte 2 de mænd, MADS LAURSEN GADGAARD og CHRISTEN JENSEN YDE, og hvor de mødte alle arvinger efter sallig CHRISTIAN KNUDSEN: CHRESTEN KORSGAARD, KNUD CHRISTENSEN, POUL CHRISTENSEN, JEPPE CHRISTENSEN, den Declamation, at have tilladt efter deres sallige faders begjæring, at deres eneste søster ZIDSEL CHRISTIANSDATTER i ægteskab med MORTEN OLESEN på Nissum, som ved forretningen her i egen person var mødt på bemeldte sin hustrus vegne, skulle gå lige i arv med alle brødrene.

Derpå ville Birkedommer LUND forespørge sig først hos samtlige arvinger, om de ikke alle var eenige at antage ham til denne forretnings fuldførelse, ligesom begjæret er, og forhen ... er skiftet efter sal. CHRISTIAN KNUDSEN, HAR DECLAMERED HAM SOM DERES ANTAGNE FULDMÆGTIG, hvortil alle arvinger, enhver for sig, erklærede at have antaget og for måt retbemeldte Hr. Birkedommer til denne forretnings fuldførelse og vores sallige faders efterladte Jordegodser Ligning imellem os, så vidt muligt kan være så kiærligt og i bedste måde tilendebringe.

Derpå ville Birkedommer LUND fornemme hvad videre af arvingerne kan blive at fremme eller fremlægge. Hvorpå en JORDEBOG over Hartkorn og Landgilde af arvingerne blev frem-

lagt til indlæmmelse i denne forretning, som Birkedommer LUND modtog og lyder efterskrevet:

J O R D E - B O G .						
over afgangne CHRISTIAN KNUDSEN i Grurup hans Boelods tilhørende Jordegods, beliggende under RIBER og AALBORG stifter som følger:						
BYER OG STEDER SAMT HERBERNES NAVNE	HARTKORN			AFGIFT:		PARTICULIERNE VEDTAGNING:
	Td.	S.	F.	A.	Rd. M.	
HØVLING AMT: Huelus sogn:						
CHRISTIAN MADSEN GADE	1	5	1	-	8	-
for arbejde at forrette					1.	-
VESTERVIG AMT: Odby sogn:						
ENEVOLD MADSEN	2	3	2	1	5.	-
	4	0	3	1	107.	5.
BYER OG STEDER SAMT HERBERNES NAVNE						
Transport:						
	49	2	3	0	107.	5.
VESTERVIG AMT.						
Grurup sogn og Bye:						
JENS MIDDERHOLM	5	6	1	1	12	-
STERVBOGÅRDEN, hvorefter avares	2	5	3	-	8	-
JENS PEDERSEN SKREDER	-	1	3	1	3	2.
JENS NIELSEN GRAAD	-	-	2	-	1.	4.
KRISTEN HEDE, et usatvikuleret huss	-	-	-	-	-	-
Heilborg Sogn og Bye:						
MORTEN KIRK	4	7	-	-	10.	2.
JENS NIELSEN KIRK	3	5	2	2	10.	-
Ullerup Bye:						
KRISTEN KLAUSEN	6	5	2	-	9.	-
Ginnerup Bye:						
ANDERS MADSEN	5	4	-	-	10.	-
Herdum Sogn, Vester Herdum Bye:						
KRISTEN SUND	2	7	-	-	9.	-
	51.	33	5	2	181.	1.
Sønderup Sogn og Bye:						
NIELS MIKKELEN	4	2	-	-	8.	-
CHRISTEN OLESEN	4	2	1	-	10.	-
CHRISTEN BALLE	2	3	3	1	6.	-
CHRISTEN DANLGAARD	2	5	3	1	8.	-
JENS FLOUMAND	-	7	-	-	5.	-
NIELS JENSEN	-	-	-	-	2.	-
LARS BALLE	-	-	-	-	1.	-
Odby Sogn, Sørbjerg Bye:						
ANERS ANDERSEN	-	4	-	-	5.	-
CHRISTEN CHRISTENSEN LEED	-	4	-	-	5.	-
PEDER CHRISTENSEN TAMBOR	-	-	-	-	1.	4.
SUMMA HARTKORN OG LANDGILDE OG	2	2	1	232.	5.	

Saaledes som anført at være tilstaaet - Paa egen og medarvingers vegne:

SØNDERSKOU på VENØE, den 18. Marts 1782.

CHRESTEN CHRISTENSEN
KORSGAARD.

BYER OG STEDER SAMT BEJDERNES NAVNE	HARTKORN				AFGIFT				PARTICULIERNES VEDTØGNING
	Td.	S.	F.	A.	Rd.	M.			
Transport:	49	2	3	0	107.	5.			
VESTERVIG AMT.									
Grurup Sogn og Bye:									
JENS MIDDEHOLM	5	6	1	1	12	-			
STERVBØGÅRDEN, hvoraf svares	2	5	3	-	8	-			
JENS PEDERSEN SKRÆDDER	-	1	3	1	5	2.			
JENS NIELSEN GRAAE	-	-	2	-	1.	4.			
KIRSTEN HEEDE, et usatriculeret hus	-	-	-	-	-	-			
Heltborg Sogn og Bye:									
MORTEN KIRK	4	7	-	-	10.	2.			
JENS NIELSEN KIRK	3	5	2	2	10.	-			
Ullerup Bye:									
KRISTEN KLAUSEN	5	5	2	-	9.	-			
Ginnerup Bye:									
ANDERS MADSEN	5	4	-	-	10.	-			
Herdum Sogn, Vester Herdum Bye:									
KRISTEN SOND	2	7	-	-	9.	-			
Er ... 83 5 2 - 181. 1.									
Sønderup Sogn og Bye:									
NIELS MIKKELSEN	4	2	-	-	8.	-			
CHRISTEN OLSSEN	4	2	1	-	10.	-			
CHRISTEN BALLE	2	3	3	1	6.	-			
CHRISTEN DARLGAARD	2	5	3	1	8.	-			
JENS KLODMAND	-	7	-	-	5.	-			
NIELS JEPSEN	-	-	-	-	2.	-			
LARS BALLE	-	-	-	-	1.	-			
Ydby Sogn, Serup Bye:									
ANDERS ANDERSEN	-	4	-	-	5.	-			
CHRISTEN CHRISTENSEN LEED	-	4	-	-	5.	-			
PETER CHRISTENSEN TAMBOR	-	-	-	-	1.	4.			
SUMMA HARTKORN OG LANDGILDE og 2 2 1 212. 5.									

I Skifte-Samling i Grurup baade Hr. Wandborg
og mig den 26. Marts
Forevis.

B. HAUCH

Derefter tilkendegav arvingerne, at der på
dette Gods hæfter følgende gæld og udgifter:

1). Efter Panteobligation til Hr. NIELS SCOU
på Bustrup af
arvingerne udstød - stor 3000 Rd. Mk.

2). Til salig JESPER OLESENS
BØRN i Sønderup 379 - -

3). Til MADS BCEL
paa Jegindjød 100 - -

4). MORTEN OLESEN til gode
af hans kones arvepart 21 Rdl.
og appte 24 Rdl. for begravelse
og videre ialt 45 - 12

5). POUL CHRISTENSEN 41 - 4

88

6). JEPPE CHRISTENSEN 2 - -

7). NIELS MIKKELSEN
i Sønderup 45 - -

TILSAMMEN 3613 Rdl., 4 Mark 1 sk.

Skriver: Tre Tusinde, Seks Hundrede og Tretten
Rigsdaler, Fiire Mark og Een Skilling.

	Td.	Skp.	Fjkd.	Alb.
No. 1. POUL JENSEN i Kaaberø - Hartkorn.....	9	5	2	1.
CHRISTEN CHRISTENSEN i Gjettrup	3	7	3	1.
SØREN CHRISTENSEN ibd. ^{de}	3	7	3	-
Et usatriculeret hus i Serup beboes af PETER TAMBOR				
Er ... 17				5 0 2.
Dette nummer pålægges at svare 150 Rdl., skriver Et Hundrede og Halvtredssindstyve Rigs- daler til den hæftende gjæld.				
No. 2. JENS MIDDEHOLM i Grurup - Hartkorn	5	6	1	1
JENS PEDERSEN SKRÆDDER ibd. ^{de}	-	1	3	1
JENS GRAAE ibd. ^{de}	-	-	2	-
CHRISTEN SOND i Vester Herdum	2	7	-	-
Et jordløst hus uden Hartkorn i Grurup beboes af KIRSTEN HEEDE.				
ANDERS NIELSEN i Ginnerup i Heltborg sg.	5	4	-	-
CHRISTEN MADSEN i Humlæs	1	5	1	-
Er ... 16				0 3 2.
No. 3. CHRISTEN CLAUSEN i Ullerup sogn	6	5	2	-
MORTEN KLOK i Heltborg	4	7	-	-
JENS NIELSEN KIRK ibd. ^{de}	3	5	2	2
ANDERS JENSEN Dover	-	3	2	2
AMOR CHRISTENSEN ibd. ^{de}	-	3	2	2
ENEVOLD MADSEN i Ydby	2	3	2	1
Er ... 18				5 1 1
No. 4. NIELS HENRICHSEN i Dover Bye, Ydby sg.	6	5	2	1
MADS JENSEN i Refs Bye ibd. ^{de}	7	-	-	-
NIELS TØTTRUP byggende på beselste gård	-	2	2	2
PEDER JENSEN ibd. ^{de}	-	-	-	-
CHRISTEN JENSEN MØRK i Dover	-	3	1	-
NIELS JEPSEN i Sønderup, et hus	-	-	-	2
Er ... 14				4 2 1.
Af dette nummer afgår 100 Rdl., skriver Et Hundrede Rigsdaler i den hæftende gjæld på dette Jordgods eller Hartkorn.				
7.				
	Td.	Skp.	Fjkd.	Alb.
No. 5. POUL MADSEN i Holmgaard ved Ydby sogn.	7	-	1	-
JENS SKADKLÆR afbygger på bes. gård ..	-	3	-	-
PEDER HOLMGAARD i Sinnerup	5	6	2	1
JENS OLESEN i Grurup (Strvbogården) ..	3	3	3	-
MADS VILLADSEN, et hus uden htk. i Sønderup.				
PEDER JENSEN i Lyngs et ditto hus u. htk.				
Er ... 16.				5. 2. 1.
Ialt:				83. 5. 2. 1.
Af dette nummer afgår 50 Rdl., skriver Halvtredssindstyve Rigsdaler i den hæftende gjæld på dette gods eller Hartkorn.				

Og videre gæld var arvingerne ikke vidende derpå at hefte. Men hvad andre udgifter, omkostninger og indtægter til dato allerede er forfaldne, de clarerede samtlige arvinger at have afgjort og lignet mellem hverandre indbyrdes i kærlighed, hvorpå og derefter den anden af arvingerne, nemlig KNUD CHRISTENSEN, tog afsked fra denne forretning, men sigende han ej fik længere tiid at vedblive samme, formedelst han var ugift og havde ingen hiemme ved sin gård, men overlod alle ting til retfærdig pleje.

Altså påstod de øvrige medarvinger, at Hr. Birkedommer LUND ville behage at vedblive og fuldføre denne forretning, og om mulig tilendebringe i dag

Og blev så herefter fortsat med deling og ligning som følger over anførte Jordegods bestående i ét og alt: 83 Tønder, 5 Skæpper 2 Fjerdingkar og 1 Album,

Skriver: Tre og Firsindstiuge Tønder Fem Skæpper, Toe Fjerdingkar og Én Album.

Efter at dette Hartkorn var efter bedste overlæg og skrivende inddelt i lodder eller numre, saa ville Birkedommer LUND forespørge sig hos alle arvingerne, saa mange af dem, som var tilstede, hvorledes med lodkastning eller numrenes udtrækning skal forholdes.

Blev saa de 4re arvinger, nemlig: CHRISTEN KORSGAARD, MORTEN OLESEN, POUL CHRISTENSEN og JEPPE CHRISTENSEN, den udeværende broder, enige om, at det ville være fornøden, siden deres kære broder eller svoger KNUD CHRISTENSEN var hjemrejst fra denne forretning og svarer at ville bivaane saalænge til den blev sluttet og fik sit endskab, at der paa hans vegne blev udvalgt en brav og redelig mand her af landet, der vil tilse, hvorledes med numres udtrækning blev foretaget og forrettet, paa det at ingen derved i mindste maade skal klage sig over nogen fornødelse eller forurettelse i sin tid.. hvortil blev stedt og forordnet velagtede mand MADSE ANDERSEN NØRSKOV her af landet Wenøe.

Og derefter med velberaadt huue, overlagt af alle tilstedeværende tilligemed Birkedommer LUND, som har paataget sig denne forretning at udføre, at der efter ligeledes skulle udnævnes 2de umyndige drengebørn, som bliver CHRISTEN CHRISTENSEN 11år og PEDER CHRISTIAN

CHRISTENSEN 4re aar, begge her af landet, til at melere disse 5 numre og udtrække senere efter opraab.

Jeg modtog fra CHRISTEN CHRISTENSEN 5 styk liden sedler, hvorpaa nummer var skrevet og indlagde samme mellem 2de porcelæns Tallerkner, samt derefter rystede dem tit og ofte, hvorpaa udtrækningen blev foretaget af det andet umyndige barn PEDER CHRISTIAN CHRISTENSEN (Christen Korsgaards ældste barn) hvem der udtog nummer og seddel, hvilken udtrækning skete i alle tilstedeværendes overværelse, ligesom og at alle udeværende arvinger valgte en mand af Ginnerup sogn, nemlig CHRISTEN YDE til at opraae arvingernes navne og blev som afhandlet mellem dem indbyrdes: At de 2de arvinger, som ej endnu ere fuldmyndige efter loven, bør fremgaa føren dem, som være myndige:

Men nu er "lodsedlerne" altså udfærdigede og godkendte af arvinger og værger, hvorpå de nummereres med tallene 1, 2, 3, 4 og 5. ligesom tilsvarende numre skrives på andre små sedler, der jo rulles sammen og anbringes mellem 2dybe tallerkner fra huset bedste porcelæns spisestel, vil jeg tro, den ene omvendt oven på den anden. og den fornemme seddelboks rystes længe og inderligt, hvorefter det meget interessante "lotteri" påbegyndes.

Men først har man vel været ude finde husets 4 årige søn Peder Christian, der nok løb og legede et eller andet sted i den store gård. samt tjenestedrengen Christian. Den sidst nævnte anbragte de små sedler med numrene i de omtalte tallerkner før rysteriet, hvorefter lille Peder Christian får æren af at udtrække "gevinsterne" til de i forvejen af Christian Yde opråbte navne på arvingerne en for en.

Et sindrigt udtænkt system, der formentlig havde held til at udelukke at nogen blev snydt eller forfordelt. Men i hvert fald så udtrak den lille Peder Christian, der i øvrigt er min tip tip oldefar, lod nr. 4, som jo i forvejen var råbt op for den yngste af de 2 umyndige sønner, nemlig:

JEPPE CHRISTENSEN, 20 år gl. der her bliver ejer af i alt 6 ejendomme i Dover og Søn-

bjerg, hvoraf kan nævnes 2 gårde i Dover på henholdsvis 6 og 7 tdr. hartkorn.

I alt mellem 14 og 15 tdr. hartkorn, som vi vel - den tids handelspriser taget i betragtning - kan prissætte til 50 rigsdaler pr td., således, at arveparten, hvad ejendommene angår udgør en værdi på 725 rd. hvortil så skal lægges yderligere 100 rd. i kontanter.

I alt en arvepart til en værdi af 825 Rd.

POUL CHRISTENSEN, 23 år gl., som nr. 2 fra den yngste ende af børnene blev ejer af bl. a Østergård i Kobberrød, hvor han iøvrigt senere flyttede ind og boede til sin død.

Loddet bestod jo endvidere af 2 gårde i Nør. Gjettrup, samt Peter Tambours hus uden matrikkel. I alt næsten 18 Tdr. Hartkorn, som vel - den tids værdi taget i betragtning - må have haft en samlet værdi på 900 Rd., men dette lod var således bleven lidt rigelig, hvorfor der skulle betales 150 Rd. af på gælden.

I alt sluttelig en arvepart af værdi 750 Rd. Det skal her tilføjes, at gården Østergård i Kobberrød købte Chr. Knudsen 9/5 1776 af Povel Jensen for 480 Rd., Povel Jensen fortsatte på gården som fæster indtil ovennævnte arving flyttede ind.

KNUD CHRISTENSEN, 33 år gl. som vi allerede har hørt en del om, er den næste, der bliver råbt op, og den lille Peder Christian stikker igen den lille barnehånd ind mellem tallerknerne og haler lod nr. 2 ud. til sin onkel Knud.

Her står nr. 2 forkyndte Christian Yde og konstaterede, at den ikke tilstedeværende arving nu var i besiddelse af i alt 8 større og mindre ejendomme i Sydthy og en enkelt i Humlum. Hartkornet udgør i alt lige godt 16 td., Og hvis vi fortsætter beregningsmåden fra tidligere, så må Knud i værdi af de 8 ejendomme erholde 800 Rd., hvortil skal lægges yderligere 50 Rd.. Altså I alt en arvepart til en værdi af 850 Rd. Så den lidt vanskelige Knud har tilsyneladende ikke mistet noget ved at være taget hjem til Sønbjerg i utide

Men nu skal Peder Christian så for sidste gang trække lod mellem de 2 tilbageværende

numre mellem porcelænstallerknerne. Dette sidste træk er jo for hans egen far:

CHRISTEN CHRISTENSEN (Korsgaard eller Sønderskov) 39 år gl., og det blev lod nr. 5, der tilfaldt Sønderskovmanden. Det udgør næsten 17 Tdr. hartkorn, hvortil skal lægges 50 Rd.

Der er bl.a. her tale om Holmgården i Holmgård og gården Højbjerg i Sindrup, samt også gården Overgård i Grurup, der i jordebogen foran er benævnt Stervbogården, idet det jo var her Chr. Knudsen døde.

Vi skal også her lige dvæle ved, at det lod, som den 4 årige Peder Christian her har udtrukket, og hvori gården Holmgård på godt 7 tdr. hartkorn er indeholdt er netop den gård, som samme Peder Christian bare 4 år senere, da hans far pludselig dør, får tildelt som en del af sin arvepart. Han flyttede ind på den sidst i 1700 tallet - og blev der til sin død. Men altså en arvepart af værdi 900 Rd., hvilket synes at være lidt i overkanten i forhold til de øvrige arveparter.

ZIDSEL CHRISTIANS DATTER 29 år og gift med Morten Olufsen boende i Torngaarden i Nr. Nissum. der så som den sidste i rækken af arvinger får lod nr. 3 med godt 18 Tdr. hartkorn, som vi så efter den hidtil anvendte vurderingsnorm kan ansætte til en samlet værdi af 925 Rd. - og ingen udligning i kontanter.

Når søsteren må vente til allersidst, uanset hun jo er nr. 3 i børneflokkene, så skyldes det jo nok, at hun er kvinde, og som sådan stilles ringere, end hendes brødre. Hun kan rettelig i. h. t. gældende arvelov kun arve en halvpart af en arvepart, men brødrene har jo i dette tilfælde bestemt, at hun skal gå i lige arv med dem. Og endelig er det jo hendes mand, der nævnes som arving - den mand, som hun senere tager af dage og derefter gifter sig med forkarlen Jens Eskildsen, hvis vi skal tro Jeppe Aakjærs beretning herom, fortalt ham af Nr. Nissum egnens befolkning. (Studier fra Hjemstavnen).

Noget er der nok om snakken. De forlader Torngaarden sidst i 1790'erne og flytter nord

for Limfjorden til Gjettrup i Thy, hvor de snart efter køber Olesgaard i Kobberrø, en nabogård til Østergård – og broderen Poul Christensen.

..... *Derpaa lod Birkedommer LUND forespørge, om arvingerne. de tilstedeværende, havde videre at erindre, fremlægge eller fremme førend denne forretning blev sluttet og tilendebragt, hvortil enhver af arvingerne svarede - NEJ! Men ene og alene var fornøjet enhver for sig med denne ligning, der nu var afgjort, og enhver efter nummer tilfaldne.*

Saaledes er passeret og tilgaaed bekræftes med vore hænder underskrift.

*Datum: Sønderkov paa Wenøe, Ut Supra.
S. LUND.*

*CHRESTEN CHRISTENSEN
KORSGAARD,
POUL CHRISTENSEN KORSGAARD.*

Paa min hustrus vegne: MORTEN OLESEN.

*Og i overværelse af vitterligheds mænd
underskriver:*

*M. L. G. betyder:
MADS LARSEN GADEGAARD*

*C. J.:YDE betyder:
CHRISTEN JENSEN YDE.*

*Confereret med originalen paa stedet vedstaar
end ydermere under min haand for trykte zignete af:*

*S. LUND. (L:S)
Tinglæst den 5. juli 1792.*

Jo, fordelingen til de 5 arvinger kan der vel ikke - dengang og i dag - siges at være noget forkert ved, men der synes at mangle et og andet for bare at få en nogenlunde klar regnskabsmæssig afrunding mht. boets værdier. Hvor er f.eks. kassebeholdningen på dødsdagen og skiftedagen. Der var jo løbende indtæg-

ter og udgifter vedr. bl.a. de mange fæstegårde og huses skatter og landgildeafgifter. Og hvordan afvikler man den i skiftet nævnte gæld¹². Og endelig, hvad skal den gode birkedommer have for sin ulejlighed med at komme over til øen og logere der hen over en weekend.

Ligeledes mangler også klarhed over, hvordan der skulle disponeres m. h. t. boets resterende besiddelser, der udgør ca. 17 tdr. hartkorn på i alt 9 ejendomme, som er beliggende i Sønbjerg og Serup, men disse nævnes jo overhovedet ikke i udlodningen, kun i selve boopgørelsen. Så det må formodes, at familien i tiden fremover har haft et eller andet at drøfte – og måske dele.

Nu vides det imidlertid på anden vis, at den resterende del af godset fremover i nogle år blev administreret fra Sønderkov af Christen Korsgaard, og da denne pludselig i 1786 i sit 39. år afgår ved døden, fortsætter Poul Christensen, der just nu i en alder af 27 år har overtaget arvedelen Østergaard i Kobberrø. Og intet tyder på, at man f. eks. har haft travlt med at afhænde noget af det tiloversblevne jordegods, idet - som det ses på foden af skiftebrevet ovenfor - er det først i juli 1792 at man får brug for det offentliges medvirken og da indleverer dokumentet til tinglæsning hos dommeren i Vestervig, men da er der også i mellemtiden sket et og andet.

Jeg har forsøgt at finde en fællesnævner eller faktor, hvormed man så kunne omsætte boets værdier fra 1700 tallets niveau til nutid. Men det er nærmest en håbløs opgave for menigmand. For nok har man her sikre talværdier i form af skøder, panteobligationer m. v., samt hartkornsfastsættelsen for de enkelte ejendomme, men så er der jo sket ret meget på den økonomiske front i de mellemliggende 222 år, rigsdalere er bleven til kroner og hartkornsvurdering er afløst af anden form for ejendomsværdifastsættelse, udviklingen og så videre.

Nogle af de i boet nævnte gårde eksisterer jo stadig væk i bedste velgående, og ved f. eks at konsultere Told og Skat på internet ses, at en af disse, der dengang blev handlet for ca. 600 rigsdalere og stod til 9 tdr., hartkorn, nu er vurderet til - 25 millioner.

En anden, men lidt mindre, står til 5 mill., men uden videre at overføre et tværsnit fra disse 2 nutidsvurderinger på boets samlede størrelse i det gamle hartkorn og derefter lande på ca. 200,000,000 kr., er nu nok en lidt for dristig og ukvalificeret vurderingsmåde at slutte historien af på.

Og tiden efter 1782....

Allerede i 1786 skete der noget, der ændrede på det videre forløb. Christen Korsgaard døde pludselig mandag den 2. maj, og næste dag var der så igen skifteforretning i Vesterstuen på Sønderskov. Men nu var det fogeden på Hangebjerghougaard, Peder Smith, der sad for bordenden i den højryggede læderstol for at registrere boet efter den foretagsomme Christen.

Og det blev gjort helt anderledes grundigt, end det var tilfældet med det ovenfor omhandlede skifte i 1782. Skiftet er på 60 tætskrevne sider og sluttede sidst på året 87 bl. a. med at den nu 8 årige Peder Christian skulle arve Holmgaarden i Holmgaard i Ydby sogn i Thy og søsteren Else Johanne en gård i Lyngs begge på ca. 7 tdr hartkorn.

Enken Johanne giftede sig kort efter med forkarlen Anders, men ulykkerne var ikke ovre, for 25. marts 1789 måtte Peder Smith igen af sted til skifteforretning på Sønderskov, idet Johanne nu var død i barsels seng, og Anders måtte nu tage sig af de efterladte 2 børn.

Og Peder Christian fandt sig senere en Venøpige, som han giftede sig med og drog over til Thyland og bosatte sig på den arvede Holmgaard og fik nu her tilnavnet Sønderskov. En af deres børn hed naturlig nok også Johanne – og hun blev så min Tipoldemor.

Knud Christensen Korsgaard forlod også Thyholm engang i 80'erne for at bosætte sig på en af de arvede ejendomme i Nør Gjettrup i Gjettrup sogn i Thy. Han giftede sig med pigen Ane Christensdatter og ses i 1801 opført i folketællingen med 5 børn i alderen 15 – 6 år: Christen, Kristen, Mette, Mads og Maren.

I de ovenfor nævnte skiftesamlinger ses Knud aldrig nævnt som værge eller bisidder for Johanne eller de 2 børn. Det er altid de 2 yngre brødre Poul og Jeppe og ligeledes i 1792,

da gården, hvor Kristen Knudsen døde i Grurup, afhændes, er det igen Poul og Jeppe der fungerer som værge for børnene på Venø. Så noget kunne tyde på, at Knud ikke ligefrem hørte til "inderkredsen" i familien. Han var dog nu den ældste efter broderen Christen.

ZidseL Olufsen mistede manden Morten engang sidst i 80'erne, og det skulle jo så efter folkesnakken på Nr. Nissumegnen være foregået ved, at han blev forgiven. Og noget er der måske om snakken, idet hun med sin nye mand, forkarlen på gården Jens Eskildsen, i løbet af 90'erne solgte Torngård og flyttede over Limfjorden til Gjettrup i Thy.

1801 bor de på Olesgaard i Kobberø i Gjettrup sogn. Han er 36 og ZidseL 42.- De står anført med i alt 3 børn, hvor den ældste, Christen Mortensen 18 år gl., er fra hendes første ægteskab, mens drengen Eskild Jensen 11 år og pigen Karen Jensdatter 5 år gl., er fra det andet.

Østergaard i Kobberø er nabo til ovennævnte Olesgaard, og det er her vi, ligeledes 1801, finder Poul Christensen Korsgaard gift med Ane Cathrine Nielsdatter.

De har i alt 6 børn i alderen 14 - 4 år, 4 drenge og 2 piger: Niels, Maren, Mette, Christen, Mads og Jens.

Jeppe Christensen Korsgaard forblev tro mod landsdelen Thyholm. Han slog sig ned på gården Vestergaard i Sønbjerg by, hvor han jo var født på Korsgaarden i umiddelbar nærhed. Giftede sig med Anne Pedersdatter, og havde 1801 i alt 3 børn i alderen 12 - 2 år: Christian, Cathrine og Christen.

Jeppe Korsgaard var nok lidt stridslysten. Som ejer af sognets største gård lagde han sig i vejen for den opmåling en landinspektør fra Mors skulle foretage i sognet omkring 1796 - 1805¹¹.

Og tiden efter 2004

Kære læser. Når du nu har læst artiklen og måske har familiemæssige bånd tilbage til de her omhandlede personer og lokaliteter. Ja, det vil jeg da gerne høre lidt om, for så er der måske stof til en fortsættelse af beretningen om Kristen Knudsens Gods i Thy.

e-mail: erling@boddum.dk

Noter og henvisninger

1): Fastlandssiden ved færgestedet i ældre tid.

2): Johannes Bakke. Øens præst og skolelærer (14/2-1751 i Kolding. – d. ?)

I tiden 1781 til suspenderingen i 1785 passede han embedet så dårligt, at han flere gange modtog alvorlige klager over druk og nærmest sindsyg optræden under embedsførelsen. Han blev derfor afsat ved Landemødet i 1789. 1785 – 89 boede han på Sønderskov - og rejste fra en stor regning for dette ophold. Herefter vandrede han rundt i landet og ernærede sig ved simpel plattenslageri, f. eks. udgav han sig stadig for præst og herunder opkrævede en slags kollekt.

3): Nævnte ekvipage ses opført i skiftet på Sønderskov 1786.

4): Ved kongelig fundats af 30. maj 1732 har familien de Linde til Wolstrup m. v. udlagt en del fæstegods på Venø til indtægt for oprettelse og drift af Hjern Østre skole.

5): Major af Cavalleriet Poul von Klingenberg, ejer af gårdene Tandrup og Koustrup i henholdsvis Bedsted og Hassing sogne, og endvidere i sin egenskab af ægtemand til fru Øllegård Marie Jermin også Volstrup lidt syd for Struer. Han hviler i dag i sin kiste på katafalk i tårnrummet i Bedsted kirke, der tidligere hørte til Tandrup.

6): Møblementet ses beskrevet i skiftet 1786.

7): Striden handlede om, hvorvidt fiskerne fra Quistrup og Volstrup godser havde ret til at trække deres fiskeredskaber op på Sønderskov strand på sydspidsen af Venø. Christen Korsgaard tabte sluttelig sagen ved Viborg Landstings ret 1786 - og døde pludselig præcis 14 dage senere.

8): Maren Plet. Pastor Bakkes husholderske med hvem han fik et barn.

9): Sønderskovgården i streg af forfatteren Jens Rytter, Venø.

10): Over Fjorden. I streg af forfatteren Jens Rytter, Venø

11): Historisk Årbog for Thisted Amt, 1934, side 484.

12): Panteobligationen af 17/6 1782 på 3000 rigsdaler til Niels Scou på Bustrup ses ophævet allerede 2/6 1783.

20): En betalingstermin ved Viborg Landsting i dagene 4.-20. juni.

Man bliver ikke stærk i medvind

Om æbler og vin i Pyrenæerne og på Boddum – og livserfaring.

Af Karsten Klitø Fritzner, Boddum

På opfordring vil jeg gerne forsøge at fortælle om mit liv og virke, idet man har ment, jeg har noget på hjerte. Det vil jeg forsøge og til indledning vil jeg fortælle lidt om min baggrund.

Jeg er et såkaldt "uægte" barn, født i 1939. Ja, sådan hed det dengang, når faderen ikke ønskede at stå ved det ansvar, det er at sætte børn i verden uden at være gift. En rig slagterfamilie tilbød at overtage mig, da de ingen børn kunne få, men det ville min mor ikke. Hun var børnehavelæreruddannet og mit første år med hende blev i Skodsborg lidt nord for København. Der passede hun bl.a. Martin Andersen Neksøs børn.

Dengang var det ikke så godt at få børn inden man blev gift. Mor blev vist væk fra sit hjem, svigtet af far og mor. Dengang var det ikke ualmindeligt. Det var jo en skandale. Men hendes bror, altså min morbror tog sig af hende. Hun blev husbestyrerinde på hans gård 7 – 8 km sydøst for Ringsted. Gården var så stor, at der var fodermester, 3 – 4 karle og pige i huset, samt en malkekone knyttet til stalden. Så det første jeg husker er den gård. Det er noget af min lykkeligste tid. Det var under krigen, men det mærkede jeg ikke i begyndelsen. Jeg havde det utrolig trygt der. Jeg har som voksen fået at vide, at da jeg fyldte tre år, sagde min morbror til min mor: "Skal vi ikke tage op til far og mor og se, hvad der sker". Altså i forventning om, at de ville tage vel imod os og acceptere, at nu var det altså gået sådan for min mor. De tog af sted og min morfar og mormor slog helt om. Mormor havde vist i lang nok tid følt, at det var forkert at forskyde sin datter. Vi blev vel modtaget, og det fik den allerstørste betydning for mig, da min mor blev gift to år senere, og jeg fik en stedfader.

Jeg var nu fem år, og vi to, mor og jeg, flyttede ned til Farendløse til hans gård en kilome-

ter derfra. Det var min stedfaders fødehjem, som han forpagtede. Det blev et rent helvede med utrolig dårlig stemning og øretæver, så man røg hen ad gulvet. Jeg har tit siddet sammen med min mor på mit værelse, hvor vi græd sammen. Når det blev for groft kom jeg op til min morfar og mormor, som var gode og kærlige imod mig, og der fik jeg min halve opdragelse. Uden at gå i detaljer, vil jeg blot sige, at det var så forfærdeligt, at jeg nu 60 år efter stadig hver dag i erindringen er i min barndoms helvede. En tilstand af frygt, som strejfer én. Min stedfader var et lunefuldt og beregnende magtmenneske, der altid tænkte taktisk. Jeg forstår godt, at torturofre aldrig kommer af med deres oplevelser.

Jeg overlevede ved at være meget ude og ved at søge legekammerater. Nogle lyspunkter var der også ind i mellem. Min stedfarmor var et kærligt menneske. Købmand Larsen i Farendløse og nabokonerne Karen og fru Lund tog sig kærligt at mig, så man aldrig glemmer dem.

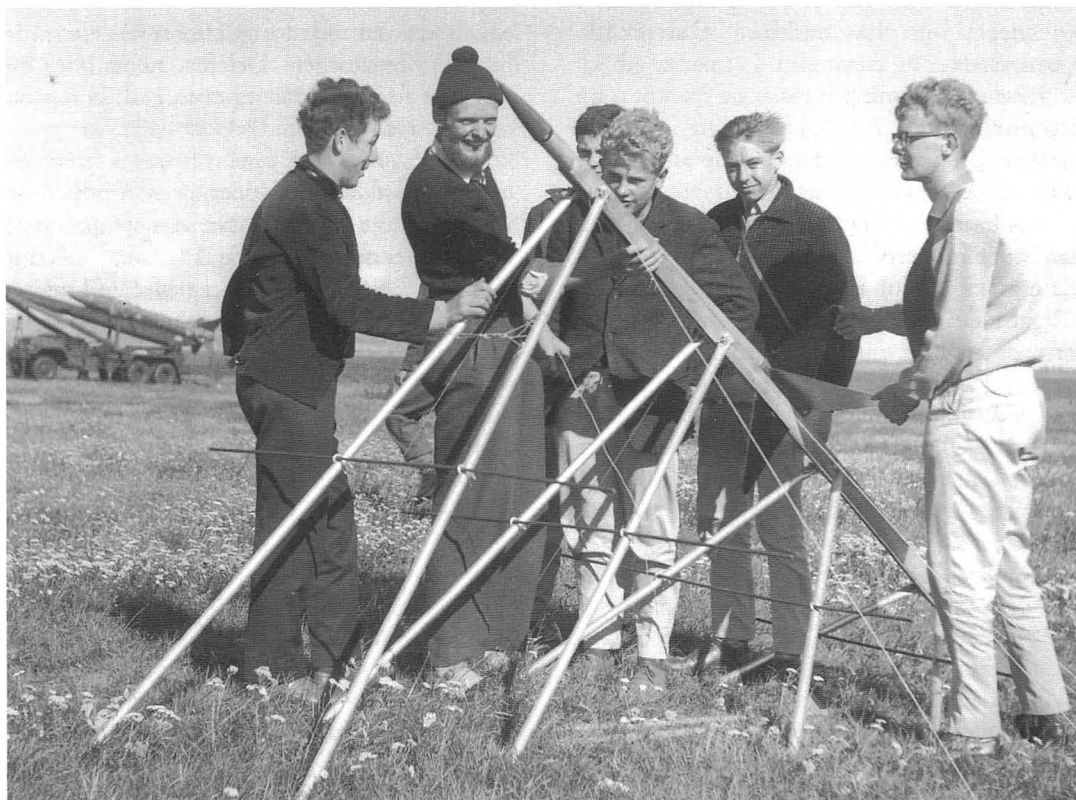
I Farendløse fik jeg en søster, Bodil, og en bror, Martin. Da jeg var 10 år, købte familien en gård på 42 tdl. i Vrangstrup sydvest for Ringsted. Ågården, som den hed, lå ved Susåen over for Hagbartshøj, der hvor Tude Å løber ud i Susåen. Vi havde 2 karle og en tjenestepige. På grund af min stedfaders til tider lunefulde voldelige temperament oplevede jeg, at tre karle rejste i utide. Engang som tolvårig, hvor jeg var langt nede, sagde min mor, at jeg jo ikke altid skulle blive hjemme. Vi havde et fortrolighedsforhold, som min stedfader ikke kendte. Det gav et lyspunkt, som holdt modet oppe. Og da besluttede jeg, at hvis han (min stedfader) slog mig en gang til, så ville jeg løbe hjemmefra. Da havde jeg erhvervet en salonriffel og ville leve af jagt i skovene. Han slog mig aldrig siden.

Når jeg ikke skulle hjælpe til i mark og stald, var jeg enten nede ved åen for at fiske eller lege med skolekammerater. Det var herligt. Min mor læste meget for os børn. Hun fortalte os om vikingerne og de nordiske guder. Hun læste gode eventyr, og tog mig ofte med i kirken. Vi blev opdraget i den kristne tro. Mor var præget af den Grundtvigske højskole, men den kristne påvirkning vi fik, var dog meget præget af ”den moraliserende kristendom”, som også var skolens og præstens, men som jeg siden fik gjort grundigt op med og frigjort mig fra. Det var især de to vintre på Askov Højskole, som hjalp på det. Senere som underviser har jeg altid følt pligt til at frigøre mine elever fra denne snævre religiøse moraliserende kristendom.

På Ågården fik vi vor lillebror Poul, da var jeg 11 år. Efter konfirmationen og to vintre på

Osted Efterskole kom jeg endelig ud at tjene. Mor sørgede for, at jeg kom ud hos gode mennesker, hvor man ikke bare var husslave hos en tosset bonde, men hvor man blev familiært knyttet til familien, som tog sig ansvarligt af én som af deres egne børn, og som havde et åndeligt vid og format. De mennesker, man kom ud til, blev jo også ens opdragere.

De næste ti år gik med at tjene på forskellige gårde i ind og udland. Jeg har arbejdet som fodermester, været på frugtplantager, arbejdet med frøavl, tre år med pelsdyravl (mink). Så har jeg været halvandet år i Frankrig og et halvt år i England. Ved 23 – 24 års alderen begyndte jeg at finde fremtiden lidt udsigtsløs. Hvad skulle det hele føre til? Der begyndte at komme en lede ved at tjene andre. Og hvordan skulle jeg få råd til en gård. Sådanne forhold havde

”Holbæk Missil Klub” i funktion 1960 ved Sejrobugten. Her afprøver man i overværelse af militæret klubbens seneste raket, der var en stor succes. Den gik 500 meter i vejret og 2100 meter ud over bugten. – I de år arbejdede jeg med pelsdyravl, mink.

ingen sat mig ind i. Jeg havde dog sparet 23.000 kr. op, da jeg var 23 år. Det skal i nutidspenge ganges med ca. 10. Men på Askov Højskole blev det lysende klart, at jeg ville være lærer, være med til at få børn og unge til at se lyset, det indre lys at gå efter, det lys, man fordomsfrit finder i Ny Testamente. At få de unge til at tænke selv. Jeg var selv frigjort fra mit hjem som 18-årig, kunne altså undvære dem, men jeg bevarede kontakten hjem af hensyn til mine halvsøskende og min mor. Min mor er en af de bedste kvinder, jeg har mødt. Tak for at det blev hende, der blev min mor.

Min ungdomstid uden for arbejdstiden gik meget med forskellige interesser. Jeg har især fisket meget. En overgang var jeg meget optaget af raketter. Jeg var medlem af Holbæk Missilkklub, hvor vi fik sendt en raket godt 2 km ud over Sejerøbugten med en topfart på 360 km i timen under militærets overvågning. Så læste jeg meget om flyvemaskiner, raketteknik, våbensystemer og astronomi. I et par år gik jeg til musikundervisning i guitar og trompet. En overgang lavede jeg frugtvin. Jeg ville alt muligt, eller bedre sagt: Jeg var optaget af alt, hvad jeg kom i berøring med. I en af mine anbefalinger stod der blandt andet også: "Når han engang lærer at samle sig om noget bestemt, vil han nå langt inden for sit felt".

Jeg havde ikke nogen at dele alle disse ting med, men det vænnede jeg mig til. Jeg syntes, de fleste jævnaldrende var uinteressante at høre på. De var ikke rigtigt optaget af noget på samme måde som jeg var. Det sagde mig ikke noget varigt at gå til bal eller være fuld og fjolle rundt. Det syntes jeg, man blev ensom af. Nogle havde også kun det ene i hovedet at komme i seng med en pige. Det opfattede jeg som dybt uansvarligt og plat. Jeg var jo selv et "uægte" barn. Skulle jeg have en kæreste, skulle det være meningsfuldt. Men en kæreste kan man ikke sådan lige få, det må man ofte drømme sig til, som der står i en af vore højskolesange. Der drømmes meget i ungdomstiden, dog ikke kun om kærester.

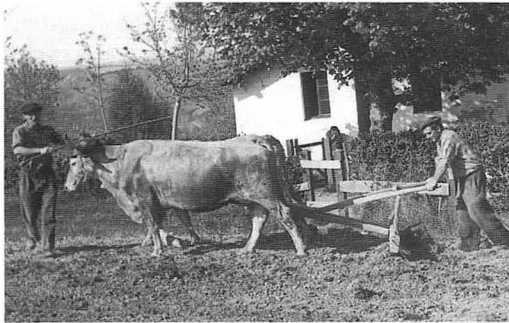
Min bedste ungdomstid var i Frankrig. Jeg var inde i en dyb krise efter at en pige havde slået op. Det er aldrig godt, når man ikke kan

bruges eller bliver vraget til fordel for en anden. Det er et nederlag, som gør ondt. Jeg kom ned til Baskerlandet i det sydvestlige hjørne af Frankrig nær Bayonne. Det var på et benediktinerkloster med landbrug, som lå inde i Pyrenæerne. Landskabet var lave jordbjerger i Himmelbjergstørrelse. De mere markerede bjerge, hvor grundfjeldet er mere synligt, lå nærmere den spanske grænse. Klosteret havde eget elektricitetsværk fra vandkraft og eget savværk.

Et kloster er en verden for sig, det er stort set selvforsynende. Men for at forstå det katolske munke- og nonnevæsen, må man vide, at det betyder meget for en katolsk familie, at en søn eller datter går i kloster, og det må gerne være den ældste. Så har man ligesom et ben indenfor hos vor Herre. Den der vælger at gå i kloster, gør det ofte af samme årsag, som når et menneske i Danmark vil læse til præst. Det er som regel den religiøse drift. Eller ganske enkelt kan det være for at takkes vor Herre, at han vil tilgodese én. Det kan nemt blive en form for fedteri – når jeg er så god, så har du også at være med mig. Det kan både være ment krævende, men dog også ydmygt i ærefrygt, hvor det så ikke bærer præg af en handel. Det kan også være angst for ikke at være god nok, og der taber man, hvis man ikke er i stand til at bilde sig selv ind, at man er bedre end andre. Men så er selvbedraget også komplet. En kedelig form for fromhed, som kan komme, når man er rigelig selvoptaget. Luther sloges meget med det, men overvandt det.

Når jeg spurgte unge franskmænd om, hvorfor de gik i kloster, svarede de altid: "Det er for at leve for Gud". Det svar irriterede mig, for det havde jeg sandelig også tænkt mig. "I vil jo bare gå og hygge jer i en religiøs romantisk forestilling om jeres hellighed (frelsthed)." Sådan nogenlunde svarede jeg, måske lidt hårdt. Nej, jeg ville både stifte familie og værne (pleje) den i Guds navn. Jeg ville tage hele livsopgaven på mig, ikke kun det behagelige i et klostrets trygge rammer. Nærmere kom jeg det ikke. Men munkene løste mange opgaver. De drev kostskole for unge forældreløse børn. Klosteret drev fåreavl og man lavede fåreost. Så havde man 18 – 20 malkekøer og drev avlsfor-

Tre billeder fra Klosteret i Baskerlandet i det sydvestlige Frankrig - ca. 15 km fra Bayonne. Der var ingen vinproduktion på klosteret.

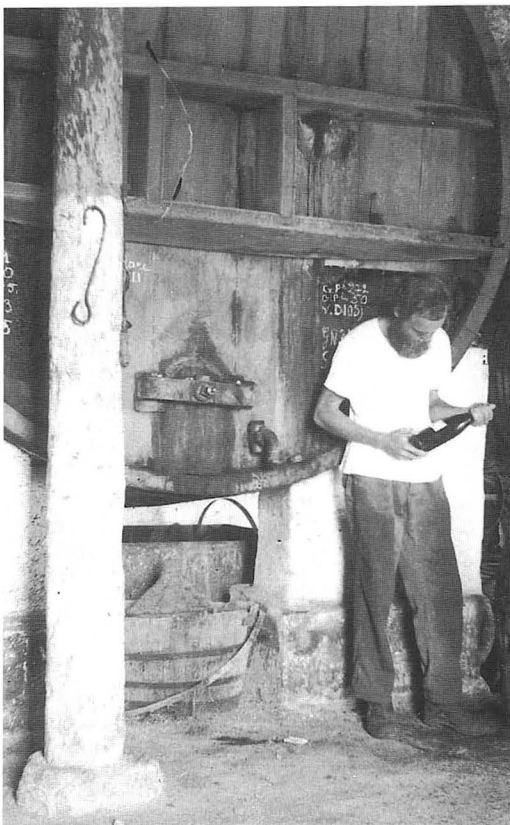
søg med høns. Hver høne sit bur og nummer på den ene vinge. Man avlede kun videre på de høns, som kunne lægge mindst 300 æg om året. Man kunne dyrke to afgrøder om året. F.eks. korn efterfulgt af roer.

På trods af de religiøse forskelligheder nød jeg dette eventyr at være på klosteret, hvor jeg deltog i alt forefaldende arbejde. Og på en eller anden måde var man Himlen nærmere. Måske fordi det var naturligt at tale om den slags? Munkene var mig meget positivt stemt. De vaskede mit tøj. Når det kom tilbage, var strømperne stoppet. En dag sagde de til mig, at jeg skulle til tandlæge og have set mine tænder efter. Det var nede hos nonnerne, som havde deres kloster fem minutters gang derfra. Nonnerne drev egnens mejeri, og så drev de landbrug med lidt vinavl. De var dygtige.

Man får ingen løn sådan et sted, men kost og logi og munkene får også tøj og lidt lomme-penge til tobak og småfornødenheder. Overskuddet fra dette kloster gik især til at oprette et kloster hvert andet år i Afrika. Mange af de munke, som var på klostret dengang, var mennesker, som havde været i tysk koncentrationslejr. Nogle af dem var psykisk yderst svage, fordi nogle af dem havde været udsat for tortur. De ville ikke være i stand til at stifte hjem og være familiefædre.

På klostret havde jeg mit eget værelse. Vi var fem - seks unge. Vi havde fælles opholdsstue, hvor der var en grammofon og forskellige spil, som vi muntrede os med.

Maden var naturligvis anderledes end det, jeg var vant til. Men jeg var også draget udenlands for at opleve noget andet. Morgenmaden var halv kaffe og halv kogt mælk med sukker, brød (flûtes), smør, ost og marmelade. Middagsmaden var, hvis vi arbejdede ude, postej eller tunfisk og brød, altid lyst hvedebrød, vin og kaffe. Hvis vi var hjemme, fik vi varm mad, næsten altid suppe, så en kødret, gerne noget fra får og grønsager. Om søndagen blev maden gjort mere festlig og så fik vi dessert. Hver onsdag var det fastedag, dog blot mad uden kød, men om eftermiddagen kom der så en munk ud i marken med brød, ost og vin. Det holdt jeg meget af. Til middag fik vi rødvin til maden,

*Her er jeg på et vinproduktionssted. Bemærk den store vinbeholder, hvis ende kan ses bag mig.
Den kan rumme 18.000 liter.*

jeg fik dog kun et glas. Efter et par måneder spurgte jeg om, hvorfor jeg kun måtte få et glas? De svarede, at det var fordi jeg kom fra et land, hvor man drak vand og mælk, og derfor skulle jeg langsomt vænnes til vin. Ja, de drog omsorg for mig på alle områder.

På klostret i min afdeling var der en ung mand, Vincent de la Soudier, som kom til at betyde særdeles meget for mig. Efter 3 måneder på klostret fik jeg arbejde på en ø ude i Adourfloden, som løber gennem byen Bayonne inden den når Atlanterhavet. Hele øen var en stor æbleplantage. Den jævnaldrende Vincent fra klostret inviterede mig til sin families sommerhus i midtpyrenæerne, en nedlagt gård. Vi ville bruge sommerferien til bjergbestigning. Det at bo hos en fransk familie, er noget helt andet

end at være turist. Det giver et andet indtryk af landet. Familien bestod af far, mor og 8 børn, 3 piger og 5 drenge. Vincent var den ældste. Hos sådan en familie får man indsigt i deres sorger og glæder og traditioner.

Pyrenæerne er ind mod selve grænsen til Spanien et meget vildt område med stejle fjelde, der flere steder når over 300 meter over havet. Vi forberedte os grundigt. Jeg skulle jo have udstyr. Det vil sige støvler, isøkse, hammer og nogle metalpløkke, som kunne sættes fast i klipperevner, og hvor tov kunne fastgøres. Da alt var på plads, kørte vi til vort bestemmelsessted, satte bilen og begyndte vor lange opstigning til et vandreherberg, som lå i godt 2000 meters højde. Der var vi over trægrænsen. Man kunne kun bo der om sommeren. Det svarer til at være på sæteren i Norge. Værten havde køer og muldyr med. Alle forsyninger blev bragt op til herberget på muldyrryg. Den fælles sovesal kunne rumme 30-40 personer.

Vi havde valgt den højeste top, der var 3100 meter højt og som udgjorde selve grænsen. Det blev en hård tur på 8 timer. Ved 2500 meters højde begynder der at ligge sne og is. Landskabet minder om Grønland. I denne højde kom vi til en opdæmmed sø, som leverede vand i store rør til turbiner mange kilometer væk dybt under os. Disse kraftværker kunne få de elektriske tog til at køre helt til Paris 800 km væk. Vi kom rundt om søen, hvor der lå store isblokke fra en mindre bræ, som kælvende der. Så gik det jævnt op mod selve den fjeldside, vi ville bestige. Selve fjeldsiden lå mod nord, vi skulle altså klatre op i skygge. Det var godt nok, for det er et slid at klatre, man kommer til at svede. Nogle steder var det stejlt. For hver meter vi kom vandret frem, kom vi 8-10 meter op. Det er næsten lodret, men fjeldsiden havde mange revner og kanter at få greb og fodfæste på. Vincent var forrest, og han skulle hele tiden passe på ikke at løsne sten, som kunne ramme mig. Jeg var i fysisk god form, men det var grænsen af min formåen.

Et sted på den 150 meter høje fjeldside måtte vi holde, mine ben begyndte at ryste. Jeg tænkte på min mor. Der var ikke langt til tårer. Kom jeg frelst ned, ville jeg ikke gøre det igen.

På denne ødegård i Pyrenæerne boede jeg i nogle måneder. Det er hasselnødder, der ligger på taburetten.

Efter en lille hvilepause, kom kræfterne igen. Da vi nåede toppen, var jeg meget udmattet, men hvilket udsyn ind over Spanien mod syd. Et vildt bjergland badet i sol med Pico de Aneto lige ud for os, det højeste punkt i Pyrenæerne, 3404 meter. Pludselig kom en ørn glidende forbi os på stive spredte vinger 60-80 meter væk. Den værdigede os ikke et blik. Nedturen foretog vi et mere bekvemt sted.

Hvorfor udsætter man sig for sådanne strabadser og risiko? Det beror vel på ungdommeligt vovemod, hvor konsekvensen, hvis det går galt, bliver fortrængt. Så er der eventyr i det, om man har været med til noget, som kun er for de få. Måske er det disse sjælelige elementer, som gør, at Danmark i disse tider kan få

unge mennesker til at påtage sig vanskelige opgaver i Irak? Men der har det et fornuftigt formål.

Efter ferien hos Vincent, holdt vi kontakten med hinanden ved lige. Hen mod november kom jeg til Danmark mange oplevelser og gode indtryk rigere. Jeg tilbragte vinteren på Askov Højskole. Efter 6 uger der, gik jeg ind på kontoret og meldte mig ind til vinteren efter, for jeg kunne slet ikke nå at blive færdig med alt det, jeg mødte der. Sommeren mellem højskoleopholdene tog jeg til England syd for Bristol, Sommerset, hvor jeg arbejdede ved landbrug for to brødre, der havde 4 gårde med 200 køer og eget mejeri, hvor hele produktionen blev lavet til ost.

Her er vi en flok unge mennesker på fjeldvandring i det høje.

Anden vinter på Askov blev det lysende klart, at jeg ville være lærer. Det var et kald, en pligt at oplyse og oplive, at give indre lys at leve efter. Jeg blev anbefalet at søge til Den frie Lærerskole i Ollerup, hvor jeg så blev uddannet og der traf min kone, Greta Leed. Dengang varede uddannelsen 5 år. Først 3 år på lærerskolen, så et år i praktik, og så hjem til lærerskolen og afslutte. Jeg var i praktik på Vejstrup Efterskole lidt nord for Svendborg. Der kom Greta også i praktik. Hun var kommet til Ollerup et år efter mig. Så jeg bad lærerskolen, om jeg ikke måtte blive i praktik to år, så Greta og jeg kunne slutte uddannelsen samtidig. Det fik vi lov til. Det blev en vigtig beslutning økonomisk set, for det var dengang man gik over til kildeskat. Før blev man beskattet året efter, at man havde tjent pengene. Nu skulle man betale skat samme måned, man tjente pengene. Vi fik altså en årsløn, som vi ikke betalte skat af. En virkelig god start. Greta og jeg havde ikke tjent noget som studerende, så af de ca. 113.000 kr. vi tjente tilsammen i prak-

tiktiden skulle vi kun svare 13.000 kr. i kildeskat. Det var en økonomisk start, der ville noget. Vi kunne betale min kones læsegæld, og betale 35.000 kr. i udbetaling til den ene ejendom på 8 ha, der i dag hedder Gravenhøj Frugthave på Boddum. Det var ikke så almindeligt at studerende købte gård i studietiden. To år senere kunne vi gøre det igen og købte så naboejendommen på 7 ha. Nu havde vi 15 ha. At det kunne lade sig gøre, skyldes især vor sparsommelighed. Greta brugte ikke penge.

Efter Ollerup og et år på Gylling Efterskole flyttede vi til Boddum i 1971, og jeg blev lærer på Hurup Kommuneskole, hvor jeg fik ti gode år. I løbet af de år var elevtallet gået ned fra 600 til 450 elever, og der var ikke timer til mig mere. Så blev jeg tilbudt at lede Sydthy Friskole, som da var oprettet på en landbrugsejendom under Gammelbygård. Men det synes jeg ikke, jeg havde format til at tage ansvaret for. Og efter lidt interne bølgeskvulp på Friskolen beholdt man den daværende leder og jeg blev ansat som lærer der. Det var en god skole, hvor

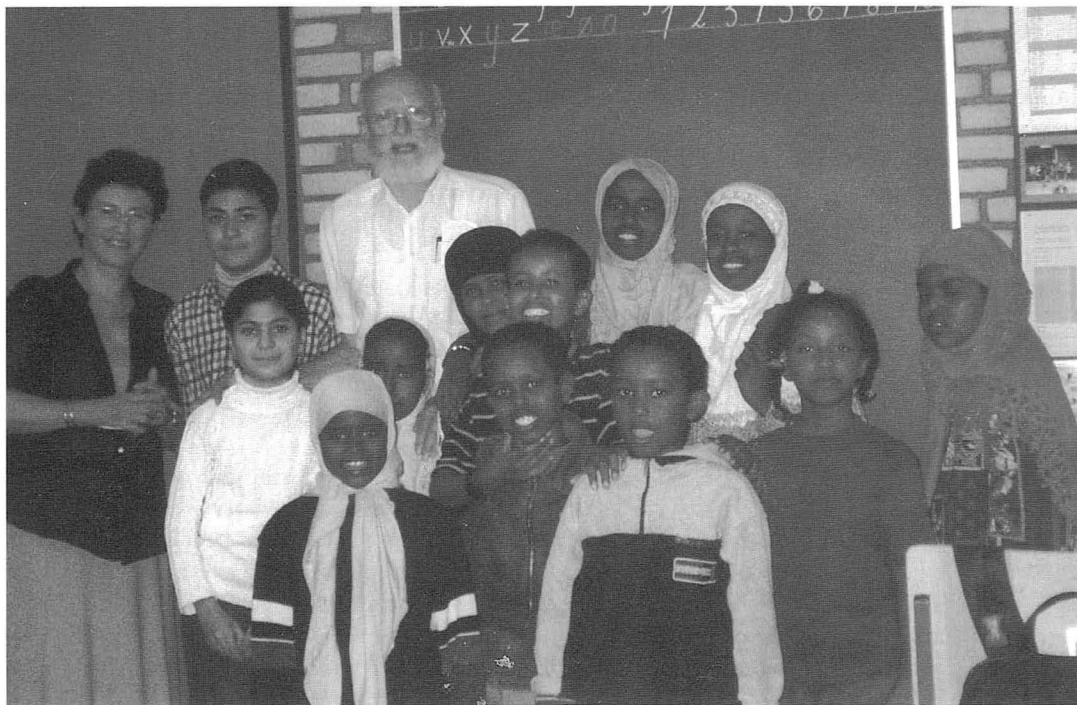
der var en bedre inddeling af skoledagen, som jeg først senere så ligesådan på Rolighedsskolen i Thisted. Der blev også taget et mere nuanceret hensyn til det enkelte barn, end på de kommunale skoler jeg har set.

Jeg lærte meget på Friskolen. Efter 8 år blev jeg fyret. Der var ikke elever nok til det pågældende antal lærere, sagde man. Min politiske farve var nok også forkert, og jeg havde ikke den udfarende kraft, sagde man. Selve opsigelsen føltes som et nederlag, men det blev til 4 gode år, hvor jeg kun havde 13 måneders vikararbejde på Hurup Skole. Jeg tog nogle eksaminer på Nørre Nissum Seminarium i dansk, regning og religion som liniefag. Det var meget berigende at være på skolebænken sammen med unge mennesker og dygtige lærere. En herlig tid.

Så blev jeg bedt om at komme ud på Morup Mølle og undervise flygtninge for Røde Kors. Senere blev jeg koordinator for Dansk Flygtningehjælp, og støttelærer for Sydthy Kommunes fremmedsprogede børn på Hurup, Bedsted

og Koldby Skole. Til sidst blev jeg ringet op af Thisted Kommunes skolevæsen og bedt om at søge en stilling som leder og underviser af kommunens modtageklasse af nye flygtningebørn. "Vi ved, hvad du har lavet og ved hvad du kan. Du er håndplukket til opgaven." Ja, sådan lød det. Jeg sagde tak og løb fra et dampbarn i Bedsted, som jeg ingen forstand har på, og følte stor glæde ved at være håndplukket til sådan en opgave. Det blev til fire år, så i 2002 sagde jeg op. Kræfterne er ikke mere, hvad de har været. Skal man ind i en klasse og undervise, skal man rimelig ubesværet kunne etablere en indre tæthed, så eleverne tydeligt kan fornemme, at man er vaks.

Jeg skylder fire kvinder en særlig tak for at mit flygtningearbejde lykkedes: Maiken Carr, Skive, som gav mig mod, vejledning og idé til at komme i gang på Morup Mølle med bosnierne. Annette Sohn, Ullerup ved Heltborg, Gitte Brinch, Thisted, og Herdis Damgård Andersen, Hurup, var mine medarbejdere i selve arbejdet. Nogle seje damer, der ikke tillod

Fra Rolighedsskolen i Thisted 1998. Gitte Brink og jeg med somaliere og to børn fra Irak.

slendrian af nogen art. Ubestikkelige, vedholdende og loyale ud i alle kroge, og så havde de kærlighed og oprigtighed til de børn og unge, vi arbejdede med. De var vidt forskellige, og hvor var de skønne at være sammen med. Når jeg tænker på dem, savner jeg mit arbejde og den tid. Prægtigere kvinder skal man lede længe efter.

Men tilbage til de to små ejendomme, vi købte. Tanken med dem var, at hvis jeg blev fyret som lærer, så havde jeg det at leve af. Jeg har altid godt kunne lide at gå med både livrem og seler. Jeg har jo været lærer på den lidt gammeldags måde, at hvis eleverne var helt umulige, så kunne et par solide øretæver gerne hjælpe tåbelighederne ud af verden. Det gør ikke noget, man er lidt barsk, når blot eleverne stadig kan mærke, at man kan lide dem, og at det er retfærdigt. Jeg kunne jo risikere en fyring, men jeg ville ikke dikteres af vanskelige elever. Jeg ville derimod hjælpe dem. Så de senere kunne gebærde sig i samfundet, men den slags kan der ikke lovgives om. Jeg har også gjort fejl som lærer – mange gange. Det er væsentligt at skabe en fordragelig atmosfære i klassen, hvor alle føler sig trygge.

Det første, vi begyndte med, var at plante to km læhegn til den kommende frugthave. Efter 8 år plantede vi så 1500 frugttræer: æbler, pærer, blomster, kirsebær og moreller. Forinden havde vi jordbær til forretninger og selvpluk. Det var slidsomt, men givende. Kl. 4.00 (nu med sommertid kl. 5.00) kom der op til 25 unge mennesker og plukkede jordbær til kl. ca. 7.00. Så samlede vi bakkerne sammen og gjorde regnskabet op og skrev ned, hvad hver især havde plukket, og jeg kørte så ud til 7 forskellige forretninger, mens min kone vejledte og anviste selvplukkerne til jeg kom hjem ved 11-tiden. Turen var Hurup – Koldby – Vilsund – Thisted - Nørre Vorupør – Vestervig. Vore egne to børn hjalp naturligvis også til. De skulle spare 2/3 op. Resten måtte de bruge, som de ville. Da Niels Gunnar var omkring 16-17 år spurgte han mig en dag: ”Hvor mange penge skal man have, for at få 1.000 kr. i rente om måneden”. Vi ringede straks til Boddum-Ydby Sparekasse. Dengang var renten højere, så sva-

ret lød på 150.000 kr. Dette beløb ville han gerne nå inden han begyndte på universitetet. Han nåede ethundrede og nogen og fyrretusinde.

Da Tove ville til Nepal, Thailand, Filippinerne og Australien med en veninde, tog de resolut til Norge og arbejdede 6 måneder og sparede hver 32.000 kr. op og var væk et halvt år uden at spørge om en eneste krone. Man bliver ikke stærk af at blive båret. Eller som mor altid sagde: ”Man bliver ikke stærk i medvind”.

De to første år frugttræerne var små, havde vi jordbær mellem rækkerne. Det bedste år nåede vi at sælge for 90.000 kr. fordelt med 60.000 kr. til salg i forretningerne og 30.000 kr. til selvplukkerne. Det var mange penge på en sommerferie for 25 år siden. Men det var også et stort slid i de 5 uger, det varede. Senere skulle der plantes et nyt stykke til om efteråret. De unge mennesker, elever fra Hurup Skole, var seje. Rækkerne herhjemme var 200 m lange, og der skulle plantes 3 planter på meteren med en lille håndskovl. Ind imellem kunne jeg også føle, at jeg aldrig havde fri. Alle weekender og ferier gik i en årrække med at passe mark, jordbær og frugthave ved siden af at være lærer. Men jeg ville være gældfri. Jeg hadede at skyldte penge. Sådan er systemet bare ikke. Samfundet (politikken) sørger for, at vi skylder noget, så er vi nemmest at holde i gang og styre, uden at vi strejker. Det er selvfølgelig også noget værd, at samfundet fungerer. Vi blev gældfri for fem år siden. Det er nu en god fornemmelse. Men hvor har vi investeret. Første store udskrivning blev i 1976 til et nyt stuehus og en 22 kw vindmølle. Det var i skyggen af oliekrisen, så vi turde ikke satse på olie til opvarmning, men på strøm, som dengang var billig, og på et hus med megen isolering. 40 cm vægge i 10 cm gasbeton plus 20 cm hulmur med mineraluld plus 15 cm gasbeton. Men huset var ikke særlig vindtæt. Jeg havde ellers bedt om et tæt hus, men det magtede de unge håndværkere ikke. Jeg havde selv tegnet det. Det var måske en fejl? Møllen gav godt 40.000 kw årligt, så vi fik varme, strøm og en lille årlig check fra Thy Højspændingsværk. Møllen havarede i stormen 1981, hvor hvert 10. hus i Thy var skadet.

Fra Gravenhøj på Boddum. Møllen er fra 1976 og én af de først opstillede.

Vor ejendom ligger bag træerne.

Om Gravenhøj fortæller Jens-Henrik Bech, Museet for Thy og Vester Hanherred følgende: Gravenhøj er 5 m. høj og 40 m. i diameter og tilhører således gruppen af ganske store høje i Thy. I 1915 noterer inspektør Hans Kjær fra Nationalmuseet, det var ham der senere indledte gravningen ved Ginnerup bopladsen ved Hurup, at det fortæltes at højen skulle indeholde en guldplov!

Guldplove hører man også om andre steder.

I 1878 besøgte Conrad Engelhardt, ligeledes fra Nationalmuseet, også Gravenhøj, og han noterer, at et sagn fortalte, at der i højen skulle have boet ellefolk. "Da ellekonen lod sine tvende, røde køer græse i det omkring højen værende korn, kom hun derfor i strid med beboerne. Efter at hun forgjæves havde søgt at tale dem til rette, forlod hun højen og sejlede i sin asketrug (?) over Limfjorden til Mors".

Man kan læse mere om høje og sagn i en folder, der for nylig er udgivet af "Kulturmiljørådet i Viborg amt", eller i Mads Lidegaards: "Danske høje fra sagn og tro".

Vindhastigheden havde været ca. 160 km i timen.

Da møllen kom op, gav det utrolig megen presseomtale. De første 3 måneder brugte jeg ca. 2 timer i telefon pr. dag, og et rend i week-enderne. Folk fra hele det frie Europa kom, så mange lørdage og søndage gik med møllesnak. En dag stod her tre Nordafrikanere fra Marokko. En enkel farmer fra Canada også. Til sidst gad familien ikke se folk. Det var forståeligt.

Man blev misbrugt, men jeg gjorde det for at fremme møllesagen, og standse atomkraftplanerne, da man ikke kunne give en holdbar løsning på atomaffaldet. Atomkraftsagen faldt dog først helt, da Tjernobyværket røg i luften, og møllerne vandt. Jeg vil ikke uddybe det mere, da det vil fylde flere sider. Men jeg lærte, at man ikke skal stole på myndighedernes "kloge" hoveder, hverken på Risø eller Jordbrugs-teknisk Institut. For da jeg henvendte mig der

og bad om vejledning, fik jeg det svar, at det godt kunne lade sig gøre at lave sin egen strøm med vindmølle, men det ville koste mellem 3-7 kr. pr. kw med sådan et anlæg. Da møllen stod færdig og virkede, beregnede vi prisen til 11,2 øre pr. kw over en 20-årig driftsperiode.

Skulle jeg bygge hus i dag, blev det i munkesten, og hulmur med 30 cm isolering og 40 cm i loft. I dag fyrer vi med træ.

Omkring 1978 plantede vi 3 ha med frugttræer med hovedvægten på æbler. Og vi fik diverse maskiner til formålet. Jeg havde også fået en fiskerjolle med 10 hk dieselmotor og åletrawl. Den solgte jeg dog igen efter 2-3 år. Jeg havde simpelthen ikke tid til at bruge den. Jeg skulle jo også sove engang imellem.

I 1984 byggede vi vort frugtlager, da frugthaven begyndte at give noget. I 1986 byggede vi vort biavlrum og stald, den mindste i nyere tid. Der var plads til 2 køer, 3 søer med opdræt og en hest. Vor datter var kommet i hestealderen. Vi havde i begyndelsen opbygget en lille besætning kødkvæg i den gamle stald. Dem solgte vi, da vi manglede penge til stuehuset, som blev dyrere end beregnet. Nu ville jeg lave ost. Jeg ville vise, at landmændene kunne skabe sig lidt frihed ved selv at forarbejde mælken på et såkaldt gårdmejeri, forstået på den måde, at så skulle der være en ekstra medhjælper. Hermed kunne bondemand og medhjælper skiftes til at have fri hveranden lørdag – søndag. Der skulle så laves ost mandag, onsdag og fredag. Der er jo nemlig sket det tragiske, at efter anden verdenskrig har bønderne rationaliseret alle deres medarbejdere væk og gjort sig selv til trælle på deres egen virksomhed med ofte 12 timers arbejdsdage alle årets dage. Det har kostet en del skilsmisser. Hvor dum kan man være? I samme periode har skiftende regeringer godtaget sammenlægning af landbrugene, så der i dag højst er en femtedel af de over 200.000 brug, der var før anden verdenskrig. Nu udgør "bondestanden" ikke engang en politisk gruppe, som man har nødig at lytte til. Det er dybt godnat og tragisk. Tænk på alle de mange tvangsauktioner.

Altså nytænkning. Jeg fik lavet ansøgning til mejerimaskiner og forespurgt om ostekurser på

Dalum Mejeriskole, men gik ellers i gang med mælk fra mine to rødbrøgede køer, store gryder og remedier. Det hele på køkkenbordsplan. En ost på ca. 3 kg om dagen. Det hele blev nemt solgt til arbejdskolleger. Så en aften halvandet år efter blev jeg ringer op af en embedsmand i ministeriet om tilsagn om tilskud. Det hele havde været nede i Bryssel, og jeg kunne få de penge, jeg havde søgt om, hvis det var økologisk ostefremstilling. Men da var jeg holdt op. Jeg gad ikke mere, fordi interessen var lille. Efter megen presseomtale var der kun tre landmænd, som kom og kiggede. Så jeg takkede for tilbuddet. Nu var det vin, som optog mig. Dengang dog kun frugtvin. Jeg var i forbindelse med Dagmar Andreasen, Rynkeby Most om fremstilling af cider, en slag æblevin. Vi drøftede også muligheden for at lave æblebrændevin. Men lovgivningen var dengang meget besværlig og omstændelig. Gad vide, hvor mange projekter, der er strandet på grund af tung lovgivning. Jeg prøvede også at lave mjød. Jeg havde dengang 24 bistader, så honning havde jeg nok af.

En dag for 11 år siden læste jeg om, at en mand i Frøstrup lavede vin af druer dyrket i Danmark. Den tændte jeg straks på, da vin, især druer, helt fra barndommen var noget, der altid smagte af mere. Så der blev plantet 200 vinstokke fordelt på 4 sorter.

Nu 11 år senere har jeg ca. 1500 vinstokke fordelt på 160 forskellige sorter. Hvorfor nu alle de sorter? Jo! Her drives simpelthen forsøgsvirksomhed, for vi har ingen at spørge, da vinavl er en ny form for landbrugsafgrøde i Danmark. Har vinavl en fremtid i vort land? Det vil de næste 5-10 år vise. Foreløbig har 7 kommercielle avlere vin til salg, og vi er nu over 1000 medlemmer i Foreningen af Danske Vinavlere. Vil man se vinavl på Boddum, er man velkommen. Der er mest at se på i september. Da er der også æbler, pærer og blommer. Det koster ikke noget at besøge frugthaven og man må spise al den frugt, som er moden. Det koster heller ikke noget. Det er kun det man tager med som selvpluk, der betales for, og man skal ikke købe noget for at besøge frugthaven. Blot man banker på og

spørger, for vi vil altid gerne vide, hvem der færdes på stedet, og der kunne også være jagt den pågældende dag. Rundvisning med vinstagning koster 50 kr. pr. person, dog mindst 200 kr. Det skal gerne aftales i forvejen.

Nu er jeg 65 år, og man gør sig sine tanker. Hvordan er livet gået indtil nu? Hvad gjorde dig glad? Hvad gav dig livsmod? Hvad løftede dig? Hvad græmmes du ved? Jeg har været mest lykkelig i et godt arbejdsfællesskab med andre om en opgave, enten med min egen familie eller med fremmede. Især når opgavens resultat rakte ud over én selv, eller hvis man gjorde nogle børn glade. Bedre kan man ikke få det. Lykken er for mig at kunne bevare modet – også i modgangen. Som ung troede jeg, at bare man fik en masse ting, blev man lykkelig. Det holder ikke en meter, når ellers ens basale behov er opfyldt. Modgang hærder én. Mor sagde altid: ”Man bliver ikke stærk i medvind”.

I øvrigt tænker jeg ofte på mine elever. Hvor

var det lykkeligt, når man kunne få dem til at tænke selv, at blive sig selv, se lyset og glæden i deres øjne. Det var væsentligt. Alt det andet, jeg har rodet rundt i er af langt mindre betydning.

Hvad skal de sidste år bruges til, de sidste kræfter? Hvad er vigtigt inden du lukker dine øjne for sidste gang? Ja, det bliver at tage sig af mine nærmeste, at samle på vise tanker. På et lærerværelse lød det engang: ”Hvad har du så gjort i dag, for at det var rart for dine medmennesker at møde dig?” Det væsentligste vi kan give hinanden er vort nærvær. Kærlighedens eksistens og Guds eksistens kan ikke bevises, men begge dele kan erfares, hvis man er åben derfor. Et godt udgangspunkt er: Et godt hjerte og et åbent sind.

Det var så, hvad jeg havde at berette.

Kærlig hilsen Karsten Klito Fritzner

Vinbonden på inspektion i vinmarkerne. Foto: Klaus Madsen.

M/S Mulans stranding på Lodbjerg kysten

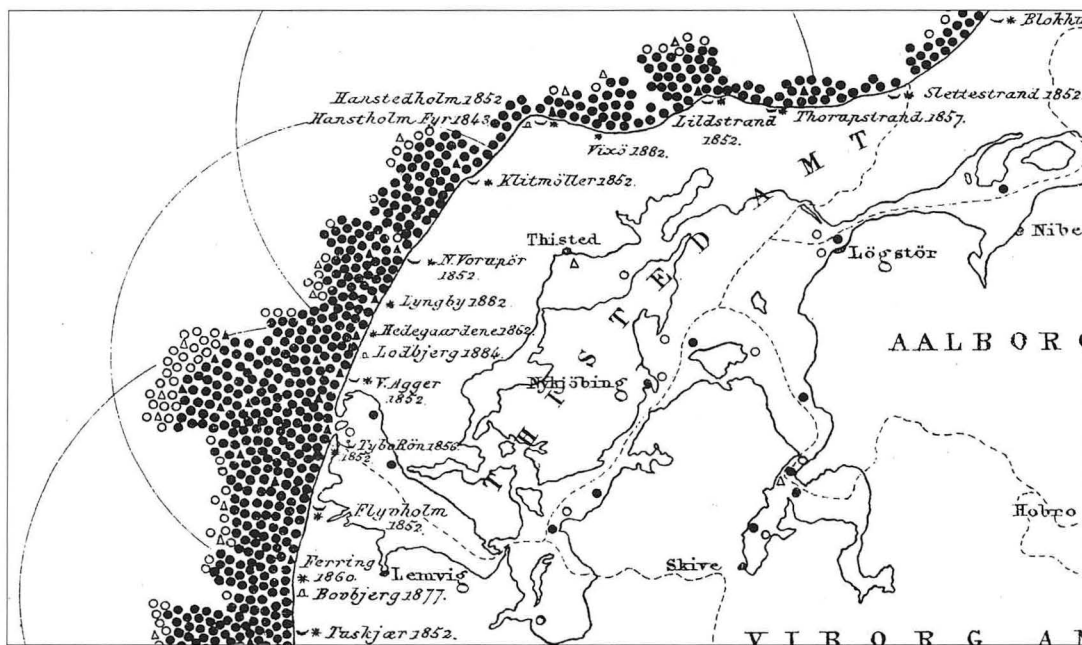
Af Jens M. Jørgensen, Årup, suppleret af Eigild Toftdahl, Bedsted.
Red. af Eigil T. Andersen

Den 17. februar 1953 var det hollandske motorskib M/S Mulan af Rotterdam på vej fra England til Aalborg og Aarhus med en last på 300 tons jern til danske skibsværfter. Skibet nåede til den jyske vestkyst, til Thyborøn kanal, henad natten og ville vente til dagen gryede med at gå ind i kanalen. Det gik dog helt anderledes. I morgentågen sejlede skibet galt og strandede i stedet ca. 2 km. nord for Lodbjerg fyr. Skibets kaptajn var den 31 årige Walter Bonnema. Skibet ejedes af skibsreder Müller, Rotterdam. Ved strandingen omkom ingen fra besætningen og skibet tog kun ringe skade.

Et par dage efter strandingen blæste det op til storm med vindstyrke 10, hvorved skibet blev

sat endnu længere på land. De stejle skrænter ud for Lodbjerg kysten gjorde, at vandet stod helt op og da stormen lagde sig og havet trak sig tilbage, stod skibet fast forankret i sandet med stævnen imod nord. Heller ikke ved denne omgang tog skibet særlig skade, dog blev skibets ror slået i stykker. Var strandingen sket sydligere, var det sikkert blevet slået til vrug på høfderne.

I de nærmest følgende dage efter strandingen var der nærmest tale om en folkevandring til strandingsstedet. De velholdte omgivelser omkring fyret blev efterhånden præget af de flere tusinde mennesker, men fyrmester Holm Hansen og personalet tog venligt imod og

Strandinger langs Thy-kysten 1858-1892. Fra bogen »Redningsvæsenet 125 år af Rob. Svalgaard.

anviste parkeringspladser. Gåturen fra Fyret til stranden gennem klitarealet er i sig selv en frisk oplevelse, og da stormen lagde sig, kunne man gå tørskoet helt hen til "Mulan", der lå så tørt som Noahs Ark efter syndfloden!

For at redde skibet var det nødvendigt hurtigt at få losset de mange tons jernplader og bjælker. Det hollandske rederi traf aftale med Switzers bjergningsselskab om at redde såvel last som skib. Som sædvanligt hed det i bjergningskontrakten: No cure, no pay! Intet resultat, ingen betaling.

Switzer, repræsenteret ved kaptajn Unger-skov, indgik derefter en bjergningskontrakt med tre entreprenører fra egnen, nemlig vognmand Jens Jørgensen, Todbøl, Eigild Toftdahl, Morup Mølle, samt Anders Østergaard, Sjørring. I kontrakten påtager de tre entreprenører sig at levere tilstrækkelig med vogne langs skibssiden og derefter køre det oplæssede pr. lastbil til Aalborg for en betaling af 60 kr. pr. ton. Såfremt der ikke bliver læsset 150 tons skal

traktorførerne have halv betaling for det resterende i de nævnte 150 tons. Desuden blev der truffet aftale med Lyngby bjergningslaug, repræsenteret ved købmand Alfred Nielsen, at de skulle medvirke ved losningen af jernlasten. Bjerglauget havde sidst medvirket ved en bjergning for fire år siden lidt nord her for. Da var det en dansk damper ved navn "Paris", som også måtte losses fra åben strand.

Kontrakten mellem Switzer og vognmændene blev underskrevet den 20. februar og tirsdag den 24. februar begyndte arbejdet med losningen af den tunge jernlast. Heldigvis var skibets lossebom i stand til at løfte de tunge jernplader op af lasten og svinge dem ud over skibssiden til de ventende traktorer, for kun disse kunne køre på stranden. Her skulle de køre ca. tre km. langs med Lodbjerg kystens lerskrænter til "Trædholm" ved høfde 96, som er den nordligste. Herfra skulle det bjergede så transporteres videre pr. lastbil til Aalborg. Lodbjergs kystskrænt er skabt ved havets nedbrydning af en

Losningen af jernlasten igang. På traktoren Anders Østergaard.

bakkeø fra sidste istid, der sluttede for cirka 15.000 år siden.

Fem traktorer blev sat ind og der blev stillet store krav til både førerne og maskinerne. Til tider gik havet meget tæt på kysten, så traktorerne ofte måtte køre i den delvis overskyllede strandbred. På de værste strækninger blev der strøet halm for overhovedet at komme over. På anden dagen af bjergningen, det vil sige onsdag aften, måtte man helt opgive at køre igennem, men da havde man også bjerget 250 tons af lasten, som udgjorde ca. 300 tons. Det bjergete skønnedes at have en værdi af ca. 250.000 kr.

Det var nogle dødtrætte traktorførere som onsdag aften stod af deres maskiner efter 36 timers arbejde. De var tydeligt prægede af arbejdet og traktorerne var tilsølede af sand og havvand, men havde bestået prøven. Også de trætte mænd fra Lyngby bjergelaug var taget hjem. En journalist forsøgte at få en rapport

om bjergningen af en af mændene ved at ringe til Lyngby. Han fik den besked, at samtlige mænd i byen var gået til køjs.

Samme dag som arbejdet ved bjergningen sluttede, havde Eigild Toftdahl og hans pige Ingrid aftalt et møde med sognefoged Jens Chr. Kobberø i Hedegårdene. Der skulle aftales om giftermål. Den vordende gom blev afhentet på arbejdspladsen ved havet og bragt direkte til sognefogeden, men det kneb med at holde sig vågen, fortæller Eigild Toftdahl! Brylluppet fandt dog sted efter planen den 18. marts.

Resten af lasten blev bjerget senere og lidt hen på foråret, ca. halvanden måned senere, blev "Mulan" trukket fri af sandet. Forud for udtrækningen blev der af folk fra Orlogsværftet i København bygget to slisker af meget kraftigt egetømmer, der skulle føres ind under det fladbundede skib og føres omkring tyve meter ud i havet. Fire donkrafte, der hver havde en løfteevne på 100 tons, blev sat til at løfte skibet, så

Lager

s ref:

Initialer:

ref:

Kontrakt.

mf. Aulani af København

Chellem Em. J. Switzer's Bjergnings
 Bømlerise og indudsigende Traktatøren er
 der i dag afsluttet følgende Kontrakt om
 forsyningen af overvejende skib

Traktatørenne påtager sig at
 være tilstrækkelig vagt langs kystlinjen
 og derfor bør de anses for lastet til
 København for en betaling af:

kr. 60. - - skønne skibe krans
 pr. ton

Lidende der ikke bliver lastet
 150 tons, skal der Traktatørenne have
 haft betaling for det visende i de nævnte
 150 tons.

København d. 20. februar 1953.

Em. J. Switzer B. 6

J. A. Ingemann

8-51-S.H.

Jens Jørgensen.
 Egentl. T. F. dehl
 Anders Jørgensen

Kontrakten mellem Switzer og de tre thy-entreprenører.

Tre kaptajner - f. v. kaptajn W. Meulman, »Mulans« kaptajn Walter Bonnema og kaptajn P. Underlien.

de to slisker kunne sættes ind under. Herefter kunne Switzer med megen besvær trække skibet fri ved højvande.

Og efter de nødvendige reparationer kom M/S Mulan atter ud at sejle.

En helt anden last

En noget mere spændende last blev engang i 1870 bjerget fra en fransk tomastet luggert, dvs. et ret lille fiskefartøj, der benyttedes langs en del af Europas kyster. Skibet hed »Epervier» og kom fra Rouen i Nordmandiet og skulle til Königsberg. Skibet gik på grund på anden revle ud for Henne; der var seks mand ombord, som alle redede sig i land i skibets båd. Ladningen bestod af kalksten samt vin, og det lykkedes at bjerge det meste af lasten, i hvert fald vinen. Det inddrevne vraggods, sejl, tove, båd og skibsvraget, der stod på strandbredden, blev solgt på auktion, der holdtes hos strandfoged Peder Nielsen i Henneby.

Men auktionen over ladningen blev ikke

afholdt i Henneby. 10.000 flasker champagne og fire fade vin var bjerget. Og det har man nok ikke tænkt, at henneboerne kunne aftage. De ædle vine var ført til Varde og oplagret hos konsul Haunstrup i Hospitalsgade, hvor auktionen med byfoged Bagger som auktionarius blev holdt. Af de mange flasker champagne var de fleste af mærket Clicquot, (mærket kendt fra »Babettes Gæstebud») og de var anbragt i kurve og kister med fra 50 til 120 flasker. Ikke alene byens folk, men også mange fremmede købmænd og godsejere var mødt op og budene faldt livligt, berettes det. Og der har nok også været lokale folk, der sikrede sig en kurv eller kiste.

Den omtalte strandfoged Peder Nielsen har et »olde»barn» her på egnen, nemlig Svend Jensen på Stenbjergvej, der har meddelt årbogen om denne spændende last! Og gården i Henneby er stadig i familiens eje, nu på syvende generation. Og de er stadig strandfogeder, fortæller Svend Jensen.

Udskiftningen af Refs

Af Winni Østergaard Nielsen, Aarhus

Redaktionen af Årbogen har modtaget denne artikel om udskiftningen af Refs i slutningen af 1700 hundrede tallet. Skribenten er forfatter og journalist og udgiver til foråret 2005 på forlaget Hovedland i Aarhus en bog, der foreløbig har arbejdstitlen "Helvig". Bogen har romanens form, men er blevet til efter studier af kirkebøger, folketællingslister etc. Begivenhederne i bogen er indtruffet i virkeligheden, ligesom personernes rigtige navne – så vidt muligt – er benyttet. Der er planlagt yderligere to bøger, så læserne kan følge Helvig Pedersdatter til hendes død i 1898.

Endelig kommer den. Udskiftningen af Refs jorder. Beboerne har længe vidst det ville ske. I 1790 er Ettrup's marker blevet udskiftet, i 1792 Hurups, og den 29. maj 1798 er turen kommet til Refs.

Kronprins Frederik og hans mænd har konstateret, at det står skidt til med det danske landbrug. Hoveriet, fæstevæsenet og det gamle landsbyfællesskab får skylden. Den ny tids ideal er bonden som en fri mand, og det skal være slut med de mange jordlodder, som hver enkelt gård har liggende spredt ud over området. Nogle agre er så smalle, at den tunge hjulplov knapt kan vende på dem. Fremover skal hver gård tildeles én indlod med god agerjord tæt ved gården og én udlod længere væk på den sandede, fugtige eller dårlige jord.

Godsejerne og herremændene protesterer. De mister privilegier og gratis arbejdskraft, og som en typisk dansk kompromisløsning bestemmer kronprinsen og hans rådgivere, at stavnsbåndet - som officielt er ophævet i 1788 - først skal ophæves for mænd mellem 14 og 36 år den 1. januar år 1800. Husmændene er der ingen der tænker på. Under det lidt pænere ord "pligtarbejde" skal de stadig yde hoveri, og herremanden har fortsat ret til at prygle en husmand og hans kone, hvis de ikke lystre.

Godsejernes og herremændenes protester hjælper ikke. Langsomt, men sikkert bliver sogn efter sogn udskiftet. Der hersker oplyst enevælde i Danmark. Kongens ord er lov.

Den 29. maj 1798 er en varm dag, og fra en blåhvid himmel bager solen ned over forårsgrønne marker. Landvæsenskommissionen for Ørum og Vestervig amter indfinder sig klokken syv om formiddagen på skolen i Hurup sammen med 30 lodsejere og fæstere fra Refs. Amtmand Ferslev og landvæsenskommissær Hjardemaal kører op foran bygningen i fornemme hestekøretøjer. De officielle herrer er iført farvestrålende røde og blå halvlange frakker, stramme knæbukser med hvide strømper og elegante sko med blanke spænder. Forvalter Svinth fra Vestervig Kloster har oven i købet prydet sig med en hvidpudret paryk, selv om parykker er ved at gå af mode. Men det vil ikke ligne bønderne og husmændene i Refs at skamme sig over deres eget gråbrune vadmestøj og tunge træsko. Tværtimod har refsingerne klukket indvendigt af latter over det maskeradeagtige kluns, myndighederne fører sig frem i.

Landinspektør Munk fremlægger et kæmpe-mæssigt kort over Refs. Beboerne strækker hals og betragter deres egn med nysgerrighed. For første gang nogensinde er der foretaget videnskabelige opmålinger af landet, og sådan ser Refs altså ud. Som en vifte med håndtag, hvor håndtaget udgør de jorde der strækker sig langt ned i Ydby sogn. Den østre side af viften består af dyrkede marker, og den vestre side af hede-klædte strækninger med højdedraget "Hjælpen's Bjerg" længst mod nordvest.

Mødet indledes formelt med at landinspektøren afgrænser Refs fra de omliggende sogne: Heltborg, Ginnerup, Dover, Ydby, Tvolm, Flarup, Vestervig, Ettrup og Hurup. De to fuldmægtige Barfoed og Sørensen dypper flittigt gåsefjeren i flasken med sort blæk og skriver på skift alt ned i den medbragte protokol,

der har mange sider af kraftigt papir og er på størrelse med en kampesten.

Derefter fremfører pastor Sadolin sammen med degnen Svenning Yde og egnens husmænd ønske om fortsat at få lov til at lade deres får græsse på byens fælles hede. Anmodningen bliver dem tilstået, og tilfredse skriver ansøgerne under.

Den enøjede husmand Jens Jacobsen er en af landets anonyme fæstere. Der er intet bevaret fra ham, men dér på en af siderne i den tykke protokol findes hans underskrift den dag i dag. Blækket er klart læseligt mere end to århundreder senere. Sammenlignet med flere af de andre håndskrifter er den gamle husmands skrift forbausende fast og tydelig og giver indtryk af en person, der har kendt sit eget værd. Nogle af navnene er underskrevet af rystende hænder, andre "med ført hånd", fordi ejermanden ikke selv har mestret det skrevne sprog.

Sammen med de øvrige beboere anstrenger Jens Jacobsen sig for at få et glimt af den jordlod han selv dyrker. Dér ligger den! Lige på hjørnet ved "Grønningen". Sådan kaldes et uopdyrket stykke jord, der som en bred græsbevokset strækning fører ind mod den fælles ler- og grusgrav i hjertet af Refs. Hans hus og jordlod er tydeligt aftegnet, og dér tæt ved kan han se enken Karen Margrethes lille husmandssted. Lige nord for ligger Niels Tømmermands hus og mod nordvest kan han konstatere, at enken Maren Jensdatters ejendom er en anelse mindre end hans egen. Længst ude mod grusgraven viser en beskeden firkant daglejer Jens Høgholms hus.

Husmand Jens Jacobsen kan med tilfredshed konstatere, at det han selv har vidst hele tiden, har landmåleren også fået korrekt ned på papiret.

Endelig kommer den del af processen, der imødeses med størst spænding. Med spidsen af sin stok udpeger landinspektøren omhyggeligt, hvilke tofter, agre, enge og hedestrækninger, der fremover skal høre til hver enkelt gård og husmandssted. Med omhu har landinspektøren noteret ikke færre end 47 forskellige stednavne for marker og enge, høje og kær.

Tildelingen af indlodder og udlodder begyn-

der med Dahlgaard og Byshove, to enligtliggende gårde mod vest. Spændt følger hver lodsejer landinspektørens stok på dens vej over landskabet. Han fortsætter med Refs' største gård - Bisgaard - der troner alene på en mark i den sydlige del af Refs. Jens Bisgaard får som udlod tildelt en stor del af heden længst mod vest. Derefter kommer turen til det gamle landsbyfællesskab, der reelt består af ni gårde. Fem af dem hører under Refs: Øster og Vester Refsgaard, Korsgaard, Refsdamgaard og Refsmeldgaard. Der ligger yderligere fire gårde midt i området, men de hører under Ydby sogn. Bagefter udpeger landinspektøren de tofter og udlodder, der er tildelt de tre gårde langs den østlige side af Møllevejen: Gravers Madsens gård, Raahøjgaard og Damgaard samt lidt længere mod nord en mindre gård, der tilhører Mads Venø.

Efter at de 12 gårdmænd detaljeret er blevet præsenteret for planerne for udskiftningen, går det hurtigere med at udpege de 13 husmandssteder, hvoraf tre tilhører enker efter afdøde gård- eller husmænd. Af respekt for de ældre kvinder begynder landinspektøren med dem. Stokken danser videre og prikker jordlodderne ud, mens fuldmægtig Sørensen skriver, så hurtigt gåsefjerer kan følge med:

"Jens Brendtofts Enke beholder Toften nummer 79 og Vederlag for den indhegnede Grund i Gaarden af nummer 78. Niels Mons Enke Karen Margrethe beholder sin Toft. Peder Høgholms Enke beholder sin Toft med to Huse."

Da landinspektøren er kommet her til, forlader Peder Høgholms enke, Maren Jensdatter, det efterhånden godt beklumrede og ildelugtende lokale. Det må være gøgl nok for i dag, tænker hun måske og haster hjem.

I skolestuen går slaget videre. Yderligere husmandslodder bliver udpeget til Søren Steensgaard, Laust Iversen, Christen Krabbe Smed, Mads Møller, Christen Spangberg, Mikkel Urmager, Stephan Jensen og - væversken Grethe Bech. Hun er ikke nævnt blandt enkerne, for hun er ung, selvstændig og ugift, hvad der dog ikke har forhindret hende i at få en søn med urmageren i Heltborg.

Udsnit af udstykningskort 1814.

De to fæstehusmænd bliver også nævnt. Mikkil Thøgersen på Øster Refsgaard ejer det husmandsbrug, som Jens Jacobsen fæster, mens Niels Pedersen på Vester Refsgaard fæster et boel ud. Det ligger langs vejen til Hurup og hedder "Bølhuus". Et boel er på fire-fem tøn-der land og på størrelse med en halv gård, eller udtrykt på en anden måde, for stort til at være et husmandssted og for lille til at være en gård.

Som den nederste i hierarkiet bliver daglejer Jens Høgholm nævnt sidst som ejer af et jord-løst hus.

Varmen i lokalet er efterhånden ulidelig. For-valter Svinth klør sig konstant under parykken, mens fuldmægtig Barfoed opgiver værdigheden og smider frakken. Efter tur skal lodsejerne nu erklære sig enige i planen for udskiftningen og skrive under, men da turen kommer til Niels Pedersen fra Vester Refsgaard, brokker han sig over, at han ikke får vederlag for det stykke jord han mister i den nordlige del af Refs. Heldigvis er kommissionens medlemmer trænede for-handlere, og landinspektør Munk forklarer længe og tålmodigt, at jorden som Niels Peder-sen nu får samlet på ét sted, er langt bedre end den han mister.

Den gamle bonde er stædig og ikke let at overbevise. Han er ikke fornøjet og vil stadig ikke skrive under. Til sidst rykker landinspek-tøren lidt rundt på skellene på den nye udlod. Heldigvis er alle mødedeltagerne godt trætte og sultne, og ingen gider længere protestere over at miste et par alen jord, som de endnu ikke har noget forhold til. Niels Pedersen erklærer sig endelig tilfreds og underskriver. Hans underskrift afslører, at han er oppe i årene og ikke stiv i skrivekunsten.

Forhandlingerne fortsætter, resten af lodse-jerne samtykker og underskriver uden yderlige-re indvendinger. Fuldmægtig Sørensen slutter mødet med at læse den lange beretning op med en stemme, der bliver mere og mere hæs. Som en sidste højtidelig handling printer medlem-merne af Landvæsenskommissionen deres nav-netræk i protokollen.

Det er blevet aften, men maj har lyse nætter, og solen står stadig højt på himlen. Embeds-mændene haster af sted i deres fine vogne, og refsingerne drager hjemad til hest eller til fods. Længe efter diskuterer de den historiske begi-venhed og dens konsekvenser. Beboerne i Refs er fra nu af med til at føre dansk landbrug ind i en ny æra.

- Kilder: 1) Landvæsenskommissionsprotokol-len for Ørum og Vestervig Amter, 1790 - 1801
2) Hurup Pastoratarkiv - begge findes på Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg
3) Politikens Danmarkshistorie 1700 - 1800

Kongen er den senere Frederik den Sjette Ydby-gårdene er - ud over Aagaard - tre gårde, der ikke længere eksisterer. De fire gårde blev ved kongelig resolution indlemmet i Hurup sogn i 1811.

Erindringer fra min tid ved jernbanen

Af Andreas Thomassen - Forord af Elly Mardal, Hurup

Da Årbogen ikke hidtil har bragt artikler omkring den snart 125 årige jernbane i Thy, erindres, at ved banens 100 års jubilæum i 1982 skrev jeg flere artikler bl.a. til Thisted Dagblad om banens oprettelse, køb af jord og deslige.

Ligeså hvorledes de enkelte stationsbyer blev bygget op omkring de kroer, der var oprettet til brug for de der byggede stationsbygningerne, og for de der anlagde jernbanen. Stationsbygningen var til brug for de rejsende og med bolig til stationsforstanderen, samt personalet der skulle betjene passagererne, og holde jernbanestrækningerne vedlige med eftersyn osv.

For ca. 25 år siden lånte Bodil Christiansen, Vestervig mig sin fars håndskrevne erindring til gennemlæsning og jeg skrev den på dette tidspunkt af på skrivemaskinen, så den var lettere tilgængelig for eftertiden.

Mit Liv

Således indleder Andreas Thomassen sin beretning om sit liv ved banen.

Han var født den 9. november 1876 i Sdr. Venge, i Langå kommune i Viborg amt. Forældrene var jernvejsarbejder (banen kaldtes på den tid oftest for jernvejen) Thomas Rasmussen og Oline Kirstine Søndergaard.

Faderen var blevet ansat som banearbejder i 1863, da banen blev åbnet fra Langå til Viborg.

Imellem hans ansættelse og min afskedigelse fra Statsbanerne i 1943, var der således gået 80 år, skriver Andreas Thomasen.

Den ældste bror, som oprindeligt havde lært skomagerhåndværket, lagde dette på hylden og søgte ligeledes ansættelse ved banen og blev i 1891 ansat som banearbejder i Uglev i Thy. Han døde i 1931 i Fredericia som pensioneret baneforstand.

Om de øvrige brødre, de var 5 brødre og 2 søstre, var nr. 2 ved kriminalpolitiet.

Den tredje bror var ansat som banearbejder i

Andreas Thomassen på vej til arbejdet på Hurup Station ca. 1929.

Bedsted i 1893, men søgte samme år ind ved trafikktjenesten og blev portør i Struer i 1896, hvor han døde under en rangering om natten den 12. januar 1898, idet han blev kørt over og dræbt på stedet. Dette var et hårdt slag for familien, men værst for hustruen og de to små drenge.

Den ældste søster var gift med en banearbejder, som døde som banenæstformand i en meget ung alder.

Nr. 4. var snedker

Som allerede nævnt var vi 7 søskende i hjemmet i et lille vogterhus, og da fars dagløn kun var 1 kr. og 70 ører om dagen, måtte vi som alle andre småkårsfolks børn ud at tjene som hyrdedrenge, så snart vi kunne gøre nytte som sådanne.

Baneformand Andreas Thomasen på Dressinen på Thybanen ca. 1910.

Efter at have arbejdet ved landbruget indtil jeg fyldte 23 år samt haft et ophold på Testrup højskole, begyndte jeg igen ved landbruget, og lysten var da også fortsat at blive derved. Men desværre var der på grund af økonomiske forhold ingen som helst udsigt til, at jeg kunne blive ejer af et landbrug, og da både min far og flere i familien var jernbanemænd, var der efter deres opfattelse intet andet der duede.

Derfor begyndte jeg, at arbejde ved banen den 1. april 1900, idet jeg resonerede som så, jeg kunne da holde op igen, hvis landbruget blev ved at være min drøm.

Det gik således, at jeg blev ansat som banearbejder i Snedsted til en dagløn af 1 kr. og 80 øre + 20 ører som et midlertidig løntillæg.

Jeg kan ikke sige, at jeg var glad for stillingen, men for min moders skyld holdt jeg ud. Vi havde på dette tidspunkt en gammel overbanemester på Thybanen, som hed Fugl, en kæmpe som vist nok vejede 150 kg. Han var cand. polit. og havde været godsejer på Krabbesholm ved Skive, i øvrigt var han en god mand mod sine underordnede. Han ligger begravet på Thisted kirkegård. Jeg har flere gange som

banenæstformand ved kolonnen i Thisted klippet, hakket og lagt blomster på hans grav.

Allerede den 1. april søgte jeg forflyttelse til Lyby i Salling. Min ældste bror var dengang baneformand i Jebjerg en nabostation til Lyby. Jeg kunne således tilbringe en del af min fritid i hans hjem og det forsonede mig med tilværelsen. Om de 5 år jeg arbejdede der, er der ikke meget at sige, den ene dag gik som den anden med det ensformige arbejde – som vedligeholdelsen af en banestrækning nu er, intet af betydning hvad de tjenstlige forhold angik.

Derimod fandt jeg min hustru her. Vi blev gift d. 2. februar 1906 og har således levet sammen i over 40 år. Vi fik 6 døtre, som kan føre slægten videre ved statsbanerne.

Da vi var blevet gift, skulle vi også have en lejlighed, og selv om der ikke dengang var bolignød, var det dog vanskeligt at få en lejlighed i Lyby.

Derfor søgte jeg ned på Viborg – Herning banen ved dens åbning i juni 1906, der var nemlig en lejlighed til alle banearbejderne til en pris af 15 ører pr. dag, en billig husleje. Vi kom til at bo i Dollerup ved Skelhøje.

Baneformanden for kolonnen der var en ung københavner, hvis hustru bestyrede stationen, hvad der også var tilfældet med de øvrige stationer undtagen Karup. Banen blev derfor også kaldt konebanen.

Her var Overbaneformand Jensen en flink mand at arbejde for, alt foregik med godt humør i kolonnen.

Efter 1 1/2 år dernede søgte vi til Sønderport station ved Holstebro med bolig i Vogterhus nr. 1 i Holstebro. Jeg fik også stillingen, som var under samme overbanemester. Her fik vi 15 ører mere om dagen og min hustru overtog ledbevogtningen, som hørte med til stillingen mod fribolig i vogterhuset, dertil kom endvidere 10 ører om dagen for pasning af et sæt bomme med afstandstræk og yderligere 25 ører for sidste tog om aftenen, det passerede først overkørslen nogle minutter over elleve om aftenen.

Det var således en forbedring af daglønnen på 50 ører om dagen foruden en fribolig.

Vi var jo vant til at regne med småpenge dengang bl.a. kan jeg nævne, at jeg i flere år ikke betalte mere end 2 kroner og 54 ører i skat på et helt år.

Om årene hvor vi boede i Holstebro er kun at sige, at vi var glade for at være der, der var gode arbejdsforhold i kolonnen og flinke naboer, en dejlig lille have hørte der til vogterhuset, den passede vi med stor omhu.

Jeg havde for længst opgivet tanken om landvæsenet og var helt og fuldt banemand og tænkte nu kun på at blive baneformand, hvad der på dette tidspunkt var den højeste stilling der kunne nås inden for banetjenesten.

Jeg søgte derfor en ledig stilling som banenæstformand i Ravnstrup ved Viborg og fik den. Det var ikke uden vemod, vi forlod Holstebro den 12. marts 1912, hvor vi havde haft vores hjem i lang tid. To af vore børn var født der. Min hustru måtte også det nye sted være ledvogterske.

Jeg mindes den 2. august 1914, da den første verdenskrig brød ud og de danske soldater blev indkaldt i stort tal, da måtte jeg være på vagt ved overkørslen hele natten idet der hver time passerede et militærtog øst på, det var om natten mellem en lørdag og søndag. (i øvrigt fandt vi os aldrig tilrette i den meget lille stationsby, som var omgivet af mager og sandet jord), og

Inspektion på Thybanen ca. 1930.

da jeg ikke skulle på arbejde dagen efter – bad jeg min hustru gå i seng, så kunne jeg sove når hun stod op, det var en underlig følelse. Jeg gik på min post i den lune stille sommernat: ingen kunne på dette tidspunkt vide noget om hvorledes det ville gå Danmark, men heldigvis gik vi jo fri.

Befolkningen var nøjsom og klarede sig lige-så godt som landmændene på de fede jorder.

Jeg spejdede dog efter en lejlighed til at komme væk fra Ravnstrup og det lykkedes den 20. december i 1914, idet jeg havde søgt og fået en ledig stilling som banenæstformand i Thisted. Så det var ikke med sorg vi forlod Ravnstrup og flyttede til Thisted. Jeg fik en større løn og vi blev fri for ledvogtningen, kunne gå i seng om aftenen når det passede os. Arbejdet i kolonnen var mere afvekslende end ved de små landstrækninger.

Medens vi boede i Thisted, var jeg undertiden udkommanderet som arbejdsleder ved nogle sporarbejder og andre arbejder.

I det hele taget befandt vi os fint i Thisted. Vi havde en dejlig treværelses lejlighed for 16 kr. om måneden. Ligeså var arbejdsforholdene rigtig gode.

Byen ligger smukt med en fin udsigt over Limfjorden og har en fin badestrand, et smukt lystanlæg samt meget andet. Imidlertid berettigede min anciennitet i banetjenesten mig til at blive baneformand, så da der blev en plads ledig i Hvidbjerg søgte jeg denne og blev den 1. maj 1917 udnævnt til posten.

Økonomisk set var det et tab for os, jeg blev nu månedslønnet og denne løn var ikke ændret siden lønningsloven af 1908 for en række tjenestemænd, deriblandt banearbejdere og banenæstformænd. Daglønnen blev ellers hævet gentagne gange under krigen, hvilket administrationen kunne gøre uden en særlig lov. Der blev dog til de månedslønnede bevilget et dyrtidstillæg som rettede lidt på det skæve forhold.

I 1919 blev der vedtaget en ny lønningslov så al banepersonel blev månedslønnet, og et lidt mere retfærdigt grundlag for tjenestemændenes lønninger indførtes. Det første par år i Hvidbjerg havde vi det økonomisk dårligt, alt hvad vi skulle købe var steget meget og kun med den

største sparsommelighed kunne budgettet løbe rundt.

På denne tid blev 8 timers arbejdsdagen indført samt en ugentlig fridag. Baneformanden havde hidtil kun haft en frisdag i hver måned, idet det daglige eftersyn af banen påhvilede baneformændene på søn- og helligdage.

Som baneformand i Hvidbjerg var min nærmeste overordnede overbanemester Jacobsen i Thisted, en meget flink mand.

Baneingeniøren for tolvte banesektionen i Struer var en mand jeg satte overordentlig højt, både som overordnet og som menneske, så det var med stor sorg jeg læste i dagspressen, at han var blevet kørt over og dræbt under sit arbejde ved Næstved.

Medens jeg var i Hvidbjerg lavede jeg en bommert, som indbragte mig en meget mild irettesættelse af generaldistriktet. Jeg søgte på en og samme ansøgning to ledige stillinger, som baneformand i Langå og i Årup.

I Langå som var sat først på ansøgningen vil jeg gerne have været, det var jo min fødeegn, men den 30. marts 1922 om aftenen fik jeg besked om at jeg fra 1. april var forflyttet til Årup.

Jeg rejste derned, men var der kun få dage før jeg blev klar over, at her kunne vi ikke trives, og da familien ikke var flyttet fra Hvidbjerg, fik jeg forflyttelsen annulleret. Hvilket indbragte mig den før omtalte irettesættelse, i øvrigt den eneste jeg fik i mine over 43 års ansættelse ved statsbanerne.

Banestrækningen, som jeg havde ansvaret for var 6 km lang, et gammelt, forslidt spor.

Skinnerne havde i sin tid ligget på strækningen Lunderskov – Esbjerg, og efter århundredskiftet blevet skiftet ud, som afløsning for det spor, som blev lagt ved Thybanens åbning i 1882.

Thybanens første skinner vejede 17.5 kg pr. løbende meter og var 5.5 m. lange, det næste hold skinner vejede 28.5 pr løbende m. og var 6.4 m. eller 9.15 m. lange.

Skinnerne på Thybanen i 1943 vejede 37 kg. pr. løbende m. og var 11.4 m. lange.

Dette spor blev lagt medens jeg var banefor-

mand i Hvidbjerg, og var en stor forbedring, idet der ikke blev sparet på arbejdskraften den gang, så strækningen i min tid var på alle områder i orden.

I februar 1919 rettede baneingeniør Denand forespørgsel til mig om jeg havde lyst til at deltage i et kursus på teknologisk institut i København. Hvilket jeg straks sagde ja til, og rejste få dage efter til København, vi var 10 baneformænd på dette kursus samt 13 – 14 andre, dels håndværkere og dels entreprenørformænd. Det var ikke noget specielt kursus for baneformænd. Jeg var glad for at være med og fik meget med derfra, som kom mig til gode i min stilling som arbejdsleder.

Blandt lærerne mindes jeg især baneingeniør Bylow og baneingeniør Schreiber, der senere igennem mange år blev min overordnede som baneingeniør i Struer.

Det var dog ikke min agt at blive i Hvidbjerg på livstid. Jeg ønskede at arbejde under større forhold og den 1. november i 1926 blev jeg efter ansøgning forflyttet til Ringkøbing.

Vi regnede nu med det blev min sidste forflyttelse, fordi både jeg og min hustru var glade for at bo dernede efterhånden som vi var ”aklimatiserede” som vestjyder.

I nogle år var der på en del af sidebanerne oprettet banevagtordninger, således at den enkelte banearbejder fik tildelt sin egen strækning på 3,5 til 4 km. Der blev således lagt større ansvar på den enkelte mand, til gengæld var det mere selvstændige stillinger end at gå som led i en kolonne, yderligere fik de et personligt tillæg, som svarede til en lønklasse, som banearbejderne i København var nomineret i.

Denne nominering skulle indføres på Thybanen fra 1. oktober 1927. Underhånden erfarede jeg at være udset til at overtage en af de to stillinger som tilsynsførende, der i samme anledning skulle oprettes på Thybanen.

Efter at have diskuteret det med min hustru rejste jeg til Struer, hvor jeg i tredje distrikt fik at vide det var rigtig nok og kunne forvente at blive overflyttet til Hurup fra 1. oktober, såfremt jeg ønskede at overtage stillingen.

Min hustru havde regnet med at vi skulle slå os til ro i Ringkøbing og var ikke særlig begej-

stret, men da jeg fik hende gjort begribeligt, at jeg fik et løntillæg på 330 kr. om måneden og desuden diæter, når jeg var ude på strækningen blev humøret straks meget bedre.

Den 1. oktober 1927 flyttede vi til Hurup, hvor jeg skulle overtage tilsynet med Odde-sund nord – Hurup inklusive. Der begyndte nu et helt nyt afsnit af min tjeneste ved statsbanerne, en langt mere betroet stilling, men også større ansvar og mere krævende arbejde. Vi begyndte et par uger efter min tiltrædelse at forbedre sporene til alle stationer. Jeg skulle helst være tilstede på arbejdspladsen hele tiden og føre al regnskabet over både mandskab og materialer, så jeg måtte tit tage aftenen til hjælp.

Alligevel var jeg glad for stillingen.

En episode et par dage efter vi var flyttet til Thy skal kort omtales. Den tredje oktober kom overbanemesteren kørende på dressine fra Thisted. Jeg havde orlov i anledning af vores flytning, men han sendte en arbejder, der var med på turen, hjem til os og bad mig komme om på stationen. Der spurgte han, om jeg ikke havde lyst til at køre med syd på, hvis jeg var færdig med flytningen, så jeg tog med ham til Lyngs.

Efter at have kikket på forskellige ting vendte vi dressinen for at køre tilbage.

Jeg gjorde ham opmærksom på at vi skulle huske den nye køreplan, der trådte i kraft samme dag. Banearbejderen fandt en frem og overbanemesteren kikkede også og erklærede, at vi sagtens kunne køre til Hurup, da der ingen tog kom de første par timer.

På Thybanen er der meget dårlige udsigtsforhold på grund af de mange skarpe kurver og store stigninger. Midtvejs mellem Lyngs og Ydby dukkede pludselig et tog frem i en skarp kurve, i sidste sekund slap vi dog ud af dressinen og lokomotivet tørnede imod den og slæbte den med ca. 200 m.

Overbanemesteren der havde ansvaret for kørslen var meget chokeret, jeg bemærkede, at der var et lyspunkt idet vi alle tre gik med hele lemmer og ikke havde fået en skramme, havde vi blot mødt toget 200 m. før, var vi sandsynligvis været knust eller lemlæstet.

Det viste sig at der på køreplanen var blevet

overset et nyt tog som løb for første gang.

Et par måneder efter var der auditorforhør i sagen, den første og eneste gang jeg var til forhør i et auditorium. Overbanemesteren fik en lille bøde.

Det var ikke nogen god begyndelse for mig i min nye stilling, men et varsel om at være forsigtig med køreplanen, når jeg kørte på min lille dressine ud til arbejdspladserne, hvor arbejdet gik sin rolige gang. Banevagterne var klar over deres store ansvar og udførte deres arbejde fint.

Men i 1933 efter tredje distrikts nedlæggelse blev overbanemesterstrækningerne i Thisted også nedlagt. Tilsynet med bygningsvedligeholdelse blev overdraget mig for min stræknings vedkommende. Da jeg ikke var håndværksuddannet voldte det i begyndelsen lidt vanskeligheder.

Jeg søgte så råd hos konstruktør Fenger i Struer som altid var flink og jævnlige kom på strækningen, når der var et eller andet i vejen med bygningerne.

Det var overvejende dygtige og pålidelige håndværkere jeg havde med at gøre, folk jeg kunne stole på og det gjorde det lettere for mig.

Den 20. februar 1934 havde vi ca. 1 km syd for Ydby et mærkeligt dæmningsbrud, som vist aldrig blev opklaret, det startede med at den ene skinnestreg var tilbøjelig til at synke lidt på en længde af 10 m. det måtte jævnlige løftes og understoppes. Men ingen kunne tænke at en dæmning, som kun var 52 år kunne finde på at skride ud; men den 19. februar forsøgte jeg sammen med banevagten med en jordsøger at finde ud af, om der var vand i dæmningen, men efter forsøget følte vi os sikre på, at det var der ikke.

Samme nat skred dæmningen, og den ene skinnestreg svævede frit i luften. Første morgentog blev standset i Ydby og passagererne befordredes videre i bil.

Ved hjælp af både mandskab og lastbiler fik vi fyldt så meget i hullet, at toget samme eftermiddag med stor forsigtighed kunne føres over bruddet.

Det varede ca. 1 måned inden vi kunne melde om klar bane igen. På den tid var banein-

Baneingeniøren, overbaneformand Andreas Thomassen og samtlige baneformænd samlet på Hurup Station ca. 1935.

geniør Frederiksen leder af banesektionen i Struer, han mødte i den første tid daglig på stedet, hvilket beroligede mig, idet han var i besiddelse af en enestående arbejdskraft og dygtighed.

Tiden gik nu i flere år uden særlige tildragelser. Min kollega på strækningen Hurup – Thisted blev forflyttet til Allingåbro d. 11. august 1935. Jeg selv havde i flere perioder under min første kollegas sygdom også ført tilsyn med denne strækning. Han døde i 1933. Jeg søgte og fik jobbet da jeg havde indtrykket at denne strækning var lettere, nu da jeg var blevet lidt ældre.

Men så kom d. 9. april 1940.

Denne morgen skulle jeg med toget til Sjørring for sammen med baneingeniør Krarup at deltage i en vandsynsforretning.

Da jeg mødte på stationen havde ingeniøren

ringet og meddelt at han ikke kom, fordi tyskerne var gået over grænsen og distriktet havde givet ordre til, at han ikke måtte forlade Struer. Kort efter talte jeg i tlf. med ham, og kunne høre at han var stærk bevæget. Han bad mig om at blive i Hurup og underrette min kollega om det samme, så han kunne ringe til os når han ønskede det.

Hen på eftermiddagen passerede store motoriserede afdelinger af tyskere på hovedvej 11. Der begyndte nu en voldsom trafik på banen med materialer til de befæstningsværker tyskerne var i gang med på hele vestkysten.

Tiden gik jo tålelig til d. 29. august 1943, det var en søndag og jeg var ikke stået ud af sengen inden min hustru kom og sagde: ” Nu er det sket”.

Jeg var straks klar over, at det var tyskerne det drejede sig om, hun havde set en plakat, som var klistret på ét forretningsvindue på den modsatte side af gaden.

Tyskerne havde overtaget regeringsmagten i landet og der var indført undtagelsestilstand i Danmark.

Det var med tungt sind, jeg begav mig til stationen, overalt var der posteret tyskere med skarpladte geværer. Jeg var i uniform og fik lov til at passere.

Det var en urolig tid vi gik i møde. Jeg havde allerede modtaget min afsked med udgangen af november måned og havde således kun 3 mdr. tilbage, da den stærke jernbanesabotage blev sat ind.

Den sidste jul jeg oplevede som tjenestemand skal kort omtales.

Vi havde smukt vejr til juleaften og vi glædede os til en rolig jul, men tidlig juledags morgen ringede banevagten fra Hassing, at der lige over en rørledning var blevet et stort hul i jorden under sporet, som togene ikke kunne køre over.

Jeg ringede til baneingeniøren og meddelte det skete og tog så straks til Hassing.

Baneingeniøren kom med samme tog, vi forsøgte straks at fylde hullet op, hvilket viste sig at være umuligt.

Passagererne måtte nu begge juledage udveksles på stedet. Det viste sig at rørledningen, der var 8 – 10 meter under sporet, var sprængt og vandet havde dannet et stort hulrum under banen.

Vi måtte lægge lange jerndrager over hullet for at få togdriften nogenlunde i orden igen. Det var min sidste og mest urolige jul i hele min tjeneste.

Endnu var der to store begivenheder i mit liv. Den ene var d. 5. maj 1945, da jeg hørte kirkeklokkerne ringe freden ind over landet og Dannebrog vajede over hele landet så langt øjet rakte.

Godt at jeg fik lov at opleve dette.

Den anden begivenhed var d. 15. oktober 1946, da jeg fik overrakt Dannebrogordenens hæderstegn.

Offentlige tillidshverv har jeg ikke haft, ej heller har jeg ønsket det. Jeg har så vidt mine evner rakte udfyldt den plads i samfundet jeg var sat på.

Jeg har nu i tre år levet som pensionist og glæder mig over et godt helbred. Vort hjem har næsten ikke kendt til sygdom og sorg, hvad vi er taknemmelige for.

Jeg håber at få lov til at leve så længe, at al den ondskab og had, som skabtes i verden under krigen må forsvinde.

Jeg har aldrig kunnet forstå at menneskene kunne hidse sig op og ødelægge hinanden.

Med dette vil jeg slutte.

Andreas Thomassen fik lov at leve i endnu en del år. Hustruen Johanne født Kjærsgaard var født d. 29. august 1882 i Oddense, døde i Hurup d. 25. februar 1959 og kun 1 mdr. senere d. 25. marts 1959 døde Andreas Thomassen. Begge ægtefæller ligger begravet på Hurup kirkegård.

Spillet om Hørdum

Af Kaj Nissen, dramatiker, Kruså

Mit første besøg i Hørdum nogensinde - i hvert fald det første besøg jeg husker - ligger mere end tyve år tilbage i tiden. Jeg blev kørt rundt i Thy i bil, og pludselig var vi fremme ved en kirke med et mægtigt tårn, og så var det endda slet ikke tårnet, der var besøgets formål, det var en sten inde i våbenhuset: Tors fiske-dræt, et øjebliksbillede faktisk, Tor fastholdt præcis i det øjeblik, hvor hans ben går gennem bunden af båden. Jeg har aldrig glemt det indtryk den sten gjorde på mig.

Siden skrev jeg et stykke, som jeg kaldte "Lindormen", og hvis handling var hentet ud af sagnene om kampen mellem en lindorm og en tyr. Jeg har altid været fuldkommen overbevist om, at den bedste version af disse sagn, var den, der udspillede sig omkring Hørdum Kirke - netop fordi den sten med Midgårdsormen stod der.

Da jeg så skulle til at skrive egnsspillet for år 2004 til "Fyrspillene i Sydthy", og temaet endte med at blive Hørdum by og dens opvækst og nedtur, kunne intet være naturligere for mig end at lægge ud med en sang om Lindormen og Tyren, disse to der begge måtte skaffes af vejen, hvis der skulle være plads til at byen kunne opstå. Sangens første vers gik sådan her:

*Der var da en lindorm så lille og fin,
den lå på sit fløjle i et søvslået skrin,
den åd som en mand mens den voksede op,
der groede skæl overalt på dens krop,
en dag stod der ild af dens frådende gab,
den lindorm var noget man selv havde skabt.
Nu ligger den rundt om kirke og kor,
snart slynger den sig om den ganske jord.*

Egentlig skulle stykket have handlet om Thy-banen, og overgangen fra lindormens gloende øjne og dampende ånde til det første lokomotiv ditto, var et fristende billede. Men langsomt ændrede temaet sig til at dreje sig mere

om Hørdum, som noget der var opstået af at banen blev ført forbi dette ret øde sted - dengang var det blot et par huse - som langsomt voksede op til en by. Og det blev så denne by historien skulle udspille sig omkring.

Stykket kom altså til at handle om Hørdum, men skulle dog stadig tage sit afsæt i banen, eftersom det skulle spille i 125-året for anlægsbeslutningen omkring Thy-banen:

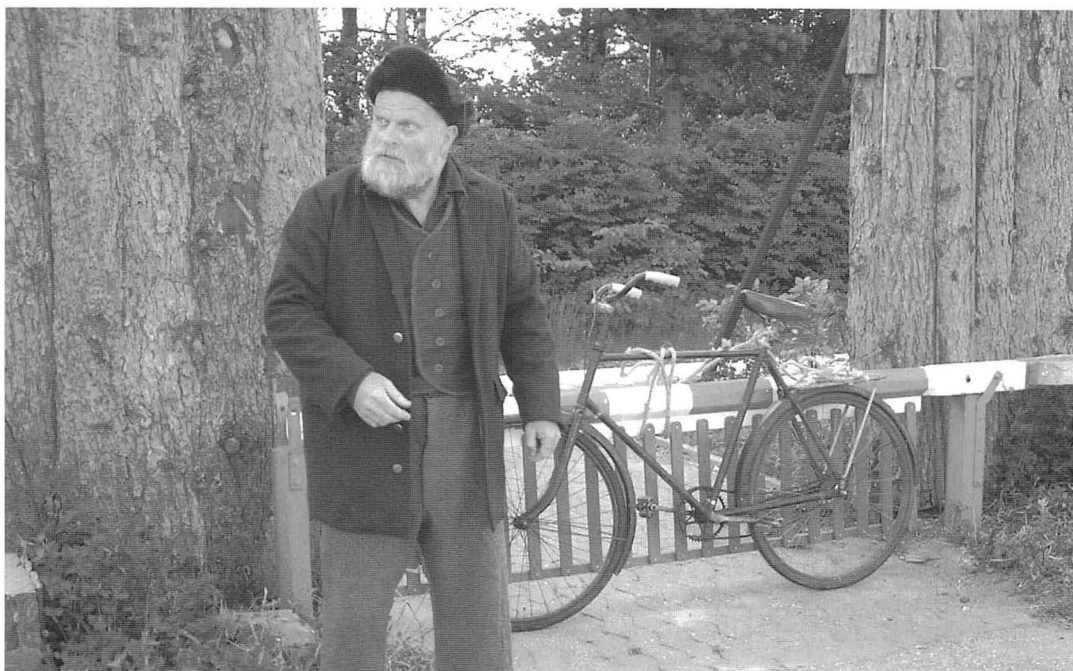
*Banen først og byen siden,
intet er som før i tiden,
alting skifter spor i dag,
intet går med ro og mag.*

Således kom det sig, at stykket kom til at strække sig over 125 år. Det skulle omhandle Hørdum i hele byens levetid, og udfordringen blev nu, at skrive en ikke alt for løs handling, som kunne dække disse 125 år på en nogenlunde udtømmende måde. Gode råd var dyre, men hjælpen nær.

Ved hjælp af en række kærestepar - generation efter generation - og deres slægtsrindringer, som ikke mindst drejede sig om fodbold og Amerika, forsøgte jeg at holde sammen på hele det lange forløb, og knytte alle de løse tråde til dette ene sted, Hørdum.

Man har kaldt byen Danmarks kedeligste landsby, men i betragtning af hvor mange historier der har sin rod her, og som nu lod sig grave frem igen, så må man kalde dette en overordentlig misvisende betegnelse, og jeg gad nok vide, hvordan man skulle overkomme en by, der ikke havde fået dette prædikat hæftet på sig.

For yderligere at lægge nogle stramme tøjler på den vidtstrakte handling, benyttede jeg mig af det højst umage makkerpar: Stationsforstanderen og Sjarles. Den første giver sig selv, en sådan skulle der jo være til at lede og dirigere trafikken og varestrømmene på stationen - og

*»Sjarles« har bundet sin cykel til jernbaneoverskæringen - den må jo vende sig til toget...
Foto: Jesper Yde Sørensen.*

en sådan var der i lange tider i Hørdum, men ikke hen mod slutningen, da var han faktisk blevet afskaffet.

Hans makker, Sjarles, opstod i og med byen. Han var byens original for nogle år tilbage, han var dens skarpe tunge og dens skæve indfald. Han kunne punktere finhed hvor som helst den blæste sig op, og han kunne gennemskue blaserthed når som helst den viste sig. Og han var ikke bange for at sige sin mening råt for usødet, hans tunge var ikke bundet af hensyn.

Denne mand går der stadig mange historier om i byen, og ham tog jeg til mig, da jeg skulle bruge en markant, gennemgående figur. Både ham og stationsforstanderen måtte jeg nu løfte op på et "højere" plan, mere poetisk tegnet måske, og så kom de da også til at fungere aldeles glimrende.

Sjarles blev stykkets kerne og faste omdrejningspunkt. Sammen med stationsforstanderen iagttog og kommenterede han begivenhederne på scenen. Ingen af disse to blev ældre i løbet af stykkets 125 år. De beholdt deres nu

engang givne alder - allerede det var jo poetisk - og kun til allersidst var der en vis undren hos dem over at dette lod sig gennemføre.

Men i deres indbyrdes forhold skete der et voldsomt skift i stykkets løb. De var lidt på kant med hinanden i begyndelsen. Stationsforstanderen havde krav på området, men Sjarles var ikke meget for at overlade pladsen til en anden, han havde jo boet der altid - men tiden og udviklingen lærte begge parter at indrømme hinanden den fornødne plads og respekt. Til sidst gled deres skæbner næsten sammen, 125 år jævner dog mange knaster ud.

Sjarles var ligefrem ved at blive til et menneske der kunne færdes blandt andre mennesker, det måtte selv stationsforstanderen nu indrømme, og han selv var på vej til at lade sig smitte af ensembles udstrakte brug af thybomål. En stationsforstander er naturligvis fra starten rigsdansk, udgået af etaten og stående lidt uden for - læs: oven over - den lokale befolkning.

Men som sagt: 125 år gør meget ved folk. Og dette makkerpars oplevelse af at se Hørdum

vokse op af intet, langsomt blive befolket - og endnu mere befolket - og få alverdens herligheder bragt inden for sine porte, alt dette gjorde indtryk og ændrede deres indstilling til tilværelsen.

På et tidspunkt var Hørdum så vidt at den fremstod som Midtthys hovedstad. Der var et hav af virksomheder og håndværkere i byen, togene fragtede varer til og fra, der opstod rigdom - på et tidspunkt var der endda råd til at bygge to tårne over for stationen.

Men der var alligevel nogle væsentlige ting der manglede. Der var driftighed og fremsyn, men på andre steder havde man det samme, og nogle af disse steder, Koldby for eksempel, Hurup for at tage et andet eksempel, drog fremtidige fordele af enten at ligge ved landevejen - bilen slog som bekendt snart toget ud - eller ved at tilegne sig andelsslagteri og andre betydende virksomheder.

Fotografen »Tju Bang« prøver at få gang i sin motorcykel. Foto: Jesper Yde Sørensen.

*Vi kom fra bunden,
og søgte mod toppen,
og topped' og styrted'
igen ned mod bunden.*

Og så kunne fremgangen da ikke blive ved at vare. Generation efter generation forsøgte sig med deres ildhu og deres gåpåmod, der var kampgejst nok i byen. Men det sidste kæreste-par var nødt til at se i øjnene, at byen måske kunne være ved at dø ud, og man skulle jo gerne selv overleve, og derfor skulle der tages et alvorligt valg: Var Hørdum stadig værd at samle på.

En sammensmeltning med Koldby havde måske på et tidspunkt kunnet vende udviklingen, men en sådan var der ikke basis for, man stjal fra hinanden, hvad man sådan kunne komme til. Skolen var et godt eksempel, og gennem tiden endte et hav af møder med, at tingene forblev som de var, og at Hørdum måske alligevel trak det korte strå.

Hørdum kirke med sin fine sten må nok siges i dag at ligge nærmere Koldby end Hørdum - men der er stadig masser af god vilje til stede i Hørdum, hvilket ikke mindst egnesspillet her viste, med al den lokale opbakning man overhovedet kunne drømme om, og med et stærkt hold bag forfatteren til at udgrave og indsamle historisk viden. Der var derfor al mulig god grund til en stædig optimisme på byens og befolkningens vegne hen mod stykets slutning:

*Danmarks kedeligste landsby
står igen på spring
vågner af sin lange dvale,
tiden slår et sving,
latter høres,
hænder røres,
folk forsamles,
stole skramles,
her blir så lydhørt tyst blandt andet,
glæden hviler over landet.*

PS. Der er ingen navne nævnt her på trods af den hærske af indsatsberedte mennesker, der

altid vil være at finde bag sådan en forestilling, fra instruktør, komponist, deltagere i historiegruppe, til skuespillere og fagligt dygtige mennesker af enhver art. Det er derfor, jeg ikke nævner navne: Fordi der er en sådan hærskaar, at en opremsning i sig selv, ville fylde en hel artikel, og fordi det fremgår af andet trykt materiale, hvem de er og hvor talrige de var.

En redaktionel tilføjelse:

Én af personerne, der har leveret historiske oplysninger om egnen og tiden og som også var aktør i egnsspillet, Egon Johansen, Hørdum, skrev i et indlæg i Thisted Dagblad efter at spillet var forbi:

Der er blevet så stille som efter en flerdages storm, men de eneste træer i skoven, der er væltet, er de fire meter høje stammer(kulisser) ud mod banen, men de havde også stået så længe, at der blev givet udtryk, at de manglede nu, der var så bart uden dem.

Gennem forår og første halvdel af sommeren har det summet af liv, sange og replikker har føjet

over sceneriet om og om igen, til det sad fast. Nogle af de mest iørefaldende af begge dele lyder endnu, når folk mødes. "Vi står nu midtvejs, et sted under midten", "Toget kommer", "et afgjort gode for egnen", "Danmarks kedeligste landsby har en plads så fin". For en stund var den igen "Mellemthys hovedstad". I nogle lånte dage havde den fordums storhed, tusinde af timers slid har det kostet, tak for hver time, I lagde her, men det var sliddet værd.

Års arbejde med indsamling af stof dannede basis for spillet. Vi har fået så mange tilkendegivelser af et godt spil, der var enkelte passager, der godt kunne have haft et pænere sprog, men livet er en blanding af skidt og kanel, som en helhed betragtet var det en perle. Lad det være slået fast med syvommersøm: Kun dramatikerne har fået løn. Alt andet var frivillig indsats. Selv om nogle forstokket hævder, at ingen gør noget gratis i dag, så er en kæmpe frivillig, ulønnet indsats en realitet.

Men så stille her er blevet. "Åben himmel, ingen vrimmel, men glæden hviler over landet".

Hele holdet modtager publikums velfortjente hyldest. Foto: Jesper Yde Sørensen.

Sommerudflugten 2004

Af Jens Verner Præstgaard, Snedsted

Udflugten den 14. august 2004 føjede endnu et led til den kæde af vellykkede sommerture, som foreningen har arrangeret gennem årene.

Efter opsamlingen gik turen sydpå i det bedst tænkelige vejr. Ved Humlum drejede vi fra hovedvejen og kunne nyde den smukke lidt snoede strækning langs Limfjorden med udsigt til Thyholm mod nord og det bakkede landskab syd for vejen.. Videre gennem Nr. Nissum og ned til Lemvig og mellem søen og byen kom vi atter op i højden og videre til Bovbjerg, hvor vi nød formiddagskaffen og den smukke udsigt ud over havet. At Jens Søndergaard Museet først åbnede kl. 11, gjorde ikke så meget, vi har jo nogle af hans billeder i Heltborg. Under hele turen sørgede Uggi for musik til de udleverede sange og for dæmpet underholdning.

Derfra kørte vi langs havdiget til Thorsminde, hvor besøget på Strandingsmuseet var en stor oplevelse. Museet viser nogle af verdens bedste samlinger fra engelske orlogsskibe. Den største strandingsulykke skete i de tidlige morgentimer juleaftensdag 1811, da to engelske orlogsskibe "St. George" og "Defence" gik ned i den værste storm i mands minde og flere end 1300 omkom.

For nogle år siden begyndte Gert Normanns dykkerfirma fra Holstebro at bjærge dele op fra vrage, der er dækket af et tykt lag sand. Det er lige fra store kanoner til porcelæn og småting, der er bragt op og nu er udstillet. Der er sket mange andre strandinger ud for kysten. Der er ligeledes bjærget vrage fra historiens største søslag – Jyllandsslaget, hvor mere end 10.000 menneskeliv gik tabt.

Der ligger rigtig meget begravet i sandet på havbunden, men det er meget dyrt at få det bjærget, men man fik dog i foråret 2003 bjærget det 12 meter høje ror fra "St. George".

Den medbragte frokost blev indtaget i den tidligere auktionshal, der var udstyret med sto-

le og borde, samt en bar, der dog ikke var åben. Uggi sørgede igen for musikken.

Så gik det igen mellem havdiget og Nissum fjord over Sdr. Nissum og Husby til "Strandgården". Den smukke køretur ad snoede veje blev også en oplevelse på grund af Eigil Andersens lokalkendskab til området.

Strandgårdens Museum er en fredet klitgård med fire længer fra 1875 ved Vest Stadil Fjord. Gården og interiøret er fra dengang, da befolkningen var selvforsynende. Redningsudstyr og gamle redskaber til kystfiskeri, rørskår og landbrug fortæller om klitboernes levevilkår i gammel tid. Da vi alle var i bussen kom en af museumsfolkene og fortalte om naturgenopretningen af Vest Stadil Fjord og de store flokke af trækkende vildgæs, som raster på engene langs klitvejen.

Næste besøg gjaldt Stadil Kirke med det gyldne alter og en udsmykning så rig, at dens mage sjældent ses i landsbykirker, måske skyldes det, at kirken i en periode har hørt under kannikerne ved Ribe Domkirke. Kirken ligger meget smukt med udsigt over Stadil Fjord.

Eftermiddagskaffen nød vi i Nr. Vosborgs restaurationslokale, hvor vi fik en orientering om herregårdens fortid og fremtid, der ser lys ud. Der forestår et stort restaureringsarbejde, da forfaldet er stort. Efter planen skal der være konferencecenter med 48 værelser.

Vor udmærkede chauffør var god til at finde smukke veje, og da vi nærmede os Struer foreslog han, at vi kørte vest om Kilen over Kærgård Mølle og hjem ad A11. Det var en rigtig god dag.

Fotos: Jens V. Præstgaard og Hans Ejlersen.

Udsigtstårnet på Ashøje

Af Eigil T. Andersen, Grurup

Det gamle udsigtstårn på Ashøje, Thys højeste punkt med hele 93 meter over havet, er inden for det sidste år blevet fornyet. Stedet, størrelsen og udseendet er det samme, men i nye og tidssvarende materialer. De godt 10 meter lange stolper, der udgør "benene" på tårnet, er af kærnetræ af douglasgran og derfor meget holdbare.

Douglasgran, det latinske navn på træarten er *Pseudotsuga menziesii*, stammer fra det vestlige Nordamerika, hvor den forekommer i et enormt område, strækkende sig fra Californien i syd til British Columbia i nord og går fra kysten og et par tusind km. ind i det amerikanske kontinent. Den forekommer i flere former, hvoraf den grønne kystform anses for at trives bedst i Danmark, hvortil den er indført omkring 1850. De første egentlige skovplantninger blev anlagt i slutningen af 1860'erne på Langesø skovdistrikt NV for Odense og i Linå Vesterskov ved Silkeborg, hvor de i dag rækker højt imod himlen. Det højeste træ i DK er netop en douglasgran fra Silkeborg. Alder ca. 120 år, 50 meter høj og rummer 25 kubikmeter. – Og den vokser stadig. For en dansker ganske flot. En amerikaner kan finde træer dobbelt så høje og meget mere voluminøse. Kyst redwood, *Sequoia sempervirens*, kan opnå højder på 110 meter og en alder på omkring 2.000 år.

Her på egnen er douglas kun plantet i mindre omfang, bl.a. i Dover plantage, hvor den trives fint. Også i Hvidbjerg klitplantage, bl.a. i "det nordamerikanske stykke" ved Fladskjærsvvej, hvor den vokser i blanding med lærk og *Tsuga*, skarntydegran, samt syd for skovlegepladsen i Rønhede plantage, kan man finde douglas.

Douglasgranerne til Ashøje tårnet har groet på Langesø skovdistrikt, et meget veldrevet privat skovdistrikt på ca. 900 ha. De er bragt til Viskum savværk ved Tjele og efter opskæring

leveret til tømrermester Kresten Larsen, Hassing huset, som har opført tårnet. Der er til beklædningen anvendt lærk. På toppen af det smukke tårn er opsat en korttavle, så man kan lokalisere en del af områdets seværdigheder. Ved festpladsen er opsat en tavle med beretning om plantagens historie og Ashøjes geologi.

Fra festpladsen kan man følge en natursti rundt i skoven. Langs stien er opsat små tavler med beskrivelse af skovens træer og fugle, tekst og fotos er udført af naturvejleder Claus Eriksen.

Foreningen "Ashøje plantages Venner" samt tilskud fra EU-fonden Viborg amt og Friluftskontoret har muliggjort projektet.

Knud Poulsen (t.h.) og Eigil T. Andersen foran det nye tårn. Foto: Knud Erichsen.

Sydthy Bøger

Bibliografisk liste udarbejdet af overassistent Gitte Jensen Sloth, Sydthy bibliotek

Sol, vind, vand og jord: fortællinger fra Viborg Amt om menneskets brug af naturens ressourcer.
Liva, 2001.- 78 sider. ill.

På cykel langs Jyllands vestkyst
Esterbauer, 2002.- 107 sider. ill.

Nielsen, Charles:

Fra erindringens bog
2002.- 125 sider.

Foget, Elsebeth:

Skyum i gamle dage – i ord og billeder
Yde Sørensen, 2002.- 158 sider ill.

Frost Johannesen, Dagmar:

Fra fæstebonde til selvejer
Yde Sørensen, 2003.-347 sider ill.

Klange, Minna Marie:

Maleren Gunnar Funck 1913-1975
Museet for Thy og Vester Hanherred, 2003.- 68 sider ill.

Vestervig – historier fra byen

Vestervig-Agger Håndværker og Borgerforening, 2003 - 160 sider ill.

Bangsgaard Jensen, Kirsten:

Bangsgaard slægten
Eget Forlag, 2003 - 189 sider ill.

Hurup Idrætsforenings 100 års jubilæum: 1903-2003.

Hurup Idrætsforening 2003 - 79 sider ill.

Sørensen, Svend:

Politikens bog om Nordjylland
Politiken, 2004 - 264 sider ill.

Man er vel harbo ----

Bind 1

600 års familie krønike fra Nordvestjylland.
Krabbesmark, 2004,- 611 sider ill.

Bind 2

Anetavle for Møller-slægten fra Krabbesmark og Balle
Krabbesmark, 2004,- 444 sider ill.

Bind 3

Efterkommere af de 66 fætre og kusiner fra vester Balleby og Krabbesmark.
Krabbesmark, 2004,- 75 sider ill.

Sydthy Årbog 2002

Egnshistorisk Forening for Sydthy, 2002,- 133 sider ill.

Sydthy Årbog 2003

Egnshistorisk Forening for Sydthy, 2003,- 143 sider ill.

Historisk årbog for Thy og Vester Hanherred 2002

Historisk Samfund for Thy og Vester Hanherred, 2002,- 144 sider ill.

Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 2003

Historisk Samfund for Thy og vester Hanherred 2003,- 143 sider ill. CD

Jul i Thy 2002

Erik A. Lauridsen og Jørgen Miltersen, 2002,- 70 sider ill.

Jul i Thy 2003

Erik A. Lauridsen og Jørgen Miltersen, 2003,- 70 sider ill.

Skyum Idrætsefterskole: Årsskrift 2002
Skyum Idrætsefterskole, 2002,- 144 sider ill.
Skyum Idrætsefterskole: Årsskrift 2003
Skyum Idrætsefterskole, 2003,- 168 sider ill.

Svankjær Glimt 2002
nr. 1 og nr. 2
Svankjær Ungdomsskole, 2002,- 15 sider ill.

Svankjær Glimt 2003
nr. 1 og nr. 2
Svankjær Ungdomsskole, 2003,- 15 sider ill.

Nyt fra Vestervig
Skoleblad for Vestervig Kirkemusikskole
nr. 1 og nr. 2 2002
nr. 1 og nr. 2 2003

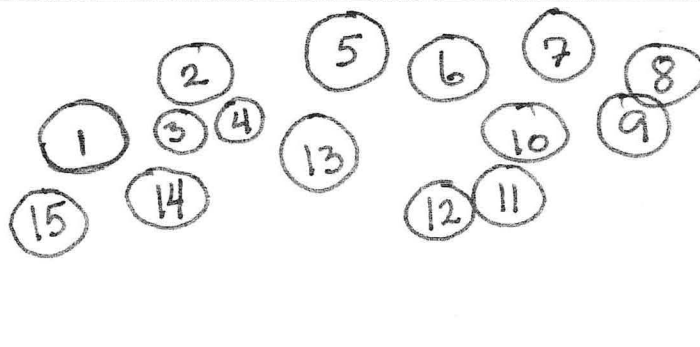
Plejecenter Åbakken Hurup, som til dato er Sydthy Kommunes hidtil dyreste byggeri, er som det kan ses kommet godt i gang. Den første af de i alt fire huse, nemlig nordvest huset er næsten under tag, og sydøst huset er ved at være klar til at murerne kan gå i gang. Foto: Hans Ejlersen.

Rettelse til billede i Årbog 2003

"Minder fra en svunden tid"

Af Henning Nielsen, Mølndal, Sverige

Fra Aase Dalgaard, Hvidbjerg, Thyholm, har vi modtaget rettelser til fotoet side 90 i sidste års årbog. Fotoet bringes derfor igen.

1. Kirstine Jensen
2. Ole Andersen
3. Vera
4. Uffe
5. Jens Chr. Nielsen
6. Henning Nielsen
7. Johannes Steffensen (rettet)

8. Gusta Steffensen
9. Robert Steffensen
10. Karen Steffensen
11. Aase Jensen (rettet)
12. Grethe Jensen
13. Kirstine Jensen
14. Emilje Andersen

15. Ole Andersen (rettet)
16. Feriedreng ved Ole Andersen

Billedet er fra ca. 1939, ikke fra 1935, og bilen blev kørt af Marius Nicolajsen.

Skolebillede fra Agger Skole 1942 – 1943

1., 2. og 3. klasse

Foto og navneoplysninger modtaget af Karl Kristian Jensen, Ballerup

1. række fra venstre: Kaj Kristensen, Karl K. Jensen, Lis Sørensen, Inga Hansen, Ebba Olesen, Frits Grøn Jensen, Willy Christensen, Svend Aage Madsen, Aage Mortensen, Kaj Sørensen, Ejvind Pedersen, Leif Christensen, Arne B. Thøgersen.

2. række fra venstre: Bernhard Bruun, Betty Grøn Jensen, Mary Christensen, Elly Jensen, Anne Grethe Jensen, Ellinor Pedersen, Eva Jensen, Steen Mortensen, Edith Christensen, Karen Madsen, Ingrid Nielsen, Olga Kristensen, Kirstin Løystrup, Ester Larsen.

3. række fra venstre: Svend Buus Nielsen, Nanna Larsen, Anna Marie Nørgaard, Karen Løystrup, Krista Christensen, Emmy Ruby, Hugo Dam, Frede Mathiasen, Jørgen Jensen, Mads Ruby, Søren Løystrup, ukendt, måske Viggo?, Inga Olesen, lærer Kierkegaard.

4. række fra venstre: Lærerinde frk. Nielsen, Edna Nørgaard, Anna Sørensen, Litta Larsen, Krista Pedersen, Ellen Andersen, Tove Dam, Else Trab, Aage Kristensen, Hans Erik Bruun, Bent Larsen, Henry Christensen, Alice Ruby Pedersen, Henny Kristensen, Grethe Nielsen.

5. række: Bodil Bruun, Maren Kirstine Jensen, Vita Bruun, Henny Thorsted, Ellen Margrethe Grøn, Ellen Margrethe Iversen, Willy Ruby, Robert Christensen, Aage Nielsen, Boye Noermark, Solvej Pedersen, Leo Juul Jensen, Lis Nielsen, Elly Andersen.

Karl Kr. Jensen er født i Agger i oktober 1934. Han havde vognmands kørsel i Agger fra 1955 og sluttede hermed i 1975. Herefter flyttede Karl til Sjælland i 1977, hvor han fik job som truckfører på FDB's centrallager i Alberslund.

Årets gang på Heltborg Museum

Af Jytte Nielsen, Museet

I år 2000 henvendte arkitekt Poul Erik Jensen og hustru Ellen Jensen sig til museet, idet de ønskede at afhænde deres fredede fiskerhus i Agger, og gerne til museumsformål. Huset ligger på Toftevej og er et stråtækt højremshus, som er flyttet til sin nuværende beliggenhed engang i 1800 tallets midte. Før det blev flyttet stod det i Vester Agger, men som bekendt blev denne lokalitet opslugt af havet i forbindelse med nedbrydningen af kysten i årtierne efter havets gennembrud i 1825.

Huset er det eneste fredede beboelseshus i Sydthy, idet de andre fredede bygninger i kommunen er Lodbjerg Fyr og Klostermøllen i Vestervig. Huset er således et klenodie, idet interiøret også er bibeholdt i huset, så det ikke kun er den ydre fremtoning, der knytter sig til

fredningen. Når man træder ind ad den lavedør til opholdsrummet, træder man også tilbage i historien, for rummet fremtræder som for generationer siden. Langbord og slagbænk, alkove og standur er i rummet på pladsen, hvor de har været fra "tidernes morgen". I gennem de godt 40 år, som Ellen og Poul Erik Jensen havde haft huset til fritidsformål, havde de ikke ændret på huset indretning, men i stedet udbedret husets bærende dele, på en særdeles skånsom måde.

Museet var taknemmelig for henvendelsen, idet sikringen af huset til museumsbrug eller anden offentlig brug ville imødegå en evt. privat købers fremtidige brug og mulig unødigt renovering af huset. Fredningen af huset garanterer ikke mod nedslidning og moderniserin-

Fiskerhuset på Toftevej i Agger.

ger. Museet gik derfor i gang med at undersøge mulighederne for et køb af huset. Kulturmiljørådet i og Museumsrådet i Viborg Amt blev inddraget og arkitekt Erik Einar Holm foretog en bygningsbesigtigelse og udarbejdede en rapport. Imidlertid ønskede Ellen og Poul Erik Jensen at udskyde afhændelsen af huset, så sagen blev stillet i bero.

I foråret 2003 døde Poul Erik Jensen og Ellen Jensen henvendte sig atter til museet, som så gik i gang med at rejse de fornødne midler til køb af huset. Der blev afholdt møde med lokale foreninger i Agger, som alle kunne billige museets ønske om køb af huset. Frem til foråret 2004 blev der arbejdet på sagen, og set i bakspejlet var det "en stormfuld sejlads" – ofte på bølgetoppen for derefter en tur mod bunden. Men det lykkedes og den 1. juli i år overtog museet så huset. Købet kunne kun lade sig gøre med økonomisk støtte fra Egnshisto-

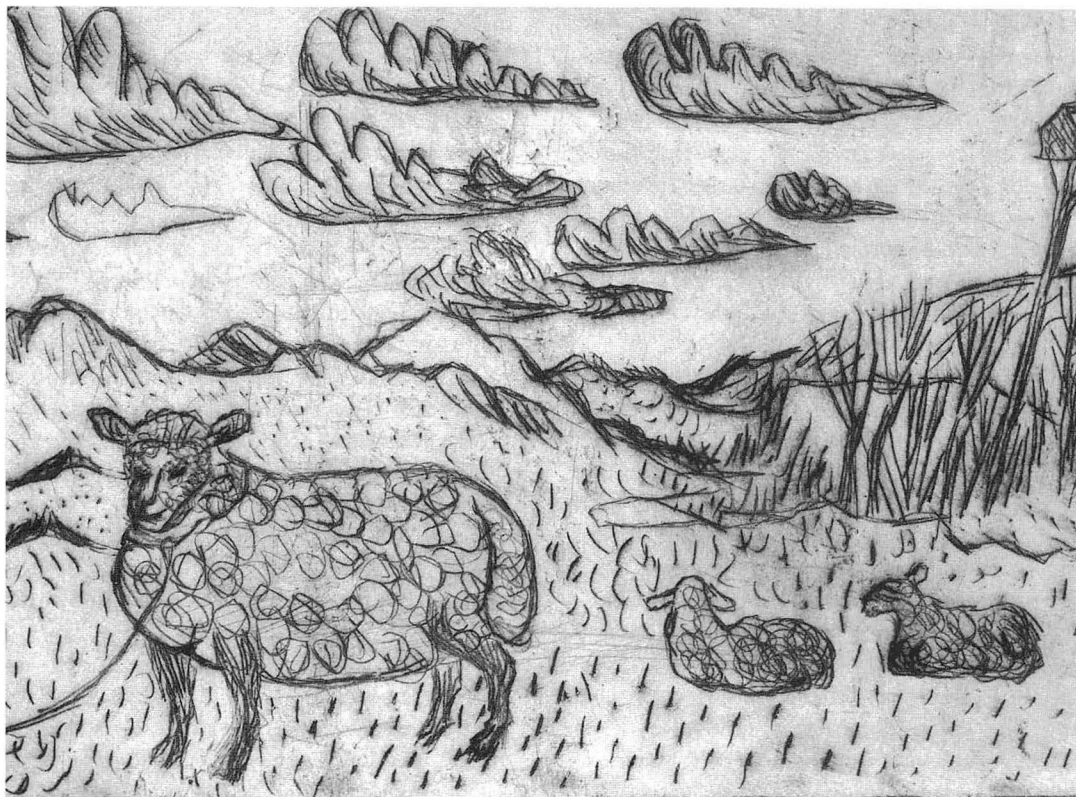
risk Forening for Sydthy, Historisk Samfund for Thy og Vester Hanherred, Sparekassen Thy, Nordea, Viborg Amt og Sportgoods-Fonden. Nu går arbejdet så videre. Til huset hører et annex opført i 1970'erne. Hvis alt går efter planen, skal der her indrettes et formidlingsrum til skoler og grupper, og opstilles en udstilling om højremshuse og lokal byggeskik. Hele anlægget åbner så i sommeren 2005 for offentligheden.

"Naivister" på museet

Foråret 2004 bød på 2 udstillinger med naivistiske kunstnere på museet. Sydthy Kunstforening havde arrangeret en udstilling med gruppen Danske Naivister, som bl.a. har Carla Thonsgaard som medlem. Hendes familie stammer fra Hurup, og museet ejer et af hendes malerier, hvor stationsbyen Hurup er motivet. Samtidig med kunstforeningens udstilling viste museet en mindeudstilling med værker af Lis Stoltenberg – også en naivistisk kunstner. Lis Stoltenberg døde i det sene efterår 2003 og fra boet modtog museet flere effekter med tilknytning til maleren Jens Søndergaard. Igenem mange år var hun veninde med Jens Søndergaards datter Anelise, og de ferierede ofte i huset i Stenbjerg. Lis Stoltenberg har på disse ture lavet mange landskabsakvareller samt en del oliemalerier, især fra Stenbjerg, Nørhå og Istrup området. Disse indgår nu i museets samling over "topografisk" kunst. Begge udstillinger var velbesøgt, og mange gæster drog fra museet med et smil i mundviggen, idet de udstillede værker i høj grad appellerede til humoren.

Jens Søndergaards portrætter

Som nævnt modtog museet en del effekter med relation til Anelise og Jens Søndergaard fra boet efter Lis Stoltenberg. Blandt andet kan nævnes en del upublicerede digte, samt fotos og en enkelt smalfilm. Sidstnævnte viste sig at indeholde optagelser fra Jens Søndergaards hus i Stenbjerg, blandt andet hvor han sidder og maler på et portræt af sin mor – et portræt som i øvrigt ejes af Heltborg Museum. Smalfilmen som også viser optagelser af naboerne Maren

Tegning af Lis Stoltenberg: »Får mellem klitter« - 1986.

Kirstine og Andreas på høstarbejde – må være optaget af dels Anelise Søndergaard, men også Jens Søndergaard selv.

Dele af filmen var rystede, men det lykkedes alligevel at klippe en lille film sammen på 2–3 minutters varighed. Filmen er så blevet vist på sommerens særudstilling ”Jens Søndergaards portrætter – portræt af Jens Søndergaard”. Museet har tidligere arrangeret særudstillinger med udvalgte emner fra hans motivkreds. Denne sommer var der sat fokus på portrætterne – især kvindeportrætter, idet han oftest afbillede sin bedstemor, mor, hustru og datter – altså kvinderne i hans liv. Til udstillingen var der lånt værker fra danske kunstmuseer, samt en del tegninger fra en privat ejer. Udstillingen var retrospektiv, så man kunne følge ham fra de allerførste spæde streger af bedstemoderen til de store farvemættede lærreder af moderen i sommerhuset i Stenbjerg.

I det forgangne år deltog museet også med en stor udstilling af Jens Søndergaards værker på kunst-messen Art Copenhagen i Forum i København. Mere end 12.000 mennesker fik her lejlighed til at stifte bekendtskab med maleren fra landet mod nordvest.

Fra arbejdsmarken

I museets landbrugsudstilling er ophængt en lille - men seværdig - udstilling af forklæder. Dette lille, men særdeles vigtige beklædningsstykke, overses vist ofte i moderne sammenhæng. Udstillingen viser eksempler på alle slags forklæder – fra de hverdagsagtige til de fine serveringsforklæder. De udstillede eksempler hører på en måde en svunden tid til – en tid som knytter sig til det gamle landbrug. Netop afbildninger af gamle gårde har museet været på jagt efter, eller rettere gårdmalerier af Tegner Jensen fra Thisted. I de første årtier af 1900 tal-

let cyklede Anton Nielsen rundt i Thy og ”portrætterede” gårdene. Han kom langt omkring – fra Vesløs til Holmgårds Skole i Ydby.

På det årlige dyrskue i Hurup havde museet i samarbejde med landbrugets samfunds- og skolekontaktudvalg ved Birte Aarup en udstilling om gårdmalere i Thy gennem tiderne. Her lykkedes det at opspore flere motiver fra Sydthy, men museet er stadig interesseret i at høre om Tegner Jensen billeder fra Sydthy.

Undersøgelingsprojektet – Nationalpark Thy

Thy er af den tidligere miljøminister blevet udpeget som et muligt nationalpark område, sammen med 6 andre områder i Danmark. Det er specielt klithederne og deres historie, flora og fauna, som gøre området her interessant. Museet indgår i arbejdet på lige fod med mange andre institutioner og foreninger. I arbejdsgruppen om kulturhistorien deltager godt 30 personer fra hele Thy i arbejdet med at kortlægge og udvælge egnede formidlingsemner og objekter i en mulig fremtidig national-park. Af emner kan nævnes Agger Tange og kystsikring, sandflugt, skovrejsning, verdenskrigenes kulturspor, skudfart, redningsvæsen og klithedens udnyttelse. Sidstnævnte emne er blevet gjort til genstand for en større undersøgelse, idet en af museets medarbejdere arbejder med at indsamle erindringshistorier fra folk i området. Nærmere bestemt mennesker, som har arbejdet på klithederne med tørveskæring, fårehold, bærplukning, jagt og meget andet. Arbejdet består også i gennemgang af arkivalisk materiale i form af fotos, regnskabsbøger, slægtsbøger mm. Uanset om Nationalparken bliver en realitet eller ej, får vi indsamlet materiale, som ellers ville gå tabt for eftertiden.

Fritidssamfundet

Med øget fritid og ønsket om oplevelser og aktivitet, stilles der også nye krav til museerne. Vi skal være synlige på en anden måde, og markedsføringen differentieres. I det tidlige forår indgik museet i et samarbejde med fire andre kulturinstitutioner om en fælles folder. Folderen kaldte vi ”5 på striben” og de andre partnere var Hanstholm Kunstbygning, Pakhuset i Krik, Jens Søndergaard Museet i Bovbjerg og Tuskær Kulturcenter. Initiativet må siges at være blevet vel modtaget og har vist at det kan svare sig at gå på tværs af geografi og institutionstype.

I det forgangne år medvirkede museets jernaldergård også i en optagelse med det hollandske TV.

Her havde turistchefen foranlediget at aktiviteterne i jernaldergården skulle indgå i et program i forbindelse med turistfremstød – for netop nordvestjylland.

Men tilbuddene om ”underholdning” bliver også flere og flere i disse år, og det bliver sværere at trænge igennem til medierne, så der må tænkes kreativt. På museet er vi dog stadig af den overbevisning, at den personlige kontakt og formidling er af stor vigtighed. Derfor er der også her grund til at takke de mange, som i gode ord formidler budskabet om Heltborg Museum til både venner, gæster og turister. Mange bække små..... Tak til alle.

Hurup Elværk – 100 år

Af arkivar Knud Møller Madsen, Hurup

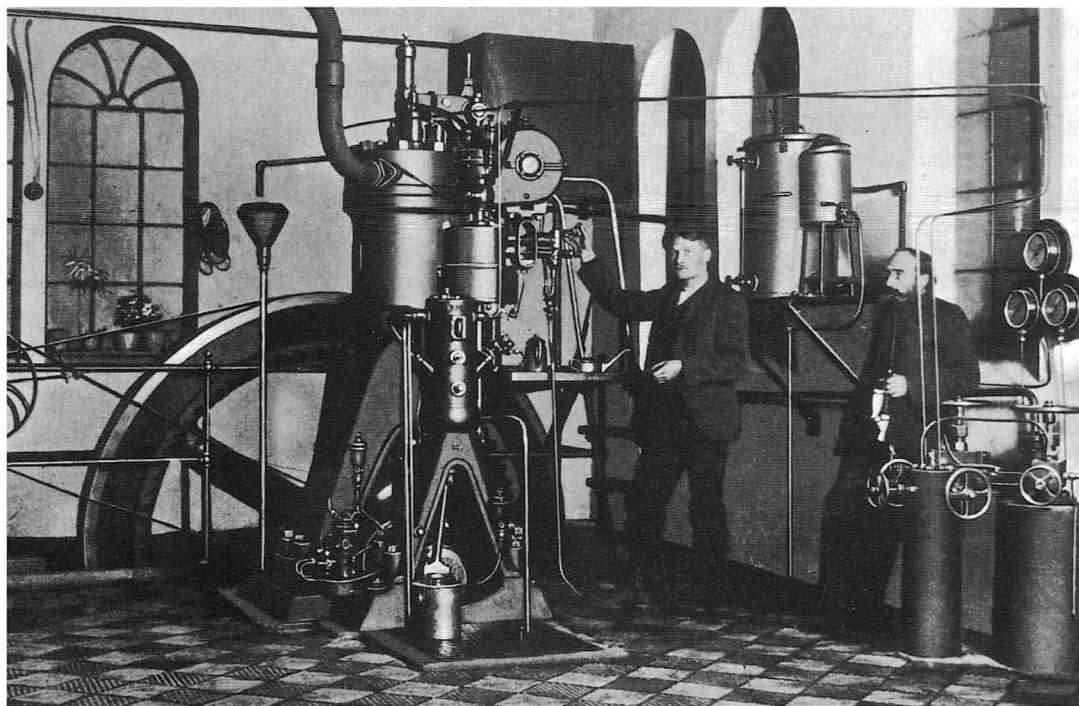
Den 4. september 1882 kunne Thomas Alva Edison starte verdens første elektricitetsværk i Pearl Street på Manhattan i USA. Efter at værket havde vist sit værd, fulgte andre byer hurtigt efter. I 1883 åbnedes den første Edison – station i Milano. I løbet af 1880'erne fik de fleste større europæiske byer elværker – København dog først i 1892. Det første elværk i Danmark så dagens lys i Køge i 1891, hvor et lille privat elværk kunne forsyne nogle få butiksklokaliteter med elektrisk lys. Efter en rolig start kom der efter århundredskiftet et markant opsving i antallet af nye elværker i Danmark med kulmination i 1920 med i alt 375 værker (mange startet på privat initiativ).

Hurup Elektricitetsværk

Også Hurup Elektricitetsværk startede som et privat foretagende. Et nedsat udvalg til undersøgelse af bygning af et elværk i Hurup skrev den 1. marts 1904 kontrakt med den tidligere mejerist Kr. Møller, der forpligtede sig til at bygge et elværk i Hurup og drive det på privat basis i 10 år. Herefter skulle brugerne have mulighed for at overtage værket.

Efter kontraktens underskrivelse deltog Kr. Møller i et 3 måneders elektrikerkursus på Askov Højskole under ledelse af professor Poul la Cour.

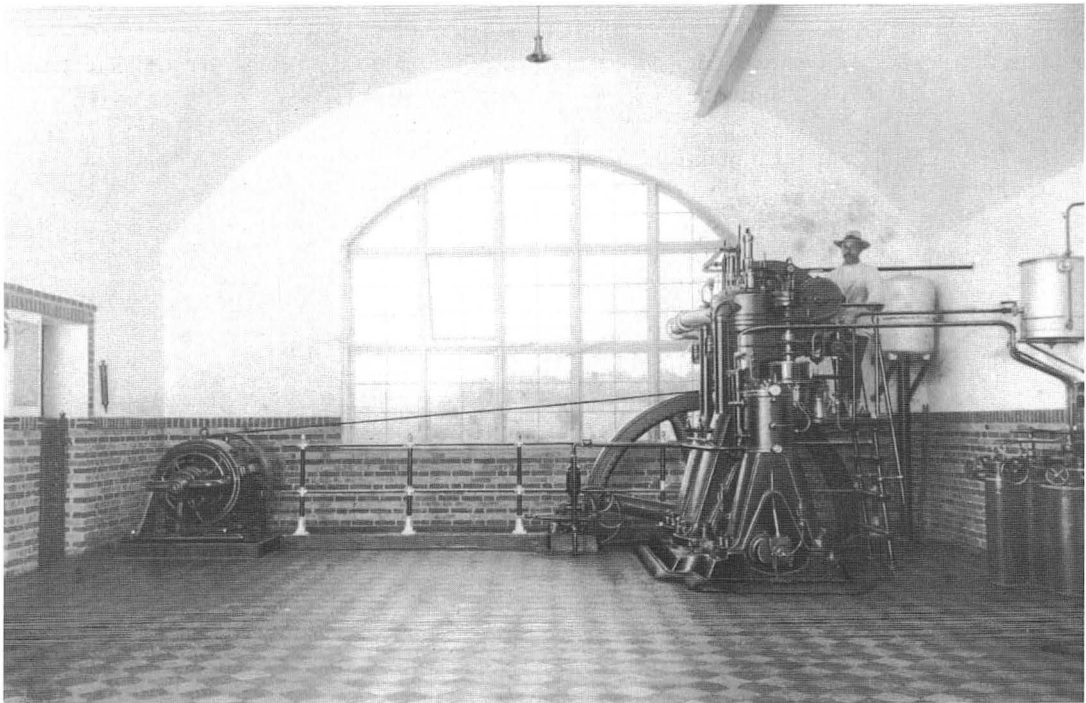
Ved opførelsen af Hurup Elværk i Nygade var det netop kursister fra Askov Højskole, der

Den 25 HK B&W-motor (den første dieselmotor på et elværk i Danmark) begyndte at producere el til 598 lampesteder den 28. november 1904. Ejeren Kr. Møller (med pibe) ejede elværket til 1913. Personen til venstre er Thorvald Jeppesen, der senere blev den første bestyrer af elværket (1913-1931).

*El- og lysmaster kunne placeres efter forgodtbefindende, da der ikke var den store biltrafik.
Foto fra før 1918.*

*Hurup Elektricitetsværk fotograferet fra øst.
Forhøjningerne til venstre dækkede over en oliebeholder. I dag P-plads bag tøjjorretningen Chr. Baun.
Foto fra Sydthy Egnshistoriske Arkiv.*

stod for det elektriske arbejde. For de vordende elektrikere var det deres afsluttende praktiske opgave at fortage installationen på selve elværket. Desuden indgik også i den praktiske prøve installationen af de elektriske luftledninger.

Den samlede anlægssum blev 34.559 kr. for Thy's første elværk. Allerede i 1907 måtte Kr. Møller udvide værket og her var prisen 4.828 kr.

Den 28. november 1904 tændtes "det hvide lys" for første gang i Hurup.

Den 12. december kunne man i Thisted Amts-Tidende læse følgende: "Juleudstillingen i Hurup strålede i går aftes i det prægtige elektriske lys. En folkestrøm bevægede sig hele aftenen gennem gaden for at beundre de udstillede genstande".

I 1913 solgte Kr. Møller elværket til forbrugerne, og andelsselskabet Hurup Elektricitetsværk var hermed en realitet. Første bestyrer

blev Thorvald Jeppesen, der tidligere havde været ansat på elværket.

Et nyt elværk blev bygget i årene 1946 – 1948.

Da man fra 1962 begyndte overgangen til vekselstrøm ophørte egenproduktionen af el i løbet af et par år, og i dag købes al strøm udefra.

Fødselsdag

Den 28. november fylder Hurup Elektricitetsværk 100 år. I den anledning vil der fredag den 26. november være "åbent hus" på Hurup Elværk. Elværkets bestyrelse har som følge af jubilæet bedt arkivar Knud Møller Madsen om at beskrive den 100-årige jubilar. Dette sker ved udgivelse af bogen "Hurup Elektricitetsværk i 100 år, 1904 – 2004".

Andelshavere kan hente bogen ved receptionen den 26. november. Ikke andelshavere kan købe bogen hos boghandlerne.

Sydthy Egnshistorisk Forening

Af Eigil T. Andersen, Grurup

Generalforsamlingen 2003 blev afviklet mandag den 17. november på den gamle Morup Mølle kro, hvorfra så mange thyboere har gode minder. Efter en omtumlet periode har kroen nu fået nye ejere og forpagtere, som har restaureret kroen smukt. Firs medlemmer og deriblandt mange sogne –repræsentanter var mødt op for at deltage i generalforsamlingen, få præsenteret og udleveret Sydthy Årbogen og høre Villiam Mortensen fortælle ”dagligstuehistorier” fra hans og Birgits rejser til Færøerne og New Zealand. Jens Jørgen Krogh dirigerede generalforsamlingen hurtigt og kyndigt gennem de obligatoriske punkter. Eigil Andersen bød velkommen og fortalte om årets gang i Foreningen. Jytte Sunesen forelagde regnskabet og begge dele blev godkendt uden bemærkninger. Leif Krogsgaard, Jytte Sunesen og Lisbeth Ejlersen blev alle genvalgt til bestyrelsen. Der var også genvalg til Poul Martin Kjær som suppleant til bestyrelsen og Lisbeth L. Jensen blev genvalgt som revisor. Der var ikke til bestyrelsen fremkommet forslag til forelæggelse på generalforsamlingen.

Efter generalforsamlingen blev årbogen uddelt til de fremmødte og efter det fælles kaffebord blev årbogen præsenteret af Leif Krogsgaard. – Som slut på aftenen fortalte Villiam Mortensen livligt om hans og Birgits rejseoplevelser, både fra Færøerne og lidt om opholdet på New Zealand. Ikke mindst mødet med ”dagligdagens mennesker” er Villiam god til at gengive. – Som vanligt leverede Uggi Larsen musikken til fællessangene. – Efterfølgende har bestyrelsen konstitueret sig i de samme ”roller” som sidste år.

Sydthy’s lokale klenodie Heltborg Museum har også i afvigte år været rammen for flere foreningers fællesforedrag under ”Kend din Egn” programmet. I sidste årbog er nævnt foredragene til og med dette forår. Når denne årbog foreligger i midten af november har der allere-

de været afholdt to foredrag. Anton Linnet fra Thy skovdistrikt fortalte den 23. september om ”Odderen i Thy – en successhistorie” og den 2. november fortalte Jens-Henrik Bech om byhøjene i Thy. Jens-Henrik Bech har arbejdet som arkæolog i Thy i nu over 25 år. Begge de nævnte foredragsholdere er meget vidende på deres felter og gode til at fortælle derom. Senere samme måned, den 25. november, vil lektor Knud Holck Andersen fortælle om nyere tids sandflugt og dens følger for landskab og landbrug i Thy.

I det nye år vil Esben Graugaard den 10. marts fortælle om studedrift. Esben Graugaard, som stammer fra Hurup, er museumsinspektør i Holstebro og har før fortalt og skrevet om dette og andre emner. Den 14. april slutter Else Bisgaard af med et foredrag om: ”I. P. Jacobsen – en thydrengs forunderlige liv”.

I samarbejde med Historisk Forening for Thy og Vester Hanherred, Museet, Egnshistorisk Forening for Sydthy og VUC Thy-Mors afholdes til foråret på VUC i Hurup et foredrag med historikeren Claus Bjørn: ”Den nye kommunalreform i historisk perspektiv”. Et meget aktuelt emne for os alle.

Historisk Forening for Thy og Vester Hanherred kunne sidste år fejre sit hundredårs jubilæum. Dette flotte jubilæum blev fejret på flere måder, bl.a. ved udgivelsen af en CD’er med samtlige artikler siden den første historiske årbog blev udgivet i 1906. Et imponerende arbejde som Knud Søgaard havde stået for og som han da også ved den festlige jubilæumsfest i Museets kælder i Thisted høstede stor anerkendelse for. Fra Sydthy Egnshistoriske Forening, som kun har 20 år på bagen, skal der lyde et stort Tillykke med jubilæet! Mange af vore medlemmer er selvfølgelig også medlemmer af den gamle forening, og det er glædeligt at se, at begge foreninger trives godt og efter manges mening supplerer hinanden udmærket. I årets

løb har der været flere kontakter mellem foreningerne og det vil uden tvivl fortsætte fremover.

Den 29. marts fik vi samlet en del af vore sognerepræsentanter på Thisted Museum, hvor Jytte Nielsen viste og fortalte om "Tegner Jensens billeder" med de mange thylandske gårde. Jens-Henrik Bech fremviste "Thorkilds samling", som Thorkild Skriver Nielsen fra Ydby testamenterede til Museet.

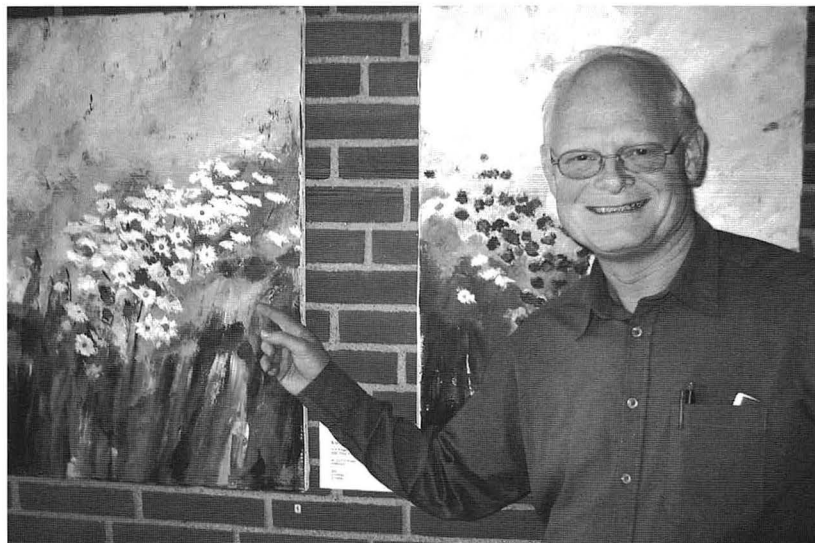
Sommerudflugten lørdag den 14. august gik i år til Strandingsmuseet i Thorsminde, som mange sikkert husker vi besøgte tilbage i 1997. Siden er Museet blevet yderligere udbygget, så det var en god oplevelse at se det igen. Og vores medbragte frokost fik vi i dejlige omgivelser helt ned til vandet ved det gamle auktionshus øst for sluserne. Her kom Uggis harmonikamusik rigtigt til sin ret! Sommerturen er refereret af en af deltagerne, nemlig Jens Verner Præstgaard, som også tog en del fotos på turen.

Som nævnt i "Årets gang på Heltborg Muse-

um" har Museet for Thy og Vester Hanherred erhvervet det fredede gamle fiskerhus på Tøftevej i Agger. Det er det eneste fredede beboelseshus i Sydthy og det er pietetsfuldt bevaret af sine hidtidige ejere, som senest har været arkitekt Poul Erik Jensen og hustru Ellen Jensen. Vi er glade for at være i stand til at yde et tilskud til erhvervelsen. Og glæder os til at se det gamle hus blive nænsomt udnyttet, som beskrevet i den ovenanførte artikel.

Bogen: "Vestervig - historier fra byen" blev et dejligt værk og måske en større succes end udgiverne havde turdet håbe på! I hvert fald blev det ikke nødvendigt med økonomisk hjælp fra Foreningens side, selvom vi havde stillet dette i udsigt.

Bestyrelsen vil gerne takke for de mange bidrag til Årbogen. Og vi har allerede flere tilsagn om gode artikler til næste års bog! – Også en tak for godt samarbejde til biblioteket, arkivet og Museet for Thy og Vester Hanherred.

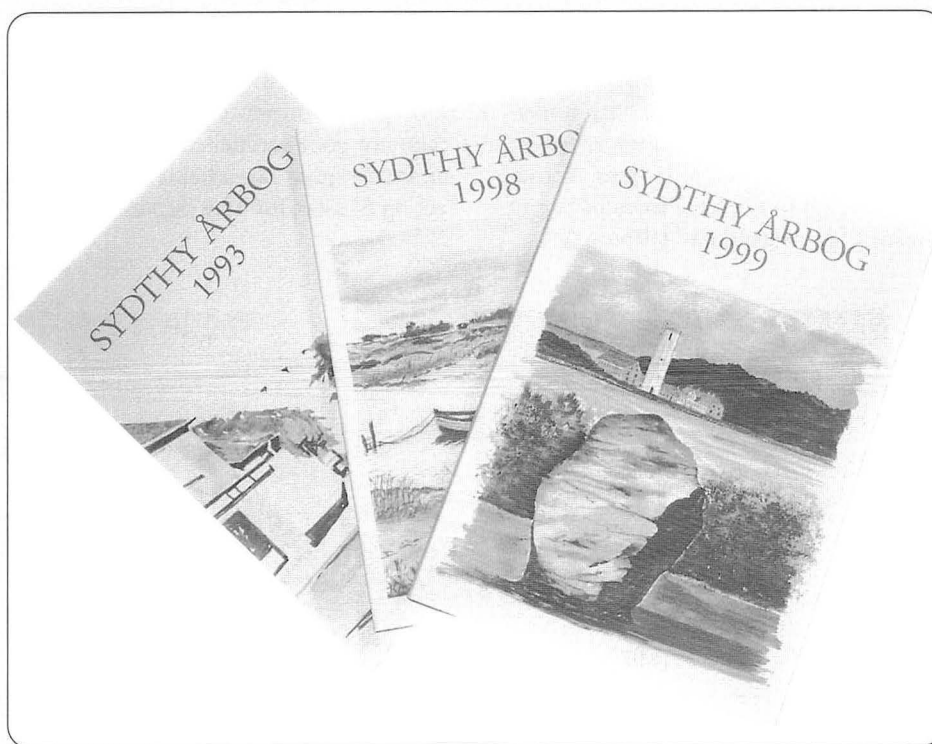
Kulturekspresen i Sydthy kunne i oktober måned fejre 10 års jubilæum. Det skete med et meget flot program, som på alle måder var et jubilæum værdigt.

- Kulturekspresen kan glæde sig over stor opbakning fra de enkelte sogne, og jeg vil påstå, at Kulturekspresen måske er det eneste fælles initiativ i Sydthy, der binder sognene sammen på en meget objektiv måde, siger Kulturekspresens ihærdige formand, centerleder Leo Bjørnskov Nielsen, der her er fotograferet ved billedudstillingen på Sydthy Erhvervs- og Uddannelsescenter, hvor ikke mindre end 80 kunstnere var repræsenteret. (Tekst og foto Knud Erichsen)

UDSALG !

For at give nye medlemmer af Egnshistorisk Forening en chance
for at supplere samlingen af gamle årbøger

holder vi udsalg af alle numre til og med årgang 2001
til en pris af kun 60 kr. pr. bog

Henvendelse til Eigil Andersen, tlf. 9795 3165
hvor lageret befinder sig, eller et af de øvrige bestyrelsesmedlemmer
NB: årbog 1984 og 1995 er udsolgt !

Hvordan får du kontakt til Egnshistorisk Forening for Sydthy?

Drejer det sig om medlemskab, spørgsmål og/eller forslag til foreningsarbejdet med mere: Kontakt da et bestyrelsesmedlem eller en kontaktperson:

Bestyrelsen:

Eigil T. Andersen (formand), Ullerupvej 5
7760 Hurup. Tlf. 97 95 31 65.

Evt. artikler kan sendes til mail-adressen:
Eigil@Andersen.mail.dk

Leif Krogsgård (næstformand), Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Jytte Sunesen (kasserer), Brendgårdvej 67, Ydby,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Lisbeth Ejlersen (sekretær), Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Uggi Larsen, Ydbyvej 30
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 99.

Sogne-kontaktpersoner:

Agger: Jens Andersen, Blåbærvej 10,
Agger, 7770 Vestervig. Tlf. 97 94 26 29.

Bedsted: Leif Krogsgaard, Morup Møllevej 11,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 55 09.

Poul Wensien, Gyvelvænget 5,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 07.

Boddum: Anker Mardal, Burhøjgårdvej 2,
Boddum, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 90 93.

Gettrup: Chr. Bang Larsen, Ydbyvej 122, Gettrup,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 48.

Grurup: Bodil Lund Larsen, Visbyvej 23,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 56 75.

Hassing: Jens Søndergaard, Udsigten 12,
Hassing, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 61 99.

Helligsø: Kresten Munch, Helligsøvej 44,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 63 17.

Heltborg: Holger Diechmann, Oddesundvej 211,
Heltborg, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 19 65.

Hurup: Lisbeth Ejlersen, Vibevej 29,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 30 04.

Svend Å. Kristensen, Degnebakken 18,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 20 83.

Hvidbjerg: Vera Møller, Storkjærvej 2,
Svankjær, 7755 Bedsted. Tlf. 97 94 81 63.

Hørdum: Jens J. Krogh, Møllevangen 5,
Hørdum, 7752 Snedsted.
Tlf. 97 93 63 61.

Koldby: Knud E. Nielsen, Fuglhøjgårdsvej 2,
Koldby, 7752 Snedsted. Tlf. 97 93 62 01.

Lodbjerg: Betty Jensen, Lodbjergvej 35,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 82 02.

Skyum: Frode Nielsen, Østerstrandvej 1, Skyum
7752 Snedsted. Tlf. 97 93 61 27.

Sydthy: Elly Mardal, Birkevej 11,
7760 Hurup. Tlf. 97 95 27 93.

Vestervig: Peter Bolt Larsen, Margrethevej 13,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 30.

Ruth Visby, Klostergade 44,
7770 Vestervig. Tlf. 97 94 12 66.

Bjarne Madsen, Astrupvej 6,
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 58 03.

Villerslev: Jens Bliksted, Ny Villerslevvej 12,
Villerslev, 7755 Bedsted.
Tlf. 97 94 60 34.

Visby: Hans Petersen, Linde Allé 52
7760 Hurup. Tlf. 97 95 14 03.

Ydby: Jytte Sunesen, Brendgårdvej 67,
Ydby, 7760 Hurup. Tlf. 97 95 64 05.

Ørum: Ebba Olsen, Svindborgvej 1, Ørum
7755 Bedsted. Tlf. 97 94 80 57.

Årbogen tilsendes alle medlemmer:
Kontingent for 2005: Kr. 100,00